

ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო

ლაშა ლურსმანაშვილის თარგმანი
მარიამ ბობოხიძის რედაქტორობით

სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

Handbook on European Law Relating to the Rights of the Child

ISBN 978-9941-8-2385-5

UDC(უაკ)-342.726

ბ-203

წინამდებარე სახელმძღვანელოს ტექსტი მომზადდა 2015 წლის ივნისში.

რეპროდუქცირება ნებადართულია წყაროს მითითებით.

განახლებები მომავალში ხელმისაწვდომი ქნება FRA-ის (fra.europa.eu), ევროპის საბჭოსა (<http://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/children-rights>) და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების სექციის (<http://echr.coe.int/>) ვებგვერდებზე.

დამატებითი ინფორმაცია ევროპის კავშირის შესახებ ხელმისაწვდომია შემდეგ ვებგვერდზე: <http://europa.eu>

ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა სააგენტო (FRA), ევროპის საბჭო (CoE) და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (ECtHR) პასუხს არ აგებენ სხვა ენაზე თარგმნის ხარისხზე. ამ სახელმძღვანელოში გამოხატული შეხედულებები არ ავალდებულებს ევროპის საბჭოსა და ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, პასუხისმგებელნი იყვნენ მის შინაარსზე.

წაშრომი შეიცავს მითითებებს სხვადასხვა წყაროსა და სახელმძღვანელოს შესახებ, რომელთა შინაარსზეც პასუხისმგებლობას არ იღებენ ევროპის საბჭო და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო. ამ პუბლიკაციების შეტანა დამატებით საკითხავი მასალის ჩამონათვალი არ გულისხმობს მათი რაიმე სახით მხარდაჭერას. სხვა სასარგებლო გამოცემათა ჩამონათვალი იხილეთ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ბიბლიოთეკის ვებგვერდებზე: echr.coe.int, უფრო მეტი მასალა კი ხელმისაწვდომია: <http://coe.int/children>.

ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო

ლაშა ლურსმანაშვილის თარგმანი

მარიამ ბობოხიძის რედაქტორობით

სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის

მიშელ მუსხელის ინსტიტუტი

Handbook on European Law Relating to the Rights of the Child

Translated by Lasha Lursmanashvili

Edited by Mariam Bobokhidze

Sulkhan-Saba Orbeliani University Michel Mouskhely Institute

Sulkhan-Saba Orbeliani University Press, 2020

© European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, 2015

© ლაშა ლურსმანაშვილი, მარიამ ბობოხიძე, 2020

© სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტი, 2020

შინაარსი

მთარგმნელისგან.....	iv
სამეცნიერო რედაქტორისგან.....	vi
წინასიტყვაობა.....	vii
შემოკლებანი	vii
როგორ გამოვიყენოთ ეს სახელმძღვანელო.....	ix
1. შესავალი ბავშვის უფლებების ევროპულ სამართალში: კონტექსტი და საკვანძო პრინციპები	1
1.1. ძირითადი კონცეფციები	3
1.1.1. ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართლის მოქმედების ფარგლები	4
1.1.2. „ბავშვი“, როგორც უფლებების მფლობელი სუბიექტი.....	4
1.2. ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართლის ისტორიული საფუძვლები.....	5
1.2.1. ევროპის კავშირი: ბავშვთა უფლებების სამართლის განვითარება და დაცვის არეალი....	6
1.2.2 ევროპის საბჭო: ბავშვთა უფლებების სამართლის განვითარება და დაცვის ფარგლები...	8
1.3. ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართალი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ	10
1.4. ევროპის სასამართლოების როლი ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართლის ინტერპრეტაციასა და აღსრულებაში	12
1.4.1 ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო	12
1.4.2. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო.....	13
1.5. სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი.....	14
2. ძირითადი სამოქალაქო უფლებები და თავისუფლებები	16
2.1. აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება	18
2.1.1. ბავშვის რელიგიის თავისუფლება.....	18
2.2. მშობელთა უფლებები და მათი შვილების რელიგიის თავისუფლება	20
2.3. გამოხატვისა და ინფორმაციის თავისუფლება	21
2.4. ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი	23
2.5. შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება.....	25
3. თანასწორობა და დისკრიმინაციის აკრძალვა.....	27
3.1. დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართალი.....	28
3.2. დისკრიმინაციის აკრძალვა რასობრივი და ეთნიკური წარმოშობის საფუძველზე	30
3.3. დისკრიმინაციის აკრძალვა ეროვნული და საიმეგრაციო სტატუსის საფუძველზე.....	32
3.4. დისკრიმინაციის აკრძალვა ასაკის საფუძველზე	34
3.5. დისკრიმინაციის აკრძალვა სხვა დაცული საფუძველებით	35
4. საკითხები ვინაობის დადგენის თაობაზე	38
4.1. დაბადების რეგისტრაცია და სახელის უფლება	40
4.2. ვინაობის დადგენის უფლება.....	42
4.2.1. მამობის დადგენა.....	43
4.2.2. დედობის დადგენა: ანონიმური დაბადება	44
4.3. წარმომავლობის დადგენა: შვილად აყვანა.....	45
4.4. ვინაობის მითვისება.....	45
4.5. მოქალაქეობის უფლება.....	46
4.6. ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი ბავშვების ვინაობის დადგენა.....	48
5. ოჯახური ცხოვრება	49

5.1. ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება	51
5.2. ბავშვის უფლება მშობელთა მხრიდან მზრუნველობის განხორციელებაზე	52
5.3. ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება	53
5.4. საზღვრებს გარეთ ბავშვების არამართლზომიერი გადაადგილება – ბავშვის მოტაცება	54
6. ალტერნატიული ზრუნვიდან ოჯახურ ზრუნვამდე და შვილად აყვანა	66
6.1. ალტერნატიული ზრუნვა: ზოგადი პრინციპები	68
6.2. ბავშვის მოთავსება ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში	71
6.3. შვილად აყვანა	76
7. ბავშვის დასვა ძალადობისა და ექსპლუატაციისგან	82
7.1. ძალადობა სახლებში, სკოლებსა და სხვა სივრცეებში	85
7.1.1. სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ფარგლები	86
7.1.2. ფიზიკური დასჯა	89
7.1.3. სექსუალური ძალადობა	90
7.1.4. ოჯახში ძალადობა და ბავშვის უგულვებელყოფა	92
7.2. ბავშვის ექსპლუატაცია, პორნოგრაფია და ე.წ. გრუმინგი	94
7.2.1. იძულებითი შრომა	94
7.2.2. ბავშვის ტრეფიკინგი	96
7.2.3. ბავშვის პორნოგრაფია და ე.წ. გრუმინგი	99
7.3. მაღალი რისკის შემცველი ჯგუფები	100
7.3.1. უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვები	100
7.3.2. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვები	101
7.4. უგზოუკვლოდ დაკარგული ბავშვები	102
8. ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები და საცხოვრებელი პირობების ადეკვატური სტანდარტი	104
8.1. მიდგომები ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების თაობაზე	108
8.2. განათლების უფლება	109
8.2.1. მიგრანტი ბავშვების განათლების უფლება	111
8.3. ჯანმრთელობის უფლება	115
8.4. უფლება საცხოვრებელზე	119
8.5. საცხოვრებელი პირობების ადეკვატური სტანდარტისა და სოციალური უსაფრთხოების უფლებები	121
9. მიგრაცია და თავშესაფარი	125
9.1. ქვეყანაში შესვლა და ბინადრობა	128
9.2. ასაკის დადგენა	131
9.3. ოჯახის გაერთიანება ოჯახისგან განცალკევებული ბავშვებისთვის	132
9.4. დაკავება	135
9.5. გაძევება	137
9.6. მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა	141
10. მომხმარებელთა და მონაცემთა დასვა	143
10.1. ბავშვის, როგორც მომხმარებლის, დაცვა	145
10.1.1. მომხმარებელთა უფლებები	145
10.1.2. ბავშვების მიმართ განხორციელებული უსამართლო სავაჭრო პრაქტიკა	147
10.1.3. პროდუქტის უსაფრთხოება	147
10.1.4. კლინიკური ცდები ბავშვებზე	147
10.1.5. ახალშობილებისა და ჩვილებისთვის განკუთვნილი საკვები	148
10.1.6. სათამშოების უსაფრთხოება	149
10.1.7. ბავშვები და რეკლამირება	149
10.2. ბავშვები და პერსონალურ მონაცემთა დაცვა	150
10.2.1. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ევროპული სამართალი	150

11. ბავშვის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში და ალტერნატიული (არასასამართლო) პროცესები	155
11.1. სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების გარანტიები	157
11.1.1. ეფექტური მონაწილეობა	162
11.1.2. ადვოკატზე ხელმისაწვდომობა	163
11.2. ახალგაზრდა სამართალდამრღვევების უფლებები თავისუფლების აღკვეთასთან მიმართებით	165
11.2.1. თავისუფლების აღკვეთის ფორმები (მატერიალური და საპროცესო გარანტიები).....	165
11.2.2. თავისუფლების აღკვეთის პირობები	169
11.2.3. ძალადობისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვა	170
11.3. მსხვერპლი და მონმე არასრულწლოვნების დაცვა.....	171
დამატებითი ლიტერატურა	177
სასამართლო გადაწყვეტილებები	187
როგორ მოვიძიოთ ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები	192
მითითებული სამართლებრივი ინსტრუმენტები.....	196
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამართლებრივი ინსტრუმენტები	196
ევროპის საბჭოს სამართლებრივი ინსტრუმენტები	196
ევროპის კავშირის სამართლებრივი ინსტრუმენტები.....	198

მთარგმნელისგან

„ჩვენ, ყველანი, ოდესღაც ბავშვები ვიყავით. და, ვეტრფით ჩვენი შვილების კეთილდღეობას, რომელიც ყოველთვის იყო და ყოველთვის იქნება უნივერსალური მაქსიმა მთელი კაცობრიობისთვის.“

*კოფი ანანი, გაეროს ყოფილი გენერალური მდივანი,
ნობელის პრემიის ლაურეატი მშვიდობის დარგში*

სამოქალაქო და პოლიტიკური თავისუფლება, სამართლის უზენაესობასთან, დემოკრატიულ ინსტიტუტებთან და ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისა და პატივისცემის პრინციპებთან ერთად ჯანსაღი საზოგადოების არსებობისათვის განკუთვნილი და მისთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი, ერთდერითი მორალური და სწორი პოლიტიკური საყრდენია. ამ პრინციპების საფუძველზე აღმოცენებული სოციუმი ადამიანებს მშვიდობიანად თანაცხოვრების შესაძლებლობას აძლევს, სადაც თითოეულ მათგანს შეეძლება საკუთარი ბედნიერების მოხვეჭისაკენ სწრაფვა, იქნება ყოველთვის მიზანი და არასდროს მიზნის მიღწევის საშუალება. საქართველო, ასეთი პოლიტიკური იდეალის ხორცშესხმის მიმართ, ერთი შეხედვით, მწყრალად არ უნდა იყოს განწყობილი.

საქართველოში ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის პოპულარულობა დღითიდღე იზრდება. ეს უცილობლად მისასალმებელი და პოზიტიური მოვლენაა. საზოგადოებაში, შედარებით ნელა, მაგრამ, მაინც ყალიბდება ადამიანის უფლებათა პატივისცემისა და დაცვის კულტურა. ევროპის კავშირსა და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციაში სახელმწიფოს ინტეგრაცია, საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, ქვეყნის უმთავრეს პოლიტიკურ ორიენტირად არის დასახელებული. ამ მიზნების მისაღწევად უნდა ილწვოდეს ყველა, ერი და ბერი, დიდი და პატარა, მდიდარი და ღარიბი, ექიმი და ვექილი. ძლიერი, განათლებული და ჯანსაღი ღირებულებების მქონე მომავალი თაობა, ამ მიზნებისათვის ჯერ სულის შთაბერვის, შემდგომ ხორცშესხმის, საბოლოოდ კი, განსხეულების გარანტიაა.

სახელმწიფომ უნდა დაიცვას და განამტკიცოს ყველა ბავშვის ყველა უფლება და თავისუფლება, რასაც საფუძვლად ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვა უნდა დაედოს, ბავშვებთან დაკავშირებული ყოველი გადაწყვეტილების მიღებისას კი, საკანონმდებლო, აღმასრულებელმა და სასამართლო ხელისუფლებამ ყოველთვის ხსენებული პრინციპით უნდა იხელმძღვანელოს. საქართველოს პარლამენტმა 2019 წლის 20 სექტემბერს ბავშვის უფლებათა კოდექსი მიიღო. პირველი მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით, **ამ კოდექსის მიზანია ბავშვის კეთილდღეობის უზრუნველყოფა საქართველოს კონსტიტუციის, ბავშვის უფლებათა კონვენციის, მისი დამატებითი ოქმებისა და სახელმწიფოს მიერ აღიარებული სხვა საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების ეფექტიანი იმპლემენტაციის ხელშეწყობით.** გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართლებრივ სისტემებში დანერგილი სახელმძღვანელო სტანდარტების სწორად გააზრება, ანალიზი და შიდა სახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში მისი ეფექტიანი იმპლემენტაცია, კოდექსის მიზნების რეალიზების პროცესს უფრო კონსტრუქციულს და ქმედითს გახდის. კერძოდ, იგი ისეთი კარდინალური პრინციპების განმტკიცებას შეუწყობს ხელს, როგორიცაა, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უპირატესი გათვალისწინება, ბავშვის ღირსების, კეთილდღეობის, უსაფრთხოების, სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაცვა, განათლების, განვითარებისა და სხვა ინტერესების რეალიზება ბავშვებისადმი უთანასწორო მოპყრობის გარეშე, ბავშვის უფლებების დაცვაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების სისტემის ჩამოყალიბება და ა.შ.

ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის ქართულენოვანი თარგმანის შექმნის ერთერთი და არა ერთადერთი მიზანი სწორედ დასახელებული მიზნების ხელშეწყობაა. იგი 2015 წელს ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპის კავშირის სააგენტოს (FRA) მიერ გამოიცა. ბავშვის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის დარგში არსებული წინამდებარე ავტორიტეტული სახელმძღვანელო მიმოიხილავს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სისტემებში დანერგილ სამართლებრივ სტანდარტებს ბავშვის უფლებების დაცვის სფეროში, ევროპაში მოქმედი მართლმსაჯულების ორგანოების მიერ დადგენილი სასამართლო

პრაქტიკის შესაბამისად. სახელმძღვანელო თემატურად ფართოა და წიგნის მასშტაბის გათვალისწინებით მოიცავს ბავშვის უფლებებთან დაკავშირებულ ძალიან ბევრ საკითხს. იგი მარტივი ენით არის დაწერილი და ძირითადად, განკუთვნილია ამ საკითხებით დაინტერესებული ნებისმიერი პირისთვის, სამართლებრივი სპეციალიზაციის არმქონე იურისტებისთვის, მოსამართლეებისთვის, ადვოკატებისთვის, სოციალური მუშაკებისთვის, პროკურორებისა და პრაქტიკოსი იურისტებისთვის, აგრეთვე სასამართლო სისტემაში მოღვაწე პირებისთვის. აკადემიური გარჯის ნებისმიერი მცდელობა გონივრულ აზრს არის მოკლებული თუ ეს პროცესი, სულ მცირე, ნაწილობრივ მაინც არ ეთმობა მომავალი თაობის იურისტების ცოდნასა და პროფესიულ განვითარებაში წვლილის შეტანას. ვფიქრობ, ეს სახელმძღვანელო ასევე სასარგებლო იქნება სამართალმცოდნეობის ფაკულტეტის ნებისმიერი საფეხურის სტუდენტისთვის. იგი გარდა იმისა, რომ დაინტერესებულ სტუდენტს შესაბამის აკადემიურ ცოდნას მიაწვდის ბავშვის უფლებების საერთაშორისო სამართლებრივ არქიტექტურასა და სამართლო პრაქტიკაზე, ასევე თითოეულ თავში განხილული საკითხის უფრო სიღრმისეული ანალიზისთვის, კლასგარეშე საკითხავი ლიტერატურის სარეკომენდაციო სია, სტუდენტს, სურვილის არსებობის შემთხვევაში, დაეხმარება და ხელს შეუწყობს კვლევითი და აკადემიური მიმართულებით შემდგომ განვითარებაში.

არაერთი სტატისტიკა ცხადყოფს ბავშვთა სავალალო მდგომარეობას უკლებლივ ყველა მიმართულებით. საკანონმდებლო ცვლილებები პოზიტიური და მისასალმებელია, თუმცა თუ მათ აღსრულების სათანადო მექანიზმი არ გაუმაგრებს ზურგს, ყოველივე, ფარატიანა ქალაღზე შავით თეთრზე დაწერილ ფორმალურ და უშინაარსო ტექსტად დარჩება. ეს თარგმანი მართალია ერთი პატარა წვეთია დიდ ოკეანეში, მაგრამ, სოფელი არც მთლად ძაღლის ყეფითა და მამლის ყივილით შენდება. პოლიტიკური იდეალის რეალიზება საჭიროებს პრაგმატულ ნაბიჯებს, მომავალ თაობაზე ზრუნვასა და ბევრი ისეთი გონივრული და გეგმაზომიერი ნაბიჯის გადადგმას, რომელთა ჩამოთვლაც წინასიტყვაობის პროექტის ფარგლებს ნამდვილად სცდება, თუმცა, ერთი რამ დანამდვილებით შეიძლება ითქვას: როდესაც სამოქალაქო საზოგადოების ჯანსაღი ნიადაგი ხელს უწყობს პატარა და ახალგაზრდა ყლორტების ჯერ ტოტებად ქცევას, ხოლო შემდეგ ამ ტოტების მიერ ფოთლების მოსხმას, ბუნების უზენაესი კანონის თანახმად, ასეთი ხე ღრმად და სამარადჟამოდ დგამს ფესვებს კაცობრიობის ნიადაგში და ათასწლეულების განმავლობაში აგრძელებს ამაყად, უდრეკად და ღირსეულად დგომას.

და ბოლოს, ძალიან დიდი მადლობა მინდა გადავუხადო სახელმძღვანელოს ქართულენოვანი თარგმანის რედაქტორს, საქართველოს არაერთი უნივერსიტეტის ლექტორს, ბავშვთა უფლებების მკვლევარსა და უკვე ჩემს გულითად მეგობარ ქალბატონ მარიამ ბობოხიძეს, რომელმაც აღნიშნულ პროექტზე მუშაობის შანსი მომცა. მისმა კრიტიკულმა კომენტარებმა, შენიშვნებმა და სხვა უამრავმა რეკომენდაციამ განაპირობა თარგმანის საუკეთესო ვერსიის ჩამოყალიბება. მასთან თანამშრომლობის გამოცდილება ნებისმიერი სტუდენტისთვის პრივილეგიაა! ასევე, განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია „ქართული და საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტის“ გუნდის თანადგომა, ვინაიდან სწორედ ამ გუნდში დაიბადა სახელმძღვანელოზე მუშაობის იდეა, ხოლო ამ კუთხით თანამოაზრეების ემოციური მხარდაჭერა განუზომელია. ასევე, ძალიან დიდი მადლობა მინდა გადავუხადო სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის პრორექტორს, პროფესორ დიმიტრი გეგენავას სახელმძღვანელოს გამოცემის საქმეში განეული ფასდაუდებელი მხარდაჭერისათვის.

წინამდებარე სახელმძღვანელოს დიდი სიყვარულით ვუძღვნი, ჩემ ტყუპ ძებს, სოფოს და სალომეს.

ლაშა ლურსმანაშვილი
სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის
მიშელ მუსხელის ინსტიტუტის მკვლევარი

სამეცნიერო რედაქტორისგან

თანამედროვე მსოფლიო ბავშვებს აღიარებს უფლებების მფლობელ სუბიექტებად, თუმცა, ისინი საზოგადოების ყველაზე მონყვლად წევრებად რჩებიან, რაც განპირობებულია მათი განსაკუთრებული ბუნებით, უფროსებზე დამოკიდებულებითა და საკუთარი უფლებების დაცვის ღონისძიებებზე ნაკლები ხელმისაწვდომობით. პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესში უმნიშვნელოვანესია ისეთი გარანტიების შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობს ბავშვის ჩამოყალიბებას ღირსეულ, თვითრეალიზებულ, პიროვნულად განვითარებულ ინდივიდად, აგრეთვე, ინდივიდად, რომელიც მზად იქნება საზოგადოებაში დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის. სწორედ ამიტომ, ბავშვობის პერიოდში ინდივიდი საჭიროებს განსაკუთრებულ მზრუნველობასა და მხარდაჭერას, ბავშვის უფლებრივი მდგომარეობა, ის საკითხია, რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებული ყურადღების საგანი უნდა იყოს. მეორე მხრივ, ბავშვის უფლებებზე ზრუნვა სახელმწიფოს მხრიდან მომავალში, გრძელვადიან პერსპექტივაში ინვესტიციას ნიშნავს.

ბავშვის უფლებებზე ზრუნვა ამბიციური განაცხადია სახელმწიფოს მხრიდან. ეს გულისხმობს ბავშვთა მიმართ არაერთი კომპლექსური, მეთოდოლოგიურად მწყობრი, დეტალიზებული და სისტემური მიდგომის განხორციელებას, რაც სახელმწიფოსთვის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს. ეს უმნიშვნელოვანესი კონცეფციაა და რამდენადაც კეთილშობილურია, იმდენად საჭიროებს ფრთხილ და გაანალიზებულ მიდგომას.

ამასთან, ბავშვის უფლებებზე ზრუნვა ვერ იქნება დაყვანილი მხოლოდ სახელმწიფოს ვალდებულებებამდე. ბავშვის უფლებების დაცვა თითოეული პირის, ოჯახების, საჯარო და კერძო ორგანიზაციების ზრუნვის საგანს უნდა წარმოადგენდეს, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უპირველესად გათვალისწინებით.

წინამდებარე სახელმძღვანელო საუკეთესოდ აღწერს იმ გარემოებებსა და საჭიროებებს, რაც ბავშვთან დაკავშირებულ ნებისმიერ გადაწყვეტილებაში მონაწილე პირებმა, სახელმწიფოს წარმომადგენლებმა თუ ორგანოებმა უნდა უზრუნველყონ ბავშვის უფლებების დაცვის მიზნით. ამავდროულად, სახელმძღვანელო ხელს შეუწყობს მკითხველს, გაიაზროს თუ რა არის ბავშვის უფლებებიც დაცვის კონცეფციის საკვანძო საკითხები.

წინამდებარე პუბლიკაცია უაღრესად მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ბავშვთა მიერ მათი უფლებების რეალიზების თაობაზე ევროპული სამართლის სტანდარტების შესახებ ცნობიერების ამაღლების კუთხით, არამედ, იმ თვალსაზრისითაც, რომ ის ქართულ ენაზე არსებული პირველი სახელმძღვანელოა ბავშვის უფლებების შესახებ.

ბავშვის უფლებების დაცვის ხელშეწყობის თვალსაზრისით შეტანილი წვლილისთვის დიდი მადლობა მინდა გადავუხადო უაღრესად ნიჭიერ და შრომისმოყვარე ახალგაზრდას, ბატონ ლაშა ლურსმანაშვილს. სწორედ მისი მონდომების, დაუზარელი შრომისა და ერთობლივად მუშაობის შედეგია წინამდებარე სახელმძღვანელოს ქართულ ენაზე გამოცემა. დიდ მადლობას ვუხდით, აგრეთვე, სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის პროფესორსა და პრორექტორს, ბატონ დიმიტრი გეგენავას სახელმძღვანელოს გამოცემის ხელშეწყობისათვის.

იმედი მაქვს, სახელმძღვანელოს თავიანთ საქმიანობაში გამოიყენებენ მოსამართლეები, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლები, იურისტები, პროკურორები და ადამიანის უფლებათა დაცვის, განსაკუთრებით კი, ბავშვის უფლებათა დაცვის სფეროში მოქმედი ორგანიზაციები, აგრეთვე, ცალკეული ინდივიდები, დაინტერესებულნი ამ სფეროთი.

მარიამ ბობოხიძე, LLM

წინასიტყვაობა

ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის წინამდებარე სახელმძღვანელო ერთობლივად მომზადდა ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა სააგენტოს (FRA), ევროპის საბჭოსა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სამდივნოს მიერ. იგი რიგით მეოთხე სახელმძღვანელოა ჩვენი ორგანიზაციების მიერ ევროპული სამართლის შესახებ ერთობლივად მომზადებულ სახელმძღვანელოებს შორის. წინა სახელმძღვანელოები მიეძღვნა დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპულ სამართალს, თავშესაფრის, საზღვრებისა და იმიგრაციასთან დაკავშირებულ ევროპულ სამართალს, ასევე, მონაცემთა დაცვის ევროპულ სამართალს.

ჩვენ წამოვიწყეთ ახალი და ერთობლივი პროექტი ბავშვის უფლებების შესახებ გაეროს კონვენციის – რომლის რატიფიცირებაც მოახდინა ევროპის ყველა სახელმწიფომ – 25-ე წლისთავის აღნიშვნის კონტექსტში იმისთვის, რომ ნათელი მოეფინოს ევროპული სამართლის სტანდარტების მნიშვნელობას ბავშვთა მიერ თავიანთი საყოველთაო უფლებების რეალიზების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.

ბავშვები წარმოადგენენ ძირითადი უფლებების მატარებელ სრულფასოვან სუბიექტებს. ეს სახელმძღვანელო მიზნად ისახავს ცნობიერების ამაღლებასა და იმ სამართლებრივი სტანდარტების შესახებ ცოდნის განმტკიცებას, რომლებიც იცავენ და მხარს უჭერენ ამ უფლებებს ევროპაში. ევროპის კავშირის შესახებ ხელშეკრულება (TEU) განსაზღვრავს კავშირის ვალდებულებას, ხელი შეუწყოს ბავშვის უფლებების დაცვას ევროპაში. ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიამ (EU), ევროპის კავშირის რეგულაციებმა და დირექტივებმა, აგრეთვე, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ (CJEU) წვლილი შეიტანეს ბავშვთა უფლებების დაცვის შემდგომ განსაზღვრაში. ევროპის საბჭოს ფარგლებში არსებული უამრავი კონვენცია აქცენტს აკეთებს ბავშვის უფლებათა დაცვის განსაკუთრებულ ასპექტებზე, რომლის დიაპაზონი ვრცელდება კიბერსივრცეში მათი უფლებებისა და უსაფრთხოებიდან ბავშვების შვილად აყვანამდე. ამ კონვენციებს წვლილი შეაქვთ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციითა და ევროპის სოციალური ქარტიით ბავშვებისთვის მინიჭებული უფლებების, მათ შორის, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს იურისდიქციისა (ECtHR) და სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის გადამწყვეტილებების (ECSR) გაუმჯობესებასა და გაფართოებაში.

წინამდებარე სახელმძღვანელო შექმნილია სპეციალიზაციის არმქონე იურისტებისთვის, მოსამართლეებისთვის, პროკურორებისთვის, ბავშვის დაცვის ორგანოებისა და სხვა პრაქტიკოსებისთვის, ასევე იმ ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან ბავშვის უფლებების სამართლებრივი დაცვის უზრუნველყოფისთვის.

გვსურს, მადლობა გადავუხადოთ პროფესორ ტონ ლიეფარდს, LL.M. სიმონა ფლორესკუს, J.D. მარგარეტ ფაინს, პროფესორ კარლ ჰანსონს, პროფესორ ურსულა კილკელის, დოქტორ რობერტა რუგიეროს, პროფესორ ჰელენ სტალფორდს და პროფესორ ვუტერ ვანდენჰოლს ამ სახელმძღვანელოს შედგენაში შეტანილი წვლილისთვის. ასევე, გვსურს, მადლობა გადავუხადოთ ყველას, ვინც მონაწილეობა მიიღო და მხარი დაგვიჭირა მისი მომზადების პროცესში.

სნეჟანა სამარდუჩი-მარკოვიჩი
ევროპის საბჭოს დემოკრატიის
გენერალური დირექტორი

კონსტანტინოს მანოლოპოლოსი
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა
სააგენტოს დირექტორი

შემოკლება

CJEU	ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო (2009 წლის დეკემბრამდე ინო- დებოდა, როგორც ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო)
CoE	ევროპის საბჭო
CPT	წამებისა და არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევ- როპული კომიტეტი
CRC	ბავშვის უფლებების შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია
CRD	მომხმარებელთა დაცვის დირექტივა
CRPD	შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია
ECHR	ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია (ზოგადად, ცნობილია, როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, ECHR)
ECOSOC	გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეკონომიკური და სოციალური საბჭო
ECTHR	ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო
ECPT	წამებისა, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევრო- პული კონვენცია
ECSR	სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი
EEA	ევროპის ეკონომიკური ზონა
EEC	ევროპის ეკონომიკური თანამეგობრობა
ESC	ევროპის სოციალური ქარტია
EU	ევროპის კავშირი
FCNM	ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენცია ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ
FRA	ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა სააგენტო
GC	დიდი პალატა (იგულისხმება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო)
GPSD	დირექტივა პროდუქციის ზოგადი უსაფრთხოების შესახებ
GRETA	ადამიანთა ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის ექსპერტთა ჯგუფი
ICCPR	გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პო- ლიტიკური უფლებების შესახებ
ICERD	საერთაშორისო კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ
ICESCR	ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი
ILO	შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია
PACE	ევროპის საბჭო საპარლამენტო ასამბლეა
TCN	მესამე ქვეყნის მოქალაქეები
TEU	ხელშეკრულება ევროპის კავშირის შესახებ
TFEU	ხელშეკრულება ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ
TSD	სათამაშოების უსაფრთხოების დირექტივა
UCPD	დირექტივა შიდა ბაზარზე არაკეთილსინდისიერი ბიზნეს-სამომხმარებლო კომერცი- ული პრაქტიკის შესახებ
UN	გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია
UNHCR	ლტოლვილთა საკითხებში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის უმაღლესი კომი- სარი

როგორ გამოვიყენოთ ეს სახელმძღვანელო

წინამდებარე სახელმძღვანელო მიმოიხილავს ბავშვთა ძირითად უფლებებს ევროპის კავშირსა (EU) და ევროპის საბჭოს (CoE) წევრ სახელმწიფოებში. მისი ფარგლები ფართოა. იგი ბავშვებს აღიარებს, როგორც ადამიანის ყველა ძირითადი უფლების ბენეფიციარებს, აგრეთვე — როგორც სპეციალური რეგულაციის სუბიექტებს, მათი განსაკუთრებული მახასიათებლებიდან გამომდინარე. ბავშვთა უფლებები წარმოადგენს სამართლის ინტერდისციპლინურ დარგს. სახელმძღვანელოში ყურადღება გამახვილდება სამართლის იმ დარგებზე, რომლებსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ბავშვებისთვის.

სახელმძღვანელო შედგენილია იმგვარად, რომ დაეხმაროს ბავშვის უფლებათა სამართლის სფეროში სპეციალიზაციის არმქონე პრაქტიკოს იურისტებს. იგი გამიზნულია ადვოკატებისთვის, მოსამართლეებისთვის, პროკურორებისთვის, სოციალური მუშაკებისა და ეროვნულ ხელისუფლებასთან მომუშავე სხვა პირებისთვის, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციებისა (NGOs) და სხვა ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც შესაძლებელია აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებული სამართლებრივი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდნენ. ამ საკითხებთან მიმართებით მოყვანილია როგორც ევროპის კავშირის, ისე ევროპის საბჭოს სამართალი, რომლებიც განმარტავენ, თუ როგორ არის თითოეული საკითხი რეგულირებული ევროპის კავშირის სამართლის, ისევე როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR), ევროპის სოციალური ქარტიის (ESC) და ევროპის საბჭოს სხვა ინსტრუმენტების მიხედვით. ყოველი თავის დასაწყისში წარმოდგენილია ცხრილი, რომელიც მოიცავს გამოსაყენებელ სამართალს ორი დამოუკიდებელი ევროპული სამართლის სისტემის ფარგლებში. შემდგომ, თითოეულ სისტემაში მოქმედი სამართალი წარმოდგენილია დამოუკიდებლად თითოეულ განსახილველ საკითხთან მიმართებით. აღნიშნული მკითხველს საშუალებას აძლევს, დაინახოს, თუ სად უკავშირდება ორი სამართლის სისტემა ერთმანეთს და, საპირისპიროდ, სად განსხვავდება. საჭიროებისამებრ, მითითება კეთდება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის (UN) კონვენციაზე ბავშვის უფლებების შესახებ (CRC) და სხვა საერთაშორისო ინსტრუმენტებზე.

ევროპის კავშირის იმ არაწევრ სახელმწიფოებში მოღვაწე პრაქტიკოსებს, რომლებიც ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებს წარმოადგენენ და, შესაბამისად — ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ხელმომწერ მხარეებს, აქვთ წვდომა მათი ქვეყნისთვის რელევანტურ ინფორმაციაზე პირდაპირ ევროპის საბჭოსთვის განკუთვნილ სექციებში გადასვლის მეშვეობით. ევროპის კავშირის წევრ სახელმწიფოებში მოღვაწე პრაქტიკოსებისთვის აუცილებელია ორივე სექციის გამოყენება, ვინაიდან ისინი შებოჭილნი არიან ორივე სამართლებრივი წესრიგით. მკითხველებისთვის, რომელთაც ესაჭიროებათ მეტი ინფორმაცია გარკვეულ საკითხზე, უფრო კონკრეტული მასალების მითითებათა ჩამონათვალი მოცემულია წინამდებარე სახელმძღვანელოს „დამატებითი საკითხავის“ სექციაში.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის სამართალი წარმოდგენილია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს (ECtHR) რჩეული გადაწყვეტილებების თაობაზე მოკლე მითითებებით, რომელიც უკავშირდება სახელმძღვანელოს ფარგლებში განხილულ კონკრეტულ საკითხს. მათი შერჩევა განხორციელდება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ბავშვთა უფლებების დარგში მიღებული გადაწყვეტილებებისა და განჩინებებისგან.

ევროპის კავშირის სამართალი მოიძებნება უკვე მიღებულ საკანონმდებლო ღონისძიებებში, ხელშეკრულებათა შესაბამის ჩანაწერებსა და უფრო კონკრეტულად, ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიაში, როგორც განმარტებულია ევროპის კავშირის მართლსაჩუქურების სასამართლოს გადაწყვეტილებებში. (CJEU – 2009 წლის დეკემბრამდე იწოდებოდა, როგორც ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო (ECJ)).

გადაწყვეტილებები, რომლებიც სახელმძღვანელოში გადმოცემულია ან ციტირებულია, წარმოგვიდგენს მაგალითებს ორივე მნიშვნელოვანი ორგანოს, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს და ევროპის კავშირის მართლსაჩუქურების სასამართლოს გადაწყვეტილებებიდან. სახელმძღვანელო, შესაძლებლობის ფარგლებში, მისი შეზღუდული შინაარსისა და ლიმიტირებული ბუნების გათვალისწინებით, მოიცავს სამართლებრივ ინფორმაციას 2015 წლის 01 იანვრამდე, თუმცა, შემდგომი ცვლილებები შეტანილია შესაძლებლობისამებრ.

სახელმძღვანელო შედგება შესავალი თავისგან, რომელიც მოკლედ განმარტავს სამართლის ორი სისტემის როლს, როგორც დადგენილია ევროპის საბჭოსა და ევროპის კავშირის სამართლით და შეიცავს ათ ძირითად თავს შემდეგი საკითხების თაობაზე:

- სამოქალაქო უფლებები და თავისუფლებები;
- თანასწორობა;
- ვინაობასთან დაკავშირებული საკითხები;
- ოჯახური ცხოვრება;
- ალტერნატიული ზრუნვა და შვილად აყვანა;
- ბავშვთა დაცვა ძალადობისა და ექსპლოატაციისგან;
- ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები;
- მიგრაცია და თავშესაფარი;
- მომხმარებელი და მონაცემთა დაცვა;
- ბავშვთა უფლებები სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში და ალტერნატიული პროცესები.

თითოეული თავი განიხილავს განსხვავებულ საკითხს, ხოლო სხვა თავებთან და საკითხებთან ჯვარედინი მითითებები წარმოდგენილია გამოსაყენებელი სამართლებრივი ჩარჩოს სრულყოფილ სურათს. საკვანძო საკითხები წარმოდგენილია თითოეული თავის დასაწყისში.

1

შესავალი ბავშვის უფლებების ევროპულ სამართალში: კონტექსტი და საკვანძო პრინციპები

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
თავისუფალი გადაადგილების დირექტივა (2004/38/EC), მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტის "ც" ქვეპუნქტი	„ბავშვი“, როგორც ძირითადი უფლების მატარებელი სუბიექტი	კონვენცია ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, მე-4 მუხლის "d" პუნქტი კონვენცია სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისაგან ბავშვთა დაცვის შესახებ (ლანსაროტის კონვენცია) მე-3 მუხლის „a“ პუნქტი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, Marck v. Belgium , No. 6833/74, 1979 (სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის დროს განმცხადებელი (ბავშვი) იყო 6 წლის)
ახალგაზრდა მომუშავეთა დირექტივა (94/33/EC), მე-3 მუხლი	ახალგაზრდების დაცვა სამსახურში	ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული) მე-7 მუხლი (ბავშვებისა და ახალგაზრდების უფლება დაცვაზე)
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი (განათლების უფლება)	უფასო სავალდებულო განათლების მიღების უფლება	
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 21-ე მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა)	დისკრიმინაციის აკრძალვა ასაკის საფუძველზე	

<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 32-ე მუხლი, (ბავშვთა შრომის აკრძალვა და ახალგაზრდების დაცვა სამუშაოზე)</p> <p>ბავშვთა პორნოგრაფიისა და ბავშვთა მიმართ სექსუალური ძალადობისა და სექსუალური ექსპლუატაციის წინააღმდეგ ბრძოლის დირექტივა (2011/93/EU)</p> <p>ტრეფიკინგის საწინააღმდეგო დირექტივა (2011/36/EU)</p>	<p>ბავშვთა ექსპლუატაციური შრომის აკრძალვა</p>	<p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული) მე-7 მუხლი (ბავშვებისა და ახალგაზრდების უფლება დაცვაზე)</p>
ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 24-ე მუხლი (ბავშვის უფლებები)</p> <p>ხელშეკრულება ევროპის კავშირის შესახებ, მე-3 მუხლის მე-3 პუნქტი</p>	<p>ბავშვთა უფლებების დაცვა (ზოგადი)</p>	
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-7 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება)</p>	<p>პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება)</p> <p>კონვენცია ქორწინების გარეშე დაბადებულ ბავშვთა სამართლებრივი სტატუსის შესახებ</p> <p>კონვენცია ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ (შესწორებული)</p> <p>კონვენცია ბავშვებთან პირადი კონტაქტის უზრუნველყოფის შესახებ</p> <p>კონვენცია ბავშვთა უფლებების განხორციელების შესახებ</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, Maslov v. Austria [დიდი პალატა], No. 1638/03, 2008 (განმცხადებლის დეპორტაცია, ბრალდებული სისხლის სამართლის დანა-</p>

		შაულის ჩადენაში, როგორც ბავშვი)
<p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-413/99, Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department, 2002</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-200/02, Kunqian Cathe-rine Zhu and Man Lavette Chen v. Secretary of State for the Home Department, 2004</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-148/02, Carlos Garcia Avello v. Belgian State, 2003</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, London Borough of Harrow v. Nimco Hassan Ibrahim and Secretary of State for the Home Department, 2010</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-480/08, Maria Teixeira v. London Borough of Lambeth and Secretary of State for the Home Department, 2010</p>	მიმოსვლის თავისუფლება	

წინამდებარე შესავალი თავი განმარტავს, თუ როგორ განვითარდა ბავშვის უფლებების სამართალი ევროპულ დონეზე, რომლის საკვანძო პრინციპები განაპირობებენ ბავშვის უფლებების მარეგულირებელი ნორმების არსებობას, აგრეთვე წარმოაჩენს, თუ ბავშვთა უფლებების რომელ საკვანძო ასპექტებს არეგულირებს ევროპული სამართალი. იგი ქმნის საფუძველს მომდევნო თავებში სპეციალური საკითხების ანალიზისთვის.

1.1. ძირითადი კონცეფციები

საკვანძო საკითხი:

- ბავშვის უფლებების ევროპული სამართალი ეფუძნება ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე განხორციელებულ ღონისძიებებს.

1.1.1. ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართლის მოქმედების ფარგლები

„ბავშვთა უფლებების ევროპულ სამართალზე“ მითითებისას, ძირითადი აქცენტი კეთდება ევროპის კავშირისა (EU) და ევროპის საბჭოს (CoE) მიერ დადგენილ სამართლის პირველად წყაროებზე (ხელშეკრულებები, კონვენციები, მეორადი კანონმდებლობა და სასამართლო გადაწყვეტილებები). საჭიროებისამებრ, ნახსენები იქნება სხვა ევროპული წყაროებიც, რომლებიც გავლენას ახდენენ ბავშვების უფლებების ევროპული სამართლის განვითარებაზე, მათ შორის, საკვანძო პოლიტიკურ დოკუმენტებზე, გზამკვლევებზე ან სხვა სამართლებრივი ძალის არმქონე/რბილი სამართლის ინსტრუმენტებზე.

ბავშვები არიან ძირითადი უფლებების მფლობელი სუბიექტები და არა – დაცვის უბრალო ობიექტები. ისინი წარმოადგენენ ადამიანის ყველა ძირითადი უფლებების ბენეფიციარებს და სპეციალური რეგულაციების სუბიექტებს, მათი განსაკუთრებული მახასიათებლებიდან გამომდინარე. ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების უმეტესობა სათავეს იღებს მშობლების ან ბავშვთა წარმომადგენლების მიერ ინიცირებული სასამართლო პროცესებიდან, ბავშვის შეზღუდული სამართლებრივი ქმედუნარიანობიდან გამომდინარე. წინამდებარე სახელმძღვანელო მიზნად ისახავს, წარმოაჩინოს, თუ როგორ არეგულირებს სამართალი ბავშვების განსაკუთრებულ საჭიროებებსა და ინტერესებს, ამასთანავე, ის ცხადყოფს მშობლების/მეურვეების და სხვა კანონიერი წარმომადგენლის მნიშვნელობას და, საჭიროებისამებრ, მიუთითებს, თუ სად ჩანს ყველაზე ნათლად ბავშვთა მზრუნველობაზე პასუხისმგებლობის მქონე პირების უფლებებისა და პასუხისმგებლობების საკითხი. ასეთ შემთხვევებში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის (UN) ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის (CRC)¹ მიდგომაა მიღებული, კერძოდ – მშობლის პასუხისმგებლობა უნდა განხორციელდეს ბავშვთა საუკეთესო ინტერესების, როგორც მათი პირველადი საზრუნავის გათვალისწინებით და იმგვარად, რომ შეესაბამებოდეს ბავშვის განვითარებად შესაძლებლობებს.

1.1.2. „ბავშვი“, როგორც უფლებების მფლობელი სუბიექტი

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია პირველ მუხლში ადგენს, რომ „ბავშვად ითვლება ყოველი ადამიანი სანამ 18 წლის ასაკს მიაღწევდეს.“ ეს არის ის სამართლებრივი პარამეტრი, რომელიც ასევე გამოიყენება ევროპაში ბავშვის განმარტებისთვის.

ევროპის კავშირის სამართლის თანახმად, არ არსებობს „ბავშვის“ არცერთი ფორმალური განსაზღვრება, რომელიც დადგენილია კავშირის რომელიმე ხელშეკრულებით, მათი ქვემდგომი კანონმდებლობით ან სასამართლო გადაწყვეტილებებით. ბავშვის ცნება მნიშვნელოვნად განსხვავდება ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, რომელიც დამოკიდებულია მარეგულირებელ კონტექსტზე. მაგალითად, ევროპის კავშირის სამართლის ის ნაწილი, რომელიც არეგულირებს ევროპის კავშირის მოქალაქეებისა და მათი ოჯახის წევრების თავისუფალ მიმოსვლას, „ბავშვს“ განმარტავს, როგორც „21 წლამდე ასაკის პირდაპირ შთამომავლებს ან იმ პირებს, რომლებიც დამოკიდებულნი არიან სხვებზე“² და, თავის მხრივ, მნიშვნელოვნად განამტკიცებს ბავშვის ბიოლოგიურ და ეკონომიკურ გაგებას, უმცირესობაზე დაფუძნებული ცნების საწინააღმდეგოდ.

ევროპის კავშირის ზოგიერთი ინსტრუმენტი ბავშვებს მათი ასაკის შესაბამისად აკუთვნებს სხვადასხვა უფლებებს. მაგალითად, სამუშაო ადგილზე დასაქმებული ახალგაზრდების დაცვის დირექტივა 94/33/EC (ახალგაზრდა მომუშავეთა დირექტივა)³ არეგულირებს პირობებსა და ბავშვებისთვის ფორმალურ დასაქმებაზე ხელმისაწვდომობის საკითხებს ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების მასშტაბით, რომელიც ერთმანეთისგან განასხვავებს „ახალგაზრდებს“ (ბლანკეტური

¹ გაერო, გენერალური ასამბლეა, (1989), Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989.

² Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No. 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC,

90/365/EEC and 93/96/EEC, OJ L 158, 30 April 2004 and OJ L 158, 29 April 2004, Art. 2 (2) (c).

³ Directive 94/33/EC of 20 August 1994 on the protection of young people at work, OJ 1994 L 216, Art. 3.

ტერმინი 18 წლამდე ასაკის პირებისთვის) „ადოლესცენტებს“ (ნებისმიერი ახალგაზრდა, რომელიც, სულ მცირე, 15 წლის, თუმცა 18 წლამდე ასაკის პირია – ის, ვინც უკვე აღარ ექვემდებარება სავალდებულო სრულგანაკვეთიან სასკოლო განათლებას) და „ბავშვებს“ (განმარტებულია, როგორც 15 წლამდე ასაკის პირები – რომლებსაც მნიშვნელოვნად ეკრძალებათ ფორმალურ სამუშაო რეჟიმში ჩაბმა).

ევროპის კავშირის სამართლის გარკვეული დარგები, რომლებშიც ევროპის კავშირის მოქმედება ავსებს წევრი სახელმწიფოების კანონმდებლობას (როგორიცაა მაგალითად, სოციალური უსაფრთხოება, ემიგრაცია და განათლება), მიუთითებენ ეროვნულ კანონმდებლობაზე იმის განსაზღვრისთვის, თუ ვინ ითვლება ბავშვად. ამგვარ კონტექსტებში, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მიერ დადგენილი განსაზღვრება, ზოგადად, გაზიარებულია წევრი სახელმწიფოების მიერ.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ბავშვებთან დაკავშირებული სამართლებრივი აქტების უმეტესობა იზიარებს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციით დადგენილ ბავშვის განსაზღვრებას. მაგალითები მოიცავს ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ კონვენციის მე-4 მუხლის „d“ პუნქტს⁴ და სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისგან ბავშვთა დაცვის შესახებ კონვენციის (ლანსაროტის კონვენცია) მე-3 მუხლის „a“ პუნქტს.⁵

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (ECHR) არ შეიცავს ბავშვის ცნებას, თუმცა მისი პირველი მუხლი წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს, დაიცვას კონვენციით დადგენილი „ყველას“ უფლებები თავიანთი იურისდიქციის ფარგლებში. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლი განამტკიცებს კონვენციით განსაზღვრული უფლებებით სარგებლობას „ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე, განურჩევლად {სხვადასხვა} ნიშნისა“, მათ შორის, ასაკის ნიშნით.⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს (ECtHR) განსახილველად მიღებული აქვს ბავშვების მიერ და მათი სახელით წარდგენილი საჩივრები, განურჩევლად მათი ასაკისა.⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავის სამართალწარმოებაში დანერგა ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციით განსაზღვრული ბავშვის ცნება⁸ – „სანამ 18 წლის ასაკს მიაღწევდეს“.

იგივე მიდგომას ავითარებს ევროპის სოციალური ქარტია (ESC) და სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის (ECSR) მიერ ფართოდ დანერგილი ინტერპრეტაცია.⁹

1.2. ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართლის ისტორიული საფუძვლები

ბავშვთა უფლებების თაობაზე დღემდე არსებული კანონმდებლობის უმეტესობა დანერგილი და განვითარებულია ევროპის საბჭოსა და ევროპის კავშირის მიერ. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან ერთად, სხვა საერთაშორისო ინსტიტუტებმა, როგორებიცაა, მაგალითად, ჰააგის კონფერენცია საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ, ასევე შეიმუშავეს მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტები, რომლებიც აგრძელებენ ევროპული სამართლის განვითარების შესახებ ინფორმირებას. მიუხედავად იმისა, რომ ეს საერთაშორისო ჩარჩოები მოქმედებენ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად, მათ შორის კავშირები სულ უფრო მეტადაა ძლიერდება.¹⁰ განსაკუთრებით საგრძნობი და ძლიერია ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს შორის არსებული ინტერ-ინსტიტუციური კოოპერაცია.

⁴ ევროპის საბჭო, Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No. 197, 15 May 2005

⁵ ევროპის საბჭო, Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, CETS No. 201, 25 October 2007.

⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Schwizgebel v. Switzerland*, No. 25762/07, 2010 წლის 10 ივნისი. იხ. ასევე, *FRA and ECtHR* (2010), გვ. 102.

⁷ იხ. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Marckx v. Belgium*, No. 6833/74, 1979 წლის 13 ივნისი, სადაც განმცხადებელი ბავშვი იყო 6 წლის, როდესაც სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება.

⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Güveç v. Turkey*, No. 70337/01, 2009 წლის 20 იანვარი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Çoşelav v. Turkey*, No. 1413/07, 2012 წლის 9 ოქტომბერი.

⁹ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Defence for Children International (DCI) v. the Netherlands*, No. 47/2008, 2009 წლის 20 ოქტომბერი, პარაგ.25.

¹⁰ იხ. მაგალითად, მე-5 თავი, რომელიც გვიჩვენებს, თუ როგორ ურთიერთქმედებს ევროპის კავშირის საოჯახო სამართლის მეშვეობით რეგულირებული ბავშვთა საზღვარგარეთ მოტაცების სამართლებრივი ასპექტები 1980 წლის 25 ოქტომბრის კონვენციასთან სამოქალაქო ასპექტებზე ბავშვთა საერთაშორისო მიტაცების მოტაცების შესახებ (ბავშვთა მოტაცების შესახებ ჰააგის კონვენცია).

1.2.1. ევროპის კავშირი: ბავშვთა უფლებების სამართლის განვითარება და დაცვის არეალი

წარსულში, ბავშვთა უფლებები სათანადოდ ვერ განვითარდა ევროპის კავშირში. ისტორიულად, ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართალი, ძირითადად, ფოკუსირებული იყო ბავშვთან დაკავშირებული განსაკუთრებული ასპექტების რეგულირებაზე, რომელიც ეკონომიკურად და პოლიტიკურად მართული უფრო ფართო ინიციატივებით იყო გამოწვეული. მაგალითად, მომხმარებელთა დაცვისა¹¹ და პირთა თავისუფალი გადაადგილების დარგში.¹² ახლა უკვე, ბავშვთა უფლებები მიჩნეულია ევროპის კავშირის კოორდინირებული დღის წესრიგის განუყოფელ ნაწილად, რომელიც ეფუძნება სამ საკვანძო მოვლენას:

- ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მიღებას;
- 2009 წლის დეკემბერში ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლას;
- ევროპული კომისიის საკომუნიკაციო მეთოდის დანერგვას, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ბავშვებს ევროპის კავშირის გარეთ მიმდინარე საგარეო მოქმედებებისას და, ევროპული საბჭოს ევროპის კავშირის გზამკვლევების დანერგვას ბავშვთა უფლებების ნახალისებისა და დაცვის თაობაზე.

პირველ საკვანძო საყრდენს წარმოადგენდა 2000 წელს ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მიღება.¹³ 2009 წლის პირველ დეკემბერს, ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლასთან ერთად, ქარტია ამოქმედდა ისეთივე სამართლებრივი სტატუსით, როგორც ევროპის კავშირის ხელშეკრულებები (ევროპის კავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-6 მუხლი). იგი ავალდებულებს ევროპის კავშირსა და მის წევრ სახელმწიფოებს, დაიცვან მასში განმტკიცებული უფლებები ევროპის კავშირის სამართლით დადგენილი მოქმედებების განხორციელების დროს. ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია შეიცავს პირველ დეტალიზებულ მითითებებს ბავშვთა უფლებებზე ევროპის კავშირის კონსტიტუციურ დონეზე, მათ შორის, უფასო სავალდებულო განათლებაზე ბავშვთა უფლების აღიარების (მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი), ასაკის ნიშნით დისკრიმინაციისა (21-ე მუხლი) და არასრულწლოვნის შრომითი ექსპლუატაციის აკრძალვის მეშვეობით (32-ე მუხლი). ქარტია შეიცავს განსაკუთრებულ ჩანაწერს ბავშვთა უფლებებზე (24-ე მუხლი). იგი გამოკვეთს ბავშვთა უფლებების სამ საკვანძო პრინციპს: აზრის თავისუფლად გამოხატვის უფლებას ბავშვის ასაკის და სიმწიფის შესაბამისად (24-ე მუხლის პირველი პუნქტი); უფლებას, ბავშვის საუკეთესო ინტერესები ბავშვთან დაკავშირებული ყველა მოქმედების განხორციელების დროს უპირველესად იქნეს გათვალისწინებული (24-ე მუხლის მე-2 პუნქტი) და ორივე მშობელთან რეგულარულად, პირადი ურთიერთობისა და პირდაპირი კონტაქტის შენარჩუნების უფლებას (24-ე მუხლის მე-3 პუნქტი).

მეორე საკვანძო საყრდენს წარმოადგენდა ლისაბონის ხელშეკრულება, რომელიც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ძალაში შევიდა 2009 წლის პირველ დეკემბერს.¹⁴ ამ ინსტრუმენტმა გამოიწვია მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური, პროცედურული და საკონსტიტუციო ცვლილებები ევროპის კავშირში თავისი ხელშეკრულებისა და ყოფილი ევროპული საზოგადოების ხელშეკრულების შესწორებით (ამჟამად ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება).¹⁵ ამ ცვლილებებმა გააძლიერეს ევროპის კავშირის პოტენციალი ბავშვთა უფლებების დაცვის განვითარების კუთხით, სულ მცირე, „ბავშვის უფლებების დაცვის“ საჭიროების იდენტიფიცირებით, როგორც ევროპის კავშირის ფარგლებში საყოველთაოდ გაცხადებული მიზანი (ევროპის კავშირის ხელშეკრულების მე-3 მუხლი), და როგორც ევროპის კავშირის საგარეო ურთიერთობების პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ასპექტი (ევროპის კავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-3 მუხლის მე-5 პუნქტი). უფრო კონკრეტული

¹¹ მაგალითად, Directive 2009/48/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 on the safety of toys, OJ 2009 L 170, რომელიც უზრუნველყოფს უსაფრთხო ლონისძიებებს ბავშვების სათამაშოებისთვის.

¹² მაგალითად, Directive 2004/38/EC.

¹³ ევროპის კავშირი (2012), Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ 2012 C 326.

¹⁴ ევროპის კავშირი (2007), Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, OJ 2007 C 306, pp. 1–271.

¹⁵ იხ. ევროპის საზოგადოების კონსოლიდირებული ვერსიები (2012), Treaty on European Union (TEU) and Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), OJ 2012 C 326.

მითითებები ბავშვებთან დაკავშირებით, ასევე, ასახულია ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულებაში, რომელიც საშუალებას აძლევს ევროპის კავშირს, მიიღოს საკანონმდებლო ზომები სექსუალურ ექსპლუატაციასთან და ადამიანებით ვაჭრობასთან ბრძოლის მიზნით (79-ე მუხლის მე-2 პუნქტის “d” ქვეპუნქტი და 83-ე მუხლის პირველი პუნქტი).

ზემოხსენებულმა გამოიწვია ბავშვთა პორნოგრაფიისა და ბავშვთა მიმართ სექსუალური ძალადობისა და სექსუალური ექსპლუატაციის წინააღმდეგ ბრძოლის დირექტივის მიღება,¹⁶ აგრეთვე, ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლისა და პრევენციის და ამ მოქმედებების შედეგად დაზარალებული პირთა დაცვის დირექტივის მიღება,¹⁷ რომელიც ასევე შეიცავს ჩანაწერებს დაზარალებული არასრულწლოვნების განსაკუთრებული საჭიროებების რეგულირების შესახებ. შედარებით ახალი დირექტივა, მინიმალური სტანდარტების დადგენაზე დანაშაულის შედეგად დაზარალებულ პირთა უფლებების, დაცვასა და მხარდაჭერის შესახებ, მსგავსად, მასში არსებულ ბევრ ჩანაწერს უთმობს ბავშვთა უფლებებს.¹⁸

მესამე მნიშვნელოვანი საფუძველი წარმოიშვა მეტად სტრატეგიულ, პოლიტიკურ დონეზე ევროპის კავშირის კოოპერაციის დღის წესრიგის კონტექსტსა და შემდგომ შიდა საკითხებთან მიმართებით. განსაკუთრებით, ევროპის კავშირის საბჭომ მიიღო „ევროპის კავშირის გზამკვლევი ბავშვთა უფლებების ნახალისებისა და დაცვის შესახებ“¹⁹, ხოლო ევროპულმა კომისიამ დანერგა *ევროპის კავშირის საგარეო მოქმედებებში ბავშვთა საკითხებისთვის განსაკუთრებული ყურადღების დათმობის* კომუნიკაციის მეთოდი,²⁰ კავშირის არანევრ სახელმწიფოებთან ურთიერთობისას ყველა მოქმედებაში ბავშვთა უფლებების გათვალისწინების მიზნით. მსგავსად, 2011 წელს ევროპულმა კომისიამ შეადგინა ევროპის კავშირის დღის წესრიგი ბავშვთა უფლებების თაობაზე, რომელმაც განსაზღვრა საკვანძო პრიორიტეტები ბავშვთა უფლებების სამართლისა და პოლიტიკის განვითარებისთვის კავშირის წევრ სახელმწიფოებს შორის.²¹ დღის წესრიგი ასევე შეიცავდა ბავშვთა დაცვისთვის რელევანტური საკანონმდებლო პროცესების ინიცირებას, როგორცაა, მაგალითად, დანაშაულის შედეგად დაზარალებული პირების შესახებ ზემოხსენებული დირექტივის მიღება.

უახლეს პერიოდში აღნიშნულს დაემატა კომისიის მიერ ყოველისმომცველი სტრატეგიის მიღება წევრი სახელმწიფოების მხარდაჭერის მიზნით, სიღარიბისა და სოციალური მარგინალიზაციის აღმოსაფხვრელად უამრავი ინტერვენციის განხორციელების მეშვეობით, რომელიც ითვალისწინებს სიღარიბის რისკის წინაშე მყოფი ბავშვებისა და ახალგაზრდებისთვის ადრეული ასაკიდანვე მხარდაჭერას (იმ ბავშვებისთვის, რომლებიც მიეკუთვნებიან სკოლამდელ და დაწყებით სასკოლო ასაკობრივ ჯგუფს).²² მაშინ, როდესაც კონკრეტული ინიციატივები, მაგალითად, დღის წესრიგი, არ წარმოადგენენ სამართლებრივად სავალდებულო ძალის მქონე დოკუმენტებს, ორივე მნიშვნელოვანია, რამდენადაც ისინი ადგენენ ევროპის კავშირის ნორმატიული და მეთოდოლოგიური მიდგომების ძირითად ქვაკუთხედს ბავშვთა უფლებების დაცვის თვალსაზრისით – მოდელი, რომელიც მტკიცედ არის დაკავშირებული ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციასთან და მოიაზრება ბავშვთა დაცვის, დისკრიმინაციის აკრძალვისა და მონაწილეობის მიღების ეთიკაში.

ევროპის კავშირს შეუძლია საკანონმდებლო ზომების განხორციელება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამგვარი კომპეტენცია გათვალისწინებულია მისი სადამფუძნებლო ხელშეკრულებებით (ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-2, მე-3 და მე-4 მუხლები). ბავშვთა

¹⁶ Directive 2011/93/EU, OJ 2011 L 335, p. 1.

¹⁷ Directive 2011/36/EU, OJ 2011 L 101, p. 1.

¹⁸ Directive 2012/29/EU, OJ 2012 L 315, p. 57.

¹⁹ ევროპის კავშირის საბჭო (2007), *EU Guidelines for the promotion and protection of the rights of the child*, Brussels, 10 December 2007.

²⁰ ევროპის კომისია (2008), *A special place for children in EU external action: Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions*, COM (2008) 55 final, Brussels, 5 February 2008.

²¹ ევროპის კომისია (2011), *An EU agenda for the rights of the child: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, COM (2011) 0060 final, Brussels, 15 February 2011.

²² ევროპის კომისია (2013), *Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*, Recommendation 2013/112/EU, Brussels.

უფლებები წარმოადგენს სამართლის ინტერდისციპლინურ დარგს და, ამდენად, ევროპის კავშირის კომპეტენცია უნდა განისაზღვროს თითოეული საქმის ფაქტობრივი გარემოებების განსაზღვრის საფუძველზე. დღემდე ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული რელევანტური დარგები, სადაც ევროპის კავშირმა ფართოდ გამოიყენა საკანონმდებლო ზომები, არის შემდეგი:

- მონაცემთა და მომხმარებელთა დაცვა;
- თავშესაფარი და მიგრაცია;
- თანამშრომლობა სამოქალაქო და სისხლის სამართლის საკითხებში;

ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი და ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის 51-ე მუხლის მე-2 პუნქტი ადგენს, რომ ქარტია არ ვრცელდება ევროპის კავშირის კომპეტენციებზე, არ ახდენს მის მოდიფიცირებას ან აფუძნებს ახალ უფლებამოსილებას ან დავალებას ევროპის კავშირისთვის. ქარტიის ჩანაწერები მიემართება ევროპის კავშირის ინსტიტუტებს და წევრ სახელმწიფოებს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ისინი ახორციელებენ ევროპის კავშირის სამართლით განსაზღვრულ მოქმედებებს. მართალია, იგი სამართლებრივად სავალდებულოა ევროპის კავშირისთვის, თუმცა, ქარტიის ჩანაწერები წევრი სახელმწიფოებისთვის შესასრულებლად სავალდებულო ხდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ისინი მოქმედებენ კავშირის სამართლის ფარგლებში.

ყოველი შემდგომი თავი მოიცავს ევროპის კავშირის კომპეტენციების მოკლე მიმოხილვას შესაბამისი დარგების მიხედვით.

1.2.2. ევროპის საბჭო: ბავშვთა უფლებების სამართლის განვითარება და დაცვის ფარგლები

ევროპის კავშირთან შედარებით, მისი დაარსების დღიდან, ევროპის საბჭოს გააჩნია ადამიანის უფლებათა დაცვისა და განვითარების მკაფიო მანდატი. ადამიანის უფლებების თაობაზე მისი ძირითადი ხელშეკრულება, რომელიც რატიფიცირებულია ევროპის საბჭოს ყველა წევრი სახელმწიფოს მიერ, არის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, ან ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (ECHR), რომელიც შეიცავს განსაკუთრებულ მითითებებს ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებით. მაგალითად, მთავარი გარანტიები შემდეგია: მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის “d” ქვეპუნქტი ადგენს აღმზრდელობითი ზედამხედველობის მიზნებისთვის ბავშვის კანონიერი დაკავების შესაძლებლობას, მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი ზღუდავს საჯარო განხილვის უფლებას, როდესაც ეს არასრულწლოვნის ინტერესებშია, პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლი განსაზღვრავს უფლებას განათლებაზე და სახელმწიფოებს ავალდებულებს მშობელთა რელიგიური და ფილოსოფიური მრწამსის პატივისცემას მათი შვილების აღზრდის პროცესში. უფრო მეტიც, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ყველა დანარჩენი ზოგადი ჩანაწერი ვრცელდება ყველაზე, მათ შორის, ბავშვებზეც. ზოგიერთი ჩანაწერი ბავშვებთან კავშირის თვალსაზრისით, განსაკუთრებული რელევანტურობით გამოირჩევა, მაგალითად, მე-8 მუხლი, რომელიც განსაზღვრავს პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას, აგრეთვე, მე-3 მუხლი, რომელიც კრძალავს ნამებას, არაადამიანურ, დამამცირებელ მოპყრობას, ან სასჯელს. განმარტებითი მიდგომების გამოყენების მეშვეობით, რომელიც ძირითადად ფოკუსირებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ჩანაწერებში არსებულ განუყოფელ პოზიტიურ ვალდებულებებზე, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ პრეცედენტული სამართლის ფარგლებში გამოიტანა ძალიან ბევრი გადაწყვეტილება, რომელიც ბავშვთა უფლებებს უკავშირდება, მათ შორის, მითითება ხშირად ხორციელდება ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციაზე. აქედან გამომდინარე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო კონვენციაში მოცემულ ნორმებს აანალიზებს თითოეული საქმის ფაქტობრივი გარემოებების კონტექსტში და არ გვთავაზობს ბავშვთა უფლებების ყოველისმომცველ ანალიზს კონვენციის ფარგლებში.

ადამიანის უფლებების სფეროში არსებული ევროპის საბჭოს სხვა ძირითადი ხელშეკრულება არის ევროპის სოციალური ქარტია, (ESC²³ განახლდა 1996 წელს²⁴), რომელიც ადგენს სოციალური უფლებების დაცვის ვალდებულებას და შეიცავს განსაკუთრებულ ჩანაწერებს ბავშვთა უფლებებზე. კერძოდ, მასში მოცემულია ორი პეციალური ჩანაწერი, რომელსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნია ბავშვთა უფლებებისთვის. მე-7 მუხლი აწესებს ბავშვთა ექსპლუატაციისაგან დაცვის ვალდებულებას. მე-17 მუხლი ნევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს ყველა აუცილებელი და შესაბამისი ზომების მიღებას, რაც საჭიროა იმის განმტკიცებისთვის, რომ ბავშვები უზრუნველყოფილები იყვნენ ზრუნვით, მხარდაჭერითა და, საჭიროებისამებრ სწავლებით, (მათ შორის პირველადი და საბაზისო განათლებაც), აგრეთვე, დაცულნი იყვნენ ბავშვები და ახალგაზრდები უგულებელყოფის, ძალადობისა და ექსპლუატაციისაგან, დაცულნი იყვნენ ბავშვები, რომლებიც მოკლებულნი არიან ოჯახურ მზრუნველობას. ევროპის სოციალური ქარტიის იმპლემენტაციაზე ზედამხედველობის ვალდებულება ეკისრება სოციალური უფლებების ევროპულ კომიტეტს (ECSR), რომელიც შედგება დამოუკიდებელი ექსპერტებისგან და ისინი უწევენ ზედამხედველობას ეროვნული სამართლისა და პრაქტიკის შესაბამისობას ევროპის სოციალურ ქარტიასთან, კოლექტიური საჩივრის პროცედურის ან ეროვნული მიმართვიანობის პროცედურის მეშვეობით.

დამატებით, ევროპის საბჭომ მიიღო არაერთი ხელშეკრულება, რომელიც არეგულირებს ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებულ მრავალ საკითხს. ესენია:

- ქორწინების გარეშე დაბადებულ ბავშვთა სამართლებრივი სტატუსის შესახებ კონვენცია;²⁵
- ბავშვის შვილად აყვანის შესახებ კონვენცია (შესწორებული);²⁶
- ბავშვებთან პირადი კონტაქტის უზრუნველყოფის შესახებ კონვენცია;²⁷
- ბავშვის უფლებების განხორციელების შესახებ კონვენცია;²⁸
- სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისგან ბავშვთა დაცვის შესახებ კონვენცია (ლანზაროტის კონვენცია).²⁹

საბოლოოდ, პოლიტიკურ დონეზე მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ 2006 წელს ევროპის საბჭომ წამოიწყო პროგრამა: „ევროპის შენება ბავშვებისთვის და ბავშვებთან ერთად“ – ეს არის ყოვლისმომცველი მოქმედების გეგმა, რომელიც მიზნად ისახავს ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული საკითხების რეგულირებას, მათ შორის, სტანდარტული სანყისი ინსტრუმენტების შემუშავებას მრავალფეროვან დარგებში მუშაობისთვის.³⁰ მიმდინარე პრიორიტეტები ორიენტირებულია ოთხ საკვანძო დარგებზე:³¹

- ბავშვებზე ორიენტირებული სერვისებისა და სისტემების ნახალისებაზე;
- ბავშვთა მიმართ ძალადობის ყველა ფორმის აღმოფხვრაზე;
- ბავშვთა უფლებების უზრუნველყოფაზე მონყვლად ვითარებებში;
- ბავშვთა მონაწილეობის ნახალისებაზე.

ევროპის საბჭოს ბავშვთა უფლებების პროგრამის პრინციპული მიზანია თითოეული ნევრი სახელმწიფოს მიერ ბავშვთა უფლებების დარგში არსებული ყველა საერთაშორისო სტანდარტის იმპლემენტაციის მხარდაჭერა, კერძოდ, CRC-ის იმპლემენტაციის ნახალისება, რომლის ძირითადი პრინციპებია: დისკრიმინაციის აკრძალვა, სიცოცხლისა და განვითარების უფლება, ბავშვის საუკე-

²³ ევროპის საბჭო, European Social Charter, CETS No. 35, 18 October 1961.

²⁴ ევროპის საბჭო, European Social Charter (revised), CETS No. 163, 3 May 1996.

²⁵ ევროპის საბჭო, European Convention on the Legal Status of Children born out of Wedlock, CETS No. 85, 15 October 1975.

²⁶ ევროპის საბჭო, Convention on the Adoption of Children (Revised), CETS No. 202, 27 November 2008.

²⁷ ევროპის საბჭო, Convention on Contact concerning Children, CETS No. 192, 15 May 2003.

²⁸ ევროპის საბჭო, European Convention on the Exercise of Children's Rights, CETS No. 160, 25 January 1996.

²⁹ ევროპის საბჭო, Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, CETS No. 201, 25 October 2007.

³⁰ დამატებით ინფორმაციისთვის, იხ. <http://www.coe.int/t/dg3/children/>

³¹ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2011), Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2012–2015), CM (2011)171 final, 15 February 2012.

თესო ინტერესები, როგორც უპირველესი საკითხი, რომელიც მხედველობაში უნდა მიიღონ გადაწყვეტილების მიმღებმა პირებმა და ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი.³²

პროგრამა მიზნად ისახავს ბავშვთა უფლებების მარეგულირებელი უამრავი ინსტრუმენტის მიღებას, რომელიც გვთავაზობს პრაქტიკულ გზამკვლევს ევროპის სამართლებრივად სავალდებულო ღონისძიებების შესრულების განსამტკიცებლად, მათ შორის:

- გზამკვლევი ბავშვებზე მორგებული მართლმსაჯულების შესახებ;³³
- გზამკვლევი ბავშვებზე მორგებული ჯანდაცვის შესახებ;³⁴
- რეკომენდაცია ბავშვთა ძალადობისგან დაცვისთვის ინტეგრირებული ეროვნული სტრატეგიების შესახებ;³⁵
- რეკომენდაცია ბავშვთა უფლებებისა და ბავშვებსა და ოჯახებზე მორგებული სოციალური მომსახურებების შესახებ;³⁶
- რეკომენდაცია ბავშვებისა და 18 წლამდე ასაკის ახალგაზრდების მონაწილეობის თაობაზე.³⁷

ამრიგად, პროგრამამ უზრუნველყო, რომ ევროპა წარმოადგენს ძირითად მექანიზმს ბავშვთა უფლებების სფეროში სტანდარტის დადგენის თვალსაზრისით, აგრეთვე, საფუძველი ჩაუყარა, სხვადასხვა საშუალებებით, იმას, რომ ამ პროცესში ბავშვთა აზრის გათვალისწინებას ცენტრალურ ადგილი ჰქონდეს. პროგრამა ასევე მიზნად ისახავს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და ევროპის სოციალური ქარტიის იმპლემენტაციის მხარდაჭერას, ამასთანავე, ევროპის საბჭოს სხვა სამართლებრივი ინსტრუმენტების იმპლემენტაციის წახალისებას, რომლებიც უკავშირდება ბავშვობას (მონაწილეობა, დაცვა და უფლებები), ახალგაზრდობასა და ოჯახს.³⁸

1.3. ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართალი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ

საკვანძო საკითხები:

- ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართალი, ძირითადად, ეფუძნება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციას ბავშვის უფლებების შესახებ (CRC).

ის ფაქტი, რომ ევროპის საბჭოსა და ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოები ასევე წარმოადგენენ ბავშვის უფლებების შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციას განსაკუთრებულ ადგილს ანიჭებს ევროპულ დონეზე. იგი ეფექტიანად უწესებს ევროპულ სახელმწიფოებს სამართლებრივ ვალდებულებებს არაპირდაპირ, იმგვარად, რომ ევროპულმა ინსტიტუციებმა გამოიყენონ და განავითარონ ბავშვთა უფლებები.

სწორედ ასე გახდა, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია ევროპული სამართლის განვითარების ქვაკუთხედი, იმ შედეგით, რომ ევროპის საბჭო და ევროპის კავშირი სულ უფრო მეტად განიცდნენ მის გავლენას. კერძოდ, CRC-ის პრინციპებისა და დებულებების იმპლემენტაცია შესასრულებლად სავალდებულო ძალის მქონე ინსტრუმენტებსა და პრეცედენტულ სამართალში ევროპულ დონეზე ამ კონვენციას განსაკუთრებულ ძალას ანიჭებს, ამასთანავე, იგი აყალიბებს

³² Ibid.

³³ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2010), *Guidelines on child friendly justice*, 17 November 2010.

³⁴ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2011), *Guidelines on child-friendly health care*, 21 September 2011.

³⁵ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2009), Recommendation CM/Rec(2009)10 of the Committee of Ministers to member states on integrated national strategies for the protection of children from violence, 18 November 2009.

³⁶ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2011), Recommendation Rec (2011)12 on children's rights and social services friendly to children and families, 16 November 2011.

³⁷ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2012), Recommendation Rec(2012)2 on the participation of children and young people under the age of 18, 28 March 2012.

³⁸ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2011), *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2012–2015)*, CM (2011)171 final, 15 February 2012.

აღსრულების ეფექტურ მეთოდების მათთვის, ვისაც სურს ბავშვთა უფლებების ევროპულ დონეზე აღსრულება. აღნიშნულის შესახებ კონკრეტული მაგალითები სახელმძღვანელოშია მოყვანილი.

ევროპის კავშირი არ არის და არ შეუძლია, გახდეს ბავშვის უფლებების შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციის მონაწილე სახელმწიფო, გამომდინარე იქედან, რომ არ არსებობს CRC-ის ფარგლებში რაიმე სამართლებრივი მექანიზმი, რომლის მეშვეობითაც იგი ორგანიზაციებს, განსხვავებით სახელმწიფოებისაგან, მასთან მიერთების უფლებამოსილებას მისცემდა. მიუხედავად ამისა, ევროპის კავშირი ეყრდნობა „ევროპის კავშირის სამართლის ზოგად პრინციპებს“ (დანერვილი და დაუნერელი პრინციპები, რომლებიც გამომდინარეობენ წევრი სახელმწიფოების საერთო კონსტიტუციური ტრადიციებიდან), რომლებიც ავსებენ და ხელმძღვანელობას უწევს ევროკავშირის ხელშეკრულებათა ინტერპრეტაციას (ევროპის კავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი). ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს (CJEU) გადაწყვეტილებებმა დაადასტურეს, რომ ევროკავშირის წევრობიდან წარმოშობილი არცერთი ვალდებულება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს წევრი სახელმწიფოების ვალდებულებებს, რომლებიც გამომდინარეობს ადგილობრივი კონსტიტუციებიდან ან ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალიდან.³⁹ იმის გათვალისწინებით, რომ ევროკავშირის თითოეულმა წევრმა სახელმწიფომ მოახდინა CRC-ის რატიფიცირება, ევროკავშირი ვალდებულია, დაემორჩილოს მასში მოცემულ პრინციპებსა და დებულებებს, სულ მცირე, იმ საკითხებთან მიმართებით, რომლებიც ექცევა ევროკავშირის კომპეტენციის ფარგლებში (როგორც განმარტებულია ევროკავშირის სადამფუძნებლო ხელშეკრულებებით).

ეს ვალდებულება განმტკიცებულია ევროკავშირის სხვა ხელშეკრულებებით და კერძოდ, ძირითად ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიით. ქარტიის 24-ე მუხლი პირდაპირაა ინსპირირებული გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის დებულებებით, მათ შორის იმ დებულებებით, რომლებიც „CRC-ის პრინციპებად“ არის აღიარებული, კონკრეტულად – ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპი (CRC-ის მე-3 მუხლი), ბავშვის მონაწილეობის პრინციპი (CRC-ის მე-12 მუხლი) და ბავშვის უფლება იცხოვროს საკუთარ მშობლებთან და/ან ურთიერთობა ჰქონდეს მათთან (CRC-ის მე-9 მუხლი).

CRC-ის მნიშვნელობა ევროპის კავშირის ბავშვთა უფლებების სამართლის განვითარების ხელმძღვანელობის თვალსაზრისით გამოხატულია ბავშვთა უფლებების შესახებ კომისიის დღის წესრიგში, რომლის თანახმად, „ბავშვის უფლებების შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენციის წესებმა და სტანდარტებმა უნდა განაგრძონ ევროპის კავშირის იმ პოლიტიკისა და მოქმედებების ხელმძღვანელობა, რომლებიც გავლენას ახდენენ ბავშვის უფლებებზე.“⁴⁰ ამ სულისკვეთებით, ბავშვთან დაკავშირებულ საკანონმდებლო მექანიზმებს, თითქმის გამონაკლისის გარეშე, თან ახლავს პირდაპირი მითითება ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციაზე ან, უფრო მეტად, ირიბი მითითება ბავშვთა უფლებების პრინციპებზე, როგორებიცაა „საუკეთესო ინტერესები“, ბავშვის უფლება, მონაწილეობა მიიღოს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რომელიც მას ეხება, ან დისკრიმინაციისგან დაცვის უფლება.

ევროპის საბჭო, ევროპის კავშირის მსგავსად, არ წარმოადგენს ორგანიზაციას, რომელიც სამართლებრივად შებოჭილია ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციით, თუმცა, ევროპის საბჭოს წევრი ყველა სახელმწიფო წარმოადგენს ამ კონვენციის ინდივიდუალურ მონაწილე მხარეს. ამის მიუხედავად, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ შეიძლება, განიმარტოს ვაკუუმში, პირიქით, იგი უნდა განიმარტოს საერთაშორისო სამართლის ზოგად პრინციპებთან თანხვედრაში. საერთაშორისო სამართლის ნებისმიერი რელევანტური ნორმა, რომელიც გამოიყენება წევრ სახელმწიფოებსა და ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას შორის ურთიერთობისას, აუცილებლად უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული, კერძოდ კი ის ნორმები, რომლებიც ეხება ადამიანის უფლებების საყოველთაო დაცვას. ვალდებულება, რომლის თანახმადაც, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია უნდა დაეყრდნოს წევრ სახელმწიფოებს ბავშვთა უფლებების დარგში, უფრო სპეციფიკურად უნდა იქნეს ინტერპრეტირებული ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის

³⁹ მაგალითად, CJEU, C-4/73, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v. Commission of the European Communities*, 14 May 1974.

⁴⁰ ევროპის კომისია (2011), *An EU Agenda for the Rights of the Child*, COM (2011) 0060 final, Brussels.

ჭრილში.⁴¹ სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა, ასევე, პირდაპირ მიუთითა CRC-ზე თავის გადანაცვტილებებში.⁴² უფრო მეტიც, ევროპის საბჭოს სტანდარტის დამდგენი და ხელშეკრულების შემდგენი აქტივობები, ძირითადად, განპირობებულია ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის პრინციპებითა და ჩანაწერებით. მაგალითად, *სახელმძღვანელო მითითებები ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების შესახებ*⁴³ პირდაპირ ასახავს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის რიგ დებულებებს, რომ აღარაფერი ვთქვათ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგად კომენტარებზე.⁴⁴

1.4. ევროპის სასამართლოების როლი ბავშვთა უფლებების ევროპული სამართლის ინტერპრეტაციასა და აღსრულებაში

1.4.1 ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გამოაქვს გადანაცვტილებები უამრავ სამართლებრივ მოქმედებასთან დაკავშირებით. ბავშვთა უფლებების საქმეებში, აღნიშნულ სასამართლოს, ძირითადად, განხილული აქვს წინასწარი მიმართევები (ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 267-ე მუხლი).⁴⁵ ეს არის პროცედურა, როდესაც ეროვნული სასამართლო ან ტრიბუნალი მიმართავს ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ევროპის კავშირის პირველადი (მაგალითად, ხელშეკრულებები) ან მეორადი (მაგალითად, გადანაცვტილებები და კანონმდებლობა) წყაროების განმარტების მოთხოვნით, რომელიც რელევანტურია ეროვნული სასამართლოს ან ტრიბუნალის წინაშე მიმდინარე საქმის განხილვის თვალსაზრისით.

უკანასკნელ წლებამდე, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ მხოლოდ რამდენიმე საქმე განიხილა ბავშვთა უფლებების სფეროდან. თუმცა, ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული საკანონმდებლო მექანიზმების პირდაპირ განხორციელებითა და ბავშვთა უფლებების უფრო მკაფიო დღის წესრიგის ჩამოყალიბებით, დიდი ალბათობით, ბავშვთა უფლებების საკითხები უფრო რეგულარულად აისახება ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადანაცვტილებების ჩამონათვალში.

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული გადანაცვტილებების უმეტესობა მიიღო ევროპის კავშირის მოქალაქეობისა და თავისუფალი გადაადგილების კონტექსტში – დარგებში, რომლებშიც ევროპის კავშირი სარგებლობს უკვე ხანგრძლივი კომპეტენციით. ამდენად, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ ნათლად აღიარა, რომ ბავშვები სარგებლობენ ევროპის კავშირის მოქალაქეობიდან წარმოშობილი პრივილეგიებით თავიანთი უფლებების განხორციელების ჭრილში, რომელიც ამასთანავე ფართოვდება დამოუკიდებელი ბინადრობის ნებართვამდე და მოიცავს ბავშვთა სოციალურ და საგანმანათლებლო უფლებებს ევროპის კავშირის მოქალაქეობის საფუძვლებზე.⁴⁶

⁴¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Harroudj v. France*, No. 43631/09, 2012 წლის 4 ოქტომბერი, პარაგ. 42.

⁴² ECSR, *World Organisation against Torture (OMCT) v. Ireland*, Complaint No. 18/2003, 7 December 2004, paras. 61–63; ECSR, *Defence for Children International (DCI) v. the Netherlands*, Complaint No. 47/2008, 20 October 2009.

⁴³ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2010), *Guidelines on child friendly justice*, 17 November 2010.

⁴⁴ იხ. გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2007), *General Comment No. 10 (2007): Children's rights in juvenile justice*, CRC/C/GC/10, 25 April 2007; UN, Committee on the Rights of the Child (2009), *General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 1 July 2009; and UN, Committee on the Rights of the Child (2013), *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art.3, para. 1)*, CRC/C/GC/14, 29 May 2013.

⁴⁵ ერთადერთი გამონაკლისი არის გაუქმება: CJEU, C-540/03, *European Parliament v. Council of the European Union* [GC], 27 June 2006.

⁴⁶ იხ. CJEU, C-413/99, *Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department*, 17 September 2002; CJEU, C-200/02, *Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen v. Secretary of State for the Home Department*, 19 October 2004; CJEU, C-148/02, *Carlos Garcia Avello v. Belgian State*, 2 October 2003; CJEU, C-310/08, *London Borough of Harrow v. Nimco Hassan Ibrahim and Secretary of State for the Home Department* [GC], 23 February 2010; CJEU, C-480/08, *Maria Teixeira v. London Borough of Lambeth and Secretary of State for the Home Department*, 23 February 2010. ამ საქმეებს კვლავ შეეხებოდა მე-8 და მე-9 თავებში.

არსებობს მხოლოდ ერთი შემთხვევა, როდესაც ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ პირდაპირ გამოიყენა ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია იმისთვის, რომ განესაზღვრა, თუ როგორ უნდა განმარტებულიყო ევროპის კავშირის სამართალი ბავშვთა უფლებებთან მიმართებით, კერძოდ კი საქმეში – *Dynamic Medien GmbH v. Avides Media AG*. საქმე ეხებოდა იმპორტირებულ DVD-სა და ვიდეოებზე გერმანული ეტიკეტირების შეზღუდვის კანონიერების საკითხს, რაც უკვე ექვემდებარებოდა მსგავს კონტროლს დიდ ბრიტანეთში. სასამართლომ დააგინა, რომ გერმანული ეტიკეტირების შემოწმება წარმოადგენდა კანონიერ შეზღუდვას ევროპის კავშირის საქონლის თავისუფალი გადაადგილების ჩანაწერზე (რომელიც სხვაგვარად გამორიცხავს ამგვარი ბუნების ორმაგ სარეგულაციო პროცესებს), იმის გათვალისწინებით, რომ ეს მიზნად ისახავდა ბავშვთა კეთილდღეობის დაცვას. სასამართლომ საკუთარი გადაწყვეტილება გაამყარა ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-17 მუხლზე მითითებით, რომელიც ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს შესაბამისი სახელმძღვანელო მითითებების შემუშავებას მედიის მიერ გავრცელებული ინფორმაციისგან ბავშვების დაცვისა და მათი კეთილდღეობისთვის მატერიალური ზიანის აღკვეთის მიზნით.⁴⁷ პროპორციულობის მოთხოვნა ვრცელდება, თუმცა – ბავშვთა დასაცავად დადგენილ შემოწმების პროცედურებებთან მიმართებით, რომლებიც მარტივად ხელმისაწვდომი, ხოლო დროის გონივრულ მონაკვეთში მათი შესრულება მარტივად შესაძლებელი უნდა იყოს.⁴⁸

სხვა საქმეებში ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ მხოლოდ მოიხსენია ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციაში განმტკიცებული ზოგადი პრინციპები ბავშვთა უფლებების შესახებ (ისეთი როგორიცაა, ბავშვის საუკეთესო ინტერესები და ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი) იმისთვის, რომ გაემყარებინა საკუთარი გადაწყვეტილებები, კონკრეტულად კი ბავშვთა საზღვარგარეთ გატაცების საქმეთა კონტექსტში.⁴⁹

ყოველივე აღნიშნული რომ გვერდით გადავდოთ, ევროპის კავშირი, ტრადიციულად, სიფრთხილეს იჩენს ბავშვებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღებისას CRC-ისთვის გადამწყვეტი ძალის მინიჭების კუთხით, კერძოდ კი უფრო პოლიტიკურად მგრძნობიარე სფეროებში, როგორიცაა საიმისგაციო კონტროლი,⁵⁰ მიუხედავად იმისა, რომ ეს ტრადიცია იცვლება დღევანდელ პრაქტიკაში, როგორც განხილულია შემდგომ თავებში. ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მიღების შემდგომ, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ ბავშვთა უფლებების სფეროში არსებულ ნორმებზე გაკეთებული მითითებები, ხშირად, რეზონანსს სძენს ბავშვის უფლებების კონვენციაზე გაკეთებულ მითითებებს, დებულებებს შორის არსებული მსგავსებების გათვალისწინებით.

1.4.2. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო

ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, ძირითადად, გადაწყვეტილებები გამოაქვს ევროპული კონვენციის 34-ე და 35-ე მუხლების მოთხოვნათა შესაბამისად წარდგენილი ინდივიდუალური საჩივრების საფუძველზე. ევროპული სასამართლოს იურისდიქცია ვრცელდება ყველა იმ საკითხებზე, რომელიც ეხება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების გამოყენებასა და ინტერპრეტაციას (ევროპული კონვენციის 32-ე მუხლი).

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსგან განსხვავებით, ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს ვრცელი სასამართლო პრაქტიკა აქვს ბავშვთა უფლებებთან მიმართებით. მართალია, ბევრი საქმე კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევის საფუძველით, ძირითადად მშობლების და არა ბავშვების უფლებების პერსპექტივიდან არის განხილული, თუმცა, საქმეებს, რომლებიც ეხება სხვა არსებითი დებუ-

⁴⁷ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-244/06, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH v. Avides Media AG*, 14 February 2008, paras. 42 and 52.

⁴⁸ *Ibid.*, paras. 49 and 50.

⁴⁹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-491/10 PPU, *Joseba Andoni Aguirre Zarraga v. Simone Pelz*, 22 December 2010. See further Chapter 5.

⁵⁰ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-540/03, *European Parliament v. Council of the European Union* [GC], 27 June 2006.

ლებების დარღვევას, უფრო ნათელი კავშირი აქვთ ბავშვთა უფლებებთან, მაგალითად, წამების, დამამცირებელი და არაადამიანური მოპყრობის და სასჯელის აკრძალვას (კონვენციის მე-3 მუხლი) ან სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებას (კონვენციის მე-6 მუხლი).

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, ბავშვის მიერ ან ბავშვის სახელით წარდგენილი საჩივრების განხილვისას, ხშირად აკეთებს მითითებებს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციაზე, სისტემატიკური თვალსაზრისით, იგი სისტემატურად არ ანიჭებს გადამწყვეტ ძალას ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციას. გარკვეულ საქმეებში CRC-ის პრინციპებმა სიღრმისეული გავლენა მოახდინეს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დასაბუთებაზე, განსაკუთრებით აღსანიშნავია სასამართლოს განმარტება ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის თაობაზე (სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება) კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვის მოპყრობასთან ურთიერთკავშირში (იხ. მე-11 თავი). სხვა დარგებში, ევროპული სასამართლოს მიდგომა შესაძლებელია მცირედით განსხვავდებოდეს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მიდგომისგან, მაგალითად, ბავშვის მიერ სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებასთან მიმართებით (იხ. მე-2 თავი). ხოლო, ზოგიერთ საქმეში ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო პირდაპირ დაეყრდნო CRC-ის.

მაგალითი: *Maslov v. Austria*⁵¹ ეხება განმცხადებლის დეპორტაციას, რომელსაც, როგორც არასრულწლოვანს, ბრალად ედებოდა უამრავი სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის მიმართ გაძევების ღონისძიების გამოყენებისას, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების მხედველობაში მიღების ვალდებულება მოიცავს ბავშვის ხელახალი ინტეგრაციის გამარტივების ვალდებულებას, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-40 მუხლის შესაბამისად. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მოსაზრებით, ხელახალი ინტეგრაცია ვერ იქნება მიღწეული ბავშვსა და ოჯახს ან ბავშვსა და სოციალურ გარემოს შორის კავშირების განწყვეტით, რასაც გამოიწვევს გაძევება.⁵²

ამდენად, CRC წარმოადგენდა ერთ-ერთ საფუძველს იმის დადგენისთვის, რომ გაძევება წარმოადგენდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროში არაპროპორციულ ჩარევას.

1.5. სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი

სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი შედგება 15 დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ექსპერტისგან, რომლებიც განსაზღვრავენ ეროვნული კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ევროპის სოციალურ ქარტიასთან შესაბამისობას, კოლექტიური საჩივრის პროცედურის ან ეროვნული მიმართვის პროცედურის გამოყენების მეშვეობით.⁵³ შესაბამის ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებს შეუძლიათ, გამოიყენონ კოლექტიური საჩივრის პროცედურა იმ სახელმწიფოს წინააღმდეგ, რომელიც ევროპის სოციალური ქარტიის ხელშემკვერელი სახელმწიფოა და რომელსაც მიღებული აქვს საჩივრის პროცედურა. აქამდე, საჩივრები, ძირითადად, მოიცავდა იმის განსაზღვრას, დაარღვიეს თუ არა სახელმწიფოებმა ევროპის სოციალური ქარტით დაცული ბავშვთა უფლებები, მათ შორის, ის საკითხებიც, რომლებიც ეხება ბავშვის ეკონომიკურ ექსპლუატაციას,⁵⁴ ბავშვების ფიზიკურ ხელშეუხებლობას,⁵⁵ მიგრანტი ბავშვების ჯანმრთელობის უფლებებსა⁵⁶ და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების მიერ განათლებაზე წვდომის უფლებას.⁵⁷

⁵¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Maslov v. Austria* [დიდი პალატა], No. 1638/03, 2008 წლის 23 ივნისი.

⁵² იხ. იქვე, პარაგ. 83.

⁵³ მეტი ინფორმაციისთვის, იხ. ECSR website: www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/ECSR/ECSRdefault_en.asp.

⁵⁴ ESCR, *International Commission of Jurists (ICJ) v. Portugal*, Complaint No. 1/1998, 9 September 1999.

⁵⁵ ESCR, *World Organisation Against Torture (OMCT) v. Greece*, Complaint No. 17/2003, 7 December 2004.

⁵⁶ ESCR, *Defence for Children International (DCI) v. Belgium*, Complaint No. 69/2011, 23 October 2012.

⁵⁷ ECSR, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Bulgaria*, Complaint No. 41/2007, 3 June 2008, para. 35.

მაგალითი: საქმეში, *International Commission of Jurists (ICJ) v. Portugal*,⁵⁸ წამოიჭრა საკითხი, რომლის თანახმად, მართალია, პორტუგალიის კანონმდებლობა პატივს სცემდა ევროპის სოციალური ქარტიის მე-7 მუხლის პირველი პუნქტით დადგენილ მინიმალურ ასაკობრივ მოთხოვნას –15 წელს – სამსახურში აყვანასთან დაკავშირებით, თუმცა, მისი აღსრულება არ ხორციელდებოდა ადეკვატურად. სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა დაადგინა, რომ ევროპის სოციალური ქარტიის მიზანს წარმოადგენდა უფლებების არა მხოლოდ თეორიულად დაცვა, არამედ მათი რეალური დაცვის უზრუნველყოფა, ამდენად, კანონმდებლობა ეფექტურად უნდა აღსრულებულიყო. იმის გათვალისწინებით, რომ პორტუგალიაში ბავშვების დიდი რაოდენობა არაკანონიერად იყო დასაქმებული, კომიტეტის გადაწყვეტილებით, აღნიშნული ვითარება წარმოადგენდა ევროპის სოციალური ქარტიის მე-7 მუხლის პირველი პუნქტის დარღვევას.

---

⁵⁸ ESCR, *International Commission of Jurists (ICJ) v. Portugal*, Complaint No. 1/1998, 9 September 1999.

2

ძირითადი სამოქალაქო უფლებები და თავისუფლებები

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-10 მუხლი (რელიგიის თავისუფლება) და მე-14 მუხლი (განათლების მიღების უფლება)	აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-9 მუხლი (რელიგიის თავისუფლება) და მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა);</p> <p>პირველი დამატებით ოქმის მეორე მუხლი (მშობელთა უფლება, უზრუნველყონ თავიანთი რელიგიური და ფილოსოფიური მრწამსის შესაბამისი განათლება და სწავლება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Dogru v. France</i>, No. 27058/05, 2008 (ისლამური თავსაბურავის ტარება სახელმწიფო საშუალო სკოლაში);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Kervanci v. France</i>, No. 31645/04, 2008 (ისლამური თავსაბურავის ტარება სახელმწიფო საშუალო სკოლაში);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Grzelak v. Poland</i>, No. 7710/02, 2010 (რელიგიური განათლების ალტერნატივა დანყებით და საშუალო სახელმწიფო სკოლებში);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Lautsi and Others v. Italy</i> [დიდი პალატა],</p>

		No. 30814/06, 2011 (სახელმწიფო სკოლებში ქრისტეს ჯვარცმის გამოფენა)
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-11 მუხლი (გამოხატვის თავისუფლება)	გამოხატვისა და ინფორმაციის თავისუფლება	ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-10 მუხლი (გამოხატვის თავისუფლება); ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Handyside v. the United Kingdom</i> , No. 5493/72, 1976 (ბავშვებისთვის წიგნის აკრძალვა); ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Gaskin v. the United Kingdom</i> , No. 10454/83, 1989 (ბავშვობის განმავლობაში შენახულ ფაილზე წვდომა)

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 24-ე მუხლი (ბავშვის უფლებები) ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-491/10 PPU, <i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga v. Simone Pelz</i> , 2010 (უფლება, იყოს მოსმენილი, ბავშვის საერთაშორისო გატაცება)	ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი	ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-6 მუხლი (სამართლიანი სასამართლო) ბავშვის უფლებების განხორციელების შესახებ ევროპული კონვენცია, მე-3, მე-4, მე-6 და მე-7 მუხლები ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Sahin v. Germany</i> [დიდი პალატა], No. 30943/96, 2003 (ბავშვის მოსმენა სასამართლოში პროცესებზე დასწრების ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით)
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-12 მუხლი (შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება)	შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება	ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-11 მუხლი (შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება); ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Christian Democratic People's Party v. Moldova</i> , No. 28793/02, 2006 (შეკრებებში მონაწილეობა საჯარო სივრცეში)

--	--	--

ყველა ადამიანი სარგებლობს სამოქალაქო უფლებებითა და თავისუფლებებით, რომლებიც განმტკიცებულია სხვადასხვა ინსტრუმენტებით, ყველაზე მეტად აღსანიშნავია, ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (ECHR), როგორც განმარტებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ. ქარტიის გარდა, ევროპის კავშირის არცერთი სამართლებრივი ინსტრუმენტი სპეციალურად არ არეგულირებს ამ თავში მოცემულ სამოქალაქო უფლებებს, რომლებიც ვრცელდება ბავშვებზე. ევროპის საბჭოს დონეზე, სამოქალაქო უფლებების მოქმედების ფარგლები და განმარტებითი არეალი წლების მანძილზე ვითარდებოდა, განსაკუთრებით ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადამწყვეტილებების მეშვეობით.

წინამდებარე თავი წარმოგვიდგენს ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-2 კარით დაცული თავისუფლებების მიმოხილვას იმდენად, რამდენადაც მათ გავლენა აქვთ ბავშვთა უფლებებზე. მასში გაანალიზებულია აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება (სექცია 2.1) გამოხატვისა და ინფორმაციის თავისუფლება (2.3), ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი (სექცია 2.4) და შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება (სექცია 2.5).

2.1. აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება

საკვანძო საკითხები:

- აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება, როგორც გარანტირებულია ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიითა და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით, მოიცავს რელიგიის ან მრწამსის შეცვლის უფლებას, ასევე რელიგიისა თუ რწმენის გამოხატვის უფლებას აღმსარებლობით, სწავლებით, წესების დაცვითა და რიტუალების აღსრულებით.
- მშობლებს აქვთ უფლება, უზრუნველყონ თავიანთი რელიგიური და ფილოსოფიური მრწამსის შესაბამისი განათლება და სწავლება შვილებისთვის.
- მშობლებს აქვთ უფლება და ვალდებულება, მიმართულება მისცენ ბავშვს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების რეალიზებისას ბავშვის განვითარებადი შესაძლებლობების შესაბამისად.

2.1.1. ბავშვის რელიგიის თავისუფლება

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-10 მუხლი ყველა ადამიანისთვის უზრუნველყოფს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებას. ეს უფლება მოიცავს რელიგიის ან რწმენის შეცვლის თავისუფლებას, აგრეთვე, თავისუფლებას, როგორც ცალკე, ისე სხვებთან ერთად საჯაროდ ან პრივატულად გამოხატოს თავისი რელიგია თუ რწმენა რიტუალების აღსრულებით, სწავლებითა და წესების დაცვით. სავალდებულო სამხედრო სამსახურის გავლაზე რელიგიური მოტივების გამო უარის თქმის უფლება აღიარებულია ეროვნული კანონმდებლობების შესაბამისად (ქარტიის მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტი).

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია უზრუნველყოფს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებას. ადამიანის უფლებათა ევროპული

სასამართლოს გადაწყვეტილებებში გამოკვეთა რელიგიის თავისუფლების სამი განზომილება: შინაგანი განზომილება; რელიგიის ან რწმენის შეცვლის თავისუფლება და ადამიანის რწმენის ან რელიგიის გამოხატვის თავისუფლება. პირველი ორი განზომილება აბსოლუტურია და სახდელმწიფოებმა არ უნდა შეზღუდონ ისინი არცერთი ფაქტობრივი გარემოების არსებობისას.⁵⁹ რელიგიის ან რწმენის გამოხატვის თავისუფლება შესაძლებელია შეიზღუდოს, თუ ასეთი შეზღუდვები დადგენილია კანონით, ემსახურება ლეგიტიმურ მიზანს და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტი).

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავის პრეცედენტულ სამართალში განიხილა ბავშვთა აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებასთან დაკავშირებული საქმეები, ძირითადად, განათლების უფლებასთან და სახელმწიფო სასკოლო სისტემასთან მიმართებით. ევროპაში მაღალი საჯარო ინტერესის საკითხს წარმოადგენს სკოლებში რელიგიის სწავლება.

მაგალითი: საქმეები, *Dogru v. France* და *Kervanci v. France*,⁶⁰ ეხება საფრანგეთის საჯარო სკოლიდან პირველ სასწავლო წელს 11 და 12 წლის ორი გოგონას გარიცხვას, რაც განპირობებული იყო მათ მიერ უარის გაცხადებით, ფიზიკური აღზრდის გაკვეთილზე მოეხსნათ თავსაბურავები. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ განმცხადებლის რელიგიური მრწამსის გამოხატვის უფლების შეზღუდვის მიზანი იყო საჯარო სკოლებში სეკულარიზმის პრინციპის მოთხოვნების დაცვა. ეროვნული ხელისუფლების არგუმენტაციის თანახმად, თავსაბურავის ტარება, ისეთი როგორიცაა ისლამური თავსაბურავი, შეუსაბამო იყო სპორტის გაკვეთილებთან ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების მიზნების გამო. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნული არგუმენტაცია გონივრულად მიიჩნია, იმის გათვალისწინებით, რომ სკოლამ დააბალანსა განმცხადებლის რელიგიური მრწამსი სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების, აგრეთვე, საჯარო წესრიგის მოთხოვნების დაცვასთან მიმართებით. შესაბამისად, სასამართლომ დაასკვნა, რომ ჩარევა მოსწავლეების რელიგიის გამოხატვის თავისუფლებაში იყო გამართლებული და პროპორციული მისაღწევ მიზანთან მიმართებით. სწორედ ამიტომ, სასამართლომ არ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლის დარღვევა.

მაგალითი: საქმეში, *Grzelak v. Poland*,⁶¹ სკოლამ რელიგიური ინსტრუქციების შესრულებისაგან გათვითუფლებული მოსწავლისათვის არ უზრუნველყო ეთიკის გაკვეთილების ჩატარება და, შესაბამისად შეფასებების დაფიქსირება. დაწყებით და საშუალო დონეზე მთელი სასწავლო პროცესის მიმდინარეობისას (7-დან 18 წლამდე), განმცხადებელს არ მიუღია რელიგიური ინსტრუქციები თავისი მშობლების სურვილის შესაბამისად, რომლებიც აცხადებდნენ, რომ იყვნენ აგნოსტიკები. იმის გათვალისწინებით, რომ მოსწავლეთა ძალიან მცირე რაოდენობა იყო დაინტერესებული ეთიკის საკითხებით, ეთიკის გაკვეთილები არასდროს ჩატარებულა, ამიტომ, ბავშვმა სკოლის ანგარიშები და სერტიფიკატები მიიღო იმგვარად, რომ „რელიგიის/ეთიკის“ საგნის შეფასების გრაფაში ქულის ნაცვლად მოცემული იყო ტირე. ევროპული სასამართლოს მიხედვით, ბიჭის ატესტატში „რელიგიის/ეთიკის“ საგნის შეფასების არარსებობა ექცეოდა აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების ნეგატიურ ასპექტში, გამომდინარე იქედან, რომ სკოლის ატესტატს შესაძლებელია მიეთითებინა რელიგიური კუთვნილების საერთოდ არარსებობაზე. ამდენად, თავისი არსით, ეს ყოველივე უთანაბრებოდა გაუმართლებელ სტიგმატიზაციას. განსხვავებულ მოპყრობას რელიგიური რწმენის არმქონე პირებს, რომელსაც ეთიკის გაკვეთილებზე დასწრება სურდათ და იმ მოსწავლეებს შორის, რომლებსაც რელიგიის გაკვეთილებზე დასწრება სურდათ, არ ჰქონდა ობიექტური და გონივრული საფუძველი, აგრეთვე, არც პროპორციულობის გონივ-

⁵⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Darby v. Sweden*, No. 11581/85, 1990 წლის 23 ოქტომბერი.

⁶⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Dogru v. France*, No. 27058/05, 2008 წლის 4 დეკემბერი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kervanci v. France*, No. 31645/04, 2008 წლის 4 დეკემბერი; (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

⁶¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Grzelak v. Poland*, No. 7710/02, 2010 წლის 15 ივნისი.

რული კავშირი არსებობდა მიზნის მისაღწევად გამოყენებულ საშუალებასა და მისაღწევ მიზანს შორის. სახელმწიფომ ამ საკითხში გადააჭარბა მისთვის მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებს, რამდენადაც განმცხადებლის უფლების ძირითადი არსი, არ განეცხადებინა თავისი რელიგია ან მრწამსი, დაირღვა, რაც გამოიხატა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევაში მე-9 მუხლთან ერთად.

2.2. მშობელთა უფლებები და მათი შვილების რელიგიის თავისუფლება

მშობელთა უფლებები მათი შვილების რელიგიის თავისუფლების კონტექსტში განსხვავებულადაა დარეგულირებული ევროპულ სამართალში, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციისგან განსხვავებით.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, გარანტირებულია მშობელთა უფლება, განამტკიცონ და უზრუნველყონ მათი შვილების განათლება და სწავლება მათი რელიგიური, ფილოსოფიური და პედაგოგიური მრწამსის შესაბამისად, კერძოდ კი საგანმანათლებლო დაწესებულების ჩამოყალიბების თავისუფლების კონტექსტში (ქარტიის მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტი).

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, კერძოდ კი, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მეორე მუხლის თანახმად, სახელმწიფოებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ მშობელთა (რელიგიური) მრწამსი ყოველი ფუნქციის განხორციელების პროცესში, რომელსაც ისინი ასრულებენ განათლებისა და სწავლების სფეროში. ევროპული სასამართლოს მიხედვით, ეს ვალდებულება ფართოა, რამდენადაც იგი ვრცელდება არა მხოლოდ სკოლის კურიკულუმის შინაარსსა და მის იმპლემენტაციაზე, არამედ ყველა იმ ფუნქციის შესრულებაზე, რომელიც სახელმწიფოს საჭიროდ მიაჩნია.⁶² იგი მოიცავს საჯარო განათლების ორგანიზებასა და დაფინანსებას, კურიკულუმის შედგენასა და დაგეგმვას, კურიკულუმში მოცემული ინფორმაციის ან ცოდნის ობიექტური, კრიტიკული და პლურალისტური ფორმით მიწოდებას (ასევე, სახელმწიფოსთვის ინდოქტრინაციის მიზნების განხორციელების აკრძალვას, რაც შესაძლებელია, მიჩნეულ იქნეს უპატივცემულობად მშობელთა რელიგიური და ფილოსოფიური მრწამსის მიმართ), ისევე, როგორც სასკოლო გარემოს ორგანიზებას, მათ შორის, ქრისტეს ჯვარცმის განთავსებას საჯარო სკოლების საკლასო ოთახებში.

მაგალითი: საქმე, *Lautsi and Others v. Italy*,⁶³ ეხება ქრისტეს ჯვარცმის საჯარო სკოლების საკლასო ოთახებში გამოფენას. ერთ-ერთმა მშობელმა განაცხადა, რომ იმ საკლასო ოთახებში და გაკვეთილებზე, რომლებსაც თავისი შვილი ესწრებოდა, ჯვარცმული ქრისტეს ქანდაკებების გამოფენა არღვევდა სეკულარიზმის პრინციპს, რომლის შესაბამისადაც მას სურდა საკუთარი შვილის აღზრდა. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ დაადგინა, რომ სახელმწიფოს მიერ განსახილველ საკითხს წარმოადგენდა, როგორც თავისი ფუნქციების ნაწილი სწავლებასთან და განათლებასთან მიმართებით, გადანეყვითლების მიღება იმის თაობაზე, უნდა ყოფილიყო თუ არა გამოფენილი ჯვარცმული ქრისტეს ქანდაკებები საჯარო სკოლების საკლასო ოთახებში. ეს კი ექვემდებარებოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლის პირველი წინადადების მოქმედების ფარგლებს. სასამართლო მიუთითებდა, რომ ეს გადანეყვითლება ექვემდებარებოდა მოპასუხე სახელმწიფოს დისკრეციული უფლებამოსილებების ფარგლებს და არ არსებობდა ევროპული კონსესუსი სახელმწიფო სკო-

⁶² იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს რელევანტური გადანეყვითლებები: ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, Nos. 5095/71, 5920/72 და 5926/72, 1976 წლის 7 დეკემბერი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Valsamis v. Greece*, No. 21787/93, 1996 წლის 18 დეკემბერი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Folgerø and Others v. Norway* [დიდი პალატა], No. 15472/02, 2007 წლის 29 ივნისი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Hasan and Eylem Zengin v. Turkey*, No. 1448/04, 2007 წლის 9 ოქტომბერი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Lautsi and Others v. Italy* [დიდი პალატა], No. 30814/06, 2011 წლის 18 მარტი.

⁶³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Lautsi and Others v. Italy* [დიდი პალატა], No. 30814/06, 2011 წლის 18 მარტი.

ლებში რელიგიური სიმბოლოების გამოყენების თაობაზე. სწორია, რომ საჯარო სკოლების საკლასო ოთახებში ჯვარცმული ქრისტეს ქანდაკების – ნიშანი, რომელიც ეჭვგარეშე მიუთითებს ქრისტიანობაზე – განთავსება წარმოშობს ნათელ წარმოდგენას სასკოლო გარემოში მოსახლეობის უმრავლესობის რელიგიის თაობაზე. თუმცა, ეს არ არის საკმარისი იმის დასადაგენად, რომ მოპასუხე სახელმწიფოს მხრიდან ინდოქტრინაცია განხორციელდა. ევროპული სასამართლოს მოსაზრებით, კედელზე განთავსებული ქრისტეს ჯვარცმა არის პასიური სიმბოლო, რომელიც გავლენას ვერ მოახდენს მოსწავლეებზე, რელიგიურ აქტივობებში მონაწილეობისაგან და გამოხატვის თავისუფლებისაგან განსხვავებით. შესაბამისად, დიდი პალატის თანახმად, ჯვარცმული ქრისტეს ქანდაკებების სახელმწიფო სკოლების საკლასო ოთახებში განთავსების საკითხის გადაწყვეტის პროცესში, რომელსაც ესწრებოდა განმცხადებლის შვილი, ეროვნული ხელისუფლება მოქმედებდა დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში, და შესაბამისად, მოპასუხე სახელმწიფომ პატივი სცა მშობელთა უფლებას იმის უზრუნველყოფის შესახებ, რომ ბავშვებისათვის უზრუნველსაყოფი განათლება და სწავლება შესაბამისობაში ყოფილიყო მათ საკუთარ ფილოსოფიურ მრწამსსა და რელიგიასთან.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი ავალდებულებს ნეერ სახელმწიფოებს, პატივი სცენ მშობელთა უფლებებსა და ვალდებულებებს, უხელმძღვანელონ შვილებს, აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების განხორციელებაში მეთოდით, რომელიც შეესაბამება ბავშვის განვითარებად უნარებს. მეორე მხრივ, ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტისაგან განსხვავებით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია ორიენტირებულია ბავშვის მიერ რელიგიის თავისუფლების თავად განხორციელებაზე. CRC-ის მიხედვით, მშობლებს აქვთ უფლება, უხელმძღვანელონ შვილებს არა თავიანთი მრწამსის, არამედ ბავშვის მრწამსის შესაბამისად. ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი შეესაბამება ბავშვთა უფლებების ზოგად კონცეფციას მშობლის პასუხისმგებლობების სფეროში: მშობლის პასუხისმგებლობები უნდა განხორციელდეს ბავშვის განვითარებადი უნარების შესაბამისად CRC-ის მე-5 მუხლი) და უნდა ეფუძნებოდეს მის საუკეთესო ინტერესებს CRC-ის მე-18 მუხლის პირველი პუნქტი).

2.3. გამოხატვისა და ინფორმაციის თავისუფლება

საკვანძო საკითხები:

- ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია და ადამიანის უფლებთა ევროპული კონვენცია უზრუნველყოფენ გამოხატვის თავისუფლებას, რომელიც მოიცავს პირის თავისუფლებას, ჰქონდეს შეხედულებები, მიიღოს ან გაავრცელოს ინფორმაცია თუ შეხედულებები საჯარო ხელისუფლებისგან ჩაურევლად.
- ინფორმაციის თავისუფლების უფლება არ მოიცავს ბავშვისთვის მზრუნველობის განვასთან დაკავშირებულ ჩანაწერებზე წვდომის უფლებას.
- ბავშვისთვის მზრუნველობის განვასთან დაკავშირებულ ჩანაწერებზე წვდომა, რომელიც დამოკიდებულია ინფორმაციის მიმწოდებლის თანხმობაზე, შესაძლებელია შეესაბამებოდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება), იმის გათვალისწინებით, რომ დამოუკიდებელ ორგანოს უნდა ჰქონდეს საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების უფლება წვდომის მინიჭების თაობაზე.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, გამოხატვის თავისუფლების უფლება მოიცავს პირის თავისუფლებას, ჰქონდეს შეხედულებები, მიიღოს ან გაავრცელოს ინფორმაცია ან შეხედულებები საჯარო ხელისუფლებისგან ჩაურევლად და საზღვრების მიუხედავად (ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-11 მუხლი).

ევროპის საბჭოს სამართლის თანახმად, გამოხატვის თავისუფლება განმტკიცებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლით და შესაძლებელია შეიზღუდოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს შეზღუდვა დადგენილია კანონით, ემსახურება მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ რომელიმე ლეგიტიმურ მიზანს და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, საკუთარ გადაწყვეტილებებში, ხაზი გაუსვა რომ „[გ]ამოხატვის თავისუფლება წარმოადგენს [დემოკრატიული საზოგადოების] ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საფუძველს, მისი პროგრესისა და ყოველი ადამიანის განვითარების ერთ-ერთ ფუნდამენტურ პირობას [...] იგი ვრცელდება არა მხოლოდ იმ „ინფორმაციასა“ და „შეხვედრებაზე“, რომელიც ზოგადად მიღებული ან არ არის მიჩნეული შეურაცხყოფელად ან უმნიშვნელოა, არამედ, ასევე – იმ შეხვედრებასა თუ ინფორმაციაზე, რომელიც შეურაცხყოფელია, შოკისმომგვრელია და ანუ ხებს სახელმწიფოს ან საზოგადოების ნებისმიერ სექტორს“.⁶⁴

მაგალითი: საქმეში, *Handyside v. the United Kingdom*,⁶⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ხელისუფლების მიერ დაწესებული აკრძალვა წიგნზე სახელად - „*Little Red School Book*“ – შეესაბამებოდა საგამონაკლისო შემთხვევას, რომელიც მოცემულია ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტში და უკავშირდება მორალის დაცვას. საქმე ეხება ბავშვის ასაკთან და სიმწიფესთან შესაბამისი ინფორმაციის მიღების უფლებას – გამოხატვის თავისუფლების უფლების ასპექტს, რომელიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბავშვებისთვის. წიგნი, რომელიც ითარგმნა დანიურ ენაზე, შედგენილი იყო სკოლის ასაკის ბავშვებისთვის და კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებდა უამრავ სოციალურ ნორმას, მათ შორის, იგი ეხებოდა სქესობრივ ცხოვრებასა და ნარკოტიკებს. ახალგაზრდებს შესაძლოა, წიგნში არსებული ზოგიერთი მონაკვეთი განვითარების კრიტიკულ საფეხურზე განემარტათ იმგვარად, რომ მას ნაეხალისებინა მოსწავლეთა ასაკისთვის შეუსაბამო აქტივობებში ჩართვა, რაც მათთვის იქნებოდა საზიანო და შესაძლებელია, ებიძგა გაკრეული დანაშაულების ჩადენისაკენ. ამდენად, ევროპული სასამართლოს თანახმად, კომპეტენტურ ბრიტანელ მოსამართლეებს „მათ მიერ დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების პროცესში, ჰქონდათ უფლებამოსილება, ეფიქრათ, რომ გარკვეულ დროს წიგნს შესაძლოა დესტრუქციული გავლენა მოეხდინა იმ ძალიან ბევრი ბავშვისა და მოზრდილის მორალზე, რომლებიც მას წაიკითხავდნენ.“⁶⁶

ბავშვთა უფლებების თაობაზე არსებულ სხვა საქმეებში ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლი მოიცავს იმ ბავშვების ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის უფლებას, რომლებიც მოთავსდებიან არიან მზრუნველობის დაწესებულებებში.

მაგალითი: საქმე, *Gaskin v. the United Kingdom*,⁶⁷ ეხება პირს, რომელიც მოთავსებული იყო მზრუნველობის დაწესებულებაში მთელი თავისი ბავშვობის განმავლობაში. ამ პერიოდის მანძილზე ეროვნული ხელისუფლება ინახავდა მის შესახებ კონფიდენციალურ ჩანაწერებს. ჩანაწერები მოიცავდა უამრავ ანგარიშს, რომელშიც, თავის მხრივ, მოცემული იყო მედიცინის პრაქტიკოსების, სკოლის პედაგოგების, სკოლისა და პრობაციის ოფიცრების, სოციალური მუშაკების, პაციენტის მნახველების, მეურვეებისა და ადგილობრივი სკოლის პერსონალის ანგარიშები. როდესაც განმცხადებელმა მოითხოვა ამ ჩანაწერებზე ხელმისაწვდომობის ნებართვის გაცემა, პერსონალური ზიანის გამო ადგილობრივი ხელისუფლების წინააღმდეგ მიმდინარე პროცესებში გამოყენების მიზნით, მას უარი ეთქვა. ასეთი ჩანაწერების კონფიდენციალურობა გარანტირებული იყო მზრუნველობის ორგანოების მომსახურებების სათანადო ფუნქციონირების საჯარო ინტერესით,

⁶⁴ იხ. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Handyside v. the United Kingdom*, No. 5493/72, 7 1976 წლის 7 დეკემბერი, პარაგ. 49.

⁶⁵ იხ. იქვე.

⁶⁶ იხ. იქვე., პარაგ. 52

⁶⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Gaskin v. the United Kingdom*, No. 10454/83, 1989 წლის 7 ივლისი.

რომელიც დაირღვეოდა იმ შემთხვევაში, თუ ჩანაწერების განმხორციელებლები უარს განაცხადებდნენ მომავალში ანგარიშების გულწრფელად გაკეთებაზე. ევროპულმა სასამართლომ გაიზიარა მოსაზრება, რომ პირებს, რომლებიც ბავშვობაში სახელმწიფო მზრუნველობის დაწესებულებებში იყვნენ განთავსებულნი, გააჩნდათ სასიცოცხლო ინტერესი, „მიეღოთ საჭირო ინფორმაცია, რომელიც აუცილებელი იყო მათი ბავშვობისა და ადრეული განვითარების შესაცნობად და გასაგებად.“⁶⁸ მართალია, საჯარო ჩანაწერების კონფიდენციალურობა უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი, თუმცა, ბრიტანეთის მსგავსი სისტემა, რომელიც ჩანაწერებს ხელმისაწვდომს მხოლოდ ინფორმაციის მიმწოდებლის თანხმობის საფუძველზე ხდიდა, შესაძლებელია, შეესაბამებოდეს ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს, თუ იმ ინდივიდის ინტერესი, რომელიც ცდილობს წვდომის მოპოვებას ამგვარ ჩანაწერებზე, დაცულია მაშინ, როდესაც ასეთი ინფორმაციის მიმწოდებელი არ იყო ხელმისაწვდომი ან ამ უკასკნელმა არასათანადოდ განაცხადა უარი მათზე წვდომის ნებართვის გაცემაზე. ასეთ შემთხვევაში, საბოლოო გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს დამოუკიდებელმა ორგანომ წვდომის მინიჭების თაობაზე. წინამდებარე საქმეში ასეთი პროცედურა არ ყოფილა ხელმისაწვდომი განმცხადებლისთვის, შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული განმცხადებლის უფლებების დარღვევა. მიუხედავად ამისა, სასამართლომ, ვერ დაადგინა კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევა და კიდევ ერთხელ აღინიშნა, რომ ინფორმაციის მიღების თავისუფლება უკრძალავს სახელმწიფოს ინდივიდისთვის იმ ინფორმაციის მიღების შეზღუდვას, რომლის გავრცელება სხვებს სურთ ან შესაძლოა სურდეთ, თუმცა არ ავალდებულებს სახელმწიფოს, კონკრეტულ შემთხვევაში ასეთი ინფორმაციის ინდივიდისთვის გაცემას.

2.4. ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი

საკვანძო საკითხები:

- ევროპის კავშირის სამართლის თანახმად, ბავშვებს აქვთ საკუთარი აზრების თავისუფლად გამოხატვის უფლება. ბავშვების შეხედულებები მხედველობაში იქნება მიღებული იმ საკითხებზე, რომლებიც მათ ეხება ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად.
- ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, არ არსებობს აბსოლუტური მოთხოვნა ბავშვის სასამართლოში მოსმენასთან მიმართებით. ეს საკითხი უნდა შეფასდეს თითოეული საქმის განსაკუთრებული ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით და დამოკიდებულია ბავშვის ასაკსა და სიმწიფის ხარისხზე.
- გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამართლის მიხედვით, ბავშვთა უფლება, თავისუფლად გამოხატონ საკუთარი მოსაზრებები ყველა იმ საკითხის თაობაზე, რომლებიც მათ ეხება, აღიარებულია CRC-ის ერთ-ერთ ზოგად პრინციპად.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის 24-ე მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს, რომ ბავშვებს შეუძლიათ საკუთარი შეხედულებების თავისუფლად გამოხატვა და რომ ასეთი შეხედულებები გათვალისწინებული იქნება იმ საკითხებთან მიმართებით, რომლებიც სწორედ მათ ეხებათ ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად. ეს ჩანაწერი ზოგადი ხასიათისაა და არ არის შეზღუდული კონკრეტული პროცესებით. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ ამ ჩანაწერის მნიშვნელობა განმარტა ბრიუსელის II bis რეგულაციასთან მიმართებით.

მაგალითი: საქმე – *Joseba Andoni Aguirre Zarraga v. Simone Pelz*,⁶⁹ ეხება ბავშვის ესპანეთიდან გერმანიაში დეპორტაციას მეურვეობის წესების დარღვევის გამო. ევროპის კავშირის მართლ-

⁶⁸ იხ. *იქვე*, პარაგ. 49.

⁶⁹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-491/10 PPU, *Joseba Andoni Aguirre Zarraga v. Simone Pelz*, 2010 წლის 22 დეკემბერი; იხ. აგრეთვე სექცია 5.4, რომელიც შემდგომ დეტალურად განიხილავს ამ გადაწყვეტილებასა და ბრიუსელის II bis რეგულაციას.

მსაჯულების სასამართლოს უნდა განეხილა საკითხი იმის თაობაზე, შეეძლო თუ არა გერმანიის სასამართლოს (კონკრეტულად, იმ ქვეყნის სასამართლოს, რომელშიც განხორციელდება ბავშვის დეპორტირება) ესპანეთის სასამართლოს (წარმოშობის ქვეყანა) მიერ გამოცემული აღსრულების ბრძანებისთვის წინააღმდეგობის გაწევა, იმ საფუძვლებით, რომ ბავშვს არ მოუხმინეს სასამართლოში და, შესაბამისად, დაირღვა 2201/2003 რეგულაციის 42-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი (ბრიუსელის II bis რეგულაცია) და ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის 24-ე მუხლი. ბავშვმა გერმანიის სასამართლო პროცესზე ქვეყანაში დაბრუნებაზე უარი განაცხადა. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი არ არის აბსოლუტური უფლება, თუმცა, თუ სასამართლო ამგვარად გადაწყვეტს საჭიროების შემთხვევაში, მან უნდა შესთავაზოს ბავშვს საკუთარი შეხედულების გამოხატვის მკაფიო და ეფექტიანი შესაძლებლობა. მან ასევე დაადგინა, რომ ქარტიასა და ბრიუსელის II bis რეგულაციაში მოცემული ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი, მოითხოვს სამართლებრივ პროცედურებსა და პირობებს, რომლებიც ბავშვებს მათი აზრის თავისუფლად გამოთქმის საშუალებას მისცემს, ხოლო სასამართლოს მათი მოსმენა შეეძლება. გარდა ამისა, სასამართლომ უნდა განახორციელოს ყველა შესაბამისი ღონისძიება იმისთვის, რომ უზრუნველყოს საქმის სწორედ ამგვარი განხილვა, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებისა და საქმის ინდივიდუალური ფაქტობრივი გარემოებების მხედველობაში მიღებით. ამდენად, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მოსაზრებით, სახელმწიფო (გერმანია), რომლის ტერიტორიაზეც განხორციელდა ბავშვის დეპორტაცია, ვერ შეენიღმდეგებოდა ბავშვის დაბრუნებას წარმოშობის ქვეყანაში (ესპანეთში) მოსმენის უფლების უგულვებელყოფისა და დარღვევის საფუძველზე.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო არ განმარტავს პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლებას ისე (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი), რომ ბავშვის სასამართლოში მოსმენა ყოველთვის სავალდებულო იყოს. ზოგადი წესის თანახმად, ეროვნულ სასამართლოზეა დამოკიდებული მის წინაშე არსებული მტკიცებულებების შეფასება, მათ შორის, იმ საშუალებების, რომლებიც რელევანტური ფაქტების განსაზღვრისთვის იქნა გამოყენებული. ადგილობრივი სასამართლო ყოველთვის არ არის ვალდებული, მოუხმინოს ბავშვს მშობელთან ურთიერთობის საკითხის განხილვის დროს, რომელსაც არ გააჩნია სამეურვეო უფლებები. ეს საკითხი უნდა შეფასდეს თითოეული საქმის განსაკუთრებული ფაქტობრივი გარემოებების მიხედვით, კონკრეტული ბავშვის ასაკისა და სიმწიფის ხარისხის გათვალისწინებით. უფრო მეტიც, ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს ხშირად უწევს იმაში დარწმუნება, რომ კონვენციის მე-8 მუხლის პროცედურულ ნაწილში, ეროვნულმა ხელისუფლებამ მიიღო ყველა შესაძლო ზომა მათი გადაწყვეტილებების დაცვის საჭირო მექანიზმებით აღჭურვის უზრუნველყოფით.

მაგალითი: საქმეში, *Sahin v. Germany*,⁷⁰ დედამ აკრძალა ყოველგვარი კონტაქტი განმცხადებელსა და თავის ოთხი წლის ქალიშვილს შორის. გერმანიის რეგიონულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მამისთვის ქალიშვილთან კონტაქტის უფლებისა და მისი ნახვის უფლების მინიჭება საზიანო იქნებოდა ბავშვისთვის, მშობლებს შორის არსებული დაძაბული ურთიერთობის გათვალისწინებით. ეს გადაწყვეტილება გამოტანილი იქნა ბავშვის აზრის გაგების გარეშე იმის შესახებ, სურდა თუ არა მას მამასთან შეხვედრა. სასამართლოში ბავშვის მოსმენასთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა ექსპერტის მიერ გერმანიის რეგიონალური სასამართლოს წინაშე გაკეთებულ დასკვნაზე. ბავშვთან, დედასთან და მამასთან განხორციელებული უამრავი

⁷⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Sahin v. Germany* [დიდი პალატა], No. 30943/96, 2003 წლის 8 ივლისი, პარაგ. 73. იმ განსაკუთრებული ასპექტის თაობაზე, რომლის მიხედვითაც ეროვნულ სასამართლოებს უნდა შეეფასებინათ მათ მიერ მოპოვებული მტკიცებულება, ისევე როგორც იმ მტკიცებულების რელევანტურობა, რომლის წარდგენასაც დაცვის მხარე ცდილობდა. იხ. აგრეთვე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Vidal v. Belgium*, No. 12351/86, 1992 წლის 22 აპრილი, პარაგ. 33.

შეხვედრის შემდეგ, ექსპერტმა ჩათვალა, რომ ბავშვის გამოკითხვის პროცესი შესაძლოა მისთვის გარკვეული რისკის შემცველი ყოფილიყო, რომელიც, სასამართლოს განსაკუთრებული ძალისხმევის მიუხედავად, თავიდან ვერ იქნებოდა აცილებული. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ამ ფაქტობრივ გარემოებებში, მე-8 მუხლში ირიბად მოხსენიებული საპროცესო მოთხოვნები – ბავშვის სასამართლოში მოსმენის თაობაზე – არ უთანაბრდებოდა ბავშვის პირდაპირი დაკითხვის მოვალეობას მამასთან ურთიერთობის სურვილის შესახებ.

მაგალითი: საქმეში, *Sommerfeld v. Germany*,⁷¹ განმცხადებლის 13 წლის ქალიშვილმა გამოხატა მკაფიო სურვილი, რომ არ სურდა განმცხადებლის ნახვა და ასეც იქცეოდა ძალიან დიდი ხნის განმავლობაში. ეროვნული სასამართლოები ფიქრობდნენ, რომ ბავშვისთვის განმცხადებლის ნახვის იძულებას შეეძლო სერიოზული ზიანი მიეყენებინა მისი ფსიქოლოგიური და ემოციური მდგომარეობისთვის. ევროპულმა სასამართლომ გაიზიარა, რომ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი უზრუნველყოფდა განმცხადებელს თავისი ინტერესების აუცილებელი დაცვით.⁷²

ბავშვის უფლებების განხორციელების შესახებ ევროპული კონვენცია იცავს ბავშვის უფლებას საკუთარი აზრების თავისუფლად გამოხატვის თაობაზე.⁷³ კონვენცია მიზნად ისახავს, სასამართლოების წინაშე მიმდინარე საოჯახო საქმეებში ბავშვებისთვის პროცედურული უფლებების გარანტირების მეშვეობით, მათი უფლებების ნახალისებას, კონკრეტულად იმ პროცესებში, რომლებიც ეხება მშობელთა უფლებების განხორციელებას, მაგალითად, ბავშვის ადგილსამყოფელის განსაზღვრისა და ბავშვის მონახულების შესახებ არსებულ საქმეებს. კონვენციის მე-3 მუხლი ბავშვებს აკუთვნებს სასამართლო პროცესების დროს ინფორმირებისა და მათი აზრის გამოხატვის უფლებას, როგორც საპროცესო უფლებას. მე-4 მუხლის თანახმად, ბავშვს ენიჭება უფლება, თავისი უფლებების დაცვის მიზნით, სასამართლოს წინაშე წარსდგომისთვის მიმართოს შესაბამის სამსახურს სპეციალური წარმომადგენლის დანიშვნის მოთხოვნით. მე-6 მუხლით დადგენილი რეგულირების შესაბამისად, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ბავშვმა მიიღო ყველა რელევანტური ინფორმაცია, მასთან გაიარეს პერსონალური კონსულტაცია, ხოლო, საჭიროების შემთხვევაში, ბავშვს უნდა მიეცეს საკუთარი აზრის თავისუფლად დაფიქსირების შესაძლებლობა.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-12 მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს, რომ ბავშვს, რომელსაც შეუძლია საკუთარი აზრის ჩამოყალიბება, აქვს უფლება, თავისუფლად გამოთქვას ეს აზრები ყველა საკითხში, რომელიც მას ეხება. ბავშვის მოსაზრებას უნდა მიენიჭოს თავისი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისი წონა. უფრო მეტიც, CRC-ის მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტი განსაზღვრავს, რომ ბავშვისთვის ყველა ადმინისტრაციულ და სასამართლო პროცესებში უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მოსმენის შესაძლებლობა იმ საკითხების განხილვისას, რომლებიც მის უფლებებს ეხება, ან პირდაპირ, ან წარმომადგენლის ან შესაბამისი ორგანოს მეშვეობით, ეროვნული კანონმდებლობის საპროცესო წესების შესაბამისად.

გაერთიანებული ერების ბავშვის უფლებათა კომიტეტი აღნიშნავს, რომ სახელმწიფოებმა ან პირდაპირ უნდა უზრუნველყონ ეს უფლება, მიიღონ ამგვარი კანონმდებლობა, ან ცვლილებები შეიტანონ შესაბამის კანონმდებლობაში, ისე, რომ ბავშვებმა სრულყოფილად შეძლონ ამ უფლებით სარგებლობა.⁷⁴ უფრო მეტიც, ისინი უნდა დარწმუნდნენ, რომ ბავშვი იღებს ყველა აუცილებელ ინფორმაციასა და რჩევას, რომელიც მათ ხელს შეუწყობს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებაში. კომიტეტი ასევე აღნიშნავს, რომ ბავშვს აქვს უფლება, არ განახორციელოს ეს უფლება, შეხედულების გამოხატვა არჩევანია, და არა – ვალდებულება.

⁷¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Sommerfeld v. Germany* [დიდი პალატა], No. 31871/96, 2003 წლის 8 ივლისი.

⁷² იხ. *იქვე*, პარაგ 72 და 88.

⁷³ ევროპის საბჭო, European Convention on the Exercise of Children's Rights, CETS No. 160, 1996.

⁷⁴ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი, *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art.3, para. 1)*, CRC/C/GC/14, 29 May 2013.

2.5. შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება

საკვანძო საკითხები:

- ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ითავალისწინებენ შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლებას.
- ეს უფლება საშუალებას აძლევს და იცავს ინდივიდებს, მიაღწიონ საკუთარ მიზნებს სხვებთან ერთად.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-12 მუხლი ადგენს, რომ ყველას აქვს მშვიდობიანი შეკრებისა და გაერთიანების უფლება ყველა დონეზე, განსაკუთრებით პოლიტიკურ, სავაჭრო კავშირისა და სამოქალაქო საკითხებში. ეს მოიცავს ყველას უფლებას, საკუთარი ინტერესების დასაცავად შექმნან და გაერთიანდნენ სავაჭრო კავშირებში.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტი უზრუნველყოფს შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლებას, რომელიც ექვემდებარება კონვენციის მე-11 მუხლის მე-2 პუნქტით დადგენილ შეზღუდვებს.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მკაფიოდ დაადასტურა ბავშვთა საჯარო ადგილებში შეკრების უფლება. როგორც სასამართლომ აღნიშნა საქმეში – *Christian Democratic People's Party v. Moldova*, ბავშვებისა და მშობლებისთვის კონკრეტულ ღონისძიებებზე დასწრების, განსაკუთრებით კი სახელმწიფოს სასკოლო პოლიტიკის გაპროტესტების, აკრძალვა იქნებოდა მათი შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლების წინააღმდეგ მიმართული.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვებს, როგორც ინდივიდუალურად, ისე ბავშვთა უფლებების დაცვის ორგანიზაციებს შეუძლიათ, დაეყრდნონ CRC-ის მე-15 მუხლით შეთავაზებულ დაცვას, რომელიც შეიცავს მშვიდობიანი შეკრებისა და გაერთიანების უფლებას. შეკრებათა უამრავ ფორმას, რომლებშიც ბავშვები არიან ჩართულები, ამ ნორმაზე დაყრდნობით, მიენიჭა საერთაშორისო დაცვა.

3

თანასწორობა და დისკრიმინაციის აკრძალვა

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, კარი III (თანასწორობა), მათ შორის მე-20 მუხლი (სამართლის წინაშე თანასწორობა), 21-ე (დისკრიმინაციის აკრძალვა) და 23-ე (თანასწორობა ქალსა და მამაკაცს შორის)	თანასწორობა და დისკრიმინაციის აკრძალვა	ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-14 მუხლი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-12 დამატებითი ოქმი; ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), მუხლი E (დისკრიმინაციის აკრძალვა)
რასობრივი თანასწორობის დირექტივა (2000/43/EC)	რასისა და ეთნიკური წარმოშობის საფუძველზე დისკრიმინაციის აკრძალვა	ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>D.H. and Others v. the Czech Republic</i> [დიდი პალატა], No. 57325/00, 2007 (ბომა ბავშვების განთავსება სპეციალურ სკოლებში) ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Oršuš and Others v. Croatia</i> , No. 15766/03, 2010 (გაკვეთილები მხოლოდ ბომა ბავშვებისთვის სკოლის დანყებით საფეხურზე) ჩარჩო კონვენცია ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ (FCNM), მე-4 და მე-12 მუხლები
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 45-ე მუხლი (მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლება) ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-200/02, <i>Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen v.</i>	ეროვნული და საიმიგრაციო სტატუსის საფუძველზე დისკრიმინაციის აკრძალვა	ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Ponomaryovi v. Bulgaria</i> , No. 5335/05, 2011 (სასკოლო გადასახადი დროებითი ბინადრობის გამო); FCNM, მე-4 და მე-12 მუხლები, პარაგ.3

<i>Secretary of State for the Home Department, 2004</i> (მესამე ქვეყნის მოქალაქე მშობლების უფლებები ბინადრობაზე)		
შრომით ურთიერთობებში თანასწორობის დირექტივა (2000 /78/EC)	ასაკის საფუძველზე დისკრიმინაციის აკრძალვა	ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-14 მუხლი, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-12 დამატებითი ოქმი, პირველი მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა)
ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-303/06, <i>S. Coleman v. Attridge Law and Steve Law</i> [დიდი პალატა], 2008	სხვა საფუძველით დისკრიმინაციის აკრძალვა	ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Fabris v. France</i> [დიდი პალატა] No. 16574/08, 2013 (მემკვიდრეობის უფლებები ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვებისთვის)

დისკრიმინაციის დაუშვებლობა წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთი ფუნდამენტურ პრინციპს. ევროპის კავშირმა და ევროპის საბჭომ საკმაოდ დიდი წვლილი შეიტანეს ამ პრინციპის ინტერპრეტაციაში. ევროპის კავშირის ინსტიტუტებმა მიიღეს უამრავი ინსტრუმენტი, რომელიც დიდი მნიშვნელობისაა ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული საკითხებისთვის. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ (ECtHR) განავითარა მნიშვნელოვანი პრეცედენტული სასამართლო პრაქტიკა დისკრიმინაციის დაუშვებლობის თაობაზე ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლისა და დაცული სხვა უფლებების ურთიერთკავშირის ჩრჩილში, რომლებიც სხვა დისკრიმინაციის აკრძალვას.

სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი (ECSR) მიიჩნევს, რომ ევროპის სოციალური ქარტიის (ESC) E მუხლის ფუნქცია ჰგავს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-14 მუხლის ფუნქციას: იგი არ არსებობს დამოუკიდებლად და მისი დარღვევის საკითხი უნდა დადგინდეს ევროპის სოციალური ქარტიის რომელიმე არსებით დებულებასთან ერთად.⁷⁵

წინამდებარე თავი განიხილავს თანასწორობისა და დისკრიმინაციისაგან აკრძალვის პრინციპებს, აგრეთვე, ყურადღებას ამახვილებს იმ საფუძვლებზე, რომელთა შესახებაც განვითარდა ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული პრეცედენტული გადაწყვეტილებები. თავდაპირველად, აქ მოცემულია ზოგადი ინფორმაცია დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის შესახებ (სექცია 3.1), შემდგომში წარმოდგენილია ბავშვთა თანასწორობისა და ეთნიკური წარმოშობის (სექცია 3.2), ეროვნებისა და საიმიგრაციო სტატუსის (3.3), ასაკობრივი (3.4) და სხვა დაცული საფუძვლებით ბავშვის დისკრიმინაციის საკითხები, მათ შორის სქესობრივი, ენის და ვინაობის საფუძვლების გამო (სექცია 3.5).

3.1. დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართალი

საკვანძო საკითხები:

- ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართალი კრძალავს დისკრიმინაციას სქესის, რასის, კანის ფერის, ეთნიკური ან სოციალური წარმოშობის, გენეტიკური ნიშან-თვისებების, ენის, რელიგიის ან რწმენის, პოლიტიკური ან ნებისმიერი სხვა აზრის, ეროვნული უმცირესობის წევრობის მიხედვით.

⁷⁵ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) v. France*, საჩივარი No. 26/2004, 2005 წლის 15 ივნისი, პარაგ.34.

რესობისადმი კუთვნილების, საკუთრების, დაბადების, შეზღუდული შესაძლებლობის, ასაკის და სექსუალური ორიენტაციის გამო.⁷⁶

- როდესაც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო დაადგენს, რომ პირთა მიმართ, არსებითად მსგავს ვითარებაში, განხორციელდა განსხვავებული მოპყრობა, იგი გამოიკვლევს არსებობს თუ არა მსგავსი მოპყრობის ობიექტური და გონივრული საფუძველი. თუ არ არსებობს, იგი დაადგენს, რომ განსხვავებული მოპყრობა ატარებდა დისკრიმინაციულ ხასიათს, მიუთითებს რა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევაზე, დისკრიმინაციის აკრძალვის თაობაზე.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის 21-ე მუხლში მოცემული დისკრიმინაციის აკრძალვის პრინციპი ცალკე მდგომი პრინციპია და ვრცელდება, აგრეთვე, იმ ვითარებებზე, რომლებიც ქარტიით საერთოდ არ არის რეგულირებული. ქარტიის შესაბამის ჩანაწერში მოცემული საფუძველები, რომელთა წყალობით დისკრიმინაცია პირდაპირაა აკრძალული, მოიცავს სქესს, ასაკს, კანის ფერს, ეთნიკურ ან სოციალურ წარმოშობას, გენეტიკურ ნიშან-თვისებებს, ენას, რელიგიას ან რწმენას, პოლიტიკურ ან სხვა მოსაზრებას, ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილებას, საკუთრებას, დაბადებას, შეზღუდულ შესაძლებლობას, ასაკსა და სექსუალურ ორიენტაციას. შედარებისთვის, ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-19 მუხლი მოიცავს მხოლოდ სქესის, რასის ან ეთნიკური წარმოშობის, რელიგიის ან რწმენის, შეზღუდული შესაძლებლობის, ასაკისა და სექსუალური ორიენტაციის საფუძველებს.

ევროპის კავშირის უამრავი დირექტივა კრძალავს დისკრიმინაციას შრომითი ურთერთობების, ჯანდაცვის სისტემისა და საქონლისა და მომსახურების სფეროებში, რომლებიც, დიდი ალბათობით, მნიშვნელოვანი და რელევანტურია ბავშვთა უფლებებისთვის. საბჭოს დირექტივა 2000/78/EC, რომელიც შრომით და მასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებში ადგენს ზოგად ჩარჩოს თანასწორი მოპყრობის შესახებ (შრომით ურთიერთობებში თანასწორობის დირექტივა),⁷⁷ კრძალავს დისკრიმინაციას რელიგიის ან რწმენის, შეზღუდული შესაძლებლობის, ასაკისა და სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე. საბჭოს დირექტივა 2000/43/EC, რომელიც ახდენს პირებს შორის თანასწორობის პრინციპის იმპლემენტაციას, მიუხედავად მათი რასობრივი და ეთნიკური წარმოშობისა (რასობრივი თანასწორობის დირექტივა), კრძალავს რასობრივი და ეთნიკური საფუძველებით დისკრიმინაციას არა მხოლოდ შრომითი ურთიერთობების, საქონელსა და მომსახურებაზე წვდომის კონტექსტში, არამედ, ასევე – ჯანდაცვის (მათ შორის, სოციალური დაცვის, სოციალური უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვის სისტემების) სისტემისა და განათლების სისტემის ჩრილშიც.⁷⁸ გარდა ამისა, დირექტივები ახდენენ ქალსა და კაცს შორის თანასწორი მოპყრობის პრინციპის იმპლემენტაციას შრომით და მასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებსა (სქესობრივი თანასწორობის დირექტივა)⁷⁹ და საქონლისა და მომსახურების მიწოდების ხელმისაწვდომობის საკითხებში (საქონლისა და მომსახურებების ხელმისაწვდომობასა და მომარაგების საკითხებთან მიმართებით გენდერული თანასწორობის დირექტივა).⁸⁰

ევროპის საბჭოს სამართლით, დისკრიმინაციის აკრძალვა ვრცელდება კონვენციით დაცული ნებისმიერი ძირითადი უფლების ან თავისუფლების განხორციელებაზე (მე-14 მუხლი), ასევე ეროვნული კანონმდებლობით ან საჯარო ხელისუფლების მიერ გამოცემული ნებისმიერი აქტით განმტკიცებული ნებისმიერი უფლების განხორციელებაზე (ადამიანის უფლებათა ევროპული

⁷⁶ დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის მიმოხილვისთვის, როგორც დადგენილია დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპის კავშირის დირექტივებით, აგრეთვე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლითა და მე-12 დამატებითი ოქმით, იხ. FRA and ECtHR (2011), და მისი პრეცედენტული სამართლის განახლება July 2010–December 2011.

⁷⁷ საბჭოს დირექტივა 2000/78/EC, OJ 2000 L 303. ევროპის კავშირის ყველა სამართლებრივი ინსტრუმენტი ხელმისაწვდომია ევროპის კავშირის ონლაინ პორტალზე, რომელიც უზრუნველყოფს წვდომას ევროპის კავშირის სამართალზე law eur-lex: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>.

⁷⁸ საბჭოს დირექტივა 2000/43/EC of 29 June 2000, რომელიც პირებს შორის, განურჩევლად მათი რასობრივი ან ეთნიკური წარმომავლობისა, თანასწორი მოპყრობის პრინციპის იმპლემენტაციას ახდენს, OJ 2000 L 180, 29 June 2000.

⁷⁹ Directive 2006/54/EC (recast), OJ 2006 L 204.

⁸⁰ საბჭოს დირექტივა 2004/113/EC, OJ 2004 L 373, p. 37.

კონვენციის მე-12 დამატებითი ოქმის პირველი მუხლი). მე-12 დამატებითი ოქმს გააჩნია მოქმედების შეზღუდული ფარგლები, გამომდინარე იქედან, რომ მისი რატიფიცირება სახელმწიფოთა მცირე რაოდენობამ მოახდინა და, ამ საფუძვლით, ჯერჯერობით ბავშვთა უფლებებთან დაკავშირებული არცერთი გადაწყვეტილება არ არის მიღებული. ორივე ინსტრუმენტში მოცემული დებულებები ითვალისწინებენ საფუძვლების არაამომწურავ ჩამონათვალს, რომელთა საფუძველზედაც დისკრიმინაცია აკრძალულია: სქესი, რასა, კანის ფერი, ენა, რელიგია, პოლიტიკური ან სხვა აზრი, ეროვნული ან სოციალური კუთვნილება, ეროვნულ უმცირესობებთან კავშირი, საკუთრება, დაბადება ან სხვა სტატუსი. იქ. სადაც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო განსაზღვრავს, რომ არსებითად თანასწორ ვითარებაში მყოფ ადამიანთა მიმართ განხორციელებული მოპრყობა, იგი გამოიკვლევს, თუ რამდენად შესაძლებელია ასეთი მოპრყობის ობიექტური და გონივრული დასაბუთება.⁸¹

ევროპის სოციალური ქარტიის E მუხლი, ასევე, მოიცავს იმ საფუძვლების არაამომწურავ ჩამონათვალს, რომელთა საფუძველზეც დისკრიმინაცია აკრძალულია: რასა, კანის ფერი, ენა, რელიგია, პოლიტიკური ან სხვა აზრი, ეროვნული კუთვნილება ან სოციალური წარმოშობა, ჯანმრთელობა, ეროვნულ უმცირესობებთან კავშირი ან დაბადება. ამ მუხლის დანართი ნათელს ხდის, რომ განსხვავებული მოპრყობა, რომელიც ემყარება ობიექტურ და გონივრულ კრიტერიუმს, მოიცავს კონკრეტულ ასაკს ან შესაძლებლობას განათლების ზოგიერთ ფორმაზე ხელმისაწვდომობისთვის⁸² – და ეს ცხადია, არ არის დისკრიმინაციული.

ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის (FCNM) მე-5 მუხლის მიხედვით⁸³, ხელმომწერი სახელმწიფოები პირებისთვის, რომლებიც მიეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს, უზრუნველყოფენ კანონის წინაშე თანასწორობასა და კანონით თანაბარი დაცვის უფლებებს. ამასთანავე, ისინი კისრულობენ ვალდებულებას, საჭიროების შემთხვევაში, განახორციელონ ადეკვატური ღონისძიებები, რათა უზრუნველყონ ეროვნულ უმცირესობაში მყოფ პირებსა და უმრავლესობაში მყოფ პირებს შორის სრულყოფილი და ეფექტიანი თანასწორობა ეკონომიკის, სოციალური, პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში.

შემდეგ სექციებში გაანალიზებულია დისკრიმინაციის ის განსაკუთრებული საფუძვლები, რომლებთან მიმართებითაც ნათლად გამოიკვეთა, რომ გააჩნიათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ბავშვებისთვის.

3.2. დისკრიმინაციის აკრძალვა რასობრივი და ეთნიკური წარმოშობის საფუძველზე

საკვანძო საკითხები:

- რასობრივი და ეთნიკური წარმოშობა წარმოადგენს დისკრიმინაციის აკრძალულ საფუძველებს.
- ევროპის კავშირი და ევროპის საბჭო ებრძვიან ბოშა ბავშვების დისკრიმინაციას განათლების, დასაქმების, ჯანდაცვისა და საცხოვრებლის არჩევის სფეროში.
- სპეციალურ სკოლებსა და კლასებში განსაკუთრებული ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენელი ბავშვების გადაჭერებზე დადებითი რაოდენობით განთავსება ან სეგრეგაცია მხოლოდ მაშინ შეიძლება იყოს ობიექტურად გამართლებული, როდესაც არსებობს შესაბამისი დაცვის მექანიზმები, რომელსაც გამოიყენებენ ეს ბავშვები ამ სკოლების წინააღმდეგ, არამართლზომიერი მოქმედების განხორციელების შემთხვევაში.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, რასობრივი თანასწორობის დირექტივა კრძალავს რასობრივი საფუძვლით დისკრიმინაციის არა მხოლოდ დასაქმების, საქონლისა და მომსახურების

⁸¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის მიმოხილვისთვის, იხ. FRA and ECtHR (2011) and its case law update July 2010–December 2011.

⁸² ევროპის საბჭო, European Social Charter (revised) (1996), Explanatory report, para. 136.

⁸³ ევროპის საბჭო, Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM), CETS No. 157, 1995.

ხელმისაწვდომობის, არამედ, აგრეთვე, ჯანდაცვის, განათლებისა და სოციალური უსაფრთხოების სისტემებზე ხელმისაწვდომობის კონტექსტშიც. ბოშა ბავშვები, როგორც მოწყვლადი ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლები, ექვემდებარებიან დირექტივის მოქმედების ფარგლებს. ევროპის კავშირის დონეზე ბოშების მიმართ დისკრიმინაციის აღმოფხვრის ტენდენციის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენდა ევროკავშირის ჩარჩოს შემუშავება 2020 წლამდე ეროვნულ უმცირესობათა – ბოშათა მოსახლეობის ინტეგრაციის სტრატეგიების თაობაზე.⁸⁴ ეს განიპრობებული იყო ევროპული კომისიის მიერ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებში დანერგილი ეროვნული სტრატეგიების ყოველწლიური მონიტორინგით. რასობრივი თანასწორობის დირექტივა ფარავს, სულ მცირე, ოთხ საკვანძო სფეროს, რომელიც მნიშვნელოვანია ბოშა ბავშვებისთვის: განათლება, დასაქმება, ჯანდაცვა და საცხოვრებელი უზრუნველყოფა. პრაქტიკაში თანასწორობის სრულყოფილად მიღწევა, შესაძლებელია, ზოგიერთ შემთხვევაში, საჭიროებდეს კონკრეტულად ბოშა ბავშვებთან დაკავშირებული პოზიტიური მოქმედებების განხორციელებას, განსაკუთრებით კი, ამ ოთხ მნიშვნელოვან სფეროში.⁸⁵

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არაერთ ცნობილ საქმეზე გამოიტანა გადაწყვეტილება ბოშა ბავშვების მიმართ განათლების სისტემაში არსებული განსხვავებული მოპყრობის თაობაზე. ეს საქმეები გაანალიზდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლისა და პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლის ჩრჩილში. ევროპული სასამართლოს მიდგომის თანახმად, სპეციალურ სკოლებსა და კლასებში ბოშა ბავშვების გადაჭარბებულად დიდი რაოდენობით განთავსება ან სეგრეგაცია მხოლოდ მაშინ შეიძლება იყოს ობიექტურად დასაბუთებული, როდესაც არსებობს შესაბამისი დაცვის მექანიზმები, რომელთა გამოყენებასაც შეძლებენ ეს ბავშვები კონკრეტული სკოლების წინააღმდეგ, მაგალითად, მექანიზმები, რომლებიც სპეციალურად შედგენილი და მორგებულია ბოშა ბავშვების საჭიროებებზე; პროგრესის სათანადოდ შეფასება და მონიტორინგი იმგვარად, რომ ჩვეულებრივ კლასებში ინტეგრაცია განხორციელდეს მაქსიმალურად მოკლე ვადაში მას შემდეგ, რაც სწავლასთან დაკავშირებული სირთულეები აღმოიფხვრება; აგრეთვე, პოზიტიური ღონისძიებები აღნიშნული სირთულეების გადასაჭრელად. სეგრეგაციის საწინააღმდეგო ეფექტური ღონისძიებების არარსებობისას, ბოშა ბავშვების საგანმანათლებლო სეგრეგაციის გახანგრძლივება ჩვეულებრივ სკოლაში რეგულარული პროგრამის მეშვეობით, ვერ ჩაითვლება გამართლებულად.⁸⁶

მაგალითი: საქმეში, *D.H. and Others v. the Czech Republic*,⁸⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ბოშა ბავშვების არაპროპორციული რაოდენობა გაუმართლებლად განთავსდა სპეციალურ სკოლებში, იმ ბავშვებთან ერთად, რომლებსაც სასკოლო მასალის ათვისების პრობლემები ჰქონდათ. სასამართლო შეშფოთებული იყო ამ სკოლებში შეთავაზებული საბაზისო დღის წესრიგითა და იმ სეგრეგაციით, რასაც სისტემა იწვევდა. ამდენად, ბოშა ბავშვებმა მიიღეს განათლება, რამაც კიდევ უფრო გააღრმავა ეს სირთულეები და შეაფერხა მათი შემდგომი პროგრესული განვითარება, ძირითად საგანმანათლებლო სისტემაში ინტეგრაციის ხელშეწყობისა და ისეთი უნარების განვითარების ნაცვლად, რომელიც მათ გაუადვილებდა მოსახლეობაში არსებულ უმრავლესობასთან თანაცხოვრებას. შედეგად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევა კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლთან ურთიერთკავშირში.

⁸⁴ ევროპის კომისია (EC) (2011), *An EU framework for national Roma integration strategies up to 2020: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, COM(2011) 173 final, Brussels, 5 April 2011.

⁸⁵ ევროპის კომისია (2014), *Joint Report on the application of Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin and of Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation*, Report from the Commission to the European Parliament and the Council, COM(2014) 2 final, Brussels, 17 January 2014.

⁸⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Lavida and Others v. Greece*, No. 7973/10, 2013 წლის 30 მაისი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

⁸⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *D.H. and Others v. the Czech Republic* [დიდი პალატა], No. 57325/00, 13 November 2007, პარაგ. 206–210.

მაგალითი: საქმეში, *Oršuš and Others v. Croatia*,⁸⁸ ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ჩვეულებრივ დაწყებით სკოლებში ბოშა ბავშვებისთვის სპეციალური კლასების არსებობის საკითხი. როგორც პრინციპი, ბავშვის განცალკევებულ კლასში დროებით მოთავსება სწავლების ენის არასათანადო დონეზე ცოდნის გამო, დისკრიმინაციულ მოპყრობას არ წარმოადგენს. ასეთი მოთავსება შესაძლებელია გაგებულ იქნეს საგანმანათლებლო სისტემის ადაპტაციად ენის ბარიერის მქონე ბავშვების განსაკუთრებულ საჭიროებებთან. თუმცა, როგორც კი ასეთი განთავსება არაპროპორციულად ან ექსკლუზიურად აზიანებს კონკრეტული ეთნიკური ჯგუფის წევრებს, აუცილებელია დაცვის მექანიზმების არსებობა. საწყის ეტაპზე განცალკევებულ კლასში ბავშვების მოთავსებასთან მიმართებით ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ბავშვების მოთავსება არ წარმოადგენს ზოგადი სასკოლო პრაქტიკის ნაწილს იმისთვის, რომ გადაიჭრას ენის არასათანადოდ ცოდნასთან დაკავშირებული სირთულეები, ამასთანავე, არ ჩტარებულა რაიმე გამოცდა იმისათვის, რომ დადგენილიყო ბავშვის მიერ ენის ცოდნის დონე. როგორც ბოშა ბავშვებისთვის შეთავაზებული სასწავლო კურიკულუმიდან ჩანდა, ზოგიერთი ბავშვისთვის უზრუნველყოფილი არ იყო კონკრეტული პროგრამა (მაგალითად, ენის სპეციალური გაკვეთილები) იმ მიზნით, რომ ბავშვებს გამოემუშავებინათ საჭირო ენობრივი უნარები დროის უმოკლეს პერიოდში. გარდა ამისა, არ არსებობდა გადაყვანის ან მონიტორინგის პროცედურა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ბავშვის შერეულ კლასში გადაყვანა ავტომატურად და პირდაპირ განხორციელდებოდა ენის სათანადოდ დაუფლების შემთხვევაში. შედეგად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ აღნიშნული წარმოადგენდა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევას კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლთან ერთად.

სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა აღნიშნა, რომ, მართალია, ბოშა ბავშვებთან დაკავშირებული საგანმანათლებლო სისტემისთვის შესაძლოა დამახასიათებელი იყოს მოქნილი სტრუქტურა ჯგუფის მრავალფეროვანი მოთხოვნების დაკმაყოფილების მიზნით, აგრეთვე, ის ფაქტიც უნდა იქნეს გათვალისწინებული, რომ ზოგიერთი ჯგუფი მისდევს მოხეტიალე ან ნახევრად მოხეტიალე ცხოვრების სტილს, თუმცა, ბოშა ბავშვებისთვის მაინც არ უნდა არსებობდეს განცალკევებული სკოლები.⁸⁹

ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტისა და მე-3 პუნქტის მიხედვით, სპეციალური ღონისძიებები, რომლებიც მიღებულია ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელი პირებისთვის ეფექტური თანასწორობის უზრუნველსაყოფად, არ უნდა იყოს მიჩნეული დისკრიმინაციულად. ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად, წევრი სახელმწიფოები ხაზგასმით იღებენ ვალდებულებას, რომ ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი პირებისთვის წახალისებენ განათლებაზე თანაბარ ხელმისაწვდომობას აბსოლუტურად ყველა დონეზე. დასახელებული კონვენციის სარეკომენდაციო კომიტეტი რეგულარულად ამოწმებს ბოშა ბავშვების განათლებაზე თანაბარ ხელმისაწვდომობას აღნიშნული ჩანაწერის შესაბამისად.⁹⁰

3.3. დისკრიმინაციის აკრძალვა ეროვნული და საიმმიგრაციო სტატუსის საფუძველზე

საკვანძო საკითხები:

- ეროვნული და საიმმიგრაციო სტატუსის საფუძველზე დისკრიმინაციის აკრძალვა, მოქმედების ფარგლების მიხედვით, ევროპის კავშირის სამართლით მეტად არის შეზღუდული ევროპის საბჭოს სამართალთან შედარებით.

⁸⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Oršuš and Others v. Croatia* [დიდი პალატა], No. 15766/03, 2010 წლის 16 მარტი, para. 157.

⁸⁹ ECSR, European Social Charter (revised) – Conclusions 2003 (Bulgaria), Art. 17, para. 2, p. 53.

⁹⁰ იხ. ევროპის საბჭო, Advisory Committee on the FCNM, *Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities* (2006), ACFC/25DOC(2006)002.

- ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ეროვნული ნიშნით დისკრიმინაციისგან დაცვა უზრუნველყოფილია მხოლოდ ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების მოქალაქეებისთვის, რაც დადგენილია ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის 45-ე მუხლში (გადაადგილებისა და საცხოვრებელი ადგილის არჩევის თავისუფლება).
- ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია უზრუნველყოფს ყველა ადამიანის მიერ კონვენციით დაცული უფლებებით სარგებლობას წევრი სახელმწიფოს იურისდიქციის ფარგლებში.

ევროპის კავშირის სამართლის თანახმად, ეროვნული ნიშნით დისკრიმინაციისგან დაცვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პიროვნების თავისუფალი მიმოსვლის უფლების კონტექსტში. მესამე ქვეყნის მოქალაქე პირები (მაგალითად, იმ ქვეყნის მოქალაქეები, რომელიც არ არის ევროკავშირის წევრი სახელმწიფო) სარგებლობენ თანასწორი მოპყრობის უფლებით, ფართოდ რომ განვიხილოთ, ერთი და იმავე სფეროებში, ისევე, როგორც ის პირები, რომლებიც ექვემდებარებიან დისკრიმინაციის აკრძალვის დირექტივების დაცვის ფარგლებს, როდესაც ისინი კვალიფიცირდებიან როგორც „გრძელვადიან მობინადრე“ პირებად. იმისთვის, რომ პირი იქნეს აღიარებული გრძელვადიან მობინადრედ, მესამე ქვეყნის მოქალაქეების შესახებ დირექტივა, სხვა პირობებთან ერთად, მოითხოვს კავშირში კანონიერად ცხოვრებას ხუთი წლის ვადით.⁹¹ დამატებით, ოჯახის გაერთიანების უფლების შესახებ 2003/86/EC დირექტივა (ოჯახის გაერთიანების დირექტივა)⁹² ევროპის კავშირის წევრ სახელმწიფოში კანონიერად მცხოვრები მესამე ქვეყნის მოქალაქე პირს, განსაზღვრული ფაქტობრივი გარემოებების არსებობისას, ანიჭებს ოჯახის წევრებთან ცხოვრების უფლებას (იხ. ასევე სექცია 9.5)

მაგალითი: ჩენის საქმე⁹³ ეხება საკითხს იმის თაობაზე, რამდენად აქვს მესამე ქვეყნის მოქალაქე ბავშვის მშობელს ევროპის კავშირის ერთ-ერთ წევრ სახელმწიფოში საცხოვრებლად გადასვლის უფლება, როდესაც ბავშვი დაიბადა სხვა წევრ სახელმწიფოში და გააჩნია ამ უკანასკნელის მოქალაქეობა. ბავშვის დედა, რომელზედაც იგი იყო დამოკიდებული, იყო მესამე ქვეყნის მოქალაქე. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს თანახმად, როდესაც წევრი სახელმწიფოები აწესებენ კონკრეტულ მოთხოვნებს იმ ადამიანებისთვის, რომლებსაც სურთ მოქალაქეობის მიღება და ეს მოთხოვნები კმაყოფილდება, წევრ სახელმწიფოს არ აქვს გასაჩივრების უფლებამოსილება მას შემდეგ, რაც დედა და შვილი შეავსებენ განაცხადს საცხოვრებლის მოთხოვნის თაობაზე. სასამართლომ დაადასტურა, რომ წევრი სახელმწიფო უარს ვერ ეტყვის ბავშვის ზრუნვაზე პასუხისმგებელ მშობელს ბინადრობის მინიჭების უფლებაზე, როდესაც ეს ბავშვი ევროპის კავშირის მოქალაქეა, რამდენადაც ეს ბავშვს წაართმევდა საცხოვრებელი ადგილის უფლების ნებისმიერ სასარგებლო შედეგს.

ევროპის საბჭოს სამართლის თანახმად, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია უზრუნველყოფს წევრი სახელმწიფოს იურისდიქციაში მცხოვრები ყველა პირის მიერ კონვენციით განმტკიცებული უფლებებით სარგებლობას, მიუხედავად იმისა, არიან თუ არა ისინი წევრი სახელმწიფოს მოქალაქეები, მათ შორის, ეროვნული სახელმწიფოს ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ მცხოვრებ იმ პირთა უფლებებს ისეთ სფეროებში, რომელზეც სახელმწიფო ახორციელებს ეფექტურ კონტროლს. განათლების თაობაზე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ადგენს, რომ განსხვავებული მოპყრობა, რომელიც ეფუძნება ეროვნულ და საიმმიგრაციო სტატუსს, თავისი ხარისხით შესაძლებელია მიჩნეულ იქნეს დისკრიმინაციად.

⁹¹ Directive 2003/109/EC of 23 January 2004 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, OJ 2004 L 16, p. 44.

⁹² Directive 2003/86/EC of 3 October 2003 on the right to family reunification, OJ 2003 L 251, p.12.

⁹³ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-200/02, *Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen v. Secretary of State for the Home Department*, 19 October 2004.

მაგალითი: საქმე – *Ponomaryovi v. Bulgaria*,⁹⁴ ეხება უცხო ქვეყნის მოქალაქეების საკითხს, რომლებსაც არ ჰქონდათ ბინადრობის ნებართვა და უწევდათ სკოლის გადასახადების გადახდა საშუალო განათლების მიღებისთვის. ევროპული სასამართლოს თანახმად, როგორც პრინციპი, დისკრეციული უფლებამოსილების ფართო საზღვრები უნდა მიენიჭოს, ზოგადად, სახელმწიფოს იმ საქმეებში, რომლებიც ეხება ეკონომიკური ან სოციალური სტრატეგიის განსაზღვრის ზოგად ღონისძიებებს, ასევე განათლების სფეროში ორი მიზეზის გამო:

- განათლების მიღების უფლება სარგებლობს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირდაპირი დაცვით;
- განათლება წარმოადგენს საჯარო მომსახურების კონკრეტულ სახეობას, რომელიც ფართო სოციალური ფუნქციების მატარებელია.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიხედვით, დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლები იზრდება განათლების დონესთან ერთად, რომელიც პროპორციულ კავშირშია განათლების მნიშვნელობასთან კონკრეტული პირებისთვის, ხოლო ფართოდ – სოციალურთვის. ამდენად, მაშინ, როდესაც უცხოელებისთვის დაწყებითი სასკოლო გადასახადის (უფრო მაღალი გადასახადების) დაწესება რთულად დაექვემდებარება გამართლებას, გამართლება სრულიად შესაძლებელია საუნივერსიტეტო დონეზე. პიროვნული განვითარებისთვის, სოციალური და პროფესიული ინტეგრაციისთვის, საბაზო განათლების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, განსხვავებული მოპყრობის პროპორციულობის უფრო მკაცრი ტესტი ვრცელდება განათლების ამ საფეხურზე. სასამართლომ განმარტა, რომ იგი პოზიციას არ აფიქსირებდა იმის თაობაზე, არის თუ არა სახელმწიფო უფლებამოსილი, ჩამოართვას ყველა უკანონო მიგრანტს განათლების ბენეფიტების მიღების უფლება, რითიც იგი უზრუნველყოფს საკუთარი ქვეყნის მოქალაქეებს და უცხოელთა ზოგიერთ შეზღუდულ კატეგორიას. საქმის კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებების შეფასებისას, სასამართლომ დაადგინა, რომ არარელევანტური იყო რაიმე „განხილვა არაკანონიერი იმიგრაციის ნაკადის შეჩერების ან აღმოფხვრის აუცილებლობასთან დაკავშირებით“. განმცხადებლებს არ უცდიათ ბულგარეთის საგანმანათლებლო სისტემის ბოროტად გამოყენება, ვინაიდან ისინი ამ სახელმწიფოში ცხოვრობდნენ ადრეული ბავშვობიდან, მას შემდეგ, რაც ბავშვების დედამ იქორწინა ეროვნებით ბულგარელ პირზე, შესაბამისად, მათ არ ჰქონდათ სხვა ალტერნატივა გარდა ბულგარეთში არსებულ სკოლებში სწავლებისა. შედეგად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევას კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლთან ერთად.

3.4. დისკრიმინაციის აკრძალვა ასაკის საფუძველზე

საკვანძო დებულებები:

- ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ასაკის საფუძველზე პირის დისკრიმინაცია აკრძალულია.

ევროპის კავშირის სამართლის თანახმად, ძირითად უფლებათა ქარტია 21-ე მუხლში პირდაპირ მოიხსენიებს ასაკს ერთ-ერთ ნიშნად, რომლის საფუძველზეც დისკრიმინაცია აკრძალულია. 24-ე მუხლი, სხვა დაცულ ძირითად უფლებებს შორის, მოიცავს ბავშვთა უფლებებს. დისკრიმინაციის აკრძალვის შესახებ ევროპის კავშირის მიმდინარე სამართლის შესაბამისად, ასაკის საფუძველზე დისკრიმინაციისაგან დაცვა უფრო შეზღუდულია, ვიდრე რასის ან ეთნიკური წარმომავლობის საფუძველზე ან სქესის საფუძველზე დისკრიმინაციისაგან დაცვა. დღევანდელი მდგომარეობით, ასაკი დაცულია მხოლოდ შრომითი ურთიერთობების კონტექსტში, სექსუალური ორიენტაციის, შეზღუდული შესაძლებლობის, რწმენის ან რელიგიის მსგავსად.

⁹⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Ponomaryovi v. Bulgaria*, No. 5335/05, 2011 წლის 21 ივნისი, პარაგ.60.

შრომით ურთიერთობებში თანასწორობის დირექტივა ვრცელდება მხოლოდ იმ ბავშვებზე, რომლებსაც კანონის ძალით აქვთ მუშაობის უფლება. მაშინ, როდესაც სამუშაოზე მისაღები მინიმალური ასაკის შესახებ შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონვენცია,⁹⁵ რატიფიცირებული ევროპის კავშირის ყველა წევრი სახელმწიფოს მიერ, ადგენს მინიმალურ ასაკს – 15 წელს – სამუშაოზე მიღებისთვის, რომლის თაობაზე განსხვავებული შეხედულებები დღესაც ფიგურირებს ევროპის კავშირის წევრ სახელმწიფოებს შორის.⁹⁶ შრომით ურთიერთობებში თანასწორობის შესახებ დირექტივის მე-6 მუხლის თანახმად, წევრ სახელმწიფოებს აქვთ უფლება, წარმოადგინონ დასაბუთება ასაკის საფუძველზე განხორციელებული განსხვავებული მოპყრობისთვის. განსხვავებული მოპყრობა არ წარმოადგენს დისკრიმინაციას იმ შემთხვევაში, თუ მას აქვს ობიექტური და გონივრული საფუძველი მისაღწევი ლეგიტიმური მიზნის შესაბამისად და თუ საშუალებები, რომლებიც გამოყენებულია ასეთი მიზნების მისაღწევად, არის სათანადო და აუცილებელი. ბავშვებთან და ახალგაზრდებთან დაკავშირებით, ასეთი განსხვავებული მოპყრობა შესაძლებელია მოიცავდეს სპეციალური პირობების დაწესებას დასაქმებისა და პროფესიული ტრენინგებისა და საქმიანობის ხელმისაწვდომობაზე, იმისათვის, რომ განმტკიცდეს მათი პროფესიული ინტეგრაცია ან განმტკიცდეს მათი დაცვა.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლი და მე-12 დამატებით ოქმის პირველი მუხლი საფუძველების ჩამონათვალში პირდაპირ არ მოიხსენიებს „ასაკს“, რომლის საფუძველზეც დისკრიმინაცია აკრძალულია. თუმცა, ევროპულმა სასამართლომ ასაკის საფუძველზე დისკრიმინაციის საკითხი განიხილა ევროპული კონვენციით დაცულ უამრავ უფლებასთან მიმართებით, რომლის დროსაც ირიბად გაანალიზა, რომ ასაკი წარმოადგენს „სხვა საფუძველებში“ შემავალ დისკრიმინაციის საფუძველს. საქმეებში, *D.G. v. Ireland*⁹⁷ და *Bouamar v. Belgium*,⁹⁸ ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვებსა და მოზრდილებს შორის იკვეთებოდა განსხვავებული მოპყრობა ამ ქვეყნის მართლმსაჯულების სისტემებში თავისუფლების აღკვეთის სისტემასთან მიმართებით, რაც რელევანტურია კონვენციის მოქმედებისთვის. განსხვავებული მოპყრობა მოზრდილებთან მიმართებით გამომდინარეობდა თავისუფლების აღკვეთის სადამსჯელო მიზნებიდან, ხოლო ბავშვების შემთხვევაში – პრევენციული მიზნებიდან. ამდენად, სასამართლომ გაიზიარა მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ასაკი წარმოადგენს დისკრიმინაციის ერთ-ერთ შესაძლო საფუძველს.

3.5. დისკრიმინაციის აკრძალვა სხვა დაცული საფუძველებით

საკვანძო დებულებები:

- დისკრიმინაციის საფუძველები, როგორცაა, შეზღუდული შესაძლებლობა ან დაბადება, ევროპული იურისდიქციის მიხედვით, წარმოადგენს დისკრიმინაციის იმ საფუძველს, რომლებიც უკავშირდება ბავშვებს.

ევროპის კავშირის სამართლის თანახმად, ძირითად უფლებათა ქარტიის 21-ე მუხლი ასევე კრძალავს დისკრიმინაციას, რომელიც ეფუძნება სხვა საფუძველებს და განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბავშვებისთვის, მაგალითად, სქესი, გენეტიკური ნიშან-თვისებები, ენა, შეზღუდული შესაძლებლობა და სექსუალური ორიენტაცია. სულ მცირე, შეზღუდულ შესაძლებლობასთან მიმართებით ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ აღნიშნა, რომ ევროკავშირის სამართალი პირს იცავს ე.წ. „ასოციაციის საფუძველზე დისკრიმინაციის აკრძალვისგან“, ე.ი. დისკრი-

⁹⁵ შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია (ILO) (1973), Convention concerning Minimum Age for Admission to Employment, No. 138.

⁹⁶ სამართლებრივ ექსპერტთა ევროპის გაერთიანება დისკრიმინაციის აკრძალვის სფეროში, O'Dempsey, D. and Beale, A. (2011), *Age and employment*, European Commission, Directorate-General for Justice, Luxembourg, Publications Office.

⁹⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *D.G. v. Ireland*, No. 39474/98, 2002 წლის 16 მაისი (იხ. აგრეთვე 11.2.2. სექცია)

⁹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Bouamar v. Belgium*, No. 9106/80, 1988 წლის 29 თებერვალი (იხ. აგრეთვე 11.2.2. სექცია)

მინაცია პირის წინააღმდეგ, ასოცირებული სხვა პირთან, რომელსაც აქვს დაცული ნიშან-თვისებები (მაგალითად, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვის დედა).

მაგალითი: საქმეში – *S. Coleman v. Attridge Law and Steve Law*,⁹⁹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ აღნიშნა, რომ შრომითი ურთიერთობების მარეგულირებელი თანასწორობის დირექტივა მოიცავს ზოგიერთ ჩანაწერს, რომელიც სპეციალურად შექმნილია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების საჭიროებების უზრუნველსაყოფად. თუმცა, ამას არ მივყავართ იმ დასკვნამდე, რომ დირექტივით განმტკიცებული თანასწორობის პრინციპი უნდა განიმარტოს ხისტად, ისე, თითქოს იგი კრძალავდეს პირდაპირ დისკრიმინაციას შეზღუდული შესაძლებლობის საფუძველზე და მიემართებოდეს ექსკლუზიურად მხოლოდ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს. სასამართლოს განმარტებით, დირექტივა ვრცელდება არა პირთა კონკრეტულ კატეგორიაზე, არამედ – დისკრიმინაციის ზოგად ბუნებაზე. იმგვარი განმარტება, რომელიც ნორმის მოქმედების ფარგლებს ზღუდავს მხოლოდ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებამდე, დაუკარგავს დირექტივას თავად დირექტივის ეფექტიანობის მნიშვნელოვან ელემენტს და შეამცირებს დაცვის იმ ხარისხს, რომლის უზრუნველყოფაც მისი მიზანია. სასამართლოს თანახმად, დირექტივა უნდა განიმარტოს იმ მნიშვნელობით, რომ მასში მოაზრებული პირდაპირი დისკრიმინაცია, მოქმედების ფარგლების ელემენტის მიხედვით, არ იყოს შეზღუდული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებამდე. ამდენად, როდესაც დამსაქმებელი დასაქმებულს, რომელსაც არ ჰქონდა შეზღუდული შესაძლებლობები, მოეპყრო არასათანადოდ სხვა დასაქმებულთან შედარებით ერთგვაროვან ვითარებაში, ასეთი მოპყრობა ეფუძნებოდა რა პირველი დასაქმებულის შვილის შეზღუდულ შესაძლებლობებს, რომლის ძირითადი მზრუნველობის გამწევი პირი იყო თავად ეს დასაქმებული, ამგვარი მოპყრობა ეწინააღმდეგებოდა აღნიშნული დირექტივით დადგენილ პირდაპირი დისკრიმინაციის აკრძალვის პრინციპს.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ბავშვის წინააღმდეგ არსებული დისკრიმინაციის საქმეები უამრავ კონტექსტში, გარდა იმ საქმეებისა, რომლებიც უკვე განხილულია სახელმძღვანელოში, მაგალითად, ენისა¹⁰⁰ და შვილად აყვანის¹⁰¹ საფუძველებზე განხორციელებული დისკრიმინაციის თაობაზე.

მაგალითი: საქმეში, *Fabris v. France*,¹⁰² განმცხადებელი დავობდა, რომ 2001 წელს მიღებული კანონი, რომელიც „ქორწინების გარეშე დაბადებულ“ ბავშვს ანიჭებდა იდენტურ მემკვიდრეობით უფლებებს კანონიერი ბავშვის მსგავსად, არღვევდა თავის უფლებებს. აღნიშნული კანონი ძალაში შევიდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ 2000 წელს მიღებული გადწყვეტილების შემდეგ საქმეში – *Mazurek v. France*.¹⁰³ სასამართლომ დაადგინა, რომ განმცხადებლის ნახევარძმისა და ნახევარდის მემკვიდრეობითი უფლებების დაცვის ლეგიტიმური მიზანი ვერ გადაწონის მის მოთხოვნას განმცხადებლის დედის ქონების გაყოფაზე. ამ შემთხვევაში, განსხვავებული მოპყრობა იყო დისკრიმინაციული, გამომდინარე იქედან, რომ განსხვავებულ მოპყრობას არ ჰქონდა გონივრული და ობიექტური გამართლება. სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლი კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველ მუხლთან ერთად.¹⁰⁴

⁹⁹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-303/06, *S. Coleman v. Attridge Law and Steve Law* [დიდი პალატა], 2008 წლის 17 ივლისი.

¹⁰⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Case "Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium" v. Belgium*, Nos. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 და 2126/64, 1968 წლის 23 ივლისი.

¹⁰¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Fabris v. France* [დიდი პალატა], No. 16574/08, 2013 წლის 7 თებერვალი.

¹⁰² იხ. იქვე.

¹⁰³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Mazurek v. France*, No. 34406/97, 2000 წლის 1 თებერვალი.

¹⁰⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Fabris v. France* [დიდი პალატა], No. 16574/08, 2013 წლის 7 თებერვალი.

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვებთან მიმართებით, სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი აღნიშნავს, რომ ევროპის სოციალური ქარტიის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, დასაშვებია განსხვავებული მოპყრობა შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვსა და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე არმქონე ბავშვს შორის. მიუხედავად ამისა, ეს უნდა იყოს ნორმა, რომელიც მოახდენს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების ჩვეულებრივ სკოლებში ინტეგრაციას, რომელშიც სპეციალური დათქმები დადგენილია ბავშვის სპეციალური საჭიროებების უზრუნველსაყოფად, ხოლო სპეციალიზირებული სკოლები უნდა წარმოადგენდეს გამონაკლისს ამ წესიდან.¹⁰⁵ ამასთანავე, ბავშვები, რომლებიც სწავლობენ სპეციალურ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში (სპეციალურ სკოლებში), იმ შემთხვევაში, თუ ეს შეესაბამება ევროპის სოციალური ქარტიის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტს, უზრუნველყოფილნი უნდა იყვნენ საკმარისი ინსტრუქციებითა და სწავლებით, იმგვარად, რომ ჩვეულებრივ და სპეციალიზირებულ სკოლაში არსებულ პროპორციულად თანაბარი რაოდენობის ბავშვებმა შეძლონ სასკოლო განათლების მიღება.¹⁰⁶ ბავშვთა უფლებები განათლებასთან მიმართებით განხილულია 8.2. სექციაში.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია კრძალავს ნებისმიერი სახის დისკრიმინაციას ბავშვის წინააღმდეგ, რომლის საფუძვლების ჩამონათვალიც არ არის ამომწურავი, ხოლო „დაბადებას“ განსაკუთრებულად მოიხსენიებს ერთ-ერთ ნიშნად. მე-2 მუხლი ადგენს, რომ:

1. *მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ და უზრუნველყოფენ მათი იურისდიქციის ფარგლებში მყოფი ყველა ბავშვის წინამდებარე კონვენციით გათვალისწინებულ ყველა უფლებას, რაიმე დისკრიმინაციის გარეშე, რასის, კანის ფერის, სქესის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური და სხვა სხედულებების, ეროვნული, ეთნიკური ან სოციალური წარმომავლობის, ქონებრივი მდგომარეობის, ბავშვის ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და დაბადების, მისი მშობლების ან კანონიერი მეურვეების ანდა რაიმე სხვა გარემოებების მიუხედავად.*
2. *მონაწილე სახელმწიფოები ყველა ზომას მიმართავენ ბავშვის, ბავშვის მშობლების, კანონიერი მეურვეების ან ოჯახის სხვა წევრების სტატუსის, საქმიანობის, გამოთქმული შეხედულებების ან მრწამსის საფუძველზე ყველა ფორმის დისკრიმინაციის ან დასჯისაგან ბავშვის დაცვის უზრუნველსაყოფად.*

¹⁰⁵ ECSR, *International Association Autism Europe (IAAE) v. France*, Complaint No. 13/2002, 4 November 2003.

¹⁰⁶ ECSR, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Bulgaria*, Complaint No. 41/2007, 3 June 2008.

4

საკითხები ვინაობის დადგენის თაობაზე

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
	დაბადების რეგისტრაცია და სახელის უფლება	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Johansson v. Finland</i>, No. 10163/02, 2007 (სხვა პირებისთვის ადრე მინიჭებული სახელის რეგისტრაციაზე უარის თქმა)</p> <p>ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენცია, მე-11 მუხლი (გვარის მშობლიურ ენაზე გამოყენების უფლება)</p> <p>ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენცია (შესწორებული), მე-13 მუხლის მე-3 პუნქტი (ნაშვილები ბავშვისთვის თავდაპირველი სახელის შენარჩუნება)</p>
	ვინაობის დადგენის უფლება	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-6 მუხლი (სამართლიანი სასამართლო), მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება).</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Gaskin v. the United Kingdom</i>, No. 10454/83, 1989 (ბავშვისთვის მზრუნველობის განევასთან დაკავშირებული ჩანაწერების წვდომაზე უარის თქმა)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Mizzi v. Malta</i>,</p>

		<p>No. 26111/02, 2006 (მამობის დადგენის შეუძლებლობა)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Mennesson v. France</i>, No. 65192/11, 2014 (სუროგაცია ბიოლოგიურ მამასთან)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Godelli v. Italy</i>, No. 33783/09, 2012 (ბიოლოგიური დედის შესახებ ინფორმაციის მიღების შეუძლებლობა)</p> <p>ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენცია (შესწორებული), 22-ე მუხლი</p>
	ვინაობის მითვისება	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>K.U. v. Finland</i>, No. 2872/02, 2008 (ინტერნეტ სივრცეში განთავსებული განცხადება მსხვერპლის ინფორმირების გარეშე)</p>

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-200/02, Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen v. Secretary of State for the Home Department, 2004 (ბავშვისთვის ძირითადი მზრუნველობის გამწევი პირის ბინადრობის უფლება, ევროპის კავშირის მოქალაქე)</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-34/09, Gerardo Ruiz Zambrano v. Office National de l'Emploi (ONEm), 2011 (მესამე ქვეყნის მოქალაქეების ბინადრობის უფლებები ევროკავშირის მოქალაქე ბავშვებთან ერთად)</p>	<p>მოქალაქეობა</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Genovese v. Malta</i>, No. 53124/09, 2011 (ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვებისთვის მოქალაქეობაზე თვითნებურად უარის თქმა)</p> <p>მოქალაქეობის შესახებ ევროპის კონვენცია</p> <p>ევროპის საბჭოს კონვენცია სამართალმემკვიდრე სახელმწიფოთა წარმოშობის შედეგად მოქალაქეობის არქონის თავიდან აცილების შესახებ</p>

	ვინაობა, როგორც ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილება	ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენცია, მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი (თვითმყოფადობის მნიშვნელოვანი ელემენტების დაცვა)
--	--	--

ზოგადად, საკითხები ვინაობის დადგენის თაობაზე არ არის დარეგულირებული ევროპის კავშირის დონეზე, ამ სფეროში კავშირის შეზღუდული კომპეტენციის გამო. თუმცა, ერთ-ერთ საქმეში ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება სახელის უფლების შესახებ (კონკრეტულად კი იმ შემთხვევაში, თუ ევროკავშირის რომელიმე ერთ წევრ სახელმწიფოში მიღებულია კონკრეტული სახელის დარქმევა, ეს ავტომატურად ნიშნავს, რომ კავშირის სხვა რომელიმე წევრი ქვეყნის იურისდიქციის ფარგლებშიც დაცულია პირის უფლება ამ კონკრეტული სახელის დარქმევასთან მიმართებით) მიმოსვლის თავისუფლების პრინციპის პერსპექტივიდან. მოქალაქეობისა და ბინადრობის ასპექტებზე ასევე იქნა გადაწყვეტილება გამოტანილი ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-20 მუხლის ქრილში. მეორე მხრივ, ევროპის საბჭომ, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული გადაწყვეტილებების მეშვეობით, განმარტა და განავითარა უამრავი ძირითადი უფლება თვითმყოფადობასთან მიმართებით. ამდენად, იმ უამრავი სფეროს გარდა, რომლის ფარგლებშიც თვითმყოფადობის საკითხები დარეგულირდა ევროპის კავშირის სამართლის დონეზე, წინამდებარე სექციები ეთმობა მხოლოდ ევროპის საბჭოს სამართალს.

ეს თავი არ ეხება კონკრეტულ ძირითად უფლებას. ნაცვლად ამისა, იგი წარმოგვიდგენს თვითმყოფადობასთან დაკავშირებული ძირითადი უფლებების ჯვარედინ სექციას, ისეთი როგორიცაა დაბადების რეგისტრაცია და სახელის უფლება (სექცია 4.1); თვითმყოფადობის უფლება (სექცია 4.2); ვინაობის მითვისება (სექცია 4.3); უფლება მოქალაქეობაზე (სექცია 4.5) და ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვების თვითმყოფადობა (სექცია 4.6). ამ თემის ირგვლივ არსებული უამრავი სხვა საკითხი განხილულია სხვა თავებში, მაგალითად, სექსუალური ძალადობის (სექცია 7.1.3) ან მონაცემთა დაცვის (მე-10 თავი) თავებში. აქ ნახსენები ზოგიერთი უფლება, მაგალითად სახელის უფლება, ზოგადად მიიჩნევა, რომ ეკუთვნის მშობლის უფლებების არსენალს, თუმცა, ეს მიდგომა, გამომდინარე ძირითადი უფლებების არსიდან, ასევე შესაძლებელია მარტივად დაუკავშირდეს თა-ვად ბავშვებსაც.

4.1. დაბადების რეგისტრაცია და სახელის უფლება

საკვანძო საკითხები:

- იმ სახელის რეგისტრაციაზე უარის თქმით, რომელიც შეუსაბამო არ არის ბავშვისთვის და რომელმაც უკვე მოიპოვა მიმღებლობა საზოგადოების მხრიდან, შესაძლებელია დაირღვეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ხელშეკრულებებისაგან (მაგალითად, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის 24-ე მუხლის მე-2 პუნქტი), ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-7 მუხლის პირველი პუნქტისა და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების შესახებ კონვენციის (CRPD) მე-18 მუხლისგან განსხვავებით, ძირითადი უფლებების მარეგულირებელი ევროპული ინსტრუმენტები პირდაპირ არ უზრუნველყოფენ დაბადების რეგისტრაციის უფლებას დაუყოვნებლივ დაბადების შემდეგ ან სახელის უფლებას დაბადებიდან.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, სახელის უფლება განხილულ იქნა მიმოსვლის თავისუფლების პრინციპის პერსპექტივიდან. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო აღ-

ნიშნავს, რომ მიმოსვლის თავისუფლება გამოირიცხავს ნევრი სახელმწიფოს შესაძლებლობას, უარი თქვას ბავშვის გვარის აღიარებაზე, რა ფორმითაც არის იგი უკვე დარეგისტრირებული სხვა ნევრ სახელმწიფოში, რომლის მოქალაქეც არის ბავშვი, ან სადაც დაიბადა და ცხოვრობდა.¹⁰⁷

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ბავშვისთვის დაბადების რეგისტრაციაზე უარის თქმით შესაძლებელია დაირღვეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

პირველად ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელი, როგორც „პიროვნებათა იდენტიფიკაციის საშუალება მათ ოჯახებსა და საზოგადოებაში“, ექცევა პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლების დაცულ სფეროში, რომელიც განმტკიცებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლში.¹⁰⁸ მშობელთა არჩევანი მათი შვილების ძირითად სახელსა¹⁰⁹ და გვარზე¹¹⁰ წარმოადგენს მათი პირადი ცხოვრების ნაწილს. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან უარის თქმა შერჩეული ძირითადი სახელის რეგისტრაციაზე, რომელიც ეფუძნება მოსალოდნელი ზიანის ალბათობას ან მის შესახებ ცრურწმენების ჩამოყალიბებას, რისი გამოწვევაც შეუძლია ამ სახელს ბავშვისთვის, არ არღვევს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.¹¹¹ იმ სახელის რეგისტრაციაზე უარის თქმით, რომელიც შეუსაბამო არ არის ბავშვისთვის და რომელმაც უკვე მოიპოვა მიმღებლობა საზოგადოების მხრიდან, შესაძლებელია დაირღვეს კონვენციის მე-8 მუხლი.

მაგალითი: საქმეში, *Johansson v. Finland*,¹¹² ევროპულმა ხელისუფლებამ უარი განაცხადა სახელის „Axl Mick“-ის რეგისტრაციაზე იმ მიზეზით, რომ სახელი არ შეესაბამებოდა სახელის დარქმევის ფინეთში არსებულ პრაქტიკას. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს უნდა მიენიჭოს განსაკუთრებული მნიშვნელობა, ისევე, როგორც სახელის დარქმევის ევროპული პრაქტიკის შენარჩუნება უპირობოდ იყო საჯარო ინტერესის საგანი. სასამართლომ დაადგინა, რომ აღნიშნული სახელი სხვა საქმეებში ოფიციალურად დარეგისტრირდა და, შესაბამისად, არ უნდა მიჩნეულიყო ბავშვისთვის შეუსაბამოდ. გამომდინარე იქედან, რომ ეს სახელი უკვე მიღებული იყო ფინეთში და არ ყოფილა დისკუსია იმის თაობაზე, რომ ამ სახელს ნეგატიური გავლენა ჰქონდა სახელმწიფოს კულტურულ და ლინგვისტურ იდენტობაზე, ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ საჯარო ინტერესის საკითხი ვერ გადანაწილდა ბავშვის ინტერესს, დარეგისტრირებულიყო შერჩეული სახელით. ამდენად, სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ წესი, რომლის თანახმადაც, ქმრის გვარი უნდა მიენიჭოს კანონიერად დაბადებულ ბავშვს დაბადების რეგისტრაციის მომენტისას, თავის თავში არ მოიაზრებს ევროპული კონვენციის დარღვევას. თუმცა, ამ წესისგან გადახვევის შეუძლებლობა წარმოადგენს განსაკუთრებით ხისტ და დისკრიმინაციულ მიდგომას ქალთათვის, რის გამოც ირღვევა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლი კონვენციის მე-8 მუხლთან ერთად.¹¹³

¹⁰⁷ იხ. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-148/02, *Carlos Garcia Avello v. Belgian State*, 2003 წლის 2 ოქტომბერი; მართლმსაჯულების ევროპული კავშირის სასამართლო, C-353/06, *Stefan Grunkin and Dorothee Regina Paul* [დილი პალატა], 2008 წლის 14 ოქტომბერი.

¹⁰⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Guillot v. France*, No. 22500/93, 1993 წლის 24 ოქტომბერი, პარაგ. 21.

¹⁰⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Johansson v. Finland*, No. 10163/02, 2007 წლის 6 სექტემბერი, პარაგ. 28. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Guillot v. France*, No. 22500/93, 1993 წლის 24 ოქტომბერი, პარაგ. 22.

¹¹⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Cusan and Fazzo v. Italy*, No. 77/07, 2014 წლის 7 იანვარი, პარაგ. 56.

¹¹¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Guillot v. France*, No. 22500/93, 1993 წლის 24 ოქტომბერი, პარაგ. 27.

¹¹² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Johansson v. Finland*, No. 10163/02, 2007 წლის 6 სექტემბერი.

¹¹³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Cusan and Fazzo v. Italy*, No. 77/07, 2014 წლის 7 იანვარი, პარაგ. 67.

ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის მე-11 მუხლი განსაზღვრავს, რომ ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელ თითოეულ ინდივიდს აქვს უფლება, გამოიყენოს საკუთარი გვარი (პატრონიმი) და ძირითადი სახელი საკუთარ ენაზე, ასევე უფლება სახელის ან გვარის ოფიციალურ აღიარებაზე, თუმცა იგი ექვემდებარება შესაბამის ეროვნულ სამართლებრივ სისტემაში დადგენილ გარკვეულ შეზღუდვებს.

ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენციის შესწორებული ვერსიის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტი უზრუნველყოფს ხელმომწერი სახელმწიფოების შესაძლებლობას, დაუტოვონ ნაშვილებ ბავშვს თავდაპირველი გვარი (შვილად აყვანის შესახებ კონვენცია).¹¹⁴ ეს წარმოადგენს გამოწვევას იმ ზოგადი პრინციპიდან, რომლის თანახმადაც, სამართლებრივი ურთიერთობა უნდა შენარჩუნდეს ნაშვილებ ადამიანსა და მის თავდაპირველ გვარს შორის.

4.2. ვინაობის დადგენის უფლება

საკვანძო საკითხები:

- საკუთარი წარმომავლობის ცოდნის უფლება ექცევა ბავშვის პირადი ცხოვრების უფლებით დაცულ სფეროში.
- მამობის დადგენა მოითხოვს ბავშვის მიერ საკუთარი ვინაობის ცოდნასთან დაკავშირებით საუკეთესო ინტერესების ფრთხილ დაბალანსებას შესაძლო მამისა და ასევე ზოგად ინტერესებთან მიმართებით.
- ანონიმური დაბადება შესაძლებელია ნებადართული იყოს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) მიხედვით, იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვს შეუძლია მოიპოვოს არამაიდენტიფიცირებელი ინფორმაცია დედის შესახებ, აგრეთვე იმ შემთხვევაშიც, თუ არსებობს დედის მხრიდან კონფიდენციალურობის შენარჩუნებაზე უარის თქმის შესაძლებლობა.
- ნაშვილებ ბავშვს აქვს საკუთარ წარმომავლობასთან დაკავშირებულ ინფორმაციაზე წვდომის უფლება. ბიოლოგიურ მშობლებს შესაძლებელია, მიენიჭოთ უფლება, არ გაამჟღავნონ მათი ვინაობა, თუმცა, ეს არ უთანაბრდება აბსოლუტურ ვეტოს.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ევროპული სასამართლოს თანახმად, ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი მოიცავს ვინაობის დადგენისა და პიროვნული განვითარების უფლებას. პიროვნების ვინაობის დეტალები და მისი ინტერესი, „მოიპოვოს საკუთარი ვინაობის ასპექტების შესახებ სიმართლის დასადგენად საჭირო ინფორმაცია, როგორიცაა საკუთარი მშობლის ვინაობის ცოდნა“, ¹¹⁵ მიიჩნევა პიროვნული განვითარებისთვის აუცილებელ ფაქტორად. დაბადება და მასთან არსებული ფაქტობრივი გარემოებები წარმოადგენენ ბავშვის პირადი ცხოვრების შემადგენელ ნაწილს. [ინფორმაცია, რომელიც ეხება [ინდივიდის] ბავშვობის, განვითარების ან ისტორიის მკაცრად პერსონალურ ასპექტებს, შესაძლებელია წარმოადგენდეს „[ინდივიდის] წარსულისა და განვითარებადი წლების შესახებ არსებული ინფორმაციის მნიშვნელოვან წყაროს,“ ¹¹⁶ ამდენად, ბავშვის მიერ ასეთ ინფორმაციაზე წვდომის არარსებობის პირობებში შესაძლებელია წამოიჭრას ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევის საკითხი.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-8 მუხლი უზრუნველყოფს ბავშვის ინდივიდუალობის შენარჩუნების უფლების დაცვის ბევრად უფრო მაღალ და დეტალიზებულ დონეს. იგი ბავშვს იცავს ინდივიდუალობის შენარჩუნების უფლებაში, მათ შორის, მოქალაქეობის, სახელისა და ოჯახური ურთიერთობის შენარჩუნების უფლებაში უკანონო

¹¹⁴ ევროპის საბჭო, *European Convention on the Adoption of Children (Revised)*, CETS No. 202, 2008

¹¹⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Odièvre v. France* [დილი პალატა], No. 42326/98, 2003 წლის 13 თებერვალი, პარაგ. 29.

¹¹⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Gaskin v. the United Kingdom*, No. 10454/83, 1989 წლის 7 ივლისი, პარაგ. 36.

ჩარევისგან, როგორც დადგენილია კონვენციით. კონვენცია ასევე უზრუნველყოფს „შესაბამის მხარდაჭერასა და დაცვას,“ როდესაც ბავშვის მიმართ ხორციელდება ვინაობის ზოგიერთი ან ყველა ელემენტის უკანონოდ ჩამორთმევა, რათა ხელახლა და სწრაფად განისაზღვროს მისი ვინაობა.

4.2.1. მამობის დადგენა

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ბავშვებმა მიმართეს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს მათი ბიოლოგიური მამების ვინაობის განსაზღვრის შეუძლებლობის შესახებ. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვსა და შესაძლო ბიოლოგიურ მამას შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობა წარმოადგენდა პირადი ცხოვრების ნაწილს (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი). მამობის დადგენა წარმოადგენს პირის ვინაობის ძირითად ასპექტს.¹¹⁷ მამობის დადგენასთან დაკავშირებით ბავშვის ინტერესი უნდა დაბალანსდეს როგორც შესაძლო მამის, ასევე ზოგად ინტერესებთან მიმართებითაც. ცხადია, ბავშვის ინტერესი, გააჩნდეს სამართლებრივი განსაზღვრულობის შეგრძნება თავისი ბიოლოგიური მშობლის ვინაობის შესახებ, ხელს არ უშლის მამის ინტერესს, გააქარწყლოს ბიოლოგიური მამობის სამართლებრივი პრეზუმფცია.

მაგალითი: საქმეში, *Mikulic v. Croatia*,¹¹⁸ განმცხადებელი იყო ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვი და სავარაუდო მამის წინააღმდეგ წამოიწყო სამართლებრივი დავა ბიოლოგიური მამობის დადგენის მოთხოვნით. მოპასუხემ მრავალჯერ განაცხადა უარი სასამართლოს მიერ დანიშნული დნმ-ის ექსპერტიზის ჩატარებაზე, რამაც გამოიწვია ბიოლოგიური მამობის დადგენის მიზნით მიმდინარე სასამართლო პროცესების არასასრულებელი გაჭიანურება ხუთი წლის ვადით. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ თუ ეროვნული კანონმდებლობა ვერ აიძულებს სავარაუდო მამებს, ჩაიტარონ სამედიცინო ტესტი, სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს ალტერნატიული ღონისძიებები დამოუკიდებელი ორგანოს მიერ ბავშვის ბიოლოგიური მამის დადგენის სწრაფად უზრუნველყოფის მიზნით. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

მაგალითი: საქმეში, *Mizzi v. Malta*,¹¹⁹ სავარაუდო მამას არ შეეძლო თავისი მეუღლის მიერ გაჩენილი ბავშვის ბიოლოგიური მამობის უარყოფა, გამომდინარე იქედან, რომ კანონმდებლობით დადგენილი ხანდაზმულობის ექვს თვიანი ვადა უკვე გასული იყო. ევროპულმა სასამართლომ წინამდებარე საქმე განიხილა ორივე მუხლის მიხედვით, როგორც კონვენციის მე-6 მუხლის (სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება), ასევე მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) მიხედვით. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ხანდაზმულობის ვადის დანესებით, რომლის განმავლობაშიც სავარაუდო მამამ უნდა განახორციელოს კონკრეტული მოქმედებები მამობის უარყოფისთვის, მიზნად ისახავს სამართლებრივი განსაზღვრულობის განმტკიცებასა და ბავშვის ინტერესების დაცვას, ჰქონდეს ინფორმაცია თავისი ვინაობის შესახებ. მიუხედავად ამისა, ეს მიზნები ვერ გადაწონის მამის უფლებას, გააჩნდეს შესაძლებლობა ბიოლოგიური მამობის უარყოფის თაობაზე. დაბადების შემდეგ ბიოლოგიური მამობის უარყოფის პრაქტიკული შეუძლებლობა, ამ საქმის გარემოებებზე დაყრდნობით, სავარაუდო მამას აკისრებს გაუმართლებლად არაგონივრულ ტვირთს, იწვევს რა, მამის სასამართლოში მიმართვისა და სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების დარღვევას, განმტკიცებულს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლში. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ ეროვნული ხელისუფლება არაპროპორციულად ჩაერია მამის ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ უფლებაში.¹²⁰

¹¹⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Mennesson v. France*, No. 65192/11, 2014 წლის 26 ივნისი, პარაგ. 96.

¹¹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Mikulic v. Croatia*, No. 53176/99, 2002 წლის 7 თებერვალი, პარაგ. 64-65.

¹¹⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Mizzi v. Malta*, No. 26111/02, 2006 წლის 12 იანვარი.

¹²⁰ იხ. იქვე., პარაგ. 112-114.

ბავშვის ინტერესი, დაადგინოს ბიოლოგიური მამის ვინაობა, ზოგჯერ, შესაძლოა დაუპირისპირდეს ბიოლოგიური მამის ინტერესებს. აღნიშნულს ჰქონდა ადგილი, როდესაც მამას, სამართლებრივი უფლებამოსილების არქონის გამო, ეროვნულ დონეზე არ ჰქონდა სასამართლოსადმი მიმართვის შესაძლებლობა საკუთარი შვილთან ბიოლოგიური კავშირის არსებობის დადგენის მოთხოვნით. ევროპული სასამართლოს თანახმად, ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვის საუკეთესო ინტერესებში არ შედიოდა ის ფაქტი, რომ ბიოლოგიური მამა, ბიოლოგიური მამობის დადგენის მიზნების კონტექსტში, მოკლებული ყოფილიყო სასამართლო პროცესების ინიცირების შესაძლებლობას, ამდენად, ბავშვი სრულიად იყო დამოკიდებული სახელმწიფოს დისკრეციაზე, რათა დადასტურებულიყო სავარაუდო მამასთან ბიოლოგიური კავშირის არსებობა.¹²¹

ეროვნულ ხელისუფლებას შესაძლებელია გააჩნდეს პოზიტიური ვალდებულება, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის მიზნით, ჩაერიოს ბიოლოგიური მამის დადგენის შესახებ სასამართლო პროცესებში, იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვის წარმომადგენელს (ამ შემთხვევაში დედას) არ შეუძლია მისი სათანადოდ წარდგენა სასამართლო პროცესზე, მაგალითად, შეზღუდული შესაძლებლობების სერიოზული ფაქტორის გამო.¹²²

განსაკუთრებულ საქმედებთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხება ბიოლოგიური კავშირის აღიარებას მშობელსა და სუროგაციის გზით დაბადებულ ბავშვს შორის, სასამართლომ დაადგინა, რომ მსგავს შემთხვევაში, სახელმწიფოებს გააჩნიათ ფართო დისკრეციული უფლებამოსილება, ვინაიდან არ არსებობს ევროპული კონსესუსი ბიოლოგიური კავშირის აღიარების ნებართვის თაობაზე სუროგაციული შეთანხმებების დროს. ფაქტი, რომლის მიხედვითაც, ბიოლოგიური კავშირი გვევლინება ბავშვის ვინაობის ძირითად ასპექტად, ამცირებს სახელმწიფოს დისკრეციულ უფლებამოსილებას.

მაგალითი: საქმე – *Mennesson v. France*,¹²³ ეხება საფრანგეთის ხელისუფლების უარს დაბადების რეგისტრაციის განმახორციელებელ ორგანოში ამერიკის შეერთებულ შტატებში სუროგაციის გზით დაბადებული ბავშვის რეგისტრაციაზე საჯარო პოლიტიკის მიზნების გამო. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი არ ჰქონია განმცხადებლის ოჯახური ცხოვრებით დაცული უფლებების დარღვევას, იმის გათვალისწინებით, რომ განმცხადებლები არცერთ შემთხვევაში არ იყვნენ მოკლებულნი საფრანგეთში ოჯახური ცხოვრებით ტკბობის შესაძლებლობას, ხოლო ადმინისტრაციული ბარიერები, რომლებსაც წააწყდნენ, არ წარმოადგენდა გადაულახავ წინაღობას. ბავშვების პირად ცხოვრებასთან მიმართებით სასამართლომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიანიჭა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს. სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ პირი, რომელიც უნდა დარეგისტრირებულიყო ბავშვების მამად შესაბამის მონმობაში, რეალურად იყო ბავშვების ბიოლოგიური მამა. ბავშვისთვის მამობის სამართლებრივად დადგენაზე უარის თქმა, როდესაც ბიოლოგიური კავშირი დადგენილია და როდესაც ეს მშობელი ითხოვს სრულყოფილ აღიარებას, ვერ იქნება თანხვედრაში ბავშვების საუკეთესო ინტერესებთან. ამდენად, სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა ბავშვთა „პირად ცხოვრებასთან“ დაკავშირებულ საჩივართან მიმართებით.¹²⁴

4.2.2. დედობის დადგენა: ანონიმური დაბადება

ევროპის საბჭოს სამართლის თანახმად, ბავშვის ინტერესი საუკეთესო წარმომავლობის შესახებ ინფორმაციის ფლობასთან დაკავშირებით, კერძოდ კი, ბიოლოგიური დედის შესახებ ინფორმაციაზე წვდომასთან მიმართებით, უნდა დაბალანსდეს სხვა კერძო და საჯარო ინტერესებთან, როგორიცაა,

¹²¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Krušković v. Croatia*, No. 46185/08, 2011 წლის 21 ივნისი, პარაგ. 38-41.

¹²² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *A.M.M. v. Romania*, No. 2151/10, 2012 წლის 14 თებერვალი, პარაგ. 58-65 (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

¹²³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Mennesson v. France*, No. 65192/11, 2014 წლის 26 ივლისი.

¹²⁴ იხ. იქვე, პარაგ. 100. იხ. ასევე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Labassee v. France*, No. 65941/11, 2014 წლის 26 ივნისი, პარაგ. 79.

მაგალითად, ოჯახის ან ოჯახების ინტერესებთან, უკანონო აბორტების პრევენციის საჯარო ინტერესთან, ბავშვის მიტოვებასთან ან ჯანმრთელობის დაცვასთან. საქმეები, რომლებშიც ბიოლოგიური დედის სურვილია, შეინარჩუნოს საკუთარი ვინაობის ანონიმურობა, და, თუ ბავშვს, როგორც მინიმუმ, შეუძლია მოიპოვოს არამაიდენტიფიცირებელი ინფორმაცია ბიოლოგიური დედის შესახებ და მოითხოვოს მისგან კონფიდენციალურობის შენარჩუნებაზე უარის თქმა, შესაძლებელია შეესაბამებოდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.¹²⁵

მაგალითი: საქმეში, *Godelli v. Italy*,¹²⁶ განმცხადებელი დაბადებისთანავე მიატოვა დედამ, ხოლო დაბადების მოწმობაში საკუთარი ვინაობის მითითებაზე უარი განაცხადა. განმცხადებელს არ გააჩნდა წვდომა, როგორც საკუთარ წარმომავლობასთან დაკავშირებულ არამაიდენტიფიცირებელ ინფორმაციაზე, ისე არ შეეძლო ბიოლოგიური დედის ვინაობის შესახებ ინფორმაციის გამჟღავნების უფლების მოპოვება. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა, რადგან სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო ბიოლოგიური დედისა და ბავშვის კონკურენტულ ინტერესებს შორის სათანადო ბალანსის დაცვა.

4.3. წარმომავლობის დადგენა: შვილად აყვანა

ბავშვის უფლებამ, იცოდეს საკუთარი წარმომავლობის შესახებ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა შვილად აყვანის კონტექსტში. შვილად აყვანასთან დაკავშირებით არსებული მნიშვნელოვანი გარანტიები, გარდა ბავშვის წარმომავლობის შესახებ ინფორმაციაზე წვდომისა, განხილულია 6.3 სექციაში.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენციის (შესწორებული) 22-ე მუხლის მე-3 პუნქტი სამართლიანად წარმოადგენს მტკიცე ჩანაწერს ნაშვილები ადამიანის უფლების შესახებ, გააჩნდეს ეროვნული ხელისუფლების მიერ წარმომავლობის თაობაზე არსებულ გარკვეულ ინფორმაციაზე წვდომა. იგი წევრ სახელმწიფოებს აძლევს შესაძლებლობას, მიაწოდონ ბიოლოგიურ მშობლებს სამართლებრივი უფლება მათი ვინაობის კონფიდენციალურობის დაცვის თაობაზე, მანამ, სანამ ეს უკანასკნელი თავისი ხარისხით არ უტოლდება აბსოლუტურ ვეტოს. კომპეტენტურ ხელისუფლებას უნდა შეეძლოს იმის განსაზღვრა, გადანონის თუ არა ნაშვილების უფლება ბიოლოგიური მშობლის უფლებას, ხოლო, შესაბამისი გადანაცვებილების მიღების შემთხვევაში, მას შეუძლია გაამჟღავნოს მაიდენტიფიცირებელი ინფორმაცია საქმის ინდივიდუალური ფაქტობრივი გარემოებებისა და რისკის წინაშე მყოფი უფლებების გათვალისწინების კონტექსტში. ბავშვის შვილად აყვანის შემთხვევაში, ნაშვილებს, სულ მცირე, უნდა შეეძლოს დაბადების ადგილისა და თარიღის დამადასტურებელი ოფიციალური დოკუმენტის მოპოვება.¹²⁷

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ ჰააგის კონვენცია გაშვილებული ბავშვისთვის უზრუნველყოფს შესაძლებლობას, „მხოლოდ შესაბამისი ხელმძღვანელობის ქვეშ“ ჰქონდეს ბიოლოგიური მშობლების ვინაობის შესახებ ინფორმაციაზე წვდომის შესაძლებლობა, თუმცა იგი თითოეულ წევრ სახელმწიფოს უტოვებს დისკრეციულ უფლებამოსილებას, ბავშვისთვის ასეთი უფლების მინიჭების ან ასეთი უფლების მინიჭებისაგან თავის შეკავების შესახებ.¹²⁸

4.4. ვინაობის მითვისება

საკვანძო დებულებები:

- ბავშვთა ვინაობის მითვისების წინააღმდეგ უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პრაქტიკული და ფექტური დაცვა.

¹²⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Odièvre v. France* [დიდი პალატა], No. 42326/98, 2003 წლის 13 თებერვალი, პარაგ. 48-49.

¹²⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Godelli v. Italy*, No. 33783/09, 2012 წლის 25 სექტემბერი, პარაგ. 58.

¹²⁷ ევროპის საბჭო, *European Convention on the Adoption of Children (Revised)*, CETS No. 202, 2008, Art. 22.

¹²⁸ ჰააგის კონვენცია საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ, *Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption*, 29 May 1993, Art. 30 (2).

ვინაობის მითვისება ეხება ვითარებებს, როდესაც ბავშვის სახელი გამოყენებულია ბავშვის წინასწარი ნებართვის გარეშე და მის მიერ ამ შემთხვევის თაობაზე ინფორმაციის არქონის შემთხვევაში.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ვინაობის მითვისების საკითხი ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის ჭრილში. სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოების ვალდებულებას წარმოადგენს ბავშვთა ვინაობის მითვისების წინააღმდეგ პრაქტიკული და ეფექტიანი დაცვითი ღონისძიებების განმტკიცება, ასევე სახელმწიფოებმა უნდა გაატარონ ქმედითი ღონისძიებები დანაშაულის ჩამდენი პირის იდენტიფიცირებისა და დასჯის კუთხით.¹²⁹

მაგალითი: საქმეში, *K.U. v. Finland*,¹³⁰ 12 წლის ბიჭის სახელით, რომელმაც არ იცოდა აღნიშნულის თაობაზე, განთავსდა განცხადება გაცნობის ტიპის ინტერნეტ ვებ-გვერდზე. განცხადება მოიცავდა ბიჭის ასაკს, ტელეფონის ნომერს, ფიზიკურ აღწერასა და იმ ვებ-გვერდის ელექტრონულ ბმულს, რომელზეც აღბეჭდილი იყო ბიჭის ფოტო. განცხადება იყო სექსუალური ხასიათის, იმაზე მითითებით, რომ განმცხადებელი ეძებდა იმავე ასაკის ან მასზე უფროს ბიჭს ინტიმური ურთიერთობისთვის და, შესაბამისად, მას პედოფილების სამიზნედ ხდიდა. ადგილობრივი კანონმდებლობის მიხედვით, ინტერნეტ სივრცეში დასახელებული განცხადების განთავსების ავტორის ვინაობის დადგენა დაუშვებელი იყო ინტერნეტ პროვაიდერის მეშვეობით. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით განსაზღვრული პოზიტიური ვალდებულება არა მხოლოდ ამგვარი სამართალდარღვევების კრიმინალიზაციას ახდენს, არამედ ასევე აწესებს მომხდარის ეფექტურად გამოძიებისა და დამნაშავის სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემის ვალდებულებას, აგრეთვე, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ისეთ შემთხვევას, როდესაც საფრთხის წინაშეა ბავშვის ფიზიკური და მორალური კეთილდღეობა. სასამართლოს თანახმად, ის ფაქტი, რომ ინტერნეტ-სივრცეში ბავშვი პედოფილთა სამიზნედ იქცა, აშკარად მიუთითებს რისკის, კერძოდ, ბავშვის ფიზიკური და მორალური კეთილდღეობის, საფრთხის წინაშე არსებობის თაობაზე. შედეგად, დაირღვა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

ვინაობის მითვისების ასპექტები მჭიდროდ უკავშირდება ბავშვთა პორნოგრაფიასა და ე.წ. გრუ-მინგს. ეს საკითხები განხილულია 7.2. სექციაში.

4.5. მოქალაქეობის უფლება

საკვანძო საკითხები:

- ევროპის კავშირის ფარგლებში, ევროკავშირის მოქალაქე ბავშვებს არ უნდა წაერთვათ ბინადრობის უფლებასთან დაკავშირებული ნებისმიერი სასარგებლო შედეგი მათი მშობლის ან მშობლებისთვის ბინადრობის უფლებაზე უარის თქმის შემთხვევაში.
- ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ უზრუნველყოფს მოქალაქეობის უფლებას, თუმცა მოქალაქეობის მინიჭებაზე თვითნებურად უარის თქმა შესაძლებელია მოექცეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) მოქმედების ფარგლებში, რადგანაც, ამას, ზეგავლენა გააჩნია ინდივიდის პირად ცხოვრებაზე.

¹²⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K.U. v. Finland*, No. 2872/02, 2008 წლის 2 დეკემბერი, პარაგ.49.

¹³⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K.U. v. Finland*, No. 2872/02, 2008 წლის 2 დეკემბერი.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-20 მუხლის პირველი პუნქტი ნეკრი სახელმწიფოს ყველა მოქალაქეს ანიჭებს კავშირის მოქალაქის სტატუსს. მართლმსაჯულების სასამართლომ გამოიტანა გადაწყვეტილება ევროკავშირის მოქალაქე ბავშვების ბინადრობის უფლების ეფექტურობის თაობაზე, რომლებსაც არ აქვთ ევროკავშირის იმ ნეკრი სახელმწიფოს მოქალაქეობა, სადაც ცხოვრობენ. რისკის წინაშე იდგა ევროკავშირის მოქალაქე ბავშვისთვის მზრუნველობის გამწევი მშობლისთვის ბინადრობის ნებართვაზე უარის თქმის საკითხი. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვისთვის ძირითადი მზრუნველობის გამწევი მშობლისთვის ბინადრობის უფლების მინიჭებაზე უარის თქმა, თავად ბავშვის ბინადრობის უფლებას ართმევს ყველანაირ სასარგებლო შედეგს. ამდენად, მშობელს, რომელიც ბავშვისთვის ძირითადი მზრუნველობის გამწევი პირია, აქვს მიმღებ სახელმწიფოში ბავშვთან ერთად ცხოვრების უფლება.¹³¹ ეს ასპექტები უფრო დეტალურად 9.5 სექციაშია განხილული.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ ადგენს მოქალაქეობის უფლებას.¹³² მოქალაქეობის მინიჭებაზე თვითნებურად უარის თქმა, ინდივიდის პირად ცხოვრებაზე ზეგავლენიდან გამომდინარე, შესაძლებელია მოექცეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) მოქმედების ფარგლებში,¹³³ რომელიც ამ შემთხვევაში მიემართება ბავშვის იდენტიფიცირებას საზოგადოებაში.

მაგალითი: საქმეში, *Genovese v. Malta*, მალტის მოქალაქეობაზე უარი ეთქვა მალტის ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ ქორწინების გარეშე დაბადებულ ბავშვს, რომლის მშობლებიც იყვნენ მალტის მოქალაქეობის არმქონე დედა და სასამართლოს გზით აღიარებული მალტის მოქალაქე მამა. მოქალაქეობაზე უარის თქმით არ დარღვეულა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი. თუმცა, მოქალაქეობის მინიჭებაზე თვითნებურად უარის თქმამ იმ საფუძვლით, რომ ბავშვი ქორწინების გარეშე იყო დაბადებული, წარმოშვა დისკრიმინაციის საკითხი. ამ საფუძვლით განხორციელებული თვითნებური განსხვავებული მოპყრობა მოითხოვს ღირებულ მიზეზებს, რომლებიც საჭიროებენ დამოუკიდებელ დასაბუთებას. გამომდინარე იქედან, რომ არ არსებობდა ამგვარი ღირებული მიზეზები, სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევა მე-8 მუხლთან ერთად.¹³⁴

კონვენციებში მოქალაქეობის მოპოვების უფლების საკვანძო მიზანს წარმოადგენს მოქალაქეობის არქონის თავიდან აცილება. მოქალაქეობის შესახებ ევროპის კონვენცია შეიცავს დეტალურ ჩანაწერს ბავშვებისთვის მოქალაქეობის სამართლებრივი მინიჭების კანონიერ პროცედურებზე, აგრეთვე, კრძალავს მოქალაქეობის დაკარგვის ნებისმიერ შესაძლებლობას ბავშვებისთვის.¹³⁵ სამართალმემკვიდრე სახელმწიფოთა წარმოშობის შედეგად მოქალაქეობის არქონის თავიდან აცილების შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია შეიცავს დაბადების დროს მოქალაქეობის არ მინიჭების თავიდან აცილების ვალდებულებას (მე-10 მუხლი) და უზრუნველყოფს სამართალმემკვიდრე სახელმწიფოს მოქალაქეობის უფლებას მოქალაქეობის არქონის შემთხვევაში (მე-2 მუხლი).¹³⁶ შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენციის შესწორებული ვერსიის მე-12 მუხლი ხაზს უსვამს მოქალაქეობის არარსებობის თავიდან აცილების საფრთხეს; სახელმწიფოებმა უნდა გაამარტივონ მათი მოქალაქეების მიერ ნაშვილები უცხოელი ბავშვისთვის მოქალაქეობის

¹³¹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-200/02, *Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen v. Secretary of State for the Home Department*, 2004 წლის 19 ოქტომბერი, პარაგ. 45-46.

¹³² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Slivenko and Others v. Latvia* [დილი პალატა], გადაწყვეტილება დასაშვებობაზე, No. 48321/99, 2002 წლის 23 ივლისი, პარაგ. 77.

¹³³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Genovese v. Malta*, No. 53124/09, 2011 წლის 11 ოქტომბერი, პარაგ. 33.

¹³⁴ იხ. *იქვე.*, პარაგ. 43-49.

¹³⁵ ევროპის საბჭო, European Convention on Nationality, CETS No. 166, 1997, Arts. 6 and 7.

¹³⁶ ევროპის საბჭო, Convention on the Avoidance of Statelessness in relation to State Succession, CETS No. 200, 2006.

მინიჭების პროცედურა, ხოლო მოქალაქეობის დაკარგვა, როგორც შვილად აყვანის შედეგი, დამოკიდებულია სხვა ქვეყნის მოქალაქეობის მოპოვებაზე ან ფლობაზე.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-7 მუხლი უზრუნველყოფს მოქალაქეობის მინიჭების უფლებას, რომელიც ასევე გარანტირებულია სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის 24-ე მუხლის მე-3 პუნქტით.

4.6. ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი ბავშვების ვინაობის დადგენა

საკვანძო საკითხები:

- ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელ ბავშვს აქვს უფლება ისარგებლოს საკუთარი კულტურულით, ასევე უფლება, ემსახუროს და მისდიოს საკუთარ რელიგიას, აგრეთვე, გამოიყენოს საკუთარი ენა.¹³⁷

ევროპის კავშირის სამართლის თანახმად, ყურადღება არ ეთმობა ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი ბავშვების იდენტობის საკითხს ძირითადი უფლებების პერსპექტივიდან. ამასთანავე, არ არსებობს არანაირი წამყვანი სასამართლო პრაქტიკა ევროპის კავშირში ევროპის საბჭოს სტანდარტების გასამყარებლად.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი პირდაპირ მოიხსენიებს წევრი სახელმწიფოების ვალდებულებას, კონკრეტული ზომების განხორციელების კუთხით, იმისთვის, რომ შენარჩუნებული იქნეს ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი ბავშვების თვითმყოფადობის საკვანძო ელემენტები, მაგალითად: მათი რელიგია, ენა, ტრადიციები და კულტურული მემკვიდრეობა. ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციაში არ არის მოხსენიებული არცერთი განსაკუთრებული ჩანაწერი ბავშვთა უფლებების კუთხით. განათლების სფეროში ენის საკითხი განხილულია 8.2 სექციაში.

საერთაშორისო სამართლის შესაბამისად, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 30-ე მუხლი ეროვნული უმცირესობების ან მკვიდრი მოსახლეობის წარმომადგენელი ბავშვებისთვის უზრუნველყოფს „თავისი ჯგუფის სხვა წევრებთან ერთად თავისი კულტურით, თავისი რელიგიით“ სარგებლობის უფლებას, ასევე უფლებას, აღასრულოს მისი რიტუალები, აგრეთვე ისარგებლოს მშობლიური ენით.“

¹³⁷ ეკონომიკური, კულტურული და სოციალური უფლებების სხვა ასპექტებზე დამატებით იხ. მე-8 თავი.

5

ოჯახური ცხოვრება

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-7 მუხლი (ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება)	ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება	ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-8 მუხლი (ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება)
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 24-ე მუხლი (ბავშვის უფლებები)	უფლება, მშობელთან მხრიდან მზრუნველობის განხორციელებაზე	ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>R.M.S. v. Spain</i> , No. 28775/12, 2013 (ქალიშვილთან კონტაქტის აკრძალვა)
რეგულაცია რჩენის შესახებ (4/-2009)		
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 24-ე მუხლის მე-3 პუნქტი (ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება)	ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება	კონვენცია ბავშვებთან პირადი კონტაქტის უზრუნველყოფის შესახებ
ბრიუსელი II bis რეგულაცია (2201/2003)		
მედიაციის დირექტივა (2008/52/EC)		
მართლმსაჯულებაზე წვდომის დირექტივა (2002/8/EC) (მართლმსაჯულებაზე წვდომა უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს შორის დავის დროს)	მშობლების დაშორება	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Levin v. Sweden</i>, No. 35141/06, 2012 (კონტაქტის უფლებების შეზღუდვა)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Schneider v. Germany</i>, No. 17080/07, 2011 (კონტაქტი ბავშვსა და მამას შორის, რომლის მამობა არ არის სამართლებრივად აღიარებული)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Sommerfeld</i></p>

		<p><i>v. Germany</i> [დიდი პალატა], No. 31871/96, 2003 (კონტაქტი მამასა და ქალიშვილს შორის)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Mustafa and Armağan Akin v. Turkey</i>, No. 4694/03, 2010 (დედმამიშვილებს შორის კონტაქტი მინდობით აღზრდისას)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Vojnity v. Hungary</i>, No. 29617/07, 2013 (ხელმისაწვდომობის შეზღუდვა რელიგიური მრწამსის საფუძველით)</p>
--	--	---

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 24-ე მუხლი (ბავშვის უფლებები)</p> <p>ბრიუსელი II bis რეგულაცია (2201/2003)</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C211/10 PPU, <i>Doris Povse v. Mauro Alpagio</i>, 2010 (აღსრულების მონიტორინგი)</p>	<p>ბავშვის გატაცება</p>	<p>კონვენცია ბავშვებთან პირადი კონტაქტის უზრუნველყოფის შესახებ</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Neulinger and Shuruk v. Switzerland</i>, No. 41615/07, 2010 (ბავშვის გატაცება დედის მიერ)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>X v. Latvia</i> [დიდი პალატა], No. 27853/09, 2013 (სერიოზული რისკის არსებობა ბავშვის დაბრუნების შემთხვევაში ჰააგის კონვენციის მიხედვით).</p>

ევროპული სამართალი – ორივე, ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართალი – განსაზღვრავს ოჯახური ცხოვრების უფლებას (ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-7 მუხლი და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი). ევროპის კავშირის კომპეტენცია ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებულ დავებში უკავშირდება უცხოელთა შორის წარმოშობილ დავებს, მათ შორის, ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების მასშტაბით სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების საკითხებს. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო განიხილავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა ბავშვის საუკეთესო ინტერესები და ოჯახური ცხოვრების უფლება, როგორც დადგენილია ძირითად უფლებათა ევროპის კავშირის ქარტიაში, რომელიც მიემართება ბრიუსელის II bis რეგულაციას. ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები აღიარებს ერთმანეთზე დამოკიდებული უფლებების კონცეფციას, მაგალითად, ოჯახური ცხოვრების უფლება

და ბავშვის უფლება, გადანაცვების მიღების დროს მისი საუკეთესო ინტერესების უპირველესად გათვალისწინების შესახებ. იგი აღიარებს, რომ, ზოგიერთ შემთხვევაში, ბავშვთა უფლებები შესაძლებელია ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ. მაგალითად, ბავშვის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება შესაძლოა დაექვემდებაროს კონკრეტულ შეზღუდვებს მისი საუკეთესო ინტერესის დაცვის მიზნით. ამასთანავე, ევროპულმა საბჭომ მიიღო უამრავი სხვა ინსტრუმენტი, რომლებიც განსაზღვრავენ კონტაქტის შენარჩუნებასთან, მეურვეობასთან და ბავშვთა უფლებების განხორციელებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

წინამდებარე თავი განიხილავს ბავშვის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემისა და მასთან დაკავშირებულ სხვა უფლებებს, განსაკუთრებით, ამ უფლებების შინაარსსა და მოქმედების ფარგლებს, ისევე, როგორც მათთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ვალდებულებებსა და სხვა უფლებებთან მათ ურთიერთკავშირს. აქ განხილული განსაკუთრებული საკითხები მოიცავს ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებასა და მის შეზღუდვებს (სექცია 5.1), ბავშვის უფლებას, მოითხოვოს საკუთარი მშობლის მიერ მასზე ზრუნვის განხორციელება (სექცია 5.2), ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლებას (სექცია 5.3) და ბავშვის გატაცება (სექცია 5.4).

5.1. ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება

საკვანძო საკითხები:

- სახელმწიფოებს აქვთ პოზიტიური ვალდებულება, უზრუნველყონ ბავშვის ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებული უფლებების ეფექტურად სარგებლობა.
- ორივე სამართლის – ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს – თანახმად, სასამართლო და ადმინისტრაციულმა ხელისუფლებებმა, ბავშვის ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ საკმეზე გადანაცვების მიღების დროს, მხედველობაში უნდა მიიღონ ბავშვის საუკეთესო ინტერესები.

ბავშვის ოჯახური ცხოვრების უფლება მოიცავს უამრავ შემადგენელ უფლებას, როგორცაა: ბავშვის უფლება, მოითხოვოს საკუთარი მშობლის მიერ მასზე ზრუნვის განხორციელება (სექცია 5.2); ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება (სექცია 5.3); ბავშვის უფლება, არ იყოს განცალკევებული მშობლებისგან გარდა იმისა, როდესაც ეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესშია (სექცია 5.4 და მე-6 თავი) და ოჯახის ხელახალი გაერთიანების უფლება (მე-9 თავი).

ორივე, ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება არ არის აბსოლუტური და შესაძლებელია დაექვემდებაროს უამრავ შეზღუდვას. ეს შეზღუდვები, როგორც ამას ძირითად უფლებათა ევროპის კავშირის ქარტიის განმარტებით ბარათი¹³⁸ განმარტავს, არის ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის შესატყვისი ჩანაწერი, კერძოდ, მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, დაუშვებელია ამ უფლების განხორციელებაში საჯარო ხელისუფლების ჩარევა, გარდა ისეთი შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი ჩარევა ხორციელდება კანონის შესაბამისად და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესების დაცვისთვის, უნესრიგობის ან დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, ჯანმრთელობის ან მორალისა თუ სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად.¹³⁹

ძირითად უფლებათა ევროპის კავშირის ქარტია ზემოხსენებული უფლების დაცვის ფარგლებში აშკარად ახდენს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების მხედველობაში მიღებისა და გათვალისწინების

¹³⁸ ევროპის პარლამენტი, ევროპის კავშირის საბჭო, ევროპის კომისია (2007), *“Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights”*, 2007/C 303/02, OJ 2007 C 303, 14 December 2007, pp. 17–35, იხ. განმარტება, რომელიც უკავშირდება მე-7 მუხლს.

¹³⁹ ევროპის საბჭო, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CETS No. 5, 1950, Art. 8.

ვალდებულების ინკორპორირებას (24-ე მუხლის მე-2 პუნქტი).¹⁴⁰ მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების ვალდებულება სიტყვასიტყვით არ არის მოხსენიებული ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაში, ევროპული სასამართლო ამ პრინციპს იყენებს სასამართლო გადაწყვეტილებებში.¹⁴¹

5.2. ბავშვის უფლება მშობელთა მხრიდან მზრუნველობის განხორციელებაზე

საკვანძო დებულებები:

- ევროპის კავშირის სამართალი არეგულირებს მშობელთა მხრიდან მზრუნველობის განხორციელების თაობაზე ბავშვის უფლების პროცედურულ ასპექტებს.
- ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, სახელმწიფოებს აქვთ პოზიტიური და ნეგატიური ვალდებულება, პატივი სცენ ბავშვისა და მშობლების ოჯახური ცხოვრების უფლებას.

ბავშვის უფლება, იცოდეს საკუთარი მშობლების ვინაობა და ბავშვის უფლება, მშობლებმა გაუწიონ მზრუნველობა, წარმოადგენს ბავშვის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების ორ უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს. თავისი შინაარსით, ისინი ურთიერთდამოკიდებულ უფლებებს წარმოადგენენ: ბავშვთა უფლება საკუთარი მშობლების ვინაობის ცოდნის შესახებ განმტკიცებულია მშობელთა მიერ განხორციელებული ზრუნვით. მიუხედავად ამისა, ზოგჯერ ეს უფლებები განსხვავდება – მაგალითად, იმ ბავშვებისთვის, რომლებიც შვილად აიყვანეს ან სამედიცინო ჩასახვის გზით გაჩენილი ბავშვებისთვის. ამ შემთხვევებში, ეს უფლება უფრო მჭიდროდ ასოცირდება ბავშვის ვინაობის დადგენის უფლებასთან, რომელიც გამოხატულია ბავშვის ბიოლოგიური მშობლების შესახებ ინფორმაციაზე წვდომაში და განხილულია მე-4 თავში. ამ სექციის მიზანი მეორე უფლებას ეხება: ბავშვის უფლება, მოითხოვოს მშობლების მიერ მასზე ზრუნვის განხორციელება.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, არ არსებობს ჩანაწერი, რომელიც განსაზღვრავს ბავშვის უფლების მოქმედების მატერიალურ ფარგლებს, მოსთხოვოს მშობლებს მასზე ზრუნვის განხორციელება. ევროპის კავშირის ინსტრუმენტების მეშვეობით, შესაძლებელია დარეგულირდეს უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს შორის წამოჭრილი დავების ასპექტები, როგორცაა ნევრ სახელმწიფოებში რომელიმე სხვა ნევრ სახელმწიფოს სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულების საკითხი. მაგალითად, ბავშვის რჩენასთან დაკავშირებულ საკითხებში იურისდიქციის, მოქმედი სამართლის, სასამართლო გადაწყვეტილების ცნობის, აღსრულებისა და კოოპერაციის შესახებ 4/2009 რეგულაცია მოიცავს ევროპის კავშირის სხვადასხვა ნევრ სახელმწიფოს მოქალაქეებს შორის ბავშვის რჩენის საკითხების თაობაზე სამართლებრივ ნორმებსა და დავებს, რაც ხშირად წარმოიშობა ოჯახური ურთიერთობებიდან.¹⁴² იგი ადგენს საერთო წესებს სრულიად ევროპის კავშირისთვის და მიზნად ისახავს ალიმენტის გადახდის აღსრულების უზრუნველყოფას, მაშინაც კი, როდესაც მოვალე ან კრედიტორი იმყოფება უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ კონვენციის მე-8 მუხლი თავდაპირველად უწესებს ვალდებულებას სახელმწიფოებს, არ ჩაერიონ ოჯახურ ცხოვრებაში.¹⁴³ თუმცა, სახელმწიფოებს აქვთ პოზიტიური ვალდებულება, განახორციელონ აქტიური ღონისძიებები ორივე კუთხით, ერთი მხრივ, მხარი დაუჭირონ მშობლებსა და ოჯახებს, ხოლო მეორე მხრივ, დაიცვან ბავშვები შესაძლო ძალადობისგან.¹⁴⁴ ბავშვები, საკუთარი

¹⁴⁰ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C400/10 PPU, *J. McB. v. L.E.*, 2010 წლის 5 ოქტომბერი.

¹⁴¹ იხ. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Ignaccolo-Zenide v. Romania*, No. 31679/96, 2000 წლის 25 იანვარი, პარაგ.94.

¹⁴² ევროპის კავშირის საბჭო (2008), Council Regulation (EC) No. 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance, OJ 2008 L 7 (Maintenance Regulation).

¹⁴³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *R.M.S. v. Spain*, No. 28775/12, 2013 წლის 18 ივნისი, პარაგ.69.

¹⁴⁴ იხ. *იქვე.*, პარაგ.69 და შემდეგი პარაგრაფები.

მშობლებისაგან უნდა განცალკევდნენ მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში. ასეთ დროს, ყველაფერი უნდა გაკეთდეს პირადი ურთიერთობების შესანარჩუნებლად და, სადაც აუცილებელია, ხელახლა უნდა გაერთიანდეს ოჯახი (რეუნიფიკაცია). სახელმწიფოები სარგებლობენ ფართო დისკრეციული უფლებამოსილებით ბავშვის მშობლისგან განცალკევების თაობაზე თავდაპირველი გადანაცვლების მიღების დროს.¹⁴⁵ თუმცა, ნებისმიერ დამატებით შეზღუდვასთან დაკავშირებით, აუცილებელია შეფასების უფრო მკაცრი ტესტის გამოყენება, მაგალითად, მშობელთა ხელმისაწვდომობის უფლებებზე განხორციელებული შეზღუდვების დრო და დაცვის ნებისმიერ სამართლებრივ მექანიზმზე, რომელიც შექმნილია მშობელთა და ბავშვთა ოჯახური ცხოვრების უფლების დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით. ამგვარი ტიპის შემდგომი შეზღუდვები შეიცავენ რისკებსა და საფრთხეებს იმის თაობაზე, რომ ბავშვს ან ერთ ან ორივე მშობელს შორის არსებული ურთიერთობა შესაძლებელია მნიშვნელოვნად გაუარესდეს. ანალოგიურად, როდესაც ხორციელდება დედებისა და ახალშობილების ერთმანეთისგან განცალკევება, სახელმწიფოს მიერ წარმოდგენილი არგუმენტები აუცილებლად უნდა იყოს განსაკუთრებით დამაჯერებელი.¹⁴⁶

სახელმწიფოს დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლები მცირდება იმ პერიოდთან ერთად, რომლის განმავლობაშიც ბავშვები არიან მშობლებისაგან განცალკევებული, ხოლო სახელმწიფომ, განცალკევების საკითხთან დაკავშირებით თავისი გადანაცვლების გასამყარებლად, აუცილებლად უნდა წარმოადგინოს ძლიერი არგუმენტები.¹⁴⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო აფასებს სკაითხს იმის თაობაზე, იყო თუ არა გადანაცვლების მიღების პროცესი სამართლიანი და ჰქონდა თუ არა პროცესში მონაწილე ყველა მხარეს მათი მოსაზრებების წარმოდგენის შესაძლებლობა.

მაგალითი: საქმეში, *R.M.S. v. Spain*,¹⁴⁸ განმცხადებელი დავობდა, რომ მას აეკრძალა ყოველგვარი კონტაქტი საკუთარ 3 წლისა და 10 თვის ქალიშვილთან, მშობლის სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის საფუძველზე. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა მე-8 მუხლის დარღვევა და აღნიშნა, რომ „ესპანეთის ხელისუფლებას უნდა გამოეყენებინა ნაკლებად ზიანის მომტანი ღონისძიება ბავშვის დროებით მზრუნველობის განმახორციელებელ ორგანოში განთავსების ნაცვლად.“ სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ „სოციალური კეთილდღეობის მარეგულირებელი ინსტიტუტების როლი სწორედაც, რომ რთულ ვითარებაში მყოფი პირების დახმარებაში ვლინდება, [...] უზრუნველყონ ისინი სახელმძღვანელო მითითებებით, ურჩიონ მათ ისეთი საკითხების თაობაზე, როგორიცაა, მაგალითად, სხვადასხვა ტიპის ხელმისაწვდომი ბენეფიტები, სოციალური პროგრამების მეშვეობით საცხოვრებლის მიღების შესაძლებლობები და მათი სირთულეების გადალახვის სხვა საშუალებანი, სირთულეების, რომელთა დაძლევის თაობაზე თავდაპირველად მიმართვა განახორციელა განმცხადებელმა.“ შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ „ესპანეთის ეროვნულმა ხელისუფლებამ ვერ შეძლო საკმარისი და შესაბამისი ძალისხმევის გამოჩენა იმისთვის, რომ დაეცვა განმცხადებლის უფლება, ეცხოვრა საკუთარ შვილთან ერთად.“¹⁴⁹

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-5 მუხლი განსაზღვრავს, რომ „მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ მშობლების და, შესაბამის შემთხვევებში, გაფართოებული ოჯახის ან თემის წევრების, როგორც ეს გათვალისწინებულია ადგილობრივი წეს-ჩვეულებებით, მეურვეების ან კანონით ბავშვისათვის პასუხისმგებელი სხვა პირების პასუხისმგებლობას, უფლებებსა და მოვალეობებს, რომ სათანადოდ მართავდნენ და ხელმძღვანელობდნენ ბავშვს მის მიერ წინამდებარე კონვენციით აღიარებული უფლებების განხორციელებაში

¹⁴⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Y.C. v. the United Kingdom*, No. 4547/10, 2012 წლის 13 მარტი, პარაგ. 137

¹⁴⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K. and T. v. Finland* [დიდი პალატა], No. 25702/94, 2001 წლის 12 ივლისი, პარაგ. 168.

¹⁴⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Y.C. v. the United Kingdom*, No. 4547/10, 2012 წლის 13 მარტი, პარაგ. 137

¹⁴⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *R.M.S. v. Spain*, No. 28775/12, 2013 წლის 18 ივნისი.

¹⁴⁹ იხ. იქვე., პარაგ. 86 და 93.

და ამას აკეთებდნენ ბავშვის განვითარებადი უნარების შესაბამისად.“ უფრო მეტიც, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-9 მუხლის თანახმად, ბავშვი არ უნდა განშორდეს თავის მშობლებს მისი სურვილის საწინააღმდეგოდ და ნებისმიერ მონაწილე მხარეს უნდა მიეცეს მასთან დაკავშირებულ სასამართლო პროცესებში სრულყოფილად ჩართვის შესაძლებლობა. ალტერნატიული ზრუნვის შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სახელმძღვანელო მითითებები დაცვის უფრო მაღალ სტანდარტს აწესებენ ბავშვის უფლებებისთვის ამ გარემოებებში და განსაზღვრავენ სახელმწიფოთა შემხვედრ ვალდებულებებს.¹⁵⁰

5.3. ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება

საკვანძო საკითხები:

- ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება გამოიხატება მშობელთა განშორების ყველა ფორმაში: ოჯახთან დაკავშირებული და სახელმწიფოს მიერ სანქცირებული.
- ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნებისა და ოჯახის გაერთიანების (რეუნიფიკაცია) უფლების უზრუნველყოფის პროცესი მოითხოვს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების, როგორც გადანაცვლების მიღების დროს უპირველესი ფაქტორის გათვალისწინებას, ბავშვის მოსაზრებებისთვის შესაბამისი ღირებულებისა და მნიშვნელობის მინიჭებასთან ერთად, ბავშვის ასაკისა და შესაძლებლობების გათვალისწინებას.

ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება განსხვავდება კონტექსტის მიხედვით. მშობლების მიერ დაშორების შესახებ გადანაცვლების მიღების შემთხვევაში, მოქმედების ფარგლები უფროა ფართო და ხშირად იზღუდება ბავშვის საუკეთესო ინტერესების კონცეფციამდე. სახელმწიფოს მიერ სანქცირებული განშორებების კონტექსტში, რომელიც მომდინარეობს, მაგალითად, მშობლის გაძევების ან დაპატიმრებისგან, სახელმწიფო ხელისუფლებამ უნდა იმოქმედოს დაცული ინტერესის მეტად განმტკიცებისთვის, აგრეთვე, უნდა უზრუნველყოს მხარეთა ინტერესსა და ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს შორის სამართლიანი ბალანსის დაცვა. ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება ვრცელდება ორივე დასახელებულ შემთხვევაზე.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის 24-ე მუხლის მე-3 პუნქტი ცალსახად აღიარებს ყველა ბავშვის უფლებას, ჰქონდეთ კონტაქტი ორივე მშობელთან. ნორმის ტექსტი ნათლად აღწერს უფლების შინაარსს, კონკრეტულად კი კონტაქტის მნიშვნელობას, რომელიც უნდა: ხორციელდებოდეს *რეგულარულად*; იძლეოდეს *პირადი ურთიერთობის განვითარების* შესაძლებლობას; და გამოიხატებოდეს *პირადაპირი კონტაქტის* ფორმით. თუმცა, არსებობს კონკრეტული შეზღუდვა: ყოველი ბავშვის უფლება, შეინარჩუნოს ორივე მშობელთან კონტაქტი, შესაძლებელია პირდაპირ შეიზღუდოს ამ უკანასკნელის საუკეთესო ინტერესების საფუძველზე. ამ ნორმაზე გავლენა, როგორც ქარტიის განმარტებითი ბარათი განმარტავს, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-9 მუხლში განმტკიცებულმა უფლებამ იქონია, რომელიც შეეხება ევროპის კავშირის კომპეტენციასთან დაკავშირებულ საკითხებს (იხ. პირველი თავი), განსაკუთრებული ყურადღება სწორედ სასამართლო კოოპერაციაზე გამახვილებული (თავისუფალი, უსაფრთხო და სამართლიანი სივრცის შექმნის მიზნით, რომელშიც განმტკიცებულია ინდივიდთა თავისუფალი მიმოსვლა). ევროპის კავშირის 2 ინსტრუმენტი განსაკუთრებით რელევანტური ამ კონტექსტში: საბჭოს (EC) რეგულაცია No. 2201/2003¹⁵¹ (ბრიუსელი II bis), და

¹⁵⁰ გაერო, ადამიანის უფლებათა საბჭო (2009), *UN Guidelines for the Alternative Care of Children*, UN Doc. A/HRC/11/L.13, 15 June 2009.

¹⁵¹ ევროპის კავშირის საბჭო (2003), Council Regulation (EC) No. 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, OJ 2003 L 338 (Brussels II bis).

ევროპული პარლამენტისა და საბჭოს დირექტივა 2008/52/EC (მედიაციის დირექტივა).¹⁵² ძირითადი უფლებების პერსპექტივიდან, ბრიუსელი II bis რეგულაცია მნიშვნელოვანია. პირველ რიგში, იგი ვრცელდება მშობლის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებულ ყველა გადაწყვეტილებაზე, მიუხედავად ქორწინების სტატუსისა. დამატებით, იურისდიქციასთან დაკავშირებული წესები (უმეტესწილად განისაზღვრება ბავშვის ძირითადი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით) პირდაპირ გამომდინარეობს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების კონცეფციიდან და ბოლოს, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ბავშვის მოსაზრებების პატივისცემის უზრუნველყოფას.¹⁵³

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს სამართალწარმოებამ, ბავშვის ოჯახისგან უკანონოდ მოშორების საქმეებში, რომელიც გამომდინარეობს რომელიმე მშობლის მიერ ერთპიროვნული გადაწყვეტილების მიღებიდან, უპირველეს მიზნად დაისახა, დაიცვას ბავშვის ძირითადი უფლება, შეინარჩუნოს ორივე მშობელთან რეგულარული პირადი ურთიერთობა და ჰქონდეს მათთან პირდაპირი კონტაქტი რეგულარულად (ქარტიის 24-ე მუხლის მე-3 პუნქტი), როგორც სასამართლო აღნიშნავს, ეს უფლება უეჭველად ექცევა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების კონცეფციაში. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მოსაზრებით, ღონისძიება, რომელიც ხელს უშლის ბავშვს ორივე მშობელთან რეგულარული პირადი ურთიერთობისა და პირდაპირი კონტაქტის განხორციელებაში, შესაძლებელია გამართლებული იქნეს მხოლოდ ბავშვის რომელიმე სხვა ისეთი მნიშვნელოვანი ინტერესის გათვალისწინებით, რომელიც გადაწონის იმ ინტერესს, დაცულს აღნიშნული ძირითადი უფლებით.¹⁵⁴ ეს მოიცავს წინასწარ, მათ შორის, დამცავი ღონისძიებების უზრუნველყოფას ბრიუსელის II bis რეგულაციის მე-20 მუხლის შესაბამისად. სასამართლომ დაადგინა, რომ საქმეში არსებული ყოველი ინტერესის დაბალანსებული და გონივრული შეფასება, რომელიც უნდა ეფუძნებოდეს ობიექტურ მსჯელობას ბავშვის პიროვნებისა და მისი სოციალური გარემოს შესახებ, აუცილებლად უნდა განხორციელდეს იმ დადგენილი პროცედურების შესაბამისად, რაც განსაზღვრულია ბრიუსელის II bis რეგულაციის ნორმებით.¹⁵⁵

მაგალითი: საქმე – *E. v. B.*,¹⁵⁶ ეხება ბატონ E.-სა (მამა) და ქალბატონ B-ს (დედა) შორის წარმოშობილ სასამართლო დავას დიდი ბრიტანეთის სასამართლოების კომპეტენციის თაობაზე, ექცეოდა თუ არა ბრიტანეთის სასამართლოების იურისდიქციაში ამ საქმის განხილვა და მათი შვილის, S-ის ზოგადი საცხოვრებელი ადგილის, აგრეთვე, მამის უფლებების განსაზღვრა ბავშვის ნახვასთან დაკავშირებით. მშობლებმა ესპანეთის სასამართლოს წინაშე ხელი მოაწერეს შეთანხმებას, რომლის თანახმად, დედა განისაზღვრა მზრუნველობის გამწვევს პირად, ხოლო მამას მიენიჭა ბავშვის ნახვის უფლება. შემდგომ, დედამ მოითხოვა მამისთვის ბავშვის ნახვისთვის განსაზღვრული დროის შემცირება და, შესაბამისად, იმ უფლების შეკვეცა, რომელიც მამას სწორედ შეთანხმების მეშვეობით მიენიჭა. მამამ საჩივარი შეიტანა უზენაეს სასამართლოში და მოითხოვა ესპანეთში დადებული შეთანხმების აღსრულება. დედამ საპასუხო საჩივარში მიუთითა, რომ მან გაახანგრძლივა ესპანეთის იურისდიქციის მოქმედების ფარგლების გავრცელება და მოითხოვა იურისდიქციის გადაცემა ინგლისისა და უელსის სასამართლოებისთვის. მამის საჩივრის საფუძველზე, სააპელაციო სასამართლომ უამრავი შეკითხვით მიმართა ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ბრიუსელის II bis რეგულაციის მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტის განმარტების მოთხოვნით. მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა: როდესაც სასამართლოს იურისდიქცია გაგრძელებულია ბრიუსელი II bis რეგულაციის მე-12 მუხლის მე-3

¹⁵² ევროპის პარლამენტი, ევროპის კავშირის საბჭო (2008), Directive 2008/52/EC of the European Parliament and the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, OJ 2008 L 136/3 (*Mediation Directive*).

¹⁵³ იხ. მაგალთად, Council Regulation (EC) No. 2201/2003, Preamble (paras. 5, 12, 13 and 19) and Articles 8, 41 (2) (c) and 42 (2) (a).

¹⁵⁴ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-403/09 PPU, *Jasna Detiček v. Maurizio Sgueglia*, 2009 წლის 23 დეკემბერი, პარაგ. 59.

¹⁵⁵ იხ. იქვე., პარაგ. 60.

¹⁵⁶ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-436/13, *E. v. B.*, 2014 წლის 1 ოქტომბერი (გადაწყვეტილების მოკლე შინაარსი ამოღებულია შემდეგი ვებ-გვერდიდან: <http://cases.iclr.co.uk>).

პუნქტის მიხედვით, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვა განხორციელდება მხოლოდ გადასინჯვის პროცედურის დანერგვის მეშვეობით, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, იმ საკითხის ანალიზის დროს, რომლის დროსაც დგინდება, თუ რამდენად შეესაბამება საქმეზე სასამართლო იურისდიქციის გაგრძელება ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპს. იურისდიქციის გაგრძელება კანონიერია მხოლოდ იმ განსაკუთრებულ პროცესებთან მიმართებით, რითიც სასამართლო, რომლის იურისდიქციაც გაგრძელებულია, არის დაკავებული. სასამართლო პროცესების საბოლოო დასკვნის შემდეგ, საიდანაც გამომდინარეობს ამ სასამართლოს იურისდიქციის გაგრძელების საკითხი, ეს იურისდიქცია სრულდება იმ სასამართლოს სასარგებლოდ, რომელიც სარგებლობს ბრიუსელის II bis რეგულაციის მე-8 მუხლით განსაზღვრული ზოგადი იურისდიქციით.

მშობლის პასუხისმგებლობასთან მიმართებით, ბრიუსელის II bis რეგულაცია ფუნქციონირებს იურისდიქციის, გამოსაყენებელი სამართალის, მშობლის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობა-აღსრულებისა და ბავშვთა დაცვისთვის გამოსაყენებელი ღონისძიებების შესახებ ჰააგის კონვენციასთან ერთად.¹⁵⁷ 61-ე მუხლის მიხედვით, ბრიუსელის II bis რეგულაციას ჰააგის კონვენციასთან შედარებით, უპირატესი იურიდიული ძალა ექნება მაშინ, როდესაც: **a.** ბავშვის ძირითადი საცხოვრებელი ადგილი ერთ-ერთი წევრი სახელმწიფოს კონტროლირებად ტერიტორიაზეა, ან **b.** ეხება ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოს სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების კავშირის სხვა წევრი ქვეყნის ტერიტორიაზე ცნობასა და აღსრულებას, მაშინაც კი, როდესაც ბავშვის ძირითადი საცხოვრებელი ადგილი მესამე სახელმწიფოს – ჰააგის კონვენციის ხელშემკვერელი სახელმწიფოს – ტერიტორიაზეა. ამდენად, ბრიუსელის II bis რეგულაციის საკვაძნო საკითხს წარმოადგენს ბავშვის ძირითადი საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრა.

მაგალითი: საქმეში, *Mercredi v. Chaffe*,¹⁵⁸ ინგლისისა და უელსის სააპელაციო სასამართლომ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიმართა შეკითხვით, რომელიც ეხებოდა დიდი ბრიტანეთიდან 2 თვის ბავშვის საფრანგეთის კუნძულ – რეუნიონზე გადაყვანას. მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა, რომ საცხოვრებელი ადგილის კონცეფცია, ბრიუსელის II bis რეგულაციის მე-8 და მე-10 მუხლის მიზნებისთვის, უკავშირდება ადგილს, რომელიც გამოხატავს ბავშვის სოციალურ და ოჯახურ გარემოში ინტეგრაციის კონკრეტულ ხარისხს. როდესაც სამეცხეო ეხება ახალშობილს, რომელიც მხოლოდ რამდენიმე დღის განმავლობაში იმყოფებოდა დედასთან ერთად წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, გარდა, მისი ზოგადი საცხოვრებელი ადგილისა, რომელშიც იგი გადაიყვანეს, ფაქტორები, რომლებიც მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, მოიცავს: პირველი, ევროპის კავშირის ამ წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე დარჩენის ან დედის ამ ქვეყანაში საცხოვრებლად გადასვლის ხანგრძლივობას, რეგულარულობასა და პირობებს და მეორე, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს ბავშვის ასაკზე, დედის გეოგრაფიულ და ოჯახურ წარმოშობაზე და იმ ოჯახურ და სოციალურ კავშირზე, რაც დედასა და ბავშვს გააჩნდათ ამ წევრ სახელმწიფოსთან.

გარდა ამისა, საზღვრებს გარეთ არსებულ დავებში, ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლებით სარგებლობის უზრუნველყოფისთვის განსაკუთრებულ ინსტრუმენტებს წარმოადგენენ ევროპის კავშირის ის მექანიზმები, რომლებიც უკავშირდება მართლმსაჯულებაზე წვდომის რეგულირებას, რაც განმარტავს თუ როგორ უნდა განხორციელდეს რთული დავების გადაწყვეტა, მაგალითად, საბჭოს 2002/8/EC დირექტივა (მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის დირექტივა),

¹⁵⁷ სამოქალაქო და სავაჭრო საკითხებში ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის მსოფლიო ორგანიზაცია (1996), ჰააგის კონვენცია საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ, Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-Operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, 19 October 1996.

¹⁵⁸ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-497/10 PPU, Barbara Mercredi v. Richard Chaffe, 2010 წლის 22 დეკემბერი.

რომელიც მოითხოვს „უცხოურ დავებში მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას იმ მინიმალური საერთო წესების დაფუძნების გზით, რომელიც უკაშირდება სამართლებრივი დახმარების საკითხებს სწორედ ასეთი დავებისთვის.“¹⁵⁹ ამ დირექტივის მიზანია: გაკრვეული გარემოებების არსებობისას, იმ პირთათვის უცხოურ სამოქალაქო საქმეებში მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება სამართლებრივ დახმარებასთან დაკავშირებული მინიმალური საერთო წესების დაფუძნებითა და შესაბამისი სამართლებრივი დახმარების უზრუნველყოფით, ვისაც არ შეუძლია სასამართლო პროცესების ხარჯების გადახდა მათი ფინანსური ვითარების გამო, აგეთვე, ამ საკითხში ეროვნული სამართლის შესაბამისობის გამარტივება და თანამშრომლობის შესაბამისი მექანიზმების უზრუნველყოფა წევრი სახელმწიფოების ხელისუფლებებს შორის.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, თითოეული ბავშვის უფლება, შეინარჩუნოს კონტაქტი ორივე მშობელთან, ირიბად მოიაზრება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლში. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ „ბავშვისა და მშობლის მიერ ერთმანეთთან კონტაქტის უფლებით ერთობლივად სარგებლობა წარმოადგენს ოჯახური ცხოვრების ძირითადი ელემენტს.“¹⁶⁰ თუმცა, სასამართლო ასევე ხაზს უსვამს, რომ ეს უფლება შესაძლებელია შეიზღუდოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებით (სექცია 5.4 და 6). ეს უფლება, სასამართლოს მიერ ბავშვის მეურვეობაზე უფლებამოსილი პირის განსაზღვრისა და ბავშვის ურთიერთობის ქონასთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების ცენტრალური ნაწილია.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო არაერთ საქმეში პირდაპირ ან ირიბად მოიხსენიებს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს მეურვეობის ან ბავშვთან კონტაქტის უზრუნველყოფის კონტექსტში.

მაგალითი: საქმეში, *Schneider v. Germany*,¹⁶¹ განმცხადებელს ურთიერთობა ჰქონდა დაქორწინებულ ქალთან და აცხადებდა, რომ იგი იყო ამ ქალის ვაჟიშვილის ბიოლოგიური მამა, თუმცა სამართლებრივად აღიარებული მამა იყო ამ ქალის მეუღლე. განმცხადებელი დავობდა, რომ ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებამ, მისი საჩივრის უარყოფის თაობაზე, რომელიც ეხებოდა თავის შვილთან კონტაქტსა და ბავშვის განვითარების შესახებ ინფორმაციაზე წვდომის შეზღუდვას, იმ საფუძვლით, რომ იგი ბავშვის სამართლებრივი გზით აღიარებული მამა არ იყო და არც ურთიერთობა ჰქონდა ბავშვთან, დაარღვია კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული მისი უფლებები. დარღვევაზე საუბრისას, ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა ეროვნული სასამართლოების უმოქმედებობაზე, რაიმე ტიპის დატვირთვა მიენიჭებინათ შეკითხვისთვის, კერძოდ, ამ საქმის ინდივიდუალური ფაქტობრივი გარემოებების კონტექსტში, შესაბამებოდა თუ არა განმცხადებელსა და ბავშვს შორის კონტაქტი ამ უკანასკნელის საუკეთესო ინტერესებს.¹⁶² რაც შეეხება ბავშვის პიროვნული განვითარების შესახებ არსებული ინფორმაციის განმცხადებლის მიერ მოთხოვნის საკითხს, სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ შეძლეს ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევის გამართლებისთვის სათანადო არგუმენტების წარმოდგენა მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის მიზნებისთვის¹⁶³ და, ამდენად, ჩარევა არ იყო „აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში“.

¹⁵⁹ ევროპის კავშირის საბჭო (2003), Council Directive 2002/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes, OJ 2003 L 026 (Access to justice directive).

¹⁶⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K. and T. v. Finland* [დიდი პალატა], No. 25702/94, 2011 წლის 12 ივლისი, პარაგ. 151.

¹⁶¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Schneider v. Germany*, No. 17080/07, 2011 წლის 15 სექტემბერი.

¹⁶² იხ. ასევე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Anayo v. Germany*, No. 20578/07, 2010 წლის 21 დეკემბერი, პარაგ. 67 და 71.

¹⁶³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Schneider v. Germany*, No. 17080/07, 2011 წლის 15 სექტემბერი, პარაგ. 104.

მაგალითი: საქმეში, *Levin v. Sweden*,¹⁶⁴ განმცხადებელი – იმ სამი ბავშვის დედა, რომლებიც განთავსებულნი იყვნენ არასაოჯახო ტიპის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში, დავობდა, რომ საკუთარ შვილებთან კონტაქტის უფლებაზე შეზღუდვების დაწესებით ირღვეოდა მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება. ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გამახვილა ბავშვთან კონტაქტის უფლების შეზღუდვის მიზანზე, კერძოდ, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვაზე. აღნიშნულ საქმეში ბავშვები უგულვებელყოფილნი იყვნენ ალტერნატიული ზრუნვის განხორციელების განმავლობაში, ხოლო დედასთან ხელახალმა კონტაქტმა ძლიერი ნეგატიური რეაქციები გამოიწვია ბავშვებში. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი არ ჰქონია კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას და აღნიშნა, რომ განმცხადებლის ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა „იყო პროპორციული მისაღწევ ლეგიტიმურ მიზანთან [ბავშვის საუკეთესო ინტერესები] მიმართებით და სრულიად ექცეოდა სახელმწიფოს დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში.“

მაგალითი: საქმეში, *Sommerfeld v. Germany*,¹⁶⁵ განმცხადებელი დავობდა საკუთარ ქალიშვილთან კონტაქტის შეზღუდვების დაწესების შესახებ, რაც განხორციელდა ბავშვის მხრიდან რეგულარულად გამოხატული სურვილის საფუძველზე – მას არ სურდა მამასთან ურთიერთობა. განმცხადებლის მტკიცებით, ეროვნული სასამართლოების უმოქმედობა, კერძოდ ის, რომ მათ არ მოიპოვეს ექსპერტი ფსიქოლოგის დასკვნა, წარმოადგენდა ეროვნული სასამართლოების სამართალწარმოების ხარვეზს. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნულ საქმეში ვერ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და დაასკვნა, რომ ეროვნულ სასამართლოებს სრულიად ადეკვატურად შეეძლოთ განმცხადებლის ქალიშვილის მოსაზრებების შეფასება და იმის დადგენა, შეეძლო თუ არა მას საკუთარი მოსაზრების დამოუკიდებლად, ყოველგვარი ზეგავლენის გარეშე გამოხატვა.

მაგალითი: საქმეში, *Mustafa and Armağan Akin v. Turkey*,¹⁶⁶ განმცხადებლები – მამა და შვილი – დავობდნენ, რომ ეროვნული სასამართლოს მიერ მეურვეობის შესახებ განჩინებით დადგენილი ვადები არღვევდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ მათ უფლებას. ამ ვადებით დადგენილი პერიოდი უზღუდავდა ვაჟიშვილს საკუთარ დასთან კონტაქტის დამყარების შესაძლებლობას, რომელიც დედის მეურვეობის ქვეშ იმყოფებოდა. უფრო მეტიც, მამას არ შეეძლო თავის ორივე შვილთან კონტაქტის დამყარება იმ მიზეზით, რომ დედასა და ვაჟიშვილის შორის კონტაქტი ემთხვეოდა ქალიშვილთან მამის კონტაქტს. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაძმის განცალკევების შესახებ ეროვნული სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება წარმოადგენდა განმცხადებლების კონვენციით დაცული უფლებების დარღვევას, რამდენადაც ეს გადაწყვეტილება არა მხოლოდ დედამამიშვილებს ართმევდა ერთმანეთთან ურთიერთობის შესაძლებლობას, არამედ მამის მიერ საკუთარი შვილების ერთდროულად ნახვის უფლების განხორციელებას პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდიდა.

მეურვეობისა და კონტაქტის ურზუნველყოფის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, ევროპული სასამართლო ასევე კრძალავს დისკრიმინაციას, რომელიც განსაზღვრულია ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლით.

¹⁶⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Levin v. Sweden*, No. 35141/06, 2012 წლის 15 მარტი, პარაგ. 57 და 69; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K. and T. v. Finland* [დიდი პალატა], No. 25702/94, 2011 წლის 12 ივლისი, პარაგ. 151.

¹⁶⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Sommerfeld v. Germany* [დიდი პალატა], No. 31871/96, 2003 წლის 8 ივლისი, პარაგ. 72.

¹⁶⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Mustafa and Armağan Akin v. Turkey*, No. 4694/03, 2010 წლის 6 აპრილი.

მაგალითი: საქმეში, *Vojnity v. Hungary*,¹⁶⁷ განმცხადებელი დავობდა, რომ მას უარი ეთქვა საკუთარ შვილთან კონტაქტის დამყარებაზე თავისი რელიგიური მრწამსის გამო.¹⁶⁸ ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევას მე-8 მუხლთან ერთად. სასამართლომ აღნიშნა, რომ არ არსებობდა მტკიცებულება, რომელიც შეძლებდა სასამართლოს დარწმუნებას იმაში, რომ განმცხადებლის რელიგიური მრწამსი სახიფათო პრაქტიკას შეიცავდა ან განმცხადებლის შვილს აყენებდა ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური ზიანის განცდის რისკის წინაშე.¹⁶⁹ განმცხადებლისთვის საკუთარ შვილთან კონტაქტის დამყარების უფლებების ყოველგვარი ჩამორთმევის შესახებ ეროვნული სასამართლოს მიერ გამოტანილმა გადაწყვეტილებამ პრაქტიკულად შეუძლებელი გახადა შვილთან ნებისმიერი სახის ურთიერთობის ქონა და ოჯახური კავშირების დამყარების ნებისმიერი შემდგომი შესაძლებლობის განხორციელება, მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ კონტაქტის ყოველგვარი აკრძალვა შესაძლებელია მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში გამართლდეს.¹⁷⁰ ამდენად, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ არ არსებობდა გონივრული პროპორციული დამოკიდებულება განმცხადებლისთვის კონტაქტის შენარჩუნების უფლებების ყოველგვარ აკრძალვასა და მისაღწევ მიზანს შორის, კერძოდ კი ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვას შორის.¹⁷¹

მაგალითი: საქმე, *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*,¹⁷² ეხებოდა მამის საჩივარს, რომელიც ითხოვდა საკუთარი შვილის მიმართ მისთვის მშობლის პასუხისმგებლობის განხორციელების უფლებამოსილების მინიჭებას. საჩივრის თანახმად, ეროვნული სასამართლოების წინაშე მიმდინარე პროცესების დროს პორტუგალიის ხელისუფლებამ მამის სექსუალური ორიენტაციის გამო არ განიხილა მისი საჩივარი და მშობლის პასუხისმგებლობის განხორციელების უფლებამოსილება მიანიჭა დედას. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა ხელისუფლებამ უარი განუცხადა მეურვეობის მინიჭებაზე მართლაც იმ საფუძველით, რომ იგი ჰომოსექსუალი იყო - გადაწყვეტილება, რომელსაც არ გააჩნია ობიექტური და გონივრული საფუძველი. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ადგილი ჰქონდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას მე-14 მუხლთან ურთიერთკავშირში.

გარდა აღნიშნულისა, ბავშვის უფლება, კონტაქტი შეინარჩუნოს ორივე მშობელთან, პირდაპირ არის მოცემული ბავშვებთან პირადი კონტაქტის უზრუნველყოფის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციაში.¹⁷³ ამ კონვენციის მე-4 მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს, რომ „ბავშვს და მის მშობელს უნდა ჰქონდეთ ერთმანეთთან ურთიერთობის დამყარებისა და მისი რეგულარულად შენარჩუნების უფლება.“ ურთიერთობის შენარჩუნების უფლების თაობაზე არსებულ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული ზოგადი პრინციპები ხაზს უსვამენ ბავშვის უფლებას, ხელი მიუწვდებოდეს შესაბამის ინფორმაციაზე, ჰქონდეს კონსულტაციის მიღებისა და საკუთარი მოსაზრებების გამოხატვის შესაძლებლობა, ამ შეხედულებებს კი აუცილებლად უნდა მიენიჭოს შესაბამისი ღრებულება. ბავშვის უფლებების განხორციელების შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციის¹⁷⁴ მე-6 მუხლი დამატებით

¹⁶⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Vojnity v. Hungary*, No. 29617/07, 2013 წლის 12 თებერვალი, იხ. აგრეთვე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *P.V. v. Spain*, No. 35159/09, 2010 წლის 30 ნოემბერი, (ხელმისაწვდომია ფრანგულ და ესპანურ ენებზე).

¹⁶⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Vojnity v. Hungary*, No. 29617/07, 2013 წლის 12 თებერვალი, პარაგ. 22.

¹⁶⁹ იხ. *იქვე.*, პარაგ. 38.

¹⁷⁰ იხ. *იქვე.*, პარაგ. 41.

¹⁷¹ იხ. *იქვე.*, პარაგ. 43.

¹⁷² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*, No. 33290/96, 1999 წლის 21 დეკემბერი.

¹⁷³ ევროპის საბჭო, *Convention on Contact Concerning Children*, CETS No. 192, 2003. იხ. აგრეთვე, სამოქალაქო და სავაჭრო საკითხებში ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის მსოფლიო ორგანიზაცია (1996), ჰააგის კონფერენცია საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ, *Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-Operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children*.

¹⁷⁴ ევროპის საბჭო, *European Convention on the Exercise of Children's Rights*, CETS No. 160, 1996

განსაზღვრავს სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანის ელემენტებს, მათ შორის, შემდეგ სამართლებრივ ვალდებულებებს: დადგინდეს, აქვს თუ არა სასამართლო ხელისუფლებას საკმარისი ინფორმაცია ბავშვის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის მიზნით; უზრუნველყოფილი იქნეს ბავშვის უფლება, ჰქონდეს წვდომა პროცესის მიმდინარეობისა და მისი შედეგების შესახებ არსებულ ინფორმაციაზე; აგრეთვე, დაზარალებული ბავშვებისთვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფა, რათა მათ შეძლონ საკუთარი მოსაზრებების თავისუფლად გამოხატვა მათი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად.

შესაძლებელია, წარმოიშვას გარემოებები, რომლის დროსაც ბავშვები სხვაგვარად შორდებიან მშობლებს, მაგალითად, მშობლის დაპატიმრების შედეგად. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ასეთ ვითარებას ნააწყდა საქმეში, *Horych v. Poland*.¹⁷⁵ სასამართლომ განიხილა იმ პირობების საკითხი, რომლის ფარგლებშიც, განმცხადებელი განსაკუთრებით საშიშ პატიმართა კატეგორიაში მოხვდა, თუმცა ჰქონდა საკუთარ მცირეწლოვან ქალიშვილებთან შეხვედრის შესაძლებლობა. სასამართლომ აღნიშნა, რომ „ბავშვების ციხეებში ვიზიტები [...] საჭიროებენ განსაკუთრებულ ღონისძიებებს და სავსებით შესაძლებელია, აუცილებელი გახდეს ამ ვიზიტთა განსაკუთრებული პირობებისთვის დაქვემდებარება, ბავშვების ასაკის, ემოციურ განვითარებასა და კეთილდღეობაზე სავარაუდო ზეგავლენის განხორციელების შესაძლებლობისა და პატიმრის ინდივიდუალური ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით.“¹⁷⁶ სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ „მე-8 მუხლით განსაზღვრული სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულებები [...] მოიცავენ ვალდებულებას, უზრუნველყონ ვიზიტორებისთვის სათანადო, სტრესისაგან მაქსიმალურად დაცლილი გარემო, ასევე შესაბამისი პირობები ბავშვი ვიზიტორების მისაღებად, პატიმრობის პრაქტიკული შედეგების გათვალისწინებით.“¹⁷⁷

და ბოლოს, თავისუფლებაზეზღუდული ბავშვებისთვის საკუთარ მშობლებთან კონტაქტის დამყარების უფლება ასევე დაცულია ბავშვზე-მორგებული მართლმსაჯულების შესახებ ევროპის საბჭოს სპეციალური სახელმძღვანელო მითითებებით.¹⁷⁸ სახელმძღვანელო მითითებები ცალსახად ადგენენ თავისუფლებაზეზღუდული ბავშვის უფლებას, „დაამყარონ რეგულარული და არსებითი კონტაქტი საკუთარ მშობლებთან [და] ოჯახთან.“ (21-ე მუხლის „ა“ პუნქტი) (იხ. ასევე მე-11 თავი).

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ორივე მშობელთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლება განმტკიცებულია ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-9 მუხლის მე-3 პუნქტში: „მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ ერთ ან ორივე მშობელთან განმორებული ბავშვის უფლებას, რეგულარულ საფუძველზე პირადი ურთიერთობა და პირდაპირი კონტაქტები იქონიოს ორივე მშობელთან, გარდა ისეთი შემთხვევებისა, როცა ეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს ეწინააღმდეგება.“

5.4. საზღვრებს გარეთ ბავშვების არამართლზომიერი გადაადგილება – ბავშვის მოტაცება

საკვანძო დებულებები:

- ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო მოითხოვს ბავშვზე ორიენტირებულ მიდგომის გავრცელებას ბავშვების არამართლზომიერი გადაყვანისას მეურვეობის შესახებ ღონისძიებების დარღვევის დროს: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) უნდა განიმარტოს ჰააგისა და ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციასთან ურთიერთკავშირში.
- ევროპის კავშირის სამართალი ადგენს უფრო კონკრეტულ ვალდებულებას, რომ არაკანონიერი გადაადგილების შემდეგ მნიშვნელოვანია ბავშვის მოსმენა დაბრუნების თაობაზე მიმდინარე სასამართლო პროცესების განმავლობაში.

¹⁷⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Horych v. Poland*, No. 13621/08, 2012 წლის 17 აპრილი.

¹⁷⁶ იხ. იქვე., პარაგ. 131

¹⁷⁷ იხ. იქვე., პარაგ. 131

¹⁷⁸ ევროპის საბჭო, Committee of Ministers (2010), *Guidelines on child friendly justice*.

ბავშვის მოტაცება ეხება ვითარებას, რომლის დროსაც ხორციელდება ბავშვის ეროვნულ საზღვრებს გარეთ გადაადგილება ან ადგილის სხვაგვარი ცვლილება მეურვეობის შესახებ არსებული ღონისძიებების დარღვევით (ბავშვთა საერთაშორისო მოტაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ ჰააგის კონვენციის¹⁷⁹ მე-3 მუხლი). ჰააგის კონვენციის მიხედვით, არამართლზომიერად გადაადგილებული ან სხვაგვარად დაკავებული ბავშვები სწრაფად უნდა დაბრუნდნენ მათი ძირითადი საცხოვრებელი ადგილის ქვეყანაში (მე-11 მუხლის პირველი პუნქტი). ძირითადი საცხოვრებელი ადგილის ქვეყნის სასამართლოები განსაზღვრავენ მეურვეობის თაობაზე დავის საქმის არსს. იმ ქვეყნის სასამართლო ხელისუფლებამ, საიდანაც განხორციელდა ბავშვის არამართლზომიერი გადაადგილება, დაბრუნების შესახებ განცხადების შეტანის თარიღიდან ექვსი კვირის განმავლობაში უნდა მიიღოს ბავშვის დაბრუნების შესახებ გადაწყვეტილება (მე-11 მუხლი). ჰააგის კონვენცია განმსჭვალულია ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპით. ამ კონვენციის კონტექსტით, პრეზუმფცია მდგომარეობს იმაში, რომ ბავშვის არამართლზომიერი გადაადგილება თავისთავად ზიანის მომტანია და აუცილებელია *status quo ante*-ს რაც შეიძლება სწრაფად აღდგენა არამართლზომიერი ვითარებების სამართლებრივი კონსოლიდაციის თავიდან აცილების მიზნით. მეურვეობისა და კონტაქტის საკითხებზე გადაწყვეტილებები უნდა მიიღებოდეს იმ სასამართლოების მიერ, რომელთა იურისდიქციაშიც ექცევა ბავშვის ძირითად საცხოვრებელი ადგილი და არა იმ სასამართლოების მიერ, რომლის ქვეყნის ტერიტორიაზეც განხორციელდა ბავშვის არამართლზომიერი გადაადგილება. დაბრუნების მექანიზმებთან დაკავშირებით არსებობს უამრავი შემზღუდველი გამონაკლისი, რომელიც განსაზღვრულია ჰააგის კონვენციის მე-12, მე-13 და მე-20 მუხლებში. მე-13 მუხლი შეიცავს იმგვარ რეგულაციებს, რომლებმაც განაზოგადეს სასამართლო პროცესების ძირითადი ნიშან-თვისებები ორივე დონეზე, როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო დონეებზე. იგი განსაზღვრავს, რომ სახელმწიფოს, რომელშიც განხორციელდა ბავშვის არამართლზომიერი გადაადგილება, შეუძლია უარი თქვას ბავშვის დაბრუნებაზე, როდესაც ბავშვისთვის ზიანის მიყენების, ან მისი შეუწყნარებელ მდგომარეობაში აღმოჩენის სერიოზული რისკი არსებობს (მე-13 მუხლის “b” პუნქტი). გარდა ამისა, დაბრუნების თაობაზე მსგავსად შესაძლებელია უარის თქმა, თუ ქვეყანა აღმოაჩენს, რომ ბავშვი დაბრუნების წინააღმდეგია და მან უკვე მიაღწია ისეთ ასაკსა და სიმწიფის ხარისხს, როდესაც მიზანშეწონილია მისი აზრის გათვალისწინება (მე-13 მუხლის მე-2 პუნქტი).

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ევროპის კავშირის წევრ სახელმწიფოებს შორის ბავშვის არამართლზომიერი გადაადგილების მარეგულირებელი ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია ბრიუსელის II bis რეგულაცია,¹⁸⁰ რომელიც მნიშვნელოვნად ეფუძნება ჰააგის კონვენციის დებულებებს. ეს რეგულაცია ავსებს ჰააგის კონვენციას და გააჩნია უპირატესი იურიდიული ძალა მის მიმართ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს შორის ბავშვის არამართლზომიერ გადაადგილებასთან დაკავშირებულ საქმეებში (პრეამბულის მე-17 დეკლარატიული ნაწილი და მე-60 მუხლის “e” პუნქტი). მართალია, ჰააგის კონვენცია რჩება ბავშვის მოტაცების შესახებ არსებულ მთავარ ინსტრუმენტად, თუმცა, გარკვეული კუთხით, ბრიუსელის II bis რეგულაციამ დაავიწროვა იურისდიქციის მარეგულირებელი წესები ძირითადი საცხოვრებლის ქვეყნის სასამართლოების სასარგებლოდ. ჰააგის კონვენციის მსგავსად, იმ სახელმწიფოს სასამართლოები, სადაც ბავშვი ძირითადად ცხოვრობდა არამართლზომიერ გადაადგილებამდე ან დაკავებამდე, ინარჩუნებენ იურისდიქციას ბავშვის მოტაცების საქმეებში. დაბრუნების შესახებ რეგულაცია ითვალისწინებს იმავე გამონაკლიებს, რაც ასევე განსაზღვრულია ჰააგის ბავშვის მოტაცების კონვენციით.

მიუხედავად ამისა, ბრიუსელის II bis კონვენციის თანახმად, ძირითადი საცხოვრებელი ადგილის სახელმწიფოს სასამართლო ინარჩუნებს მეურვეობასთან დაკავშირებულ საქმეზე იურისდიქციას მაშინაც კი, თუ დაბრუნებაზე უარის თქმის შესახებ ბრძანება გამოცემულია ჰააგის კონვენციის მე-

¹⁷⁹ სამოქალაქო და სავაჭრო საკითხებში ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის მსოფლიო ორგანიზაცია (1980), ჰააგის კონვენცია საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ, Hague Convention of 25 October 1980 on the civil aspects of international child abduction, 25 October 1980.

¹⁸⁰ ევროპის კავშირის საბჭო (2003), Council Regulation (EC) No. 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, OJ 2003) L 338.

13 მუხლის “b” პუნქტში მოცემული საჩივრის მიხედვით (ბრიუსელის II bis რეგულაციის მე-11 მუხლის 6-8 პუნქტები). იურისდიქციის ცვლილება იმ სახელმწიფოს სასარგებლოდ, რომლის ტერიტორიაზეც განხორციელდა ბავშვის არამართლზომიერი გადაადგილება, შესაძლებელია განხორციელდეს მხოლოდ ორ შემთხვევაში, ბრიუსელის II bis რეგულაციის მე-10 მუხლით დადგენილი წესის მიხედვით. პირველი ვითარების თანახმად, თავშესაფრის სახელმწიფოს სასამართლოების იურისდიქცია ვრცელდება, თუ ბავშვს ამ ქვეყანაში მიენიჭა ძირითადი საცხოვრებელი ადგილის უფლებები და მეურვეობაზე უფლებამოსილების მქონე თითოეული სუბიექტი პროტესტის გარეშე თანხმდება არამართლზომიერ გადაადგილებას ან დაკავებას.¹⁸¹ მეორე ვითარება სახეზეა მაშინ, როდესაც: ბავშვს ენიჭება ბინადრობის უფლებები იმ ქვეყანაში, რომელშიც განხორციელდა მისი არამართლზომიერი გადაადგილება; ერთი წლის ვადა გასულია იმ თარიღიდან, როდესაც მშობელმა მიატოვა ბავშვი და იცოდა ან უნდა ჰქონოდა ინფორმაცია ბავშვის ადგილსამყოფელის შესახებ; ბავშვი დასახლდა ახალ გარემოში; და ბრიუსელის II bis რეგულაციის მე-10 მუხლის (b) პუნქტში ჩამოთვლილი ოთხი დანარჩენი პირობიდან, თუ, სულ მცირე, ერთ-ერთი მაინც დაკმაყოფილებულია.¹⁸²

როგორც ევროპის კავშირის ყველა სხვა სამართლებრივი ინსტრუმენტი, ბრიუსელის II bis რეგულაცია უნდა განიმარტოს ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიით დადგენილი ნორმების შესაბამისად, კერძოდ კი 24-ე მუხლის ქრილში. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ჰქონდა შესაძლებლობა, დაეზუსტებინა 24-ე მუხლის განმარტება ბავშვის მოტყუების საქმეთა კონტექსტში. როგორც განხილულია 2.4 სექციაში, *Aguirre Zarraga*-ს საქმეში, მართლმსაჯულების სასამართლომ აღნიშნა, რომ ქარტიის 24-ე მუხლში განმტკიცებული ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი მოითხოვს, რომ ის სამართლებრივი პროცედურები და პირობები, რომლებიც ბავშვებს აძლევს მათი მოსაზრებების თავისუფლად გამოხატვის შესაძლებლობას, ხელმისაწვდომი იყოს ბავშვთათვის, აგრეთვე, იმას, რომ ეს მოსაზრებები მიღებული უნდა იქნეს სასამართლოს მიერ.¹⁸³ თუმცა, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს თანახმად, მხოლოდ ბავშვის ძირითადი საცხოვრებელი ქვეყნის სასამართლოს შეუძლია მათ მიერ გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილებების კანონიერების შემოწმება ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიისა და ბრიუსელის II bis რეგულაციის შესაბამისად. ორმხრივი ნდობის პრინციპის მიხედვით, წევრი სახელმწიფოების სამართლებრივმა სისტემებმა უნდა უზრუნველყონ ძირითადი უფლებების დაცვის ეფექტური და თანაბარი საშუალებები. ამდენად, დაინტერესებულმა მხარეებმა თავად უნდა შეიტანონ ადამიანის ძირითადი უფლებების დარღვევების საკითხებთან დაკავშირებული ნებისმიერი საჩივარი იმ სასამართლოში, რომელიც, ამ რეგულაციის მიხედვით, ახორციელებს იურისდიქციას მეურვეობასთან დაკავშირებულ დავებზე. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ აღნიშნა, რომ იმ წევრი სახელმწიფოს სასამართლომ, რომელშიც ბავშვი არამართლზომიერად იყო გადაადგილებული, ხელი არ უნდა შეუშალოს სათანადოდ დამოწმებული გადაწყვეტილების აღსრულებას, რომელიც მოითხოვს ბავშვის დაბრუნებას, იქამდე, სანამ, ამ ნორმების დარღვევის საკითხის შეფასება ექსკლუზიურად ექვემდებარება იმ სახელმწიფოს იურისდიქციას, საიდანაც განხორციელდა ბავშვის არამართლზომიერი გადაადგილება.

¹⁸¹ Art. 10 (a) of the Brussels II bis Regulation.

¹⁸² ბრუსელი bis რეგულაციის მე-10 მუხლის (b) პუნქტი უზრუნველყოფს შემდეგ ოთხ ალტერნატიულ პირობას: (i) მას შემდეგ, რაც მეურვეობის უფლების მქონე პირმა შეიტყო ან უნდა სცოდნოდა კონკრეტული ბავშვის ადგილსამყოფელის შესახებ, მას ერთი წლის მანძილზე არ მიუმართავს ბავშვის დაბრუნების მოთხოვნით იმ წევრი სახელმწიფოს შესაბამისი ორგანოებისთვის, საიდანაც წაიყვანეს ბავშვი ან სადაც იგი იმყოფება; (ii) მეურვეობის უფლების მქონე პირმა ბავშვის დაბრუნების თაობაზე მოთხოვნა უკან გამოითხოვა ან ახალი მოთხოვნით არ მიუმართავს პირველი პარაგრაფით დადგენილ ვადაში; (iii) საქმის განხილვა იმ წევრი სახელმწიფოს სასამართლოში, სადაც ბავშვი ცხოვრობდა მისი უკანონოდ გადაადგილების ან დაკავების შემდგომ, შეწყდა მე-11 მუხლის მე-7 პუნქტის საფუძველზე; (iv) მეურვეობის თაობაზე გადაწყვეტილება, რომელიც არ იწვევს ბავშვის დაბრუნებას, მიიღო იმ წევრი სახელმწიფოს სასამართლომ, სადაც ბავშვი ცხოვრობდა უკანონოდ გადაადგილებამდე ან დაკავებამდე.

¹⁸³ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-491/10 PPU, *Joseba Adoni Aguirre Zarraga v. Simone Pelz*, 2010 წლის 22 დეკემბერი. ამ საქმეში ბავშვის მონაწილეობის ასპექტების შესახებ, იხილეთ დამატებითი ანალიზი 2.4. სექციაში.

მაგალითი: საქმე, *Povse v. Alpago*,¹⁸⁴ ეხება დედის მიერ ავსტრიაში ბავშვის უკანონო გადაადგილებას. ავსტრიის სასამართლოებმა არ დააკმაყოფილეს თავისი ქალიშვილის იტალიაში დაბრუნების შესახებ საჩივარი იმ საფუძველზე, რომ არსებობდა ბავშვისთვის ზიანის მიყენების სერიოზული საფრთხე. ცოტა ხნის შემდეგ, მამის მოთხოვნის საფუძველზე, იტალიის სასამართლომ დაადგინა, რომ მას ჰქონდა მეურვეობასთან დაკავშირებულ დავაზე იურისდიქციის განხორციელების შესაძლებლობა და გამოსცა ბავშვის იტალიაში დაბრუნების შესახებ ბრძანება, აგრეთვე – აღსრულების მოწმობა ბრიუსელის II bis რეგულაციის 42-ე მუხლის საფუძველზე. ავსტრიის სასამართლომ საქმე გადასცა ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს, რომელსაც თან სდევდა დედის საჩივარი ბავშვის იტალიაში დაბრუნების შესახებ ბრძანებისა და აღსრულების მოწმობის წინააღმდეგ. მართლმსაჯულების სასამართლოს თანახმად, აღსრულების მოწმობის გამოცემის შემდგომ აღარ არსებობს ბავშვის იმ ქვეყანაში დაბრუნებისთვის წინააღმდეგობის განხორციელების არავითარი შესაძლებლობა, საიდანაც ამ უკანასკნელის გადაადგილება არამართლზომიერად განხორციელდა (ამ შემთხვევაში ავსტრია), რამდენადაც მოწმობა ავტომატურად აღსრულებადია. მართლმსაჯულების სასამართლოს გადანყვეტილებით, აღნიშნულ შემთხვევაში, მხოლოდ იტალიის სასამართლო იყო კომპეტენტური, შეეფასებინა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების განხორციელებისთვის სერიოზული საფრთხის არსებობის ალბათობა, რომელიც გამოწვეული იქნებოდა ბავშვის დაბრუნებით. იმის გათვალისწინებით, რომ ამ სასამართლოებმა ასეთი რისკი გამართლებულად მიიჩნიეს, მათ შეინარჩუნეს მათ მიერვე გამოცემული აღსრულების მოწმობის გაუქმების ექსკლუზიური კომპეტენცია.¹⁸⁵

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ბავშვის მეურვეობასთან დაკავშირებული გადანყვეტილების ცნობისა და აღსრულების და მეურვეობის აღდგენის ევროპული კონვენცია¹⁸⁶ და ბავშვებთან პირადი კონტაქტის უზრუნველყოფის შესახებ კონვენცია¹⁸⁷ მოიცავს დაცვის შესაბამის მექანიზმებს, ბავშვის არაკანონიერი გადაადგილების პრევენციისა და ბავშვის დაბრუნების უზრუნველყოფის მიზნით.¹⁸⁸

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ხშირად განიხილავს საქმეებს ბავშვის მოტაცების თაობაზე და, ასეთ შემთხვევებში, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის განმარტებისას, ძირითადად, გზამკვლევად იყენებს ჰააგის კონვენციას. თუმცა, ევროპული სასამართლო ამ საქმეთა განხილვის დროს, გარდაუვლად აანალიზებს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს. დიდი პალატის ორი წამყვანი გადანყვეტილება გამოხატავს ამ საკითხის თაობაზე სასამართლოს პოზიციას.

მაგალითი: საქმე, *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*,¹⁸⁹ ეხებოდა დედის საჩივარს, რომელმაც, მეურვეობის თაობაზე არსებული ღონისძიებების დარღვევით თავისი შვილი ისრაელიდან შვეიცარიაში წაიყვანა. ჰააგის კონვენციის ფარგლებში, მამის მიერ შეტანილი განცხადების შემდეგ, შვეიცარიის ხელისუფლებამ გამოსცა ბავშვის ისრაელში დაბრუნების შესახებ ბრძანება. ეროვნული სასამართლოებისა და ექსპერტთა მოსაზრებით, ბავშვის ისრაელში დაბრუნება შეიძლებოდა მხოლოდ მაშინ, თუ იგი დედასთან ერთად დაბრუნდებოდა. განსახილველი საქმე ექცეოდა ეროვნული ხელისუფლების დისკრეციულ უფლებამოსილებებში. მიუხედავად ამისა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლთან შესაბამისობის შეფასების მიზნით, ასევე საჭირო იყო

¹⁸⁴ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-211/10, *Doris Povse v. Mauro Alpago*, 2010 წლის 1 ივლისი.

¹⁸⁵ იგივე ფაქტების შემცველი საჩივარი წარდგენილ იქნა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს წინაშე, ხოლო ამ უკანასკნელმა იგი დაუშვებლად ცნო. იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Povse v. Austria*, დაუშვებლობის განჩინება, No. 3890/11, 2013 წლის 18 ივნისი.

¹⁸⁶ ევროპის საბჭო, European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children, CETS No. 105, 1980.

¹⁸⁷ ევროპის საბჭო, Convention on Contact Concerning Children, CETS No. 192, 2003.

¹⁸⁸ *Ibid.*, Arts. 10 (b) and 16, respectively; ევროპის საბჭო, European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children, CETS No. 105, 1980, Art. 8.

¹⁸⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* [დიდი პალატა], No. 41615/07, 6 July 2010.

ფედერალური სასამართლოს მიერ ბავშვის დაბრუნების დავალების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანამდე მოვლენების ნებისმიერი განვითარების გათვალისწინება. წინამდებარე საქმეში ბავშვი იყო შვეიცარიის მოქალაქე და აღსანიშნავია, რომ კარგად მოეწყო იმ ქვეყანაში, სადაც უწყვეტად ცხოვრობდა ოთხი წლის განმავლობაში. მართალია, ბავშვი სწორედ იმ ასაკის იყო, როდესაც უკვე უნდა ჰქონოდა მნიშვნელოვანი შესაძლებლობები ადაპტაციისთვის, თუმცა, საცხოვრებლის კვლავ შეცვლა, რომელიც, სავარაუდოდ, სერიოზულ გავლენას იქონიებდა მასზე, უნდა დაბალანსებულიყო იმ ნებისმიერ სარგებელთან, რომელსაც ბავშვი მიიღებდა იმ ქვეყანაში ცხოვრებით. ამასთანავე, აღსანიშნავი იყო ისიც, რომ ბავშვის გადაადგილებამდე მამასა და ბავშვს შორის ურთიერთობის უფლებებზე დანესებული იყო შეზღუდვები. უფრო მეტიც, მამამ ამ შემთხვევამდე ორჯერ იქორწინა, ეყოლა ქალიშვილი, რომლისთვისაც ვერ უზრუნველყო ალიმენტის გადახდა. ევროპული სასამართლო ეჭვობდა, რომ ამგვარი გარემოებებს არ ექნებოდათ პოზიტიური ზეგავლენა ბავშვის კეთილდღეობასა და განვითარებაზე. რაც შეეხება დედას, ისრაელში მისი დაბრუნება მას სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების რისკის წინაშე დააყენებდა, მაგალითად, თავისუფლების აღკვეთის სასჯელის წინაშე. ამკარა იყო, რომ ამგვარი სიტუაცია ვერ იქნებოდა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებში, იმის გათვალისწინებით, რომ დედა, სავარაუდოდ, ერთადერთი ადამიანი იყო, რომელთანაც ჰქონდა კავშირი. გარდა ამისა, ისრაელში დაბრუნებაზე დედის მხრიდან უარის გაცხადება არ იქნებოდა აბსოლუტურად გაუმართლებელი. მამას არასდროს უცხოვრია ბავშვთან ერთად მარტო და არ უნახავს იგი ორი წლის ასაკში გამგზავრების შემდეგ. შესაბამისად, ევროპული სასამართლო ვერ დარწმუნდა, რომ ბავშვის ისრაელში დაბრუნება მის საუკეთესო ინტერესებში იქნებოდა. რაც შეეხება დედის ვითარებას, ისრაელში მისი დაბრუნება გამოიწვევდა დედის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებით დაცულ სფეროში არაპროპორციულ ჩარევას. შედეგად, ადგილი ექნებოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას ორივე განმცხადებელთან მიმართებით, იმ შემთხვევაში, თუ მეორე განმცხადებლის ისრაელში დაბრუნების შესახებ გადაწყვეტილება აღსრულდებოდა.

მაგალითი: საქმეში, *X v. Latvia*,¹⁹⁰ დედა დავობდა, რომ მისი ქალიშვილის ავსტრალიაში დაბრუნება, საიდანაც ამ უკანასკნელის გადაადგილება განხორციელდა უკანონოდ, ბავშვს დააყენებდა სერიოზული ზიანის წინაშე. იმის განსაზღვრისას, შეძლეს თუ არა ეროვნულმა სასამართლოებმა რისკის წინაშე მყოფ კონკურენტულ ინტერესებს შორის სამართლიანი ბალანსის უზრუნველყოფა – თავიანთი დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში – ბავშვის საუკეთესო ინტერესები გათვალისწინებული უნდა იქნეს უპირველესად. ჰააგის კონვენციისა და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ჰარმონიული ინტერპრეტაციის მიღწევის მიზნით, ის ფაქტორები, რომლებსაც შეუძლიათ ჰააგის კონვენციის მე-12, მე-13 და მე-20 მუხლების მიხედვით ბავშვის დაუყოვნებლივ დაბრუნების საგამონაკლისო ვითარების შექმნა, ბავშვის დაბრუნების თაობაზე გადაწყვეტილების მიმღები სახელმწიფოს მიერ, რომელსაც ამ საკითხის ირგვლივ უნდა მიეღო საკმარისად დასაბუთებული გადაწყვეტილება, აუცილებლად უნდა იქნეს მკაფიოდ გათვალისწინებული, ხოლო შემდგომ იგი უნდა შეფასდეს ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის ჭრილში. ეს მუხლი ადგილობრივ ხელისუფლებას აკისრებდა პროცედურულ ვალდებულებას, რომ ბავშვის დაბრუნების შესახებ განცხადების შეფასებისას, სასამართლოებს უნდა განესაზღვრათ „სერიოზული რისკის“ არსებობის საკითხი იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვი დაბრუნდებოდა და მიეღო შესაბამისი გადაწყვეტილება რელევანტური დასაბუთებით. „სერიოზული რისკის“ ზუსტ ბუნებასთან მიმართებით, ჰააგის კონვენციის მე-13 მუხლის (b) პუნქტში განსაზღვრული გამონაკლისი შემთხვევები ვრცელდება მხოლოდ სიტუაციებზე, რომლის ატანაც ბავშვს გონივრულად არ შეუძლია. წინამდებარე საქმეში განმცხადებელმა ლატვიის სააპელაციო სასამართლოს წინაშე წარადგინა ფსიქოლოგის დასკვნა, რომლითაც დასტურდებოდა, რომ

¹⁹⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *X v. Latvia* [დიდი პალატა], No. 27853/09, 2013 წლის 26 ნოემბერი, პარაგ. 101, 106, 107 და 115–119.

დედასთან დაუყოვნებლივ განშორების შემთხვევაში, არსებობდა ბავშვის მიერ ტრავმის მიღების სერიოზული რისკი. მიუხედავად იმისა, რომ სწორედ ეროვნულ სასამართლოებს ევალებოდათ ბავშვისთვის „სერიოზული რისკის“ არსებობის საკითხის შეფასება და ფსიქოლოგის დასკვნაც პირდაპირ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს უკავშირდებოდა, რეგიონალურმა სასამართლომ უარი განაცხადა ფსიქოლოგის დასკვნის საბოლოო შედეგების შეფასებაზე, დაეყრდნო რა, ჰააგის კონვენციის მე-13 მუხლის „b“ პუნქტს. ამავდროულად, ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ შეძლეს იმ საკითხის განსაზღვრა, იყო თუ არა დედისთვის შესაძლებელი, საკუთარ ქალიშვილს ავსტრალიაში გაჰყოლდა და შეძლებდა თუ არა იგი იქ მასთან კონტაქტის შენარჩუნებას. იმის გათვალისწინებით, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ შეძლეს განმცხადებლის ბრალდებათა ეფექტური შეფასება, ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილი გადაწყვეტილების მიღების პროცესი ვერ აკმაყოფილებდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის განუყოფელ პროცედურულ მოთხოვნებს, შესაბამისად, განმცხადებლის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებით დაცულ სფეროში განხორციელდა არაპროპორციული ჩარევა.

6

ალტერნატიული ზრუნვიდან ოჯახურ ზრუნვამდე და შვილად აყვანა

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-7 მუხლი (ოჯახური ცხოვრება) და 24-ე მუხლი (ბავშვის უფლებები)</p> <p>ბრიუსელი II bis რეგულაცია (2201/2003)</p>	<p>ალტერნატიული ზრუნვიდან ოჯახურ ზრუნვამდე</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება)</p> <p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული) მე-17 მუხლი (ბავშვებისა და ახალგაზრდების უფლებები სოციალურ, სამართლებრივ და ეკონომიკურ დაცვაზე).</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Wallová and Walla v. the Czech Republic</i>, No. 23848/04, 2006 (არაადეკვატური საცხოვრებელი პირობების გამო ზრუნვის დანესებულებაში მოთავსება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Saviny v. Ukraine</i>, No. 39948/06, 2008 (სოციალური და ეკონომიკური მიზეზების გამო ზრუნვის დანესებულებაში მოთავსება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>B. v. Romania</i> (No. 2), No. 1285/03, 2013 (მშობლების ჩართულობა გადანაცვების მიღების პროცესში)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული</p>

		<p>ლი სასამართლო, <i>B.B. and F.B. v. Germany</i>, Nos. 18734/09 და 9424/11, 2013 (საპროცესო ხარვეზები გადაწყვეტილების მიღების პროცესში)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Olsson v. Sweden</i> (No. 1), No. 10465/83, 1988 (ზრუნვის განხილვის შესახებ ბრძანების იმპლემენტაცია)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>T. v. the Czech Republic</i>, No. 19315/11, 2014 (კონტაქტის მნიშვნელობა)</p>
--	--	--

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 24-ე მუხლი (ბავშვის უფლებები)	შვილად აყვანა	<p>ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენცია (შესწორებული).</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Pini and Others v. Romania</i>, Nos. 78028/01 and 78030/01, 2004 (ბავშვის ინტერესებისთვის პრიორიტეტის მინიჭება შვილად აყვანის დროს)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Kearns v. France</i>, No. 35991/04, 2008 (მშობლის თანხმობა გაშვილებაზე).</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>E.B. v. France</i> [დიდი პალატა], No. 43546/02, 2008 (ლესბოსელი ქალების მერ შვილად აყვანის უფლების ქონა).</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Gas and Dubois v. France</i>, No. 25951/07, 2012 (გეი წყვილის მიერ შვილად აყვანის უფლების ქონა).</p>

		<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>X and Others v. Austria</i> [დიდი პალატა], No. 19010/07, 2013 (მეორე მშობლის მიერ შვილად აყვანა ერთნაირ სქესიანი წყვილისთვის).</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Harroudj v. France</i>, No. 43631/09, 2012 (<i>kafala</i> და შვილად აყვანა).</p>
--	--	---

ყველა ბავშვს აქვს ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რომელიც აღიარებულია ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-7 მუხლითა და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) მე-8 მუხლით (იხ. მე-5 თავი). როგორც ევროპის კავშირის, ისე ევროპის საბჭოს სამართალი ხაზს უსვამს ბავშვისთვის ოჯახური ურთიერთობის მნიშვნელობაზე, ეს კი მოიცავს ბავშვის უფლებას, არ წაერთვას მშობელთან ურთიერთობის შენარჩუნების უფლება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს, თავის მხრივ, ბავშვის ინტერესებთან მოდის წინააღმდეგობაში.¹⁹¹ ძალიან რთულია ბალანსის პოვნა იმის უზრუნველყოფას შორის, რომ ბავშვი მშობლებთან დარჩეს ბავშვის ოჯახური ცხოვრების დაცვის შესაბამისად და რომ იგი დაცული იყოს ზიანისგან. როდესაც ბავშვი განშორებული ან სხვაგვარად განცალკევებულია ოჯახისგან, ის შეიძლება გადაეცეს მინდობით აღმზრდელ ოჯახებს. ოჯახური ცხოვრება არ მთავრდება მშობლების განშორებით და მოითხოვს ურთიერთობის შენარჩუნებას ოჯახის გაერთიანების მიზნით, თუ ეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს შეესაბამება. ზოგიერთ შემთხვევაში, გაშვილების გზით ადგილი აქვს სამუდამო განცალკევებას. გაშვილების შესახებ გადანაცვებილების საბოლოო გადაწყვეტილება მიუძღვნა ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დანერგვაში მოთავსების მატერიალურ და საპროცესო საკითხებს.

წინამდებარე თავის მიზანია ალტერნატიული ზრუნვის თაობაზე ევროპული სამართლის განხილვა. ევროპის კავშირის სამართალი, ძირითადად, ბრიუსელის II bis რეგულაციით, აწესრიგებს ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დანერგვაში მოთავსების პროცედურულ ასპექტებს. ეს რეგულაცია უნდა განიმარტოს ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის შესაბამისად, კერძოდ, 24-ე მუხლის ქრილში. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, ასევე, უამრავი გადანაცვებილება მიუძღვნა ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დანერგვაში მოთავსების მატერიალურ და საპროცესო საკითხებს.

სექცია 6.1. იწყება გარკვეული ზოგადი პრინციპების წარმოდგენით, რომლებიც აწესრიგებენ ოჯახურ ზრუნვას მოკლებული ბავშვების მდგომარეობას. 6.2 სექცია აანალიზებს ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დანერგვაში გადაყვანის მარეგულირებელ კანონმდებლობას, ხოლო 6.3. სექცია მიმოიხილავს ევროპულ სამართალს ბავშვის შვილად აყვანის თაობაზე.

6.1. ალტერნატიული ზრუნვა: ზოგადი პრინციპები

საკვანძო საკითხები:

- ალტერნატიული ზრუნვა არის დაცვის დროებითი ღონისძიება.
- საერთაშორისო სამართალი ადასტურებს, რომ ოჯახზე დაფუძნებულ ზრუნვას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ზრუნვის განევის სხვა ალტერნატიულ ფორმებთან მიმართებით.

¹⁹¹ ევროპის კავშირი (2012), Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ 2012 C 326, მუხლი 24 (3).

- ბავშვებს აქვთ ინფორმაციის მიღებისა და შეხედულებების გამოხატვის უფლება ალტერნატიული ზრუნვის დანესებულებაში მათი მოთავსების თაობაზე.

ევროპის კავშირის, ევროპის საბჭოსა და საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ალტერნატიული ზრუნვის განევის შესახებ არსებობს 6 ძირითადი პრინციპი.

პირველი პრინციპი – ალტერნატიული ზრუნვა არის დამცავი ღონისძიება, რომელიც უზრუნველყოფს ბავშვის დროებით უსაფრთხოებას და, სადაც შესაძლებელია, ამარტივებს ბავშვის თავიანთ ოჯახებში დაბრუნებას.¹⁹² იდეალურ ვითარებაში, ეს პრობლემის გადაჭრის დროებითი საშუალებაა. ზოგჯერ, იგი დამცავი ღონისძიებაა, რომელიც გამოიყენება ოჯახის გაერთიანების პროცესში, მაგალითად, მიგრანტი ბავშვების, რომლებიც უფროსების გარეშე გადაადგილდებიან ან ოჯახებთან განშორებული მიგრანტი ბავშვების შემთხვევაში.¹⁹³ სხვა შემთხვევებში, იგი შეიძლება წარმოადგენდეს დამცავ ღონისძიებას, რომელიც ელოდება ოჯახში არსებული მდგომარეობის შემდგომ განვითარებას, მაგალითად, მშობლის ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესებას ან მშობელთა მხარდამჭერით უზრუნველყოფას.

მეორე, საერთაშორისო სამართალი ადასტურებს, რომ ოჯახზე დაფუძნებული ზრუნვა (მაგალითად, მინდობით აღმზრდელი ოჯახები) არის, ზრუნვის სხვა ალტერნატიულ ფორმებს შორის, ყველაზე ოპტიმალური ბავშვის დაცვისა და განვითარების უზრუნველყოფისთვის. ეს დადგენილია ბავშვზე ალტერნატიული ზრუნვის შესახებ გაეროს გენერალური ასამბლეის სახელმძღვანელო პრინციპებითა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების გაეროს კონვენციით (CRPD), რომლის მონაწილე მხარეს ევროპის კავშირიც წარმოადგენს.¹⁹⁴ CRPD ცალსახად ადგენს შემდეგს: „იმ შემთხვევაში, როდესაც ოჯახი ვერ ახერხებს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვზე ზრუნვას, მონაწილე სახელმწიფოები იღებენ ვალდებულებას, მიიღონ ყველა ზომა ალტერნატიული ზრუნვის ორგანიზებისათვის, ფართო სანათესავო წრის ჩართვით, ხოლო ასეთი შესაძლებლობის არარსებობის შემთხვევაში, ოჯახურ გარემოსთან მიახლოებული გარემოს შექმნით.“¹⁹⁵ მინდობით აღზრდა უნდა შეიზღუდოს იმ საქმეებამდე, სადაც ასეთ ვითარებაში ცხოვრება სპეციალურად არის აუცილებელი, საჭირო და კონსტრუქციული ცალკეული ბავშვისთვის ან მისი საუკეთესო ინტერესებისთვის.¹⁹⁶

მესამე, ბავშვის უფლება მზრუნველის ან წარმომადგენლის ყოლაზე, საკვანძო ელემენტია მისი სხვა, უფრო ფართო უფლებების დაცვისთვის.¹⁹⁷ მართალია, ევროპის კავშირის სამართალში არ არსებობს მზრუნველობამოკლებული ბავშვისთვის ზრუნვის გამწევი პირის დანიშვნის პირდაპირი ზოგადი ვალდებულება, თუმცა, სულ მცირე, ევროპის კავშირის შვიდი დირექტივა ნევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს ბავშვისთვის მზრუნველის დანიშვნას სხვადასხვა კონტექსტისა და ფაქტობრივი გარემოებების შესაბამისად, ზოგიერთი კი პირდაპირ უკავშირდება მშობლის ზრუნვის გარეშე დარჩენილი ბავშვის ვითარებას.¹⁹⁸ დამატებით, სამართლის ეს დარგი განმტკიცებულია ბავშვზე ალტერნატიული ზრუნვის შესახებ გაეროს გენერალური ასამბლეის სახელმ-

¹⁹² გაერო, გენერალური ასამბლეა (2010), *Guidelines for the alternative care of children*, A/RES/64/142, 2010 წლის 24 თებერვალი, პარაგ. 48–51; ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2013), *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3 para. 1)*, UN Doc. CRC/C/GC/14, 2013 წლის 29 მაისი, პარაგ. 58–70.

¹⁹³ გაერო, გენერალური ასამბლეა, Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, Art. 22; ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2005), *General Comment No. 6 (2005): Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, UN Doc. CRC/GC/2005/6, 2005 წლის 01 სექტემბერი, პარაგ. 81–83.

¹⁹⁴ გაერო, გენერალური ასამბლეა, (2010), *Guidelines for the alternative care of children*, A/RES/64/142, 2010 წლის 24 თებერვალი, პარაგ. 20–22; UN, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2006), *General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood*, UN Doc. CRC/C/GC/7/Rev.136 (b), 2006 წლის 20 სექტემბერი, პარაგ. 18. გაერო, Convention on the rights of persons with disabilities (CRPD), 2006 წლის 13 დეკემბერი, მუხლი 23 (5) (იხ. ასევე მუხლი 7).

¹⁹⁵ გაერო, Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), 2006 წლის 13 დეკემბერი, მუხლი 23 (5).

¹⁹⁶ გაერო, გენერალური ასამბლეა, (2010), *Guidelines for the alternative care of children*, 2010 წლის 24 თებერვალი, A/RES/64/142, პარაგ. 21.

¹⁹⁷ FRA (2014a), გვ. 31.

¹⁹⁸ იქვე, გვ. 14.

ძღვანელო პრინციპების (ეს პრინციპები, ზოგადად, ეხება მშობლის ზრუნვის გარეშე დარჩენილ ბავშვებს), ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციისა (კონკრეტულად იმ ბავშვებს, რომელსაც არ ახლავთ უფროსები) და ევროპის საბჭოს ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ კონვენციის მეშვეობით.¹⁹⁹ ყველაზე ხშირად, სამართლებრივი მეურვის მანდატი ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვაში მდგომარეობს, ასევე – ბავშვის საერთო კეთილდღეობის უზრუნველყოფასა და მისი სამართლებრივი ქმედუნარიანობის მხარდაჭერაში (დამატებით, ზოგჯერ მისი სამართლებრივი წარმომადგენლობის განხორციელებაში).²⁰⁰

მეოთხე, ძირითად უფლებათა ევროპის კავშირის ქარტიის 24-ე მუხლში არსებული არაპირდაპირი სამართლებრივი ვალდებულება მოიაზრებს პოზიტიური ღონისძიებების განხორციელებას იმის უზრუნველსაყოფად, თუ რამდენად ხორციელდება ბავშვის მოთავსების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესი ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპისა²⁰¹ და მისი შეხედულებების²⁰² უპირველესად გათვალისწინების შესაბამისად. ბავშვის უფლებათა კომიტეტის N5 და N14 ზოგადი კომენტარები,²⁰³ ისევე, როგორც ბავშვზე ალტერნატიული ზრუნვის შესახებ გაეროს გენერალური ასამბლეის სახელმძღვანელო პრინციპები, ხაზს უსვამენ ბავშვის მიერ ინფორმაციის, მათ შორის, თავისი უფლებებისა და არჩევანის შესახებ ინფორმაციის, მიღების უფლების უზრუნველყოფის საჭიროებას, აგრეთვე, ბავშვის უფლებას „გაიარონ მასთან კონსულტაცია და მისი შეხედულებები გაითვალისწინონ ამ უკანასკნელის ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად.“²⁰⁴

მეხუთე, ბავშვთა უფლებების უფრო ფართო სპექტრი, რომელიც დაცულია ძირითად უფლებათა ევროპის კავშირის ქარტიით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციითა და ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციით, ჩვეულებრივად ვრცელდება ალტერნატიულ ზრუნვასთან დაკავშირებულ საქმეებზე (მაგ., მინდობით აღზრდა). აღნიშნული მოიცავს მათ სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს (მაგ., მათი პირადი ცხოვრების უფლებას, გამოხატვის თავისუფლებას, რელიგიის თავისუფლებას და ყველა ფორმის ძალადობისაგან დაცვის უფლებას) და სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებებს (მათ შორის, უფლებას განათლებაზე, ჯანდაცვასა და კულტურულ აქტივობებში მონაწილეობაზე).²⁰⁵

მეექვსე, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-4 მუხლი სახელმწიფოებს ავალდებულებს კონვენციის იმპლემენტაციის მიზნით „ყველა შესაბამისი საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული ან სხვა სახის ღონისძიებების“ განხორციელებას. ევროპის სოციალური ქარტიის (შესწორებული) მე-17 მუხლის პირველი პუნქტის „c“ ქვეპუნქტი ანალოგიურად ავალდებულებს სახელმწიფოებს, უზრუნველყონ სახელმწიფოს მიერ იმ ბავშვებისა და ახალგაზრდების დაცვა და მათთვის სპეციალური დახმარების განევა, რომლებიც დროებით ან განსაზღვრული ვადით მოკლებულნი არიან ოჯახურ ზრუნვას.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა, რომ ბრიუსელის II bis რეგულაცია ვრცელდება ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებებში მოთავსებაზე. როგორც მე-5 თავში აღინიშნა, ბრიუსელის II bis რეგულაცია

¹⁹⁹ გაერო, გენერალური ასამბლეა, (2010), *Guidelines for the alternative care of children*, 2010 წლის 24 თებერვალი, A/RES/64/142, პარაგ. 100–103; გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი, *General Comment No. 6, (2005): Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, UN Doc. CRC/GC/2005/6, 2005 წლის 01 სექტემბერი, პარაგ. 33–38; ევროპის საბჭო, *Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, CETS No. 197, 2005, მუხლი 10 (4).

²⁰⁰ FRA (2014a), გვ. 15.

²⁰¹ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2013), *General Comment No. 14 (2013) on the right to have his/her best interest taken as a primary consideration (art.3 para. 1)*, UN Doc. CRC/C/GC/14, 2013 29 მაისი.

²⁰² გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2009), *General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard*, UN Doc. CRC/C/GC/12, 2009 20 ივლისი, პარაგ. 97.

²⁰³ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი, *General Comment No. 14*, პარაგ. 15 (g), 2013 29 მაისი; *General Comment No. 5*, პარაგ. 24, 2003 წლის 27 ნოემბერი.

²⁰⁴ გაერო, გენერალური ასამბლეა (2010), *Guidelines for the alternative care of children*, 2010 24 თებერვალი, A/RES/64/142, პარაგ. 6.

²⁰⁵ EU Charter of Fundamental Rights, მუხლები. 3–4, 7, 10–11, 14 და 24; ECHR, განსაკუთრებით მუხლი 8; და CRC, მუხლები. 13–14, 16, 19, 28, 29, 24, 31 და 37; გაერო, გენერალური ასამბლეა (2010), *Guidelines for the alternative care of children*, 2010 წლის 24 თებერვალი, A/RES/64/142, Sec. 2.

ახდენს ბავშვთა უფლებების პრინციპების ინკორპორირებას საკუთარი მიდგომის შემუშავებისას და ხაზს უსვამს, რომ ყველა ბავშვის თანასწორობა, ბავშვის საუკეთესო ინტერესები და ბავშვის უფლება, იყოს მოსმენილი, სხვა უფლებებს შორის, გათვალისწინებული უნდა იქნეს.²⁰⁶ ამ შემთხვევაში, „მშობლის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული სასამართლო გადაწყვეტილებების ცნობაზე უარის თქმის საფუძვლები“, რაც თავის მხრივ, მოცემულია ბრიუსელი II bis რეგულაციის 23-ე მუხლში, ინსტრუქციულ ხასიათს ატარებს. 23-ე მუხლი ადგენს, რომ გადაწყვეტილება არ უნდა იყოს აღიარებული:

„(ა) თუ ასეთი აღიარება პირდაპირ ეწინააღმდეგება ნეკრ სახელმწიფოს საჯარო პოლიტიკას, რომლის იურისდიქციის ფარგლებშიც ასეთი ცნობა ან აღიარება მოითხოვება, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით;

(ბ) თუ მისი აღიარება მოხდა, გარდა გადაუდებელი შემთხვევებისა, ბავშვისთვის თავისი შეხედულებების გამოხატვის შესაძლებლობის მიცემის გარეშე, იმ ნეკრ სახელმწიფოს პროცედურების ფუნდამენტური პრინციპების დარღვევით, რომლის იურისდიქციის ფარგლებშიც მოითხოვება აღიარება [...].“

დასახელებული რეგულაციის თანახმად, იურისდიქცია განისაზღვრება ბავშვის ძირითადი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, უამრავი შეზღუდული გამონაკლისით, მათ შორის, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებით (ბრიუსელი II bis რეგულაციის მე-8, მე-12 და მე-15 მუხლები).

ევროპის საბჭოს სამართლის შესაბამისად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ადგენს, რომ ოჯახი წარმოადგენს ბუნებრივ გარემოს ბავშვის კეთილდღეობისა და აღზრდისთვის. თუმცა, როდესაც ოჯახს არ შეუძლია ბავშვის სათანადო ზრუნვითა და დაცვით უზრუნველყოფა, შესაძლებელია წამოიჭრას ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში გადაყვანის აუცილებლობა. ასეთი გადაყვანა გულისხმობს ოჯახური ცხოვრების უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევას. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ, უმეტეს შემთხვევაში, ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსება უნდა განიხილებოდეს, როგორც დროებითი ღონისძიება და ბავშვი, საბოლოოდ, აუცილებლად უნდა დაუბრუნდეს თავის ოჯახს, რათა შეძლოს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებით სარგებლობა.²⁰⁷

მართალია, ევროპული კონვენცია ნეკრ სახელმწიფოებს არ უწესებს ბავშვის ზრუნვითა და დაცვით უზრუნველყოფის განსაკუთრებულ ვალდებულებას, თუმცა, ევროპის სოციალური ქარტიის მე-17 მუხლი ნეკრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს, „განახორციელონ ყველა სათანადო და საჭირო ღონისძიება, რაც აუცილებელია სახელმწიფოს მიერ ბავშვისა და ახალგზრდის განსაკუთრებული დაცვისა და მხარდაჭერის უზრუნველყოფისთვის, რომლებიც დროებით ან განუსაზღვრელი ვადით, მოკლებულნი არიან მათი ოჯახის მხარდაჭერას.“²⁰⁸

6.2. ბავშვის მოთავსება ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში

საკვანძო საკითხები:

- ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში ბავშვის მოთავსების შესაძლებლობა დადგენილი უნდა იყოს კანონით, შეესაბამებოდეს ლეგიტიმურ მიზანს და უნდა იყოს აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში. კომპეტენტური ხელისუფლების მიერ აუცილებლად უნდა იყოს წარმოჩენილი რელევანტური და საკმარისი მიზეზები ამ ღონისძიების განხორციელებისთვის.

²⁰⁶ Brussels II bis, პრეამბულა. იხ. აგრეთვე, მე-5 თავი.

²⁰⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K.A. v. Finland*, No. 27751/95, 2003 წლის 14 იანვარი. The Committee of Ministers of the Council of Europe has endorsed this approach in its Recommendation on the rights of children living in residential institutions, მიღებულია 2005 წლის 16 მარტს.

²⁰⁸ ევროპის საბჭო, European Social Charter (revised), CETS No. 163, 1996, მუხლი 17 (1) c.

- ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, გადანყვეტილების მიღების პროცესი უნდა ექვემდებარებოდეს დაცვის კონკრეტულ საპროცესო მექანიზმებს.

ევროპის საბჭოს სამართლის შესაბამისად,²⁰⁹ ბავშვის მოთავსება ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მხოლოდ მაშინ შეესაბამება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს, როდესაც ასეთი მოთავსება თანხვედრაშია მოქმედ კანონმდებლობასთან, ემსახურება ლეგიტიმურ მიზანს (მაგალითად, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვას) და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში. ეს ბოლო ასპექტი ავალდებულებს ეროვნულ სასამართლოებს, წარმოადგინონ მიზეზები, რომლებიც ერთდროულად საკმარისი და რელევანტურია, სასურველი მიზნის მიღწევისთვის გამოსაყენებელი საშუალებების მიზანშეწონილების დასაბუთების მიზნით.

მაგალითი: საქმეში, *Olsson v. Sweden (No. 1)*,²¹⁰ განმცხადებლებმა გაასაჩივრეს მათი სამი შვილის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების გადანყვეტილება. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, დაადგინა რა, რომ ბავშვების ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსება ექცეოდა სახელმწიფოს დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში, ყურადღება გაამახვილა გამოყენებულ საშუალებასა და მიდგომაზე, რომლის ფარგლებშიც განხორციელდა ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების განჩინების იმპლემენტაცია. სასამართლოს მოსაზრებით, ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების გადანყვეტილება უნდა განხილულიყო დროებით ღონისძიებად და აუცილებლად უნდა შეწყვეტილიყო რაც შეიძლება სწრაფად, როდესაც საქმის ფაქტობრივი გარემოებები მისცემდა ეროვნულ ხელისუფლებას ასე მოქცევის შესაძლებლობას, ამასთან, გაშვილება არ წარმოადგენდა მიზანს. გამოყენებული ღონისძიებები აუცილებლად შესაბამისი უნდა იყოს ბიოლოგიური ოჯახის გაერთიანების საბოლოო ლეგიტიმურ მიზანთან. ამ კუთხით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ეროვნულმა ხელისუფლებამ ბავშვები მოათავსა ერთმანეთისაგან განცალკევებულ მინდობით აღმზრდელ სახლებში, რომლებიც, როგორც ერთმანეთისგან, ისე მშობლებისგან, იყო მნიშვნელოვანი მანძილით დაშორებული. მართალია, ადგილობრივი ხელისუფლება, ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების განჩინების იმპლემენტაციის პროცესში, მოქმედებდა კეთილსინდისიერების პრინციპის შესაბამისად, თუმცა, სასამართლომ აღნიშნა, რომ ადმინისტრაციული სირთულეების წონად მიზეზად მოყვანა, მაგალითად, ბავშვის მოთავსების ადგილმდებარეობის განსაზღვრის მიზნით, მინდობით აღმზრდელი ოჯახების არარსებობა, გაუმართლებელი იყო რიგ მიზეზთა გამო. ისეთ ფუნდამენტურ სფეროსთან მიმართებით, როგორიცაა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემა, ასეთი მიზეზები მეორეხარისხოვანი უნდა იყოს. ამდენად, სასამართლომ დაადგინა რა, ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა, აღნიშნა, რომ ეროვნული ხელისუფლების მიერ ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების განჩინების იმპლემენტაციისთვის აუცილებლად განსაზღვრული ღონისძიებების დასაბუთების მიზნით, არ იყო წარმოდგენილი საკმარისი მიზეზები მე-8 მუხლით განმტკიცებული ლეგიტიმური მიზნის მიღწევისთვის გამოყენებული საშუალების პროპორციულად მიჩნევისათვის.

ბოლო პერიოდში ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ბავშვთა ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების თაობაზე მიღებული გადანყვეტილების სამართლებრივი საფუძვლები მე-8 მუხლის მიხედვით.

მაგალითი: საქმეში, *Wallová and Walla v. the Czech Republic*,²¹¹ განმცხადებლებმა გაასაჩივრეს მათი ხუთი შვილის ორ სხვადასხვა ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების

²⁰⁹ ბავშვების განთავსება ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში ევროპის საბჭოში პოლიტიკური დებატების საგანია მრავალი წლის განმავლობაში. იხ. მაგალითად, Committee of Ministers Resolution (77) 33 on the placement of children, მიღებულია 1977 წლის 03 ნოემბერს.

²¹⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Olsson v. Sweden (No. 1)*, No. 10465/83, 1988 წლის 24 მარტი.

²¹¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Wallová and Walla v. the Czech Republic*, No. 23848/04, 2006 წლის 26 ოქტომბერი (ხელმისაწვდომია ფრანგულად).

(არადამაკმაყოფილებელი საცხოვრებელი პირობების გამო) გადაწყვეტილება. მშობლების არასტაბილური ეკონომიკური მდგომარეობის საფუძვლით, 2002 წელს გამოიცა ბავშვების ალტერნატიული ზრუნვის დანესებულებაში განთავსების განჩინება, ხოლო შემდგომ, ეს განჩინებები გაუქმდა მშობლების ფინანსური და საცხოვრებელი ვითარების გაუმჯობესების გამო. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვების ზრუნვის დანესებულებაში მოთავსების შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების საფუძველს წარმოადგენდა სათანადო საცხოვრებელი პირობებისთვის შესაბამისი რესურსების არარსებობა, ამ ვითარების აღმოსაფხვრელად კი შესაძლებელი იყო შედარებით ნაკლებად ზიანის მომტანი საშუალების გამოყენება. ჩეხეთის კანონმდებლობის მიხედვით, არსებობდა ოჯახის საცხოვრებელი და ჰიგიენური ვითარების მონიტორინგის, აგრეთვე, ასეთი ოჯახებისთვის მდგომარეობის გაუმჯობესების თაობაზე რჩევების მიცემის შესაძლებლობა, თუმცა, ეს ღონისძიებები არ გამოყენებულა. მართალია, ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დანესებულებაში მოთავსების მიზეზები რელევანტური იყო, მაგრამ ისინი არ იყო საკმარისი, ხოლო ეროვნულ ხელისუფლებას არ გამოუჩენია საკმარისი ძალისხმევა, დახმარებოდა განმცხადებელს არსებული ვითარების დაძლევაში სხვა ალტერნატიული ღონისძიებების შეთავაზების გზით. სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას, ასევე მხედველობაში მიიღო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების კომიტეტის დასკვნები, რომლის თანახმად, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპი, რომელიც უპირველესად უნდა იქნეს გათვალისწინებული ბავშვთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღებისას, ჯერ კიდევ არ არის ადეკვატურად განმარტებული და იმპლემენტირებული ბავშვებზე გავლენის მქონე ჩეხეთის კანონმდებლობაში, სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და პოლიტიკაში.

მაგალითი: სამქეში, *Saviny v. Ukraine*,²¹² განმცხადებლის შვილები მოათავსეს ალტერნატიული ზრუნვის დანესებულებაში, მშობელთა ფინანსური შესაძლებლობების არქონისა და ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილების საფუძვლით, რომლის თანახმადაც, მშობელთა პიროვნული მახასიათებლები საფრთხის წინაშე აყენებდა ბავშვთა სიცოცხლეს, ჯანმრთელობასა და მორალურ აღზრდას. აღნიშნული საქმის შეფასებისას, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ეჭვქვეშ დააყენა იმ მტკიცებულებათა ადეკვატურობა, რითაც იხელმძღვანელა ეროვნულმა ხელისუფლებამ და დაადგინა, რომ საქმეში არ არსებობდა საკმარისი ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ რა ფარგლებში იყო განმცხადებლისთვის ხელმისაწვდომი სოციალური მხარდაჭერა. აღნიშნული მეტად მიზანშეწონილი იქნებოდა შეფასების პროცესის განხორციელებისას, რომლის დროსაც უნდა განსაზღვრულიყო, თავი ხომ არ აარიდა ეროვნულმა ხელისუფლებამ ოჯახის გაერთიანების ვალდებულების შესრულებას და სათანადოდ გამოიკვლია თუ არა ნაკლებად ზიანის მომტანი ღონისძიების გამოყენების საკითხი, სანამ გამოიყენებდა ბავშვების მშობლებისგან განცალკევების საშუალებას. მეტიც, ეროვნულ სასამართლოებში პროცესების მიმდინარეობისას ბავშვებს არ ჰქონდათ საკუთარი მოსაზრებების გამოხატვის შესაძლებლობა. საბოლოოდ, მართალია, ეროვნული ხელისუფლების მიერ ბავშვის განმცხადებლებისგან განცალკევების განჩინებაში წარმოდგენილი არგუმენტები და მიზეზები რელევანტური იყო, თუმცა, არ იყო საკმარისი იმისათვის, რომ გამართლებულიყო განმცხადებლის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებით დაცულ სფეროში ასეთი სერიოზული ჩარევა. ამდენად, სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო მოითხოვს, რომ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის შესაბამისად ჩასატარებელი გადაწყვეტილების მიღების პროცესი, რომელიც ეხება ოჯახური ცხოვრების პატივისცემას, დაექვემდებაროს დაცვის გარკვეულ საპროცესო მექანიზმებს. სასამართლოს თანახმად, გადაწყვეტილების მიღების პროცესი (ადმინისტრაციული და სასამართლო პროცესი), რომელიც იწვევს ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებით დაცულ სფეროში

²¹² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Saviny v. Ukraine*, No. 39948/06, 2008 წლის 18 დეკემბერი.

ჩა-რევას, უნდა იყოს სამართლიანი და შესაბამებოდეს კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული ინტერესების პატივისცემის იდეას. კონვენციის მე-8 მუხლი ითვალისწინებს იმის განსაზღვრას, თუ რამდენად იყვნენ „მშობლები სათანადოდ ჩართულნი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში [...] იმ ხარისხით, რომ გარანტირებული ყოფილიყო მათი ინტერესების დაცვის შესაბამისი და ადეკვატური საშუალებები.“²¹³ აღნიშნული მოიცავს მშობლების სათანადოდ ინფორმირებას პროცესის მიმდინარეობის თაობაზე, უზრუნველყოფას, რომ მშობლებს შეეძლოთ მათ შესახებ მიმდინარე სასამართლო პროცესებში და მიღებულ გადაწყვეტილებებში მონაწილეობის მიღება,²¹⁴ აგრეთვე, ზოგიერთ შემთხვევაში, ბავშვის აზრის მოსმენასაც.²¹⁵

მაგალითი: საქმეში, *B. v. Romania (No. 2)*,²¹⁶ განმცხადებელს – დედას – დაუდგინდა პარანოიდული შიზოფრენია, რომელიც პოლიციამ არაერთხელ გადაიყვანა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მკურნალობისთვის. შვილები უკვე დიდი ხანია აღარ ცხოვრობდნენ დედასთან და მისი ავადმყოფობის გამო ისინი ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში განათავსეს. ევროპულ სასამართლოს უნდა განესაზღვრა, ბავშვების ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილების სერიოზული ბუნების გათვალისწინებით, რამდენად იყო მშობელი უზრუნველყოფილი თავისი ინტერესების დაცვის ადეკვატური ხარისხითა და საშუალებებით გადაწყვეტილების მიღების მთლიან პროცესში. სასამართლომ აღნიშნა, რომ მშობელს, რომელსაც ჰქონდა ფსიქიკური აშლილობის მძიმე ფორმა, არ დაენიშნა არც ადვოკატი, არც *ad litem* მეურვე სასამართლო პროცესებზე მისი წარმომადგენლობის განხორციელების მიზნით, შესაბამისად, შეუძლებელი იყო ბავშვებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღების თაობაზე მიმდინარე სასამართლო პროცესში განცხადებლის ჩართვა. ამასთანავე, განმცხადებლისა და მისი შვილების მდგომარეობა სასამართლომ 12 წლის განმავლობაში მხოლოდ ორჯერ გამოიკვლია, სანამ ბავშვები მიაღწევდნენ სრულწლოვნების ასაკს, ამდენად, არ არსებობდა განმცხადებელსა და სოციალურ მუშაკებს შორის რეგულარული კონტაქტის დამადასტურებელი არანაირი მტკიცებულება, რომელიც უზრუნველყოფდა შესაბამისი ორგანოების წინაშე განმცხადებლის პოზიციის წარდგენის შესაძლებლობას. დასახელებული ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ განმცხადებლის შვილის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ადეკვატურად არ განხორციელებულა მშობლის ინტერესების დაცვა, შესაბამისად, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული მშობლის უფლებები.

მაგალითი: საქმეში, *B.B. and F.B. v. Germany*,²¹⁷ განმცხადებლების 12 წლის ქალიშვილის ბრალდების შესაბამისად, მამა სისტემატურად ფიზიკურად ძალადობდა მასზე და მის რვა წლის ძმაზე, შედეგად, მშობელთა უფლებები გადაეცა არასრულწლოვანთა მართლსაჯულების სასამართლოს, ხოლო ბავშვები მოათავსეს ბავშვთა სახლში. რაიონულმა სასამართლომ, მიიღო რა გადაწყვეტილება ბავშვის მიერ მიცემული ჩვენების საფუძველზე, გამოსცა ბრძანება, რომლის თანახმად, განმცხადებლებს ჩამოერთვათ მშობლის უფლებები და გადაეცა არასრულწლოვანთა ოფისს. დაახლოებით ერთი წლის შემდეგ, მშობლებთან რიგით შეხვედრაზე გოგონამ აღიარა, რომ მან მოიტყუა მამის მხრიდან და-ძმაზე ძალადობის განხორციელების შესახებ, რის შემდეგაც ბავშვები დაუბრუნდნენ მშობლებს. განმცხადებლების საჩივრის განხილვისას, რომლის თა-

²¹³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *W. v. the United Kingdom*, No. 9749/82, 1987 წლის 8 ივლისი, პარაგ. 64.

²¹⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *McMichael v. the United Kingdom*, No. 16424/90, 1995 წლის 25 თებერვალი.

²¹⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *B. v. Romania (No. 2)*, No. 1285/03, 2013 წლის 19 თებერვალი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *B.B. and F.B. v. Germany*, Nos. 18734/09 და 9424/11, 2013 წლის 14 მარტი.

²¹⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *B. v. Romania (No. 2)*, No. 1285/03, 2013 წლის 19 თებერვალი.

²¹⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *B.B. and F.B. v. Germany*, Nos. 18734/09 და 9424/11, 2013 წლის 14 მარტი.

ნახმად, ეროვნულმა ხელისუფლებამ ვერ შეძლო რელევანტური ფაქტების ადეკვატურად შეფასება, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ პროფესიონალების მიერ გაკეთებული მცდარი შეფასება აუცილებლად არ ნიშნავს გამოყენებული ღონისძიებების შეუსაბამობას ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლთან. ბავშვების ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების განხილვა შესაძლებელია მხოლოდ იმ ვითარებისა და ფაქტობრივი გარემოების ფარგლებში, რაც იმ დროს იყო წარდგენილი სასამართლოს წინაშე. ევროპული სასამართლოს შეფასებით, ის ფაქტი, რომ რაიონული სასამართლო დაეყრდნო მხოლოდ ბავშვის მიერ მიცემულ ჩვენებას, თუმცა განმცხადებლებს წარდგენილი ჰქონდათ სამედიცინო ექსპერტების დასკვნა, რითიც არ დასტურდებოდა არასათანადო მოპყრობის რაიმე ნიშანი, იმ ფაქტთან ერთად, რომ სააპელაციო სასამართლომ ხელახლა არ გამოკითხა ბავშვები, იყო ძალიან მნიშვნელოვანი. რამდენადაც სასამართლო პროცესების მიმდინარეობისას ბავშვები უსაფრთხო ადგილას იყვნენ განთავსებულნი და არ არსებობდა აჩქარების საჭიროება, სასამართლოებს შეეძლოთ საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გამოკვლევა საკუთარი ინიციატივითა და გამოძიების ფარგლებში, რომელიც არ განახორციელეს. დასკვნის სახით, გერმანიის სასამართლოებმა ვერ შეძლეს საკმარისი არგუმენტების წარმოდგენა განმცხადებლებისთვის მშობლის უფლებების ჩამორთმევის შესახებ გადაწყვეტილების გასამართლებლად, შესაბამისად, დაარღვიეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

თუნდაც მაშინ, როდესაც ბავშვი ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაშია მოთავსებული, იგი ინარჩუნებს მშობლებთან კონტაქტის შენარჩუნების უფლებას. ეს უფლება აღიარებულია იქნა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით;²¹⁸ როგორც ევროპული სასამართლო აღნიშნავს, მშობლებსა და შვილებს შორის ურთიერთობა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის ძირითადი და განუყოფელი ნაწილია. იმის გათვალისწინებით, რომ ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსება, ზოგადად უნდა განიხილებოდეს როგორც დროებითი ღონისძიება, ოჯახური ურთიერთობის შენარჩუნება მნიშვნელოვანია ბავშვისთვის საკუთარ ოჯახთან წარმატებით დაბრუნების შესაძლებლობის უზრუნველყოფის მიზნით.²¹⁹ ევროპული კონვენციის მიხედვით, პოზიტიური ვალდებულებები გამომდინარეობს ამ პრინციპებიდან, რაც ქვემოთ მოცემულ საქმეებში იქნება განხილული.

მაგალითი: საქმეში, *T. v. the Czech Republic*,²²⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა საკითხი იმის თაობაზე, თუ რამდენად დაირღვა მამისა და მისი შვილის (განმცხადებლების) უფლებები, ამ უკანასკნელის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსებითა და სახელმწიფოს უმოქმედობით, მამა-შვილს შორის კონტაქტის უზრუნველყოფის ღონისძიებების გატარების კუთხით. ბავშვი მოთავსეს სპეციალურ დაწესებულებაში მას შემდეგ, რაც გარდაიცვალა დედა, ხოლო მამის მიერ სასამართლოს წინაშე ბავშვის მეურვეობის თაობაზე წარდგენილი განცხადება არ დაკმაყოფილდა მის პიროვნებასთან დაკავშირებით არსებული ეჭვების საფუძველზე. არც მამის შემდგომი მოთხოვნები დაკმაყოფილდა უქმე დღეების შვილთან ერთად გატარების თაობაზე, ხოლო თერაპიის ცენტრის დასკვნით, ბავშვისთვის არ იყო სასარგებლო მამასთან კონტაქტი, ვინაიდან ბავშვს მისი ეშინოდა, შესაბამისად, მამას შვილთან ურთიერთობა აეკრძალა. შემდგომ, სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომლის თანახმად, მამასა და შვილს შორის კონტაქტი უნდა განხორციელებულიყო მხოლოდ წერილობითი ფორმით, ბავშვის სურვილების შესაბამისად. ევროპულმა სასამართლომ, *inter alia* ხაზი გაუსვა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს ოჯახთან ურთიერთობის შენარჩუნების თვალსაზრისით, გარდა უკიდურესი შემთხვევებისა, როდესაც მშობლებთან კონტაქტის შენარჩუნება არ შეესაბამება ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს. ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დაწე-

²¹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Olsson v. Sweden* (No. 1), No. 10465/83, 1998 წლის 24 მარტი.

²¹⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Eriksson v. Sweden*, No. 11373/85, 1989 წლის 22 ივნისი.

²²⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *T. v. the Czech Republic*, No. 19315/11, 2014 წლის 17 ივლისი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

სებულებაში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების შეფასებისას, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ეროვნულმა ხელისუფლებამ განსაკუთრებული სიფრთხილით მიიღო ამ საქმეზე გადაწყვეტილება, ექსპერტ ფსიქოლოგებისა და ფსიქიატრების დასკვნის მოსმენისა და ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების შემდეგ. ამდენად, ბავშვის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსების თაობაზე გადაწყვეტილებასთან მიმართებით კონვენციის მე-8 მუხლი არ იყო დარღვეული. თუმცა, სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა განმცხადებლებს შორის კონტაქტის შეზღუდვის დაწესების გამო, კერძოდ, ბავშვის საცხოვრებელი დაწესებულების მიერ მშობელსა და შვილს შორის კონტაქტზე უარის თქმის თაობაზე გადაწყვეტილების სათანადოდ გაანალიზებისა და შესწავლის განუხორციელებლობის გამო, რადგან ასეთი გადაწყვეტილებები პირდაპირ ამცირებდა ოჯახის გაერთიანების შესაძლებლობებს.

მაგალითი: საქმეში, *K.A. v. Finland*,²²¹ განმცხადებლის შვილები მოათავსეს ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში იმ საფუძველზე, რომ ბავშვებზე განხორციელდა სექსუალური ძალადობა. ბავშვების ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდში ბავშვებსა და მშობლებს შორის ურთიერთობა ძალიან შეზღუდული იყო, აგრეთვე, ოჯახის გაერთიანების მცდელობას თითქმის არ ჰქონია ადგილი. საქმის გამოკვლევისას, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ სახელმწიფოს აქვს ოჯახის გაერთიანების მცდელობის პოზიტიური ვალდებულება, რაც უნდა განხორციელდეს სწრაფად, რამდენადაც გონივრულად შესაძლებელია, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ვალდებულების გათვალისწინებით. ევროპული სასამართლოს თანახმად, განმცხადებლის მიერ შვილთან ვიზიტის განხორციელების უფლებაზე მკაცრი შეზღუდვების დაწესება გამოხატავდა სოციალური კეთილდღეობის ორგანოს მიზანს, გაეძლიერებინა ბავშვსა და მეურვე ოჯახს შორის კავშირი, ბავშვის ბიოლოგიურ ოჯახის აღდგენის ხელშეწყობის ნაცვლად. აღნიშნული განხორციელდა ბავშვის მამის მდგომარეობის შესამჩნევი გაუმჯობესების მიუხედავად. შედეგად, დაირღვა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

6.3. შვილად აყვანა

საკვანძო დებულებები:

- შვილად აყვანა უზრუნველყოფს ალტერნატიულ ზრუნვას იმ ბავშვებისთვის, რომლებსაც არ შეუძლიათ ბიოლოგიურ მშობლებთან ერთად ცხოვრება.
- შვილად აყვანის საქმეებში ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს ენიჭება გადამწყვეტი მნიშვნელობა.
- ევროპის კავშირის ან ევროპის საბჭოს სამართალში არ გვხვდება შვილად აყვანის უფლება, თუმცა შვილად აყვანის პროცესი აუცილებლად უნდა შეესაბამებოდეს გაკრვეულ კრიტერიუმს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებშია.²²²

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, შვილად აყვანის საქმეებში ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს უნდა მიენიჭოს გადამწყვეტი მნიშვნელობა. ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის გარდა, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის სხვა ზოგადი პრინციპები ასრულებენ სახელმძღვანელო პრინციპების ფუნქციას მის იმპლემენტაციასთან მიმართებით შვილად აყვანის კონტექსტში: დისკრიმინაციის აკრძალვა, სიცოცხლის, გადარჩენისა და განვითარების უფლება და

²²¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K.A. v. Finland*, No. 27751/95, 2003 წლის 14 იანვარი.

²²² წარმომავლობის შესახებ ინფორმაციის ქონის ბავშვის საუკეთესო ინტერესის თაობაზე, იხილეთ მე-4 თავი.

ბავშვის მოსაზრებების პატივისცემა.²²³ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N14, რომელიც ეხება, „ბავშვის უფლებას, უპირველესად იყოს გათვალისწინებული მისი საუკეთესო ინტერესები.“²²⁴

ანალოგიურად, ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ ჰააგის კონვენციის ერთ-ერთი მიზანია, „უზრუნველყოს დაცვის ადეკვატური მექანიზმები იმისათვის, რომ საერთაშორისო გაშვილების პროცედურა განხორციელდეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებითა და საერთაშორისო სამართლის შესაბამისად აღიარებული ძირითადი უფლებების დაცვით.“²²⁵

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის 24-ე მუხლით განსაზღვრული უფლებები და ამ უფლებებთან დაკავშირებული სამართლებრივი ვალდებულებები იმ ფარგლებში ვრცელდება შვილად აყვანის პროცედურაზე, რამდენადაც ეს დარეგულირებულია ევროპის კავშირის მიერ.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რაც, თავის მხრივ, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით არის აღიარებული, ვრცელდება შვილად აყვანის საქმეებზე. ამასთანავე, ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებობს ევროპის საბჭოს ორი სპეციალური კონვენცია: ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენცია²²⁶ და ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენცია (შესწორებული).²²⁷ ეს ინსტრუმენტები შვილად აყვანის საქმეებში უზრუნველყოფენ ბავშვის უფლებებზე ორიენტირებულ მიდგომას. მაგალითად, ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენცია (შესწორებული) ადგენს, რომ „[კ]ომპეტენტური ხელისუფლება შვილად აყვანას არ მიიჩნევს მართლზომიერად მანამ, სანამ არ დარწმუნდება, რომ შვილად აყვანა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს შეესაბამება.“²²⁸ მსგავსად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ხაზს უსვამს ფაქტს, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებმა, განსაზღვრული გარემოებების არსებობისას, შესაძლებელია გადანონოს მშობლის ინტერესები, მათ შორის, შვილად აყვანის საქმეებში.²²⁹ ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ ევროპული კონვენცია (შესწორებული) ასევე აწესებს ვალდებულებას, რომ შვილად აყვანა კომპეტენტური ხელისუფლების მიერ არ უნდა იყოს ნებადართული „იმ ბავშვის წინასწარი თანხმობის გარეშე, რომელსაც კანონმდებლობის მიხედვით, აქვს გარემოებების აღქმის საკმარისი უნარი.“²³⁰ მეტიც, ბავშვს, რომელსაც არ ესმის ამ პროცედურის არსი, „დაუყოვნებლივ, რამდენადაც ეს გონივრულად შესაძლებელია, უნდა გაეწიოს კონსულტაცია და მისი სურვილები გათვალისწინებული უნდა იყოს ბავშვის ასაკის, სიმწიფისა და განვითარების ხარისხის შესაბამისად.“²³¹

მაგალითი: საქმეში, *Pini and Others v. Romania*,²³² ორი იტალიელი ოჯახი დავობდა, რომ რუმინეთის ხელისუფლებამ ვერ შეძლო ორი რუმინელი ბავშვის გაშვილების თაობაზე სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება. სასამართლოს ბრძანების დარღვევით, კერძო ორგანიზაციამ, რომელშიც ბავშვები ცხოვრობდნენ, უარი თქვა ბავშვების განმცხადებლებისთვის გადაცემაზე. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ განმცხადებლებსა და ნაშვილებს

²²³ CRC, Arts. 2, 3, 6 and 12. იხ. აგრეთვე, გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2010), Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States Parties under Article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child, UN Doc. CRC/C/58/Rev.2, 2010 წლის 23 ნოემბერი, პარაგ. 23–27.

²²⁴ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2013), *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his/her best interests taken as a primary consideration*, CRC/IC/GC/14, მუხლი 3, პარაგ. 1.

²²⁵ ჰააგის კონვენცია საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ, The Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in respect of Intercountry Adoption, 1993 წლის 29 მაისი, მუხლი 1(a).

²²⁶ ევროპის საბჭო, European Convention on the Adoption of Children (Revised), CETS No. 202, 2008.

²²⁷ იქვე. ეს კონვენცია ღიაა ხელმოსაწერად 2008 წლიდან, ხოლო ძალაში შევიდა 2011 წელს.

²²⁸ იქვე., მუხლი 4 (1).

²²⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Pini and Others v. Romania*, Nos. 78028/01 და 78030/01, 2004 წლის 22 ივნისი.

²³⁰ ევროპის საბჭო, European Convention on the Adoption of Children (Revised), CETS No. 202, 2008, მუხლი 5 (1) b.

²³¹ იქვე., მუხლი 6.

²³² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Pini and Others v. Romania*, # 78028/01 და 78030/01, 2004 წლის 22 ივნისი.

ბავშვებს შორის ურთიერთობა ექვემდებარებოდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მოქმედების ფარგლებს, მიუხედავად იმისა, რომ მათ არასდროს უცხოვრიათ ერთად და არც არასდროს ჰქონიათ ემოციური კავშირები ერთმანეთთან. საქმეზე გადანაცვლებების მიღებისას ევროპულმა სასამართლომ მე-8 მუხლი განმარტა ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციისა და ჰააგის კონვენციის ქრილში და დაადგინა, რომ ხელისუფლების პოზიტიური ვალდებულება, რომელსაც განმცხადებლისთვის უნდა მიეცა ნაშვილებ ბავშვებთან ოჯახური ურთიერთობის დამყარების შესაძლებლობა, განპირობებული იყო ბავშვების საუკეთესო ინტერესებით.²³³ ამ კუთხით, სასამართლომ განაცხადა, რომ ბავშვების ინტერესებმა, შესაძლებელია, ვითარების ბუნებისა და სერიოზული ხასიათის გათვალისწინებით, გადაწონოს მშობლის ინტერესები. მეტიც, სასამართლომ, გადანაცვითა რა, რომ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი არ დარღვეულა, ხაზი გაუსვა შემდეგ გარემოებას: შვილად აყვანის დროს მნიშვნელოვანია, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს უპირატესობა მიენიჭოს მშობლების ინტერესებთან შედარებით, ვინაიდან შვილად აყვანა ნიშნავს ბავშვის ოჯახით უზრუნველყოფას და არა – ოჯახის ბავშვით.²³⁴

მაგალითი: საქმეში, *Kearns v. France*,²³⁵ ევროპულმა სასამართლომ ევროპული კონვენციის დარღვევად არ მიიჩნია ის ფაქტი, რომ ირლანდიელმა ქალმა, რომელმაც თავისი შვილი გასაშვილებლად საფრანგეთში გადაიყვანა, ვერ შეძლო მის მიერ თავდაპირველად გაშვილების თაობაზე ფორმალურად გაცხადებული თანხმობის ოფიციალურად გაუქმება ორ თვიანი ვადის ამოწურვის შემდეგ. ევროპულმა სასამართლომ, უპირველესად, ხაზი გაუსვა იმას, რომ ეროვნული ხელისუფლების უარი ბავშვის უკან დაბრუნების მოთხოვნის თაობაზე ემსახურებოდა სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის ლეგიტიმურ მიზანს, ამ შემთხვევაში, ბავშვის უფლებებისა და თავისუფლებების.²³⁶ თანხმობის გამოსხმობაზე ხანდაზმულობის ვადის დაწესებასთან დაკავშირებით, საფრანგეთის კანონმდებლობა მიზნად ისახავდა სამართლიანი ბალანსისა და პროპორციულობის უზრუნველყოფას ბიოლოგიური მშობლების, ბავშვისა და შვილად ამყვანი ოჯახის ურთიერთდაპირისპირებულ ინტერესებს შორის. ამ პროცესში ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს უნდა მიენიჭოს გადამწყვეტი მნიშვნელობა.²³⁷ სასამართლოს წინაშე წარდგენილი მტკიცებულების მიხედვით, სწორედ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს შეესაბამებოდა უმოკლეს დროში ახალ ოჯახთან სტაბილური ურთიერთობის დამყარება და მისი შენარჩუნება, გარდა ამისა, ყველა საჭირო ღონისძიება განხორციელდა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ განმცხადებელს გაცნობიერებული ჰქონოდა თავისი მოქმედებების ზუსტი სამართლებრივი შედეგები. აღნიშნულის გათვალისწინებით, საფრანგეთის ხელისუფლებამ შეძლო განმცხადებლის მიმართ კონვენციის მე-8 მუხლით დაწესებული პოზიტიური ვალდებულების განხორციელება.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, ასევე, ადგენს, რომ შვილად აყვანასთან დაკავშირებული გადანაცვლებების მიღების პროცესი უნდა განხორციელდეს ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლით განსაზღვრული დისკრიმინაციის აკრძალვის მოთხოვნების შესაბამისად. კერძოდ, ევროპულმა სასამართლომ განიხილა საკითხი იმის თაობაზე, თუ რამდენად შეესაბამებოდა ასაკის ან სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე განმცხადებლებისთვის შვილად აყვანის უფლების წართმევა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლს მე-8 მუხლთან ურთიერთკავშირში. ამ საქმეებში სასამართლომ კვლავ დაამოწმა, რომ პროპორციული მოქმედების განხორციელების ვალდებულებას ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების თვალსაზრისით, აქვს ცენტრალური მნიშვნელობა.

²³³ იქვე., პარაგ.155.

²³⁴ იქვე., პარაგ.156.

²³⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kearns v. France*, No. 35991/04, 2008 წლის 10 იანვარი.

²³⁶ იხ. იქვე., პარაგ.73.

²³⁷ იხ. იქვე., პარაგ.79.

მაგალითი: საქმეში, *Schwizgebel v. Switzerland*,²³⁸ განმცხადებელმა, 47 წლის მარტოხელა ქალმა ვერ მოახერხა მეორე ბავშვის შვილად აყვანა მას და შვილად ასაყვან ბავშვს შორის არსებული დიდი ასაკობრივი სხვაობის გამო. განმცხადებელი დავობდა, რომ მის წინააღმდეგ განხორციელდა დისკრიმინაცია ასაკის საფუძველზე. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ, კონკრეტულ შემთხვევაში, განმცხადებლისთვის ბავშვის შვილად აყვანაზე უარის თქმა შეესაბამებოდა ბავშვის უფლებებისა და კეთილდღეობის დაცვის ლეგიტიმურ მიზანს.²³⁹ ვინაიდან არ არსებობდა ევროპული კონსესუსი მარტოხელა ქალის შვილად აყვანის უფლების თაობაზე, აგრეთვე, შვილად აყვანის მსურველთათვის ზედა და ქვედა ასაკობრივი ზღვრის არსებობის, შვილად აყვანის მსურველსა და ბავშვს შორის არსებული ასაკობრივი სხვაობის, სახელმწიფოს ფართო დისკრეციული უფლებამოსილებისა და ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის საჭიროების გათვალისწინებით, მეორე ბავშვის შვილად აყვანაზე უარის თქმა არ ეწინააღმდეგებოდა პროპორციულობის პრინციპს.²⁴⁰ ამდენად, სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნული ხელისუფლების მიერ წარმოდგენილი დასაბუთება იყო ობიექტური და გონივრული, ხოლო განსხვავებული მოპყრობა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლის მნიშვნელობის ქრილში არ ატარებდა დისკრიმინაციულ ხასიათს.

მაგალითი: საქმე – *E.B. v. France*,²⁴¹ ეხება ეროვნული ხელისუფლების უარს ლესბოსელი ქალისთვის შვილად აყვანის უფლების მინიჭების თაობაზე, რომელიც ცხოვრობდა თავის პარტნი-ორთან ერთად, თუმცა შვილად აყვანის პროცედურებში მონაწილეობდა როგორც მარტოხელა ქალი.²⁴² სასამართლომ კვლავ აღნიშნა, რომ მე-8 მუხლი თავისთავად არ მოიცავდა ოჯახის შექმნის ან შვილად აყვანის უფლებას. თუმცა, დისკრიმინაციის საჩივარი ექვემდებარებოდა ამ კონკრეტული უფლების ფართო მოქმედების ფარგლებს, მაშინაც კი, როდესაც განსახილველ შემთხვევაში, თავად საკითხი არ უკავშირდება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით განსაზღვრულ კონკრეტულ უფლებამოსილებას.²⁴³ გამომდინარე იქედან, რომ საფრანგეთის კანონმდებლობა მარტოხელა ადამიანებს ანიჭებდა შვილად აყვანის უფლებას, ასეთი უფლების მინიჭებაზე უარის თქმა დაუშვებელი იყო ინდივიდუალური ან დისკრიმინაციული საფუძველებით. როგორც ეროვნულმა სასამართლოებმა დაადგინეს, განმცხადებელმა წარმოაჩინა სათანადო პიროვნული მახასიათებლები და შვილის აღზრდისთვის საჭირო უნარები, რაც, ეჭვგარეშე შეესაბამებოდა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს და, თავის მხრივ, შესაბამისი საერთშორისო ინსტრუმენტების ძირითად ელემენტს წარმოადგენდა.²⁴⁴ სასამართლო შეჯერდა მოსაზრებაზე, რომ განმცხადებლის სექსუალური ორიენტაცია აღმოჩნდა გადამწყვეტი ფაქტორი ეროვნული ხელისუფლების მიერ ბავშვის შვილად აყვანის უფლების მინიჭებაზე უარის თქმის შესახებ გადანაცვლებების მიღებისას, რომელიც თავისი ხარისხით უთანაბრებოდა დისკრიმინაციულ მოპყრობას სხვა მარტოხელა პირებთან შედარებით, რომლებსაც საფრანგეთის კანონმდებლობის მიხედვით, ჰქონდათ შვილად აყვანის უფლების განხორციელების შესაძლებლობა.²⁴⁵

მაგალითი: საქმე, *Gas and Dubois v. France*,²⁴⁶ ეხება საკითხს, თუ რამდენად უნდა ჰქონდეთ ერთნაირ სქესიან წყვილებს თანაბარი უფლება შვილად აყვანაზე, ჰეტეროსექსუალ წყვილებთან მიმართებით. განმცხადებლები იყვნენ ერთნაირ სქესიანები, რეგისტრირებულნი, როგორც სამოქალაქო პარტნიორები. მათ ერთდ აღზარდეს ბავშვი, რომელიც ერთ-ერთმა პარტნიორმა

²³⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Schwizgebel v. Switzerland*, No. 25762/07, 2010 წლის 10 ივნისი.

²³⁹ იხ. *იქვე*, პარაგ.86.

²⁴⁰ იხ. *იქვე*, პარაგ.97.

²⁴¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *E.B. v. France* [დიდი პალატა], No. 43546/02, 2008 წლის 22 იანვარი.

²⁴² იხ. *იქვე*, პარაგ.49.

²⁴³ იხ. *იქვე*, პარაგ.41-48.

²⁴⁴ იხ. *იქვე*, პარაგ.95.

²⁴⁵ იხ. *იქვე*, პარაგ.96.

²⁴⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Gas and Dubois v. France*, No. 25951/07, 2012 წლის 15 მარტი.

გააჩინა 2000 წელს ხელოვნური განაყოფიერების შედეგად. მეორე პარტნიორის განცხადება ამ ბავშვის შვილად აყვანაზე არ დაკმაყოფილდა იმ საფუძვლით, რომ შვილად აყვანა ბავშვის ბიოლოგიურ დედას ჩამოართმევდა მშობლის უფლებებს, რაც წინააღმდეგობაში მოდიოდა როგორც განმცხადებლის მიზნებთან, ისე ბავშვის საუკეთესო ინტერესებთან. საფრანგეთის კანონმდებლობის მიხედვით, ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც შვილად აყვანა არ წარმოშობს ბიოლოგიური მშობლის უფლებების ჩამოართმევას შვილად აყვანის სურვილის მქონე პირის სასარგებლოდ, არის ინდივიდის მიერ მისი მეუღლის შვილის შვილად აყვანა. განმცხადებლები დავობდნენ, რომ რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ და არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ ჰეტეროსექსუალ წყვილებთან შედარებით, მათ მიმართ ხორციელდებოდა დისკრიმინაციული მოპყრობა. სასამართლო იმ საკითხის გამოკვლევისას, თუ რამდენად განხორციელდა განმცხადებლების მიმართ დისკრიმინაცია, მაგალითად, რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ წყვილებთან შედარებით, ევროპულმა სასამართლომ განსაზღვრა, რომ რეგისტრირებულ ქორწინებას ჰქონდა განსაკუთრებული სტატუსი, რომელიც წარმოშობდა პირად, სოციალურ და სამართლებრივ შედეგებს და, ამ მიზეზით, განმცხადებლები ვერ იქნებოდნენ არსებითად მსგავს ვითარებაში რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ წყვილთან შედარებით. რაც შეეხება არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ ჰეტეროსექსუალ წყვილებთან შედარებას, სასამართლომ დაადგინა, რომ ასეთ წყვილსაც არ დაუკმაყოფილებდნენ შვილად აყვანის განცხადებას საფრანგეთის კანონმდებლობის მიხედვით. შედეგად, ევროპული სასამართლოს თანახმად, საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, განსხვავებული მოპყრობა არ განხორციელდებულა სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე და, ამდენად, არ დარღვეულა განმცხადებლის კონვენციით დაცული უფლებები.

მაგალითი: საქმე, *X and Others v. Austria*,²⁴⁷ ეხება ერთნაირ სქესიანი წყვილის საჩივარს, რომლის თანახმად, განმცხადებლების მიმართ, საპირისპირო სქესიან წყვილებთან შედარებით, ხორციელდებოდა დისკრიმინაციული მოპყრობა მეორე პარტნიორის მიერ შვილად აყვანის უფლების რეალიზების თვალსაზრისით. პირველ და მესამე განმცხადებელს ჰქონდათ სტაბილური ურთი-ერთობა, პირველ განმცხადებელს სურდა მეორე განმცხადებლის შვილად აყვანა, რომელიც მესამე განმცხადებლის შვილი იყო. როგორც *Gas and Dubois*-ის საქმეში, ევროპულმა სასამართლომ ამ შემთხვევაშიც განაცხადა, რომ განმცხადებლები არ იმყოფებოდნენ არსებითად მსგავს მდგომარეობაში რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ წყვილებთან მიმართებით, როდესაც ერთ მეუღლეს სურს მეორე მეუღლის შვილის შვილად აყვანა. თუმცა, ევროპულმა სასამართლომ დაადასტურა, რომ განმცხადებლები მსგავს მდგომარეობაში იყვნენ არარეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფ ჰეტეროსექსუალ წყვილთან მიმართებით. მართალია, ჰეტეროსექსუალი წყვილის შემთხვევაში, ერთი პარტნიორის მიერ მეორე პარტნიორის შვილის შვილად აყვანა ნებადართულია ავსტრიის კანონმდებლობით, თუმცა, ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსი განსაზღვრავს, რომ ის, ვინც შვილად აიყვანს ბავშვს, ჩაანაცვლებს იგივე სქესის ბიოლოგიურ მშობელს, სხვა სიტყვებით, ერთი პარტნიორის მიერ მეორე პარტნიორის შვილის შვილად აყვანა ერთნაირ სქესიანი წყვილების შემთხვევაში, წარმოადგენს სამართლებრივად შეუძლებელ მოვლენას. სასამართლომ დაასკვნა, რომ ამ შემთხვევაში, ხორციელდებოდა განსხვავებული მოპყრობა განმცხადებლების მიმართ მათი სექსუალური ორიენტაციის გამო, ამასთანავე, მოპასუხე სახელმწიფომ ვერ შეძლო საკმარისად დამაჯერებელი და სარწმუნო მიზეზების წარმოდგენა, შესაბამისად, დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი კონვენციის მე-8 მუხლთან ურთიერთკავშირში.

საბოლოოდ, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ყურადღებას ასევე ამახვილებს საერთაშორისო სამართლის მიზნებსა და პრინციპებთან ეროვნული სასამართლოების შესაბამისობასა და ჰარმონიზაციაზე შვილად აყვანის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

²⁴⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *X and Others v. Austria* [დიდი პალატა], No. 19010/07, 2013 წლის 19 თებერვალი.

მაგალითი: საქმეში, *Harroudj v. France*,²⁴⁸ საფრანგეთის ხელისუფლებამ არ დააკმაყოფილა განმცხადებლის მოთხოვნა ალჟირელი გოგონას შვილად აყვანის თაობაზე, რომელიც ბიოლოგიურმა მშობელმა დაბადებისთანავე მიატოვა, ხოლო შემდგომ იგი მიაბარეს განმცხადებელს *kafala*-ს – მზრუნველობა ისლამური კანონმდებლობის მიხედვით – მიზნებისთვის. შვილად აყვანის მოთხოვნაზე უარის თქმის საფუძველი იყო ის ფაქტი, რომ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსით დაუშვებელია იმ ბავშვის გაშვილება, რომლის შვილად აყვანაც აკრძალულია ბავშვის წარმოშობის ქვეყნის კანონმდებლობით (ალჟირის კანონმდებლობით) ასევე ის ფაქტი, რომ *kafala*-მ უკვე მიანიჭა განმცხადებელს მშობლის უფლება, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობასთან ერთად. შემდეგი საჩივრის დაკმაყოფილებაზე განმცხადებელს უარი ეთქვა იმ საფუძველით, რომ ეროვნული კანონმდებლობა შეესაბამებოდა ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ ჰააგის კონვენციას და რომ ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-20 მუხლი *kafala*-ს აღიარებდა თანაბარი მნიშვნელობის მქონე ინსტიტუტად ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის კუთხით შვილად აყვანის საქმეებში. განმცხადებლის საჩივრის განხილვისას, ევროპულმა სასამართლომ მოიყვანა პრინციპი, რომლის თანახმად, ოჯახური კავშირების ჩამოყალიბების შემდგომ სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს ოჯახური კავშირების განვითარებას, შემოიღოს ის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები, რომლებიც აღნიშნულის განსახორციელებლად აუცილებელია, აგრეთვე, უზრუნველყოს ბავშვის ოჯახში ხელახალი ინტეგრაცია; ამასთანავე, სასამართლომ ხაზი გაუსვა ევროპული კონვენციის საერთაშორისო სამართლით აღიარებულ ზოგად დებულებებთან ჰარმონიულად განმარტების საჭიროებაზე. საჩივრის განხილვისას ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა საფრანგეთის სასამართლოების პრობლემაზე, დაეცვათ საერთაშორისო კონვენციების, მათ შორის, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის, ზოგადი პრინციპები და სულისკვეთება. *kafala* აღიარებული იყო საფრანგეთის კანონმდებლობით, განმცხადებელს მიეცა მშობლის უფლების განხორციელების შესაძლებლობა და, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის მიზნით, ბავშვის სასარგებლოდ, გადაწყვეტილებების მიღების უფლება. მისთვის ცნობილი იყო, რომ, მაგალითად, ბავშვის სასარგებლოდ ანდერძის დატოვებას სირთულეები ახლდა და უნდა გადაელახა შვილად აყვანასთან დაკავშირებული ნებისმიერი დაბრკოლება. დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ ამ გზით შვილად აყვანაზე უარის თქმისგან თავის არიდებით, მოპასუხე სახელმწიფო, რომელიც შეეცადა სხვა ეროვნების ბავშვების ინტეგრაციას მათი წარმოშობის ქვეყნის კანონების დაცვის აკრძალვის გარეშე, გამოხატა კულტურული პლურალიზმისადმი პატივისცემა და შეძლო საჯარო ინტერესთა და განმცხადებლის ინტერესებს შორის სამართლიანი ბალანსის უზრუნველყოფა. შედეგად, ევროპულმა სასამართლომ არ დაადგინა ევროპული კონვენციით განსაზღვრული განმცხადებლის უფლებების დარღვევა.

²⁴⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Harroudj v. France*, No. 43631/09, 2012 წლის 04 ოქტომბერი.

7

ბავშვის დაცვა ძალადობისა და ექსპლუატაციისგან

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
ბავშვთა მიმართ სექსუალური ძალადობის, სექსუალური ექსპლუატაციისა და ბავშვთა პორნოგრაფიის წინააღმდეგ ბრძოლის დირექტივა (2011/93/EU)	ძალადობა სკოლებში, სახლებსა და სხვა სივრცეებში	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-2 მუხლი (სიცოცხლის უფლება), მე-3 მუხლი (არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობა), ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმი, მე-2 მუხლი (განათლების უფლება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Kayak v. Turkey</i>, No. 60444/08, 2012 (სკოლის მიმდებარე ტერიტორიაზე სასიკვდილო ჭრილობების მიყენება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>O'Keeffe v. Ireland</i> [დიდი პალატა], No. 35810/09, 2014 (სექსუალური ძალადობა სკოლაში)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Campbell and Cosans v. the United Kingdom</i>, # 7511/76 და 7743/76, 1982 (ფიზიკური დასჯა)</p> <p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), მე-7 მუხლი (ფიზიკური და მორალური საფრთხეების წინააღმდეგ განსაკუთრებული დაცვის უფლება); მე-17 მუხლი (უფლება დაცვაზე)</p> <p>სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, <i>World</i></p>

		<p><i>Organisation against Torture (OMCT) v. Belgium</i>, საჩივარი No. 21/2003, 2004 (ბელგიაში ფიზიკური დასჯის აკრძალვა)</p> <p>კონვენცია სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისაგან ბავშვთა დაცვის შესახებ (ლანსაროტის კონვენცია)</p> <p>კონვენცია ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ (სტამბოლის კონვენცია)</p>
--	--	--

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტი (იძულებითი ან სავალდებულო შრომა);</p> <p>ახალგაზრდა დასაქმებულთა დირექტივა (94/33/EC);</p> <p>ტრეფიკინგის საწინააღმდეგო დირექტივა (2011/36/EU)</p>	<p>იძულებითი შრომა</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-4 მუხლი (მონობისა და იძულებითი შრომის აკრძალვა)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>C.N. and V. v. France</i>, No. 67724/09, 2012 (მონობა, სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულებები)</p> <p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული) მე-7 მუხლის მე-10 პუნქტი, (ფიზიკური და მორალური საფრთხეებისგან ბავშვთა დაცვა)</p> <p>ევროპის საბჭოს კონვენცია სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისგან ბავშვთა დაცვის შესახებ (ლანსაროტის კონვენცია)</p>
<p>ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტი (ტრეფიკინგის აკრძალვა)</p> <p>ტრეფიკინგის საწინააღმდეგო დირექტივა (2011/36/EU)</p>	<p>ბავშვთა ტრეფიკინგი</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-4 მუხლი (მონობისა და იძულებითი შრომის აკრძალვა);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Rantsev v. Cyprus and Russia</i>, No. 25965/04, 2010</p>

		<p>(სახელმწიფოს მიერ ტრეფიკინგის ბრალდების შემთხვევის არაეფექტურად გამოძიება)</p> <p>ევროპის საბჭოს კონვენცია ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ</p>
ტრეფიკინგის საწინააღმდეგო ღირეპტივა (2011/36/EU)	ბავშვთა პორნოგრაფია	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-8 მუხლი (პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Söderman v. Sweden</i> [დიდი პალატა], No. 5786/08, 2013 (ბავშვის ფარულად ფილმში გადაღება)</p> <p>ევროპის სოციალური ქარტია, (შესწორებული), მე-7 მუხლის მე-10 პუნქტი (მორალური და ფიზიკური საფრთხეების წინააღმდეგ ბავშვთა განსაკუთრებული დაცვა);</p> <p>სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობის-გან ბავშვთა დავის შესახებ კონვენცია (ლანსაროტის კონ-ვენცია);</p> <p>კონვენცია კიბერდანაშაულის შესახებ</p>
	უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვი	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania</i> [დიდი პალატა], No. 47848/08, 2014</p> <p>(სახელმწიფო დაწესებულებაში შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ახალგაზრდას გარდაცვალება)</p>
საბჭოს გადაწყვეტილება 2010/48/EC	შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვები	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Nencheva and Others v. Bulgaria</i>, No. 48609/06, 2013 (სახელმწიფო დაწესებულებაში ბავშვის გარდაცვალება)</p>
კომისიის გადაწყვეტილება	დაკარგული ბავშვები	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული</p>

2007/698/EC		ლი სასამართლო, <i>Zorica Jovanović v. Serbia</i> , No. 21794/08, 2013 (ინფორმაციის მიღების უფლება)
-------------	--	--

ფართო გაგებით, ბავშვის დაცვა უკავშირდება ყველა ღონისძიებას, რომელიც გამიზნულია ბავშვთა უფლებების განხორციელების უზრუნველსაყოფად. ვინაობა გაგებით, იგი უკავშირდება ბავშვთა უფლებებს, იყვნენ დაცულნი ძალადობის ყველა ფორმისგან. საერთაშორისო სამართლის თანახმად, სახელმწიფოებმა უნდა განახორციელონ ყველა ღონისძიება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ბავშვის მიერ ადეკვატური დაცვით სარგებლობის მექანიზმები, აგრეთვე, ბავშვის ფიზიკური მთლიანობისა და ღირსების უფლებები ეფექტურადაა განმტკიცებული ეროვნული კანონმდებლობით. სახელმწიფოს დაცვის ვალდებულება შესაძლებელია უამრავი ფორმით გამოიხატოს იმ ძალადობის განსაკუთრებული რისკიდან გამომდინარე, რომლის წინაშეც იმყოფება როგორც ბავშვი, ისე არასათანადო ქმედების ჩამდენი პირი. მეტიც, სახელმწიფოთა ვალდებულება ნათელია მაშინ, როდესაც ბავშვი სწორედ სახელმწიფოს მფარველობისა და კონტროლის ქვეშ იმყოფება, მაგალითად, ბავშვების სახელმწიფო დანესებულებებში განთავსების შემთხვევაში. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ძალადობის რისკი მაღალია. სახელმწიფოს დაცვის ვალდებულება უფრო რთულია იმ შემთხვევებში, როდესაც ბავშვები კერძო ინდივიდის მიერ მათზე ძალადობის განხორციელების რისკის წინაშე იმყოფებიან, მაგალითად, მშობლების მიერ.

ამ დარგში ევროპის კავშირის მთავარი კომპეტენცია უკავშირდება ტრანსსასაზღვრო დანაშაულებს (ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 83-ე მუხლი TFEU). შესაბამისად, კონკრეტული საკანონმდებლო ღონისძიებები გატარდა ბავშვის პორნოგრაფიისა და ტრეფიკინგის წინააღმდეგ. ევროპის კავშირმა, ასევე, შეიმუშავა კანონმდებლობა, რომელიც წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს სექსუალური ძალადობის ყველა ფორმის კრიმინალიზაციას. ევროპის საბჭოს (CoE) დონეზე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (ECHR) – ძირითადად, მე-2, მე-3 და მე-8 მუხლები – სახელმწიფოებს აკისრებენ კონკრეტულ ვალდებულებებს იმ უამრავ მოქმედებასთან მიმართებით, რომელიც უკავშირდება ბავშვთა მიმართ ძალადობას. სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტიც აქტიურად იყო ჩართული ამ პროცესში, როგორც მიმართვიანობის პროცედურით, ასევე კოლექტიური საჩივრის მექანიზმით. შემდგომ, ევროპის საბჭოს სპეციალური კონვენციები, რომელთაგან ყველაზე მეტად აღსანიშნავია სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისგან ბავშვთა დაცვის შესახებ კონვენცია (ლანსაროტის კონვენცია),²⁴⁹ ახლა უკვე მოქმედი, რომლის ფარგლებში მონიტორინგის განმახორციელებელ ორგანოებს ევალებათ კონვენციის იმპლემენტაციის პროცესზე ზედამხედველობა.

წინამდებარე თავი ანალიზებს ბავშვთა წინააღმდეგ ძალადობასა და ამ საკითხის თაობაზე საერთაშორისო საზოგადოების პასუხებსა თუ რეაქციებს. 7.1. სექცია განიხილავს ძალადობას სახლებში, სკოლებსა თუ სხვა სივრცეებში და განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ისეთ საკითხზე, როგორიცაა ფიზიკური დასჯა, ბავშვის მიმართ ძალადობა, უფულებელყოფა და სექსუალური ძალადობა. სექცია 7.2. განიხილავს ბავშვთა ექსპლუატაციის სახეებს, რომლებიც ტრანსსასაზღვრო განზომილებაში ექცევიან, მათ შორის, ტრეფიკინგი (სექსუალური ექსპლუატაციისა და იძულებითი შრომის მიზნებისთვის), ბავშვთა პორნოგრაფია და პედოფილია. საბოლოოდ, სექცია 7.3.-ში განხილულია ძალადობის ისეთი შემთხვევები, რომლის დროსაც ბავშვები იმყოფებიან ფაქტობრივად დაუცველ ვითარებაში.

7.1. ძალადობა სახლებში, სკოლებსა და სხვა სივრცეებში

საკვანძო საკითხები:

- სახელმწიფოების ვალდებულებაა, უზრუნველყოს, რომ ბავშვები ეფექტურად არიან დაცულნი ნებისმიერი სახის ძალადობისგან ან ზიანისგან ნებისმიერ სივრცეში.

²⁴⁹ ევროპის საბჭო, Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, CETS No. 201, 2007.

- სახელმწიფოების ვალდებულებაა ბავშვთა დაცვისთვის ადეკვატური საკანონმდებლო ჩარჩოს მიღება.
- სახელმწიფოებმა აუცილებლად უნდა ჩაატარონ ეფექტური გამოძიება ბავშვთა მიმართ განხორციელებული ექსპლუატაციის, მათ წინააღმდეგ ძალადობის განხორციელებისა და ზიანის მიყენების ნებისმიერ სადავო შემთხვევაში.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით,²⁵⁰ ამ დარგში მთავარი სამართლებრივი ინსტრუმენტი, რომელიც ძალაში შევიდა ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 82-ე და 83-ე მუხლებით, არის ბავშვთა მიმართ სექსუალური ძალადობის, სექსუალურ ექსპლუატაციისა და ბავშვთა პორნოგრაფიის წინააღმდეგ ბრძოლის დირექტივა 2011/93/EU.²⁵¹

ევროპის საბჭოს სამართლის თანახმად, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ და სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა შექმნეს მარავალფეროვანი პრეცედენტული სასამართლო პრაქტიკა ნებისმიერ სივრცეში ბავშვის წინააღმდეგ ძალადობისგან დაცვის კუთხით. დამატებით, ევროპის საბჭოს სპეციფიკური კონვენციები (ლანსაროტის კონვენცია) უზრუნველყოფენ დეტალურ გარანტიებს ძალადობის კონკრეტული ფორმებისგან ბავშვების დასაცავად.

7.1.1. სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ფარგლები

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ევროპულმა სასამართლომ გაანალიზა ბავშვთა წინააღმდეგ განხორციელებული ძალადობის ყველაზე სასტიკი ფორმები ევროპული კონვენციის სხვადასხვა მუხლის, მათ შორის, ყველაზე ხშირად კონვენციის მე-2 მუხლისა და მე-3 მუხლის ფარგლებში. სასამართლომ წევრ სახელმწიფოებს დადუგინდა აშკარა, მკაფიო და განუყოფელი ვალდებულებები იმ შემთხვევების დროს, როდესაც ბავშვები სწორედ სახელმწიფო ხელისუფლების მფარველობის ქვეშ არიან მოთავსებულნი სპეციალურ დაწესებულებებში.²⁵² ანალოგიურად, თუ კონკრეტული მოქმედება ან ვითარება მიაღწევს სისასტიკის მინიმალურ ზღვარს, რომლის შემდეგაც იგი კვალიფიცირდება როგორც დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობა კონვენციის მე-3 მუხლის მიხედვით, სახელმწიფოს გააჩნია ბავშვების არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის პოზიტიური ვალდებულება, მათ შორის, ისეთი მოპყრობისგან, რომელიც განხორციელეს კერძო ინდივიდებმა. შემთხვევები, როგორიცაა, მშობლების მიერ საკუთარი შვილების დიდი ხნის განმავლობაში უგულვებელყოფა,²⁵³ სკოლის მასწავლებლების მხრიდან მრავალჯერ სექსუალური ძალადობის განხორციელება,²⁵⁴ გაუპატიურება,²⁵⁵ ან ფიზიკური დასჯა,²⁵⁶ როგორც დადგინდა, ექვემდებარება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მოქმედების ფარგლებს.

გარდაცვალების შემთხვევაში, სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის საკითხი შესაძლებელია დადგეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის დარღვევის თვალსაზრისით, თუნდაც მაშინ, როდესაც გარდაცვალება გამოიწვია კერძო პირმა და არა – ხელისუფლების წარმომადგენელმა. სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულებები განსხვავდება კონკრეტული შემთხვევების მიხედვით, თუმცა, ნებისმიერ შემთხვევაში ფუძემდებლური და საკვანძო ვალდებულება ბავშვის ძალადობის წინააღმდეგ დაცვაში მდგომარეობს. არასათანადო მოპყრობის მძიმე ფორმების შემთხვევაში, პოზიტიური ვალდებულება მოიცავს ეფექტური სისხლის სამართლებრივი დებულებების შემუშავებას ეროვნულ კანონმდებლობაში, რომელსაც თან უნდა ახლდეს აღსრულების

²⁵⁰ Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, OJ 2011 L 335/1.

²⁵¹ იქვე.

²⁵² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Nencheva and Others v. Bulgaria*, No. 48609/06, 2013 წლის 18 ივნისი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

²⁵³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Z and Others v. the United Kingdom* [დიდი პალატა], No. 29392/95, 2001 წლის 10 მაისი.

²⁵⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *O'Keeffe v. Ireland* [დიდი პალატა], No. 35810/09, 2014 წლის 28 იანვარი.

²⁵⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *M.C. v. Bulgaria*, No. 39272/98, 2003 წლის 4 დეკემბერი.

²⁵⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Tyrer v. the United Kingdom*, No. 5856/72, 1978 წლის 25 აპრილი.

ძლიერი მექანიზმები.²⁵⁷ სახელმწიფოებმა, ბავშვთა დაცვის მიზნით, ასევე უნდა შეიმუშავონ დაცვის სპეციალური მექანიზმები და განახორციელონ კონკრეტული, საჭირო და აუცილებელი ღონისძიებები.²⁵⁸

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო არაერთხელ იდგა ისეთი შემთხვევების წინაშე, რომლის დროსაც საქმეები ეხებოდა სკოლებში, კერძო დანესებულებებსა და არასახელმწიფო სუბიექტის პასუხისმგებლობის ქვეშ არსებულ სხვა დანესებულებებში კერძო ინდივიდების მიერ ბავშვთა მიმართ განხორციელებულ ძალადობის შემთხვევებს, რომლის დროსაც საკითხი მდგომარეობდა იმის განსაზღვრაში, თუ რამდენად უნდა დაკისრებოდა პასუხისმგებლობა სახელმწიფოს. გარდა ამისა, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფო არ თავისუფლდება ბავშვთა დაცვის ვალდებულებებისაგან მნიშვნელოვანი საჯარო მომსახურების – განათლების – განხორციელების კერძო ინდივიდებისთვის დელეგირებით.²⁵⁹ სახელმწიფო პასუხისმგებლობის დაკისრების განსაზღვრის დროს ევროპულმა სასამართლომ, ზოგადად, ერთმანეთისგან განასხვავა სახელმწიფოების დაცვის ზოგადი ვალდებულება, როდესაც რისკი არ იყო მკაფიოდ იდენტიფიცირებადი და განჭვრეტადი და სახელმწიფოს დაცვის სპეციალური ვალდებულება, როდესაც მსხვერპლის იდენტიფიცირება იყო მკაფიოდ შესაძლებელი. წინამდებარე საქმეში, ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა იმის თაობაზე, თუ რამდენად უკავშირდებოდა სახელმწიფოს მიერ ჩარევისგან თავის შეკავება დაზარალებული ბავშვის რისკის წინაშე დაყენებას.

მაგალითი: საქმე, *Kayak v. Turkey*,²⁶⁰ ეხება 15 წლის არასრულწლოვნისთვის სხვა თინეიჯერის მიერ სკოლის მიმდებარე ტერიტორიაზე დანით სასიკვდილო ჭრილობების მიყენებას. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სკოლას გააჩნია ძალადობის ყველა ფორმისგან ბავშვების დაცვის ვალდებულება. კონკრეტულ შემთხვევაში, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ თურქეთის სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა უნდა დამდგარიყო ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის შესაბამისად, რადგან მან ვერ შეძლო განმცხადებლის ვაჟიშვილისა და ძმის სიცოცხლის უფლების დაცვა, გამომდინარე იქედან, რომ სკოლაში არ არსებობდა ეფექტური საზედამხედველო სისტემა. ასეთი სისტემის არარსებობის პირობებში, თინეიჯერს თავისუფლად შეეძლო სკოლის სამზარეულოდან დანის აღება, რომელიც მან მსხვერპლის მოკვლისთვის გამოიყენა.

მაგალითი: საქმე, *O’Keeffe v. Ireland*,²⁶¹ ეხება 1970-იან წლებში ირლანდიის ეროვნულ სკოლაში განხორციელებულ არასათანადო ქმედებებს. იმ დროისთვის, ირლანდიის ეროვნულ სკოლებს სახელმწიფო აფინანსებდა, ხოლო მენეჯმენტი და ადმინისტრაცია ეკლესიისთვის იყო მინდობილი. განმცხადებლის მიმართ, რომელიც იმ დროისთვის სკოლის მოსწავლე იყო, ერთ-ერთმა მასწავლებელმა ოცჯერ განახორციელა სექსუალური ძალადობა. გოგონამ ამ ქმედებების შესახებ ხელისუფლებას მხოლოდ 1998 წელს მიმართა, იგივე მასწავლებლის მიერ სხვა მოსწავლეების მიმართ განხორციელებული სექსუალური ძალადობის შემთხვევების აღმოჩენის შემდეგ. ევროპულ სასამართლოს უნდა განესაზღვრა, იყო თუ არა სახელმწიფო პასუხისმგებელი ძალადობისთვის, რომლის თაობაზეც მიმართვა არ განხორციელებულა ჩადენის დროს. სასამართლომ პირველად განსაზღვრა, რომ განმცხადებლის მიმართ განხორციელებული სექსუალური ძალადობა ექცეოდა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის მოქმედების ფარგლებში.

²⁵⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *M.C. v. Bulgaria*, No. 39272/98, 2003 წლის 4 დეკემბერი, პარაგ.150.

²⁵⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *O’Keeffe v. Ireland* [GC], No. 35810/09, 2014 წლის 28 იანვარი, პარაგ.146.

²⁵⁹ იქვე., პარაგ.150; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Costello-Roberts v. the United Kingdom*, No. 13134/87, 1993 წლის 25 მარტი, პარაგ.27.

²⁶⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kayak v. Turkey*, No. 60444/08, 2012 წლის 10 ივლისი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

²⁶¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *O’Keeffe v. Ireland* [დიდი პალატა], No. 35810/09, 2014 წლის 28 იანვარი.

შემდგომ, უამრავ ანგარიშზე დაყრდნობით, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოებს უნდა სცოდნოდეთ სკოლებში სექსუალური ძალადობის განხორციელების პოტენციური რისკების შესახებ. იმ დროისთვის, ირლანდიის ეროვნული კანონმდებლობა არ განსაზღვრავდა რაიმე ადეკვატურ პროცედურას, რომლის წყალობით მშობელი ან შვილი შეძლებდა სექსუალური ძალადობის თაობაზე პირდაპირ შესაბამისი ორგანოსთვის მიმართვას. ასევე, არ არსებობდა არანაირი საზედამხედველო მექანიზმი, რომელიც შეძლებდა მასწავლებლის ქცევის გაკონტროლებას. შედეგად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ირლანდიამ ვერ შეძლო ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლით მისთვის დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულების შესრულება, რამდენადაც, სახელმწიფომ ვერ მოახერხა სკოლებში არასრულწლოვანთა მიმართ სექსუალური ძალადობის წინააღმდეგ დაცვის ეფექტური მექანიზმების უზრუნველყოფა.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიხედვით, სახელმწიფოებმა უნდა აწარმოონ ეფექტური გამოძიება არასათანადო მოპყრობისა და სიცოცხლის მოსპობის თაობაზე ბრალდებების არსებობისას, იმის მიუხედავად, განხორციელდა თუ არა ამგვარი მოქმედებები ხელისუფლების წარმომადგენელი პირების²⁶² თუ კერძო ინდივიდების მიერ. გამოძიება ეფექტურია, თუ მსხვერპლის ან მისი წარმომადგენლის მიერ კომპეტენტური ორგანოსთვის საჩივრით მიმართვის თანავე, სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ პროცედურას, რომლითაც შესაძლებელია ევროპული კონვენციის მე-2 ან მე-3 მუხლების საწინააღმდეგო მოქმედების ჩამდენი შესაბამისი პირების იდენტიფიცირება და დასჯა.

ევროპის სოციალური ქარტიის თანახმად, ძალადობისა და არასათანადო მოპყრობისგან დაცვის უფლება, ძირითადად, ექვემდებარება მე-7 და მე-17 მუხლების მოქმედების ფარგლებს.

ლანსაროტის კონვენციის თანახმად, სახელმწიფოების ვალდებულებაა, ბავშვთა წინააღმდეგ მიმართული სექსუალური ძალადობისა და სექსუალური ექსპლუატაციის სხვადასხვა ფორმების კრიმინალიზაცია მოახდინონ.²⁶³ ეს კონვენცია სახელმწიფოებს ასევე უწესებს ვალდებულებას, გაატარონ საკანონმდებლო თუ სხვა სახის ღონისძიებები ბავშვების მიმართ სექსუალური ძალადობის პრევენციისთვის, ცნობიერების ამაღლების კამპანიების ჩატარებით, პროფესიონალი პერსონალისთვის ტრენინგების ორგანიზებით, ბავშვების მიმართ ძალადობის რისკების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებითა და იმ ინდივიდებისთვის სპეციალური დახმარების აღმოჩენით, რომლებიც ბავშვზე ძალადობენ. დამატებით, ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციის (სტამბოლის კონვენცია)²⁶⁴ მე-4 და მე-5 მუხლის თანახმად, სახელმწიფოები იღებენ სპეციალური საკანონმდებლო ღონისძიებებისა და ქალთა წინააღმდეგ განხორციელებული ნებისმიერი ძალადობის გამოძიების ვალდებულებას. სტამბოლის კონვენციის 22-ე მუხლის თანახმად, მხარეები უზრუნველყოფენ ან ქმნიან ქალთა მხარდაჭერის სპეციალიზებულ სამსახურებს ძალადობის მსხვერპლი ყველა ქალისთვის და მათი შვილებისთვის.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია წარმოადგენს ძირითად ინსტრუმენტს ეროვნულ დონეზე ბავშვთა უფლებების დაცვისთვის. კონვენციის მე-19 მუხლის თანახმად, მონაწილე სახელმწიფოები ყველა საჭირო საკანონმდებლო, ადმინისტრაციულ, სოციალურ და საგანმანათლებლო ღონისძიებას მიმართავენ, რათა ბავშვი დაიცვან ყველა ფორმის ძალადობისგან. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების კომიტეტმა მიიღო უამრავი მნიშვნელოვანი ზოგადი კომენტარი და რეკომენდაცია, რომელთა წყალობით განმარტებულია სახელმწიფოთა მიერ ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებები. მაგალითად, ზოგადი კომენტარი No.13 აღწერს იმ ღონისძიებებს, რომლებიც გამოიყენება

²⁶² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Assenov and Others v. Bulgaria*, No. 24760/94, 1998 წლის 28 ოქტომბერი.

²⁶³ ევროპის საბჭო, Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, CETS No. 201, 2007.

²⁶⁴ ევროპის საბჭო, Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, CETS No. 210, 2011.

ბავშვების ძალადობის ყველა ფორმისგან დასაცავად.²⁶⁵ ზოგადი კომენტარი No.5 ეხება ღონისძიებებს, რომლებიც აუცილებელია ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის იმპლემენტაციისა და მონიტორინგისთვის ეროვნულ სამართლებრივ ჩარჩოსა და პოლიტიკაში.²⁶⁶

7.1.2. ფიზიკური დასჯა

ზოგადად, ფიზიკური დასჯა განიმარტება, როგორც ფიზიკური დასჯის ნებისმიერი ფორმა, რომელიც მიზნად ისახავს ვინმესთვის ტკივილის მიყენებას ან დისკომფორტის შექმნას. იგი ყველაზე მეტად უკავშირდება ბავშვისთვის ხელის ან რაიმე საგნის დარტყმას, თუმცა, ასევე შესაძლებელია მოიცავდეს მოქმედებებს, რომლის დროსაც ფიზიკურად შეხება არ ხდება, მაგალითად, მუქარა, რომელსაც საბოლოოდ იგივე შედეგი აქვს – ბავშვის დამცირება.²⁶⁷

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა უამრავი საჩივარი ფიზიკური დასჯის შესახებ, როგორც დისციპლინარული ღონისძიების ერთ-ერთი ფორმა, ძირითადად, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის ქრილში. როდესაც კონკრეტულმა მოქმედებებმა მიაღწიეს კონვენციის მე-3 მუხლით განსაზღვრულ სისასტიკის მინიმალურ ზღვარს, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევა.²⁶⁸ როდესაც, ფიზიკური დასჯა ვერ აღწევს ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლით მოთხოვნილ სისასტიკის მინიმალურ ზღვარს, ის შესაძლოა დაექვემდებაროს კონვენციის მე-8 მუხლის მოქმედების ფარგლებს, როგორც ადამიანის ფიზიკური და მორალური ხელშეუხებლობის ერთ-ერთი ფორმა. თუმცა, ევროპულ სასამართლოს დღემდე არ დაუდგენია კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა ფიზიკური დასჯის საქმეების განხილვისას. სახელმწიფო სკოლებში ფიზიკური დასჯის გამოყენებამ შესაძლებელია ასევე დაარღვიოს მშობელთა უფლება, აღზარდონ მათი შვილები საკუთარი ფილოსოფიური მრწამსის შესაბამისად, როგორც დადგენილია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლით.²⁶⁹

მაგალითი: საქმეები, *Campbell and Cosans v. the United Kingdom*,²⁷⁰ ეხება სკოლიდან ორი ბიჭის გარიცხვას ფიზიკურ დასჯაზე უარის თქმის გამო. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ვერ დაადგინა კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევა იმის გათვალისწინებით, რომ ბავშვების მიმართ არ განხორციელებულა ფიზიკური დასჯა. თუმცა, სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლის დარღვევა იმ საფუძველზე, რომ საჯარო სკოლისთვის ბავშვის ფიზიკური დასჯის უფლების მიცემით, მოპასუხე სახელმწიფომ ვერ შეძლო მშობელთა ფილოსოფიური მრწამსის პატივისცემა. ევროპულმა სასამართლომ, ასევე, დაადგინა ერთ-ერთი გარიცხული ბიჭის განათლების უფლების დარღვევა, რომელიც განმტკიცებულია ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლით, არასრულწლოვნის სკოლიდან გარიცხვის საფუძველით.

ევროპის სოციალური ქარტია არ მოიცავს ფიზიკური დასჯის რაიმე სახის პირდაპირ აკრძალვას. მიუხედავად ამისა, სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა ამგვარი ვალდებულება

²⁶⁵ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2011), *General comment No. 13*, CRC/C/GC/13, 2011 წლის 18 აპრილი.

²⁶⁶ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2003), *General comment No. 5*, CRC/GC/2003/5, 2003 წლის 27 ნოემბერი.

²⁶⁷ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2007), *General Comment No. 8 (2006): The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment* (მუხლები 19; 28, პუნქტი 2; და 37 inter alia), CRC/C/GC/8, 2007 წლის 02 მარტი.

²⁶⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, *Tyrer v. the United Kingdom*, No. 5856/72, 1978 წლის 25 აპრილი.

²⁶⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, # 7511/76 და 7743/76, 1982 წლის 25 თებერვალი, პარაგ. 38.

²⁷⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, # 7511/76 და 7743/76, 1982 წლის 25 თებერვალი.

განსაზღვრა ევროპის სოციალური ქარტიის მე-17 მუხლით.²⁷¹ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის სახელმწიფო ფუნქციის წყალობით, ორივე ინსტრუმენტის, როგორც მიმართვის პროცედურის, ასევე, კოლექტიური საჩივრის პროცედურის მეშვეობით, სახელმწიფოების მე-17 მუხლთან შესაბამისობის თაობაზე კომიტეტმა დაადგინა, რომ უამრავმა ხელშემკვრელმა მხარემ დაარღვია ეს ნორმა იმის გამო, რომ ეროვნულ სამართლებრივ სისტემაში არ აკრძალა ფიზიკური დასჯის ყველა ფორმა. სამ მსგავს საქმეში, რომელიც აწარმოა **Association for the Protection of All Children (APPROACH) Ltd-მ** ბელგიის,²⁷² ჩეხეთის რესპუბლიკისა²⁷³ და სლოვენიის²⁷⁴ წინააღმდეგ, სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა დაადგინა ევროპის სოციალური ქარტიის მე-17 მუხლის დარღვევა, რამდენადაც სახელმწიფოებს არ ჰქონდათ გატარებული შესაბამისი სამართლებრივი ღონისძიებები, რომლის წყალობითაც აიკრძალებოდა „პირდაპირ და სრულად ბავშვების ფიზიკური დასჯის ყველა ფორმა, რომელიც ზიანის მომტანია მათი ფიზიკური მთლიანობის, ღირსების, განვითარების ან ფსიქოლოგიური კეთილდღეობისთვის.“²⁷⁵ სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა ასევე განსაზღვრა, რომ ფიზიკური დასჯის ამკრძალავი ნორმები ასევე უნდა ვრცელდებოდეს ისეთი ფორმის ალტერნატიული ზრუნვის დაწესებულებებზე, როგორიცაა ინსტიტუციური ზრუნვა, სპეციალური თავშესაფრები და საბავშვო ბაღები. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ 2004 წელს შეიმუშავა რეკომენდაცია, რომელიც ყველა მონაწილე სახელმწიფოს მოუწოდებდა ფიზიკური დასჯის აკრძალვისკენ.²⁷⁶

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ფიზიკური დასჯა ირიბად მიიჩნევა ძალადობის ერთ-ერთ ფორმად, რომელიც გამომდინარეობს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-19, 28-ე მუხლის მე-2 პუნქტიდან და 37-ე მუხლებიდან. დამატებით, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების კომიტეტმა შეიმუშავა ზოგადი კომენტარი No. 8/2006, რომლითაც მოუწოდა მონაწილე სახელმწიფოებს, განახორციელებინათ ყველა შესაბამისი ღონისძიება ფიზიკური დასჯის ყველა ფორმის წინააღმდეგ.²⁷⁷

7.1.3. სექსუალური ძალადობა

ტრეფიკინგი და ბავშვის პორნოგრაფია განხილულია 7.2.2 და 7.2.3 სექციებში.

ბავშვის მიმართ სექსუალურმა ძალადობამ შესაძლებელია მიიღოს ძალიან ბევრი ფორმა, მათ შორის, შევიწროვება, შეხება, ინცესტი ან გაუპატიურება. ბავშვის მიმართ სექსუალური ძალადობა შესაძლებელია განხორციელდეს სხვადასხვა ადგილას, მათ შორის, სახლებში, სკოლებში, ზრუნვის დაწესებულებებში, ეკლესიებში და ა.შ. ბავშვები განსაკუთრებით მოწყვლადები არიან სექსუალური ძალადობის მიმართ იმის გათვალისწინებით, რომ ისინი, ძირითადად, ზრდასრული ადამიანების გავლენისა და კონტროლის ქვეშ იმყოფებიან და ნაკლები წვდომა აქვთ სასარჩელო მექანიზმებზე.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, 2011/93/EU დირექტივა, რომელზეც დიდი გავლენა იქონია ლანსაროტის კონვენციის სულისკვეთებამ და მიდგომამ, მიზნად ისახავს სისხლის სამართლებრივი მინიმალური სანქციების დადგენას წევრი სახელმწიფოების იურისდიქციების ფარ-

²⁷¹ იხ. მაგალითად, სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *World Organisation against Torture (OMCT) v. Belgium, Complaint No. 21/2003*, 2004 წლის 7 დეკემბერი; სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Conclusions XVI-2, Poland*, მე-7 მუხლი, გვ.65.

²⁷² სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) v. Belgium*, საჩივარი No. 98/2013, 2015 წლის 29 მაისი, პარაგ.49.

²⁷³ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) v. Czech Republic*, საჩივარი No. 96/2013, 2015 წლის 29 მაისი.

²⁷⁴ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) v. Slovenia*, საჩივარი No. 95/2013, 2015 წლის 27 მაისი.

²⁷⁵ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) v. Slovenia*, საჩივარი No. 95/2013, 2015 წლის 27 მაისი, პარაგ.51.

²⁷⁶ ევროპის საბჭო, საპარლამენტო ასამბლეა (2004), Recommendation 1666 (2004) on a Europe-wide ban on corporal punishment of children, 2004 წლის 23 ივნისი.

²⁷⁷ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2007), *General Comment No. 8 (2006): The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment* (მუხლები 19; 28, პუნქტი 2; და 37, inter alia), CRC/C/GC/8, 2007 წლის 02 მარტი.

გლებში ბავშვის მიმართ სექსუალური ძალადობის დანაშაულებისთვის.²⁷⁸ აღნიშნული დირექტივის მე-3 მუხლის თანახმად, ნევრმა სახელმწიფოებმა უნდა გამოიყენონ სისხლის სამართლებრივი ღონისძიებები სექსუალური ძალადობის უამრავი ფორმის სანქციონირების მიზნით, მათ შორის, ისეთი შემთხვევების, როდესაც ბავშვი სქესობრივი აქტის ან სექსუალური ძალადობის მოწმე ხდება და როდესაც ბავშვების ჩართვა ხდება სქესობრივ აქტებში. დირექტივა ადგენს მკაცრ სანქციებს იმ პირების მიერ ჩადენილი არასათანადო ქმედებებისთვის, რომლებიც განსაკუთრებით მოწყვლადი ბავშვების ნდობით სარგებლობდნენ და/ან ასეთი ქმედება განახორციელეს ძალადობის გამოყენებით. ნევრმა სახელმწიფოებმა აგრეთვე უნდა უზრუნველყონ, რომ ბავშვის მიმართ ძალადობაში ეჭვმიტანილი პირების სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემა უნდა განხორციელდეს ავტომატურად, ხოლო ბავშვის მიმართ ძალადობის განხორციელების გამო გასამართლებულ პირებს უნდა შეეზღუდოთ ნებისმიერი პროფესიული საქმიანობის განხორციელების შესაძლებლობა, რაც გულისხმობს ბავშვთან პირდაპირ ან რეგულარულ კავშირს. დირექტივა ასევე შეიცავს დებულებებს ბავშვზე მორგებული სასამართლო პროცესის თაობაზე და უზრუნველყოფს სასამართლოებში მსხვერპლი ბავშვების დაცვას.

2011/93/EU დირექტივა უკავშირდება ნევრ სახელმწიფოებს შორის ნასამართლეობის შესახებ არსებული მონაცემებიდან ამოღებული ინფორმაციის ორგანიზებისა და გაცვლის შესახებ ჩარჩო გადანაცვლებას 2009/315/JHA.²⁷⁹ მიუხედავად იმისა, რომ ჩარჩო გადანაცვლებას კონკრეტულად ბავშვებს არ ეხება, ეს უკანასკნელი მნიშვნელოვან ხარვეზს ავსებს დაცვის სისტემაში, უზრუნველყოფს ნევრ სახელმწიფოების წვდომას ბრალდებული, ეჭვმიტანილი ან დამნაშავე პირების სისხლის სამართლებრივ ისტორიაზე. აღნიშნული ამარტივებს ბავშვის მიმართ ძალადობის განხორციელებაში ბრალდებული ან ეჭვმიტანილი იმ პირების იდენტიფიცირებას, რომლებიც ისეთ სამუშაოს ეძებენ, რაც პირდაპირ უკავშირდება ბავშვებთან კონტაქტს სხვა ნევრ სახელმწიფოში.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ სექსუალური ძალადობის საქმეები განიხილა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 და მე-8 მუხლების ქრილში. საჩივრები ძირითადად ეხებოდა სახელმწიფოთა უუნარობას, განეხორციელებინათ სათანადო და ადეკვატური ღონისძიებები, სექსუალური ძალადობისგან ბავშვების დაცვის მიზნით. მე-3 მუხლის კონტექსტში, ევროპულმა სასამართლომ შეამოწმა, თუ რამდენად ჩაატარეს ნევრმა სახელმწიფოებმა ეფექტური გამოძიება სექსუალური ძალადობის თაობაზე არსებული საჩივრების საფუძველზე. ბავშვის მიმართ ძალადობის საჩივრები, რომლებიც მე-8 მუხლის დარღვევის დადგენის მოთხოვნით იყო წარდგენილი ევროპული სასამართლოს წინაშე, ეხება მსგავსი ქმედებების გავლენას მსხვერპლის ფიზიკურ ხელშეუხებლობასა და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაზე. ზოგჯერ, ევროპული კონვენციის მე-3 და მე-8 მუხლებით ნევრ სახელმწიფოებისთვის დადგენილ ვალდებულებებს შორის განსხვავება ძალიან ბუნდოვანია, რადგან ევროპული სასამართლო ორივე მუხლის დარღვევის დადგენისას იყენებს შეფასების ერთი და იმავე ტესტს. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ კონვენციის მე-8 მუხლთან დაკავშირებული საქმეები უფრო გავრცელებული იყო იმ ვითარებებში, როდესაც საქმე ეხებოდა ბავშვების არასათანადო მოთავსებას ან გადაყვანას ზრუნვის დანესებულებაში და ოჯახზე ბავშვის მიმართ ძალადობის თაობაზე არსებული საჩივრების ზეგავლენის საკითხს. ეს შემთხვევები მე-5 თავში არის განალიზებული.

მაგალითი: საქმეში, *M.C. v. Bulgaria*,²⁸⁰ განმცხადებელი – 14 წლის გოგონა, აცხადებდა, რომ იგი გააუპატიურა ორმა პირმა ერთ საღამოს სახლიდან გასვლის შემდგომ. ეროვნული ხელისუფლების წინაშე წარდგენილი არცერთი საჩივარი არ დაკმაყოფილდა, ძირითადად, იმ საფუძველით, რომ გოგონას სხეულზე ძალადობის ვერანაირი კვალი ვერ იქნა აღმოჩენილი. ევროპულმა

²⁷⁸ Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, OJ 2011 L 335/1.

²⁷⁹ Council Framework Decision 2009/315/JHA of 26 February 2009 on the organisation and content of the exchange of information extracted from the criminal record between Member States, OJ 2009 L 93, გვ. 23–32.

²⁸⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *M.C. v. Bulgaria*, No. 39272/98, 2003 წლის 4 დეკემბერი.

სასამართლომ აღნიშნა, რომ გაუპატიურების შესახებ ბრალდება მოექცა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის მოქმედების ფარგლებში და წევრ სახელმწიფოებს უნდა ეწარმოებინათ ეფექტური გამოძიება. ევროპულმა სასამართლომ, დაადგინა რა, რომ ბულგარეთის ხელისუფლებამ ვერ შეძლო ამგვარი გამოძიების წარმოება, დაეყრდნო მტკიცებულებას, რომლის თანახმად, ეროვნული სასამართლოები მსხვერპლის სასარგებლოდ არ იღებდნენ გადაწყვეტილებებს, როდესაც მსხვერპლი ვერ ახერხებდა ფიზიკური ძალადობის მტკიცებულების წარმოჩენას გაუპატიურების შემდგომ. სასამართლომ დაადგინა, რომ ამგვარი მტკიცების სტანდარტი არ შეესაბამებოდა იმ ფაქტობრივ რეალობას, რომელიც უკავშირდებოდა გაუპატიურების მსხვერპლ პირებს და მიუთითებდა ხელისუფლების მიერ გამოძიების არაეფექტურად ჩატარებაზე, რამაც გამოიწვია ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევა.

ლანსაროტის კონვენცია დეტალურად არეგულირებს ბავშვის უფლებებს, სექსუალური ძალადობისგან მათი დაცვის მიზნით. ევროპის საბჭოს ფარგლებში მიღებული აღნიშნული კონვენცია ღიაა რატიფიცირებისთვის ევროპის მასშტაბით. შესასრულებად სავალდებულო ძალის მქონე ამ ინსტრუმენტს საფუძვლად უდევს უამრავი შესასრულებად სავალდებულო ძალის არმქონე ინსტრუმენტი, რომელიც მიზნად ისახავს იმის უზრუნველყოფას, რომ წევრმა სახელმწიფოებმა საკანონმდებლო ღონისძიებების გამოყენებით, გაატარონ ეფექტური ღონისძიებები ბავშვის სექსუალური ძალადობის წინააღმდეგ.²⁸¹

7.1.4. ოჯახში ძალადობა და ბავშვის უფლებებელოფა

ოჯახში ძალადობის უამრავი საქმე მოიცავს ბავშვის მიმართ ძალადობის შემთხვევებს. ამ კუთხით, საერთაშორისო სამართლით დადგენილი სახელმწიფოს ვალდებულებები 7.1.3 სექციაში ჩამოთვლილი ვალდებულებების მსგავსია.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, როგორც წესი, დედები მიმართავენ ადა-მიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს იმის თაობაზე, რომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო, ადეკვატურად შეესრულებინა ზიანის მიყენებისგან დაცვის თავისი ვალდებულება, დადგენილი ევროპული კონვენციით. ოჯახში ძალადობის საქმეებმა წამოჭრეს ევროპული კონვენციის მე-2, მე-3 და მე-8 მუხლების განხილვის საჭიროება. სახელმწიფოთა მოქმედებები უნდა შეესაბამებოდეს მათ მიერ ნაკისრ პოზიტიურ ვალდებულებებს, განახორციელონ ეფექტური ღონისძიებები ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ და ჩაატარონ ეფექტური გამოძიება ოჯახში ძალადობისა და ბავშვის უფლებებელოფის ყველა შესაძლო სადავო ბრალდების შემთხვევაში.

მაგალითი: საქმეში, *Kontrová v. Slovakia*,²⁸² განმცხადებელ ქალს მრავალჯერ მიაყენა ფიზიკური შეურაცხყოფა მეუღლემ. ქალმა მიმართა პოლიციას, თუმცა შემდგომ გამოიხმო საჩივარი. მეუღლე მას დაემუქრა შვილების მოკვლით. აღნიშნულის თაობაზე ნათესავმა პოლიციას შეატყობინა. მიუხედავად ამისა, შემთხვევიდან რამდენიმე დღის შემდეგ, განმცხადებლის ქმარმა ცეცხლსასროლი იარაღით მოკლა ორი შვილი და თავი მოიკლა. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულება ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის ფარგლებში წარმოიშობა ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც, სახელმწიფოებმა იცოდნენ, ან უნდა სცოდნოდან იდენტიფიცირებული ინდივიდის სიცოცხლისთვის ზიანის მიყენების რეალური და გადაუდებელი რისკის არსებობის შესახებ. ამ შემთხვევაში, სლოვაკეთის ხელისუფლებას უნდა სცოდნოდა ამგვარი რისკის არსებობის შესახებ, განმცხადებელსა და პოლიციას შორის მანამდე

²⁸¹ მაგალითად: ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2001), Recommendation Rec (2001) 16 on the protection of children against sexual exploitation, 2001 წლის 31 ოქტომბერი; ევროპის საბჭო, საპარლამენტო ასამბლეა (1996), Resolution 1099 (1996) on the sexual exploitation of children, 1996 წლის 25 სექტემბერი; ევროპის საბჭო, საპარლამენტო ასამბლეა (2000), Resolution 1212 (2000) on rape in armed conflicts, 2000 წლის 03 აპრილი; ევროპის საბჭო, საპარლამენტო ასამბლეა (2002), Resolution 1307 (2002) on sexual exploitation of children: zero tolerance, 2002 წლის 27 სექტემბერი.

²⁸² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kontrová v. Slovakia*, No. 7510/04, 2007 წლის 31 მაისი.

არსებული კომუნიკაციის საფუძველზე. პოლიციის პოზიტიური ვალდებულება იყო განმცხადებლის სისხლის სამართლის საჩივრის რეგისტრაცია, სისხლის სამართლებრივი გამოძიების დაწყება და სასამართლო პროცესის ინიცირება, გადაუდებელი დახმარების შესახებ სატელეფონო ზარების ჩანაწერების შენახვა და ადეკვატური ღონისძიებების განხორციელება იმ ჩვენებების თაობაზე, რომლის მიხედვით, განმცხადებლის მეუღლეს ცეცხლსასროლი იარაღი ჰქონდა. თუმცა, პოლიციამ ვერ შეძლო ამ ვალდებულებების შესრულება, რასაც შედეგად მოჰყვა განმცხადებლის შვილების გარდაცვალება. შესაბამისად, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით დაცული სიცოცხლის უფლება.

მაგალითი: საქმე, *Eremia v. the Republic of Moldova*,²⁸³ ეხება დედისა და თავისი ორი ქალიშვილის საჩივარს ხელისუფლების უმქომედობის თაობაზე, რამდენადაც სახელმწიფომ ვერ შეძლო მათი დაცვა ქმრისა და მამის ძალადობრივი და შეურაცხყოფელი მოქმედებებისგან. ევროპული სასამართლოს თანახმად, მართალია, სახელმწიფოს ჰქონდა ინფორმაცია ოჯახში განხორციელებული ძალადობის შესახებ, თუმცა, მან ვერ შეძლო ეფექტური ღონისძიებების განხორციელება, რათა დაეცვა დედა მორიგი ძალადობის განხორციელებისგან. სასამართლომ გაითვალისწინა შემდეგი გარემოებაც – მიუხედავად იმ მძიმე ფსიქოლოგიური შედეგისა, რომელიც განმცხადებლის ქალიშვილებმა განიცადეს მას შემდეგ, რაც მამის მიერ დედის მიმართ ძალადობას შეესწრნენ, სახელმწიფომ თითქმის არავითარი ზომა არ მიიღო ამგვარი მოქმედებების განმეორების პრევენციისთვის. სასამართლომ დაადგინა, რომ მოლდოვის ხელისუფლებამ ვერ შეძლო კონვენციის მე-8 მუხლით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ფარგლებში განსახილველი საკითხების კატეგორიას მიეკუთვნება აგრეთვე ბავშვის უგულვებელყოფის საკითხები, განხორციელებული სახელმწიფო დაწესებულებებში თუ ოჯახში. სახელმწიფოთა ვალდებულებები ისეთ შემთხვევებში, რომლებიც ეხება მშობლის მოვალეობების თავიდან არიდებას, იმ ვალდებულებების მსგავსია, რომლებიც ნინა თავებში განვიხილეთ. ერთი მხრივ, აუცილებელია, სახელმწიფოებმა შეიმუშაონ ეფექტური მექანიზმები ბავშვის დაცვისთვის, ხოლო, მეორე მხრივ, სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ შესაბამისი ზომები ბავშვთა დაცვისთვის იმ შემთხვევებში, როდესაც სახელმწიფოს შესაბამის ორგანოებს შეატყობინეს ბავშვის უგულვებელყოფის თაობაზე, ან როდესაც არსებობს იმ ფაქტის დადასტურების საკმარისი მტკიცებულება, რომ კონკრეტულ შემთხვევაში ბავშვი უგულვებელყოფილია, იმის მიუხედავად, ეს ხდება სახლებში თუ კერძო საკუთრებაში არსებულ დაწესებულებებში.²⁸⁴ სახელმწიფო დაწესებულებებში ბავშვის უგულვებელყოფის შემთხვევები სახელმწიფოს აკისრებს პირდაპირ ვალდებულებას, დაიცვან ბავშვები ადეკვატური (სამედიცინო) ზრუნვის განხორციელებით, ასევე სახელმწიფოები უნდა დარწმუნდნენ, რომ დაწესებულების ინსფრასტრუქტურა, სადაც ბავშვები არიან მოთავსებულნი, ადეკვატურია და/ან პერსონალი უზრუნველყოფილია ბავშვის საჭიროებებზე მორგებული ინსტრუქტაჟითა და ტრენინგით.²⁸⁵

სტამბოლის კონვენცია ასევე რელევანტურია.²⁸⁶ მართალია, ეს კონვენცია არ არის კონკრეტულად ბავშვებზე ორიენტირებული, თუმცა იგი მაინც უამრავ დებულებას შეიცავს ბავშვებთან დაკავშირებით. პირველი, მესამე მუხლის (f) პუნქტის თანახმად, 18 წლამდე ასაკის პირები ითვლებიან „ქალებად“, ამდენად, კონვენციის ყველა ნორმა და ჩანაწერი აგრეთვე ვრცელდება ბავშვებზეც. მეორე, მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, სახელმწიფო ვალდებულია, გაავრცელოს კონვენციის მოქმედების ფარგლები ოჯახში ძალადობის ყველა მსხვერპლზე, ცხადია, იგულისხმებიან

²⁸³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Eremia v. the Republic of Moldova*, No. 3564/11, 2013 წლის 28 მაისი.

²⁸⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Z and Others v. the United Kingdom* [დიდი პალატა], No. 29392/95, 2001 წლის 10 მაისი.

²⁸⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Nencheva and Others v. Bulgaria*, No. 48609/06, 2013 წლის 18 ივნისი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

²⁸⁶ ევროპის საბჭო, Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, CETS No. 210, 2011.

ბავშვებიც. ფატობრივად, უმეტეს შემთხვევაში, ბავშვები ოჯახში ძალადობის მოწმენი არაინ, რაც მათზე მნიშვნელოვან უარყოფით გავლენას ახდენს.²⁸⁷ საბოლოოდ, კონვენციაში არსებული უშუალოდ ბავშვზე მორგებული ნორმები მოიცავენ სახელმწიფოს ვალდებულებას, განახორციელოს კონკრეტული ღონისძიებები მსხვერპლი ბავშვის საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად, ამაღლოს ცნობიერება და დაცვას მოწმის სტატუსის მქონე ბავშვები.

ანალოგიურად, ევროპის სოციალური ქარტიის მე-17 მუხლის თანახმად, სახელმწიფოების ვალდებულება გულისხმობს ბავშვთა წინააღმდეგ განხორციელებული ძალადობის ყველა ფორმის აკრძალვას და სისხლის სამართლებრივი და სამოქალაქო სამართლებრივი ადეკვატური მექანიზმების დანერგვას.

ოჯახში ძალადობისა და ბავშვის უგულვებელყოფის საკითხები დარეგულირებულია ევროპის საბჭოს სამართლებრივი ძალის არმქონე უამრავ ინსტრუმენტში.²⁸⁸

7.2. ბავშვის ექსპლუატაცია, პორნოგრაფია და ე.წ. გრუმიנגი

საკვანძო დებულებები:

- სახელმწიფოებს აქვთ ერთმანეთთან ურთიერთთანამშრომლობისა და მუშაობის ვალდებულება, იმისათვის, რომ დაიცვან ბავშვები ძალადობისგან, მათ შორის, გამოძიების მიმდინარეობისას.

7.2.1. იძულებითი შრომა

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, მონობა, ყმობა, იძულებითი ან სავალდებულო სამუშაო აკრძალულია უფლებათა ქარტიის მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტი). ბავშვების დასაქმება ასევე აკრძალულია (ქარტიის 32-ე მუხლი). 94/33/EC დირექტივა წარმოადგენს მთავარ სამართლებრივ ინსტრუმენტს, რომელიც კრძალავს ბავშვის შრომას.²⁸⁹ მხოლოდ გამონაკლისი შემთხვევების არსებობის დროს სახელმწიფოებს აქვთ უფლება, დასაქმების მიზნებისთვის დაადგინონ მინიმალური ასაკი, რომელიც შესაძლოა სკოლის დამთავრების მინიმალურ ასაკზე ნაკლები იყოს (მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტი). სახელმწიფოები უნდა დარწმუნდნენ, რომ ახალგაზრდები, რომლებსაც მიეცათ მუშაობის უფლება, სარგებლობენ შესაბამისი სამუშაო პირობებით (მე-6 და მე-7 მუხლები). გარდა ამისა, ბავშვების დასაქმება შესაძლებელია მხოლოდ კონკრეტულ სამუშაოზე, მაგალითად, მათთვის ნებადართულია მსუბუქი ოჯახური სამუშაოსა და სოციალური და კულტურული აქტივობების განხორციელება (მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტი და მე-5 მუხლი). დირექტივა ასევე ადგენს დაცვის სპეციალურ ღონისძიებებს, რომლებიც უნდა გამოიყენებოდეს ბავშვთა შრომის საქმეებში (სექცია III).

უმეტეს შემთხვევაში, ბავშვთა იძულებითი სამუშაოს საქმეები მოიცავს ტრეფიკინგის მსხვერპლ ბავშვებს.²⁹⁰ ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) საწინააღმდეგო დირექტივა 2011/36/EU იძულებით სამუშაოს აღიარებას, როგორც ბავშვის ექსპლუატაციის ერთ-ერთ ფორმას (მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტი).²⁹¹ დირექტივა იცავს იძულებითი სამუშაოს მიზნებისთვის ტრეფიკინგის მსხვერპლ

²⁸⁷ FRA (2014c), გვ. 134–135. იხ. აგრეთვე, UNICEF (2006).

²⁸⁸ მაგალითად: ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (1985), Recommendation No. R (85) 4 on violence in the family, 1985 წლის 26 მარტი; ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (1990), Recommendation No. R (90) 2 on social measures concerning violence in the family, 1990 წლის 15 იანვარი; ევროპის საბჭო, საპარლამენტო ასამბლეა (1998), Recommendation 1371 (1998) on abuse and neglect of children, 1998 წლის 23 აპრილი.

²⁸⁹ Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the Protection of Young People at Work, OJ 1994 L 216.

²⁹⁰ Recital 11, Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 15 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, OJ 2011 L 101/1.

²⁹¹ Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 15 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, OJ 2011 L 101/1.

ბავშვებს, ისევე, როგორც სხვა მიზნებისთვის ტრეფიკინგის მსხვერპლთ (მაგალითად, სექსუალური ექსპლუატაციის მიზნებისთვის, იხ. სექცია 7.1.3.).²⁹²

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლი კრძალავს მონობის, ყმობის, იძულებითი და სავალდებულო სამუშაოს ყველანაირ ფორმას. ევროპული სასამართლო „იძულებით ან სავალდებულო სამუშაოს“ განმარტავს, როგორც „სამუშაოს ან მომსახურებას, რომლის განხორციელებას ითხოვს პირი რაიმე სასჯელის დაკისრების მუქარით იმ პირისგან, ვისაც ნებაყოფლობით არ შეუთავაზებია აღნიშნული სამუშაოს ან მომსახურების განხორციელება.“²⁹³ დამატებით, ყმობა გულისხმობს, „მსახურების ვალდებულებას, იცხოვროს სხვა ადამიანის საკუთრებაში და ასეთი მდგომარეობის შეცვლის შეუძლებლობას.“²⁹⁴ ამდენად, ყმობა წარმოადგენს სავალდებულო სამუშაოს უკიდურეს ფორმას.

იძულებით სამუშაოსთან დაკავშირებულ საქმეებში, ევროპული სასამართლო თავდაპირველად განსაზღვრავს, ექცევა თუ არა სარჩელი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლის მოქმედების ფარგლებში.²⁹⁵ შემდეგ, სასამართლო აანალიზებს, შეესაბამებოდა თუ არა სახელმწიფოს მოქმედებები მის მიერ ნაკისრ პოზიტიურ ვალდებულებებს – საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ჩარჩოს შემუშავებას, რომელიც კრძალავს, აწესებს სათანადო სასჯელს და ეფექტურად იძიებს იძულებითი ან სავალდებულო სამუშაოს, ყმობისა და მონობის შემთხვევებს.²⁹⁶ კონვენციის მე-4 მუხლის პროცედურულ ასპექტთან დაკავშირებით, ევროპული სასამართლო განსაზღვრავს, ჩაატარა თუ არა ადგილობრივმა ხელისუფლებამ ეფექტური გამოძიება იძულებითი სამუშაოს ან ყმობის შესახებ არსებულ საქმეებში.²⁹⁷

მაგალითი: საქმე, *C.N. and V. v. France*,²⁹⁸ ეხება იძულებითი სამუშაოს შესახებ საჩივარს, რომლის ავტორი ორი ბურუნდიული წარმოშობის და იყო. მშობლების გარდაცვალების შემდეგ, დები საცხოვრებლად მათ დეიდასთან გადაიყვანეს საფრანგეთში. ისინი ოთხი წლის განმავლობაში ცხოვრობდნენ დეიდის სახლის სარდაფში, განსაკუთრებით ცუდ პირობებში. უფროსი და ვერ დადიოდა სკოლაში, რადგან უმეტეს დროს საოჯახო საქმეების განხორციელებას უთმობოდა და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე დეიდაშვილს უწევდა მზრუნველობას. უმცროს დას ჰქონდა შესაძლებლობა, სკოლის გაკვეთილებს დასწრებოდა, თუმცა დამატებით უწევდა მუშაობა დეიდის ოჯახისთვის და მხოლოდ ამ სამუშაოს დასრულების შემდგომ ეძლეოდა დრო სკოლის დავალებების მომზადებისთვის. ორივე დამ წარადგინა საჩივარი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს წინაშე, რომლის მიხედვით, ისინი ექვემდებარებოდნენ ყმობასა და იძულებით შრომას. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ უფროსი და ექვემდებარებოდა იძულებით შრომას, გამომდინარე იქედან, რომ მას კვირაში შვიდი დღის განმავლობაში უწევდა მუშაობა ყოველგვარი ანაზღაურებისა და დასვენების გარეშე. ამასთანავე, იგი იმყოფებოდა ყმობაში, რამდენადაც, მისი აზრით, ამგვარი მდგომარეობა იყო მუდმივი, რაიმეს შეცვლის ყოველგვარი იმედისა და მოლოდინის გარეშე. ევროპულმა სასამართლომ შემდგომ დაადგინა, რომ სახელმწიფომ ვერ დააკმაყოფილა კონვენციით ნაკისრი პოზიტიური ვალდებულებები, ვინაიდან არსებული საკანონმდებლო ჩარჩო იძულებითი შრომის მსხვერპლთ არ სთავაზობდა დაცვის ადეკვატურ გარანტიებს. რაც შეეხება გამოძიების საპროცესო ვალდებულებას, სასამართლოს თანახმად, მოპასუხე სახელმწიფომ დააკმაყოფილა ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლით განსაზღვრული ვალდებულებები, როდესაც აწარმოა დაუყოვნებლივი და დამოუკიდებელი გა-

²⁹² იხ. დამატებით FRA (2015c), გვ. 40–41.

²⁹³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Siliadin v. France*, No. 73316/01, 2005 წლის 26 ივლისი, პარაგ.116.

²⁹⁴ იქვე, პარაგ.123.

²⁹⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *C.N. and V. v. France*, No. 67724/09, 2012 წლის 11 ოქტომბერი, პარაგ.70.

²⁹⁶ იქვე, პარაგ.104 და შემდგომი პარაგრაფები.

²⁹⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *C.N. and V. v. France*, No. 67724/09, 2012 წლის 13 ოქტომბერი, პარაგ.70–82.

²⁹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *C.N. and V. v. France*, No. 67724/09, 2012 წლის 11 ოქტომბერი.

მოძიება, რომელსაც შეეძლო დამნაშავე პირების იდენტიფიცირება და დასჯა. ევროპულმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მეორე დის საჩივარი იძულებით შრომასთან დაკავშირებით იმ საფუძვლით, რომ მას ჰქონდა სკოლაში სიარულისა და საშინაო დავალებების მომზადების შესაძლებლობა, რისთვისაც დროც ჰქონდა გამოყოფილი.

ევროპის სოციალური ქარტია უზრუნველყოფს ბავშვთა უფლებას, იყვნენ დაცულნი ფიზიკური და მორალური საფრთხეებისგან, როგორც სამუშაო გარემოს ფარგლებში, ისე – მის ფარგლებს გარეთ (მე-7 მუხლის მე-10 პუნქტი). სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა აღნიშნა, რომ ბავშვების შრომითი ექსპლუატაცია, მათ შორის, ტრეფიკინგი შრომითი ექსპლუატაციის მიზნებისთვის, უნდა იყოს აკრძალული სახელმწიფო დონეზე.²⁹⁹ ევროპის სოციალური ქარტიის მონაწილე სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ არა მხოლოდ ის, რომ მათი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით გათვალისწინებულია შესაბამისი და საჭირო მექანიზმები ექსპლუატაციის პრევენციისთვის და ახალგაზრდებისა და ბავშვების დაცვისთვის, არამედ ისინი უნდა დარწმუნდნენ, რომ ეს საკანონმდებლო ჩარჩო მართლაც ეფექტურია პრაქტიკაში.³⁰⁰

ლანსაროტის კონვენცია ასევე მოითხოვს, რომ წევრმა სახელმწიფოებმა ბავშვის სექსუალური ექსპლუატაციის ყველა ფორმის კრიმინალიზაცია მოახდინონ.

7.2.2. ბავშვის ტრეფიკინგი

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 83-ე მუხლი ტრეფიკინგს მიიჩნევს სფეროდ, რომლის ფარგლებშიც ევროპის კავშირის პარლამენტსა და საბჭოს აქვთ საკანონმდებლო უფლებამოსილებები. ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტი ცალსახად კრძალავს ადამიანის ტრეფიკინგს. ევროპის კავშირის წვლილი ამ სფეროში ნამდვილად ღირებულია, რამდენადაც ეს სფერო ეხება საერთაშორისო განზომილებას.

ადამიანით ვაჭრობის პრევენციის, მის წინააღმდეგ ბრძოლისა და მის მსხვერპლთა დაცვის შესახებ 2011/36/EU დირექტივა წარმოადგენს ევროპარლამენტისა და ევროპის საბჭოს მიერ, ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 83-ე მუხლის საფუძველზე მიღებულ პირველ საკანონმდებლო ინსტრუმენტს.³⁰¹ ამ დირექტივის მე-2 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, ტრეფიკინგი განმარტებულია როგორც „ადამიანის ყიდვა ან გაყიდვა, ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება, აგრეთვე მუქარით, ძალადობით ან იძულების სხვა ფორმით, მოტაცებით, შანტაჟით, თაღლითობით, მოტყუებით, უმწეო მდგომარეობის ან ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებით, საზღაურის ან/და სარგებლის მიცემის ან მიღების გზით იმ პირის თანხმობის მისაღწევად, რომელსაც სხვა პირზე ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია, ადამიანის გადაბირება, გადაყვანა, გადამალვა, დაქირავება, ტრანსპორტირება, გადაცემა, შეფარება ან/და მიღება ექსპლუატაციის მიზნით.“ ამ დირექტივის მიზანის წარმოადგენს ადამიანის ტრეფიკინგთან დაკავშირებული დანაშაულების განმარტებისა და სანქციონირებისთვის მიმინალური წესების შემუშავება (პირველი მუხლი). დირექტივა მთლიანობაში რელევანტურია ბავშვებისთვის, იგი ასევე შეიცავს ბავშვთან დაკავშირებულ არაერთ სპეციალურ დებულებას ტრეფიკინგის მსხვერპლი ბავშვების მხარდაჭერისა და დახმარებისთვის, ასევე დაცვის გარანტიებს სისხლის სამართლებრივი გამოძიების დროს (მუხლები 13-16).³⁰² მხარდაჭერის სპეციალური ღონისძიებები გამოიყენება ყოველი მსხვერპლის ინდივიდუალური შეფასებისა და აქედან გამომდინარე, საჭიროების მიხედვით (მე-14 მუხლის პირველი პუნქტი). სახელმწიფოებს ევალებათ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის მიზნით, ბავშვისთვის მეურვის დანიშვნა (მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი) და ბავშვის ოჯახის

²⁹⁹ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის დასკვნები, ბულგარეთი, გვ.57.

³⁰⁰ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის დასკვნები 2006, ალბანეთი, გვ. 61; სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის დასკვნები 2006, ბულგარეთი, გვ.113.

³⁰¹ Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 15 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, OJ 2011 L 101/1.

³⁰² დებულებები დეტალურად წარმოდგენილია FRA-სა და ECtHR-ის მიერ (2014), გვ. 222.

მხარდაჭერით უზრუნველყოფა (მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტი). სისხლის სამართლის პროცესებში ბავშვებს აქვთ უფლება, ჰყავდეთ წარმომადგენელი, მომსახურება გაუწიონ უფასო სამართლებრივი კონსულტაციის განხილვით და უფლება, მოუსმინონ ადეკვატურ შენობა-ნაგებობებში კვალიფიციური პროფესიონალების მიერ (მე-15 მუხლის (1)-(3) პუნქტები). დამატებითი დაცვის ღონისძიებები მოიცავს სასამართლო პროცესების საზოგადოების დასწრების გარეშე ჩატარების შესაძლებლობას და შესაძლებლობას, ირიბად მოუსმინონ ბავშვს საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენების გზით (მე-15 მუხლის მე-5 პუნქტი).³⁰³

2004/81/EC დირექტივა ასევე რელევანტურია ტრეფიკინგის მსხვერპლი ბავშვებისთვის.³⁰⁴ ამ ინსტრუმენტის მიხედვით, ტრეფიკინგის მსხვერპლი ბავშვებისთვის არსებობს მიმღები სახელმწიფოს მიერ ბინადრობის ნებართვის გაცემის შესაძლებლობა, იმ შემთხვევაში, თუ ისინი ითანამშრომლებენ სისხლის სამართლებრივი გამოძიების ფარგლებში. მიუხედავად ამისა, დირექტივა ბავშვებზე ვრცელდება მხოლოდ წევრი სახელმწიფოების მიერ გადაწყვეტილებების მიღების ფარგლებში.³⁰⁵

როდესაც საქმე აღსრულებას ეხება, ევროპის კავშირის სამართალდაცვით სფეროში თანამშრომლობის სააგენტო (Europol) და ევროპის კავშირის სამართლებრივი თანამშრომლობის სააგენტო (Eurojust) მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ წევრ სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობის უზრუნველყოფაში, ორგანიზებული ტრეფიკინგის ქსელის იდენტიფიცირების და კრიმინალიზების მიზნით. ევროპის კავშირის დონეზე ტრეფიკინგის მსხვერპლი ბავშვის დაცვისთვის არსებული შესაბამისი ინსტრუმენტები განხილულია ამ სახელმძღვანელოს მე-11.3 სექციაში.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ მოიცავს რაიმე პირდაპირ ჩანაწერს ტრეფიკინგის თაობაზე. მიუხედავად ამისა, ევროპული სასამართლო ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლს განმრტავებს იმგვარად, რომ იგი გულისხმობს ტრეფიკინგის აკრძალვას.³⁰⁶ სასამართლომ აღიარა ტრეფიკინგის იგივე დეფინიცია, რაც დადგენილია გაეროს კონვენციის ადამიანების, განსაკუთრებით ქალებისა და ბავშვების ტრეფიკინგის თავიდან აცილების, აღკვეთისა და დასჯის შესახებ ოქმის მე-3 მუხლის (a) პუნქტით, რომელიც ავსებს ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის გაეროს კონვენციას (პალერმოს პროტოკოლი) და ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციის მე-4 მუხლის (a) პუნქტს.³⁰⁷ ევროპული სასამართლო თავდაპირველად აფასებს, მოიცავს თუ არა კონკრეტული შემთხვევა ტრეფიკინგის სარწმუნო მტკიცებულებას და ექვემდებარება თუ არა კონვენციის მე-4 მუხლის მოქმედების ფარგლებს; ხოლო, თუ ექვემდებარება, მე-7.2.1. სექციაში წარმოდგენილი ევროპული სასამართლოს ანალიზის ანალოგიურია: სასამართლო ამოწმებს, თუ რამდენად უზრუნველყოფს მოპასუხე სახელმწიფოს საკანონდებლო ჩარჩო ტრეფიკინგის წინააღმდეგ დაცვას, შეასრულა თუ არა სახელმწიფომ საქმის კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებების ფარგლებში კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებები და აწარმოა თუ არა ეფექტური გამოძიება ტრეფიკინგის ყველა სადავო შემთხვევაში.

³⁰³ იხ. FRA (2015b), გვ. 79.

³⁰⁴ Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate irregular immigration, who cooperate with the competent authorities, OJ 2004 L 261, გვ. 19–23.

³⁰⁵ იქვე., მუხლი 3.

³⁰⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Rantsev v. Cyprus and Russia*, No. 25965/04, 2010 წლის 7 იანვარი, პარაგ. 282.

³⁰⁷ გაერო, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (UNTOC), New York, 2000 წლის 15 ნოემბერი; Council of Europe, Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No. 197, 2005.

მაგალითი: საქმის, *Rantsev v. Russia and Cyprus*,³⁰⁸ განხილვისთვის ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს მიმართა ახალგაზრდა რუსი გოგონას, რომელიც საექვო გარემოებებში გარდაიცვალა კვიპროსში, მამამ. გოგონა კვიპროსში კაბარეს მსახიობის ვიზით ჩავიდა. როგორც საქმის ფაქტობრივი გარემოებების მიხედვით გამოიკვეთა, გაქცევის მცდელობისას, იგი დამსაქმებლის ნაცნობის ბინის აივნიდან გადმოვარდნის შედეგად გარდაიცვალა. მსხვერპლის მამამ საჩივრით მიმართა ევროპულ სასამართლოს ორივე ქვეყნის, კვიპროსისა და რუსეთის წინააღმდეგ. იგი ძირითადად დავობდა, რომ სახელმწიფოებმა ვერ მოახერხეს მისი ქალიშვილის გარდაცვალების თაობაზე ეფექტური გამოძიების წარმოება. ევროპულმა სასამართლომ თავდაპირველად აღნიშნა, რომ ადამიანის ტრეფიკინგი ექვემდებარება ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლის მოქმედების ფარგლებს. მიუხედავად იმისა, რომ კვიპროსს ჰქონდა ტრეფიკინგის წინააღმდეგ ბრძოლის ადეკვატური საკანონმდებლო ჩარჩო, ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლი დარღვეული იყო, ვინაიდან წევრი სახელმწიფოების ადმინისტრაციული პრაქტიკა, რომელიც დამსაქმებლებს ავალდებულებდა კაბარეს მოცეკვავეებისთვის ფინანსური გარანტიების უზრუნველყოფას, ვერ ახდენდა ტრეფიკინგისა და ექსპლუატაციის წინააღმდეგ ბრძოლისთვის ადეკვატური და პრაქტიკული დაცვის უზრუნველყოფას. შემდგომ, საქმის კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებების მიხედვით, კვიპროსის ხელისუფლებას უნდა სცოდნოდა, რომ განმცხადებლის ქალიშვილი ტრეფიკინგის რისკის წინაშე იდგა. სასამართლომ აღნიშნა, რომ პოლიციამ ვერ შეძლო ქალბატონი რანცევის დაცვა ექსპლუატაციის წინააღმდეგ და ეფექტური ღონისძიებების გატარება. სასამართლომ დაადგინა რუსეთის მიერ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლის დარღვევა, რამდენადაც რუსეთის ხელისუფლებამ არ აწარმოა ეფექტური გამოძიება აღნიშნულ საქმესთან დაკავშირებით.

სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ადამიანის ტრეფიკინგი წარმოადგენს ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და ადამიანის ღირსების მძიმე დარღვევას და უთანაბრდება მონობის ახალ ფორმას.³⁰⁹ მე-7 მუხლის მე-10 პუნქტის თანახმად, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ იმგვარი კანონმდებლობის შემუშავება, რომელიც აღნიშნული ქმედებების კრიმინალიზაციას მოახდენს.³¹⁰ ამ საკანონმდებლო ჩარჩოს განმამტკიცებელი უნდა იყოს ადეკვატური საზედამხებლო მექანიზმი, სანქციები და სამოქმედო გეგმა ბავშვის ტრეფიკინგთან და სექსუალურ ექსპლუატაციასთან ბრძოლისთვის.³¹¹

კონვენციის დონეზე, ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია წარმოადგენს ტრეფიკინგის წინააღმდეგ ბრძოლის საკვანძო ინსტრუმენტს.³¹² ევროპის საბჭოს გაფართოებული წევრობისა და იმ ფაქტის თვალსაზრისით, რომ ტრეფიკინგის საწინააღმდეგო კონვენცია მიერთებისთვის ღიაა ასევე ევროპის საბჭოს ნებისმიერი არაწევრი ქვეყნისთვისაც,³¹³ საერთო სტანდარტებისა და ვალდებულებების საფუძველით, აძლიერებს ევროპის კავშირის 2011/36/EU დირექტივას და წარმოადგენს ინსტრუმენტალური მნიშვნელობის მქონე დოკუმენტს ტრეფიკინგთან ბრძოლაში, კონვენციის ხელმომწერი სახელმწიფოების იურისდიქციის ფარგლებში, მიუხედავად იმისა, არიან თუ ეს ქვეყნები ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოები. კონვენციის იმპლემენტაციას მონიტორინგს უწევს დამოუკიდებელ ექსპერტთა ჯგუფი (the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings GRETA), რომლებიც პერიოდულად აფასებენ ვითარებას წევრ სახელმწიფოებში და აქვეყნებენ შესაბამის ანგარიშებს. ამ

³⁰⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Rantsev v. Cyprus and Russia*, No. 25965/04, 2010 წლის 7 იანვარი. საქმე არ ეხება ბავშვის გარდაცვალებას; თუმცა, ეს საქმე აღსანიშნავია, როდესაც არ არსებობს ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები ბავშვების ტრეფიკინგის თაობაზე, აგრეთვე, ბავშვებისთვის ტრეფიკინგის საფრთხის შექმნის თვალსაზრისით.

³⁰⁹ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Federation of Catholic Family Associations in Europe (FAFCE) v. Ireland*, No. 89/2013, 2014 წლის 12 სექტემბერი, პარაგ. 56.

³¹⁰ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, დასკვნები XVII-2 (2005), Poland, გვ. 638.

³¹¹ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Federation of Catholic Family Associations in Europe (FAFCE) v. Ireland*, No. 89/2013, 2014 წლის 12 სექტემბერი, პარაგ. 57.

³¹² ევროპის საბჭო, Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No. 197, 2005.

³¹³ მაგალითად, ბელარუსი კონვენციის 2013 წლის 26 ნოემბერს შეუერთდა.

ანგარიშების საფუძველზე, კონვენციის ხელმომწერი სახელმწიფოების კომიტეტი, რომელიც წარმოადგენს კონვენციის საფუძველზე დაფუძნებულ პოლიტიკურ მექანიზმს, შეიმუშავებს რეკომენდაციებს წევრი სახელმწიფოებისთვის იმ ღონისძიებათა შესახებ, რომელთა დანერგვა აუცილებელია GRETA-ს დასკვნების იმპლემენტაციისა და პროგრესისთვის ფეხის აწყობისთვის.

7.2.3. ბავშვის პორნოგრაფია და ე.წ. გრუმინგი

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, 2011/93/EU დირექტივა წარმოადგენს ბავშვის პორნოგრაფიის წინააღმდეგ ბრძოლის მთავარ ინსტრუმენტს.³¹⁴ პორნოგრაფია განიმარტება, როგორც: „(i) ნებისმიერი მასალა, რომელიც ვიზუალურად გამოსახავს ბავშვს, მონაწილეს რეალურ ან მიმსგავსებულ აშკარა სექსუალური ხასიათის მოქმედებაში; (ii) ბავშვის ორგანოების ნებისმიერი სახით გამოსახვა ძირითადად სექსუალური მიზნებისთვის; (iii) ნებისმიერი მასალა, რომელიც ვიზუალურად გამოსახავს ბავშვს, მონაწილეს რეალურ ან მიმსგავსებულ აშკარა სექსუალური ხასიათის მოქმედებაში, ან ბავშვის სექსუალური ორგანოების ნებისმიერ სახით გამოსახვა, ძირითადად, სექსუალური მიზნებისთვის; ან (iv) აშკარად სექსუალურ მოქმედებაში მონაწილე ბავშვის რეალური ფოტოების, ან ბავშვის სექსუალური ორგანოების რეალური ფოტოების გამოსახვა, უპირველესად სექსუალური მიზნებისთვის.“³¹⁵ დასახელებული დირექტივის მე-5 მუხლი ევროპის კავშირის ყველა წევრი სახელმწიფოსთვის აწესებს ვალდებულებას, გამოიყენონ ყველა აუცილებელი ღონისძიება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ბავშვის პორნოგრაფიის განზრახ პროდუქცია, შესყიდვა, ფლობა, დისტრიბუცია, გავრცელება, გადაცემა, შეთავაზება, მიწოდება ან ხელმისაწვდომობა, ასევე წინასწარი შეცნობით ამგვარი ტიპის კონტენტზე წვდომის ნებართვის მიღება, იყოს დასჯადი.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მრავალჯერ განიხილა ბავშვის პორნოგრაფიის საქმეები ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის ქრილში.

მაგალითი: საქმე, *Söderman v. Sweden*, ეხება გოგონას საჩივარს, რომლის მამინაცვლამაც სცადა მისთვის შხაპის მიღების დროს ვიდეოს გადაღება.³¹⁶ იგი დავობდა, რომ შვედეთის საკანონმდებლო ჩარჩო ვერ იცავდა ადეკვატურად მის პირად ცხოვრებას. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოებს გააჩნიათ საკანონმდებლო ჩარჩოს შემუშავების პოზიტიური ვალდებულება, რომელიც მსხვერპლებს, ამ შემთხვევაში, განმცხადებელს, სთავაზობს ადეკვატურ დაცვას. იმის გათვალისწინებით, რომ ფაქტობრივი გარემოებები მხოლოდ განმცხადებლისთვის ვიდეოს გადაღების მცდელობას ეხება, ამგვარი საკანონმდებლო ჩარჩო არ არის საჭირო, მოიცავდეს სისხლის სამართლებრივ სანქციებს. მსხვერპლისთვის შეთავაზებული დაცვის საშუალებები – ან სამოქალაქო ან სისხლის სამართლებრივი – აუცილებლად უნდა იყოს ეფექტური. საქმის ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ განმცხადებელმა ვერ ისარგებლა ეფექტური სისხლის სამართლებრივი ან სამოქალაქო სამართლებრივი მექანიზმებით მამინაცვლის მცდელობის წინააღმდეგ, გადაელო მისთვის ვიდეო, შესაბამისად, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

კიბერდანაშაულის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია³¹⁷ წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს ბავშვთა პორნოგრაფიის შემცველი მასალების შეთავაზების, ხელმისაწვდომობის, დისტრიბუციის, გადაცემის, შეძენის, ან ფლობის ან ამგვარი მასალის კომპიუტერული სისტემის მეშვეობით დამზადების კრიმინალიზაციას. მნიშვნელოვანი ელემენტია ის, რომ ეს ქმედება უნდა იყოს განზრახ ჩადენილი. კონვენციის განმარტებითი ანგარიშის თანახმად, ტერმინი „პორნოგრაფიული მასალა“

³¹⁴ Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, OJ 2011 L 335/1, გვ. 1–14.

³¹⁵ იქვე, მე-2 მუხლის (c) პუნქტი.

³¹⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Söderman v. Sweden* [დიდი პალატა], No. 5786/08, 2013 წლის 12 ნოემბერი.

³¹⁷ ევროპის საბჭო, Convention on Cybercrime, CETS No. 185, 2001.

დამოკიდებულია ეროვნულ სტანდარტებზე, რომელიც გულისხმობს მასალებს, მიჩნეულს, როგორც „საჯარო მორალთან შეუსაბამოს და უხამს ან მსგავსად უზნეოს.“³¹⁸ მიუხედავად ამისა, კრიმინალიზაციის ეს ვალდებულება არ უნდა გავრცელდეს მხოლოდ იმგვარ მასალზე, რომელიც ვიზუალურად გამოსახავს ბავშვს, არამედ იმ მასალაზეც, რომელიც გამოსახავს ბავშვს ან მის რეალისტურ ფოტოებს, მონაწილეს სექსუალური ხასიათის მოქმედებაში.³¹⁹

ლანსაროტის კონვენციის 21-23-ე მუხლების თანახმად, სახელმწიფოების ვალდებულებაა, საკანონმდებლო ზომების განხორციელების გზით, ბავშვთა პორნოგრაფიის სხვადასხვა ფორმის სისხლის სამართლის წესის დასჯადად გამოცხადება. 21-ე მუხლის მიხედვით, გადაბირება, იძულება და მონაწილეობის მიღება ბავშვის პორნოგრაფიის აქტივობებში უნდა იყოს კრიმინალიზებული. 22-ე მუხლის თანახმად, სექსუალური ხასიათის მოქმედებისას ბავშვის თანდასწრება ასევე უნდა იყოს თანაბრად კრიმინალიზებული. ბოლოს, 23-ე მუხლით სისხლის სამართლის წესით დასჯადი უნდა გახდეს ისეთი მოქმედებები, რომლებიც ითვალისწინებს ბავშვის დაყოლიებას სექსუალური მიზნებისთვის, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით. ლანსაროტის კომიტეტმა ასევე შეიმუშავება მოსაზრება ამ ჩანაწერთან დაკავშირებით, რომელიც კონვენციის წევრ სახელმწიფოებს იწვევს ბავშვის სექსუალური მიზნებისთვის დაყოლიების სისხლის სამართლებრივი სანქციების გაფართოების თაობაზე განსახილველად, როდესაც სექსუალური ძალადობა არ წარმოადგენს პირისპირ შეხვედრის შედეგს, არამედ ჩადენილია ონლაინ სივრცეში.³²⁰

7.3. მაღალი რისკის შემცველი ჯგუფები

საკვანძო დებულებები:

- იძულებითი გაუჩინარების მსხვერპლ ბავშვებს აქვთ უფლება (საერთაშორისო სამართალში ეს ტერმინი “enforced disappearance“-ით არის ცნობილი), შეინარჩუნონ ან ხელახლა განსაზღვრონ საკუთარი ინდივიდუალობა.

7.3.1. უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვები

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს საქმეები, რომლებშიც კონკრეტულადაა განხილული უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვების წინააღმდეგ განხორციელებული ძალადობის შემთხვევები – ადამიანის ტრეფიკინგისა და იძულებითი სამუშაოს კონტექსტის გარდა – შედარებით იშვიათია. ისინი ძირითადად შეეხება სკოლებში სეგრეგაციასა და დისკრიმინაციას, რომელიც უკვე განხილულია 3.2 სექციაში.

მაგალითი: საქმეში, *Centre of Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*, არასამთავრობო ორგანიზაციამ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს მიმართა ბოშა ბავშვის სახელით, რომელიც სახელმწიფო დაწესებულებაში გარდაიცვალა.³²¹ იგი დაინფიცირებული იყო აივ (HIV) ვირუსით და ჰქონდა გონებრივი მძიმე შეზღუდული შესაძლებლობები. დაწესებულებაში არსებული პირობები, რომელშიც განმცხადებელი ცხოვრობდა, შოკისმომგვრელი იყო: არ არსებობდა გათბობა, საწოლი, ტანსაცმელი, არანაირი მხარდაჭერა პერსონალისგან და ა.შ. გამომდინარე იქედან, რომ დაზარალებულს არ ჰყავდა თუნდაც ერთი ახლო ნათესავი, არასამთავრობო ორგანიზაციამ იკისრა წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების განხორციელების ვალდებულება და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს წინაშე აპელირებდა ევროპული კონვენციის მე-2, მე-3, მე-5, მე-8, მე-13 და მე-14 მუხლებით დაცული უფლებების

³¹⁸ Explanatory report to the Council of Europe, Council of Europe Convention on Cybercrime, პარაგ. 99.

³¹⁹ ევროპის საბჭო, Convention on Cybercrime, CETS No. 185, 2001, მუხლი 9 (2).

³²⁰ Lanzarote Committee Opinion on Art. 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note, 2015 წლის 17 ივნისი.

³²¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [დიდი პალატა], No. 47848/08, 2014 წლის 17 ივლისი.

დარღვევაზე. დიდმა პალატამ მიიჩნია, რომ საქმეში გამონაკლისი ფაქტობრივი გარემოების არსებობისას (უკიდურესი მონყვლადობა და ახალგაზრდა ბოშა ბავშვის ახლო ნათესავის არარსებობა), არასამთავრობო ორგანიზაციას ჰქონდა გარდაცვლილი ბავშვის სასამართლოს წინაშე წარმომადგენლობის უფლება. საქმის ფაქტობრივი გარემოებებისა და სამართლებრივი საფუძვლების მიხედვით, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-2 მუხლის მატერიალური ასპექტის დარღვევა. ეროვნულ ხელისუფლებას დაეკისრა პასუხისმგებლობა ბატონი Câmpeanu-ს გარდაცვალებისთვის, რამდენადაც სწორედ მათ მოათავსეს იგი ისეთ დანესებულებაში, სადაც იგი გარდაიცვალა ადეკვატური სამედიცინო დახმარებით, საკვებითა და საცხოვრებლით ვერ უზრუნველყოფის გამო. ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა კონვენციის მე-2 მუხლის დარღვევა იმ ფაქტისთვის, რომ რუმინეთის ხელისუფლებას არ უწარმოებია ეფექტური გამოძიება ბოშა ახალგაზრდას გარდაცვალების შემდგომ.

დანესებულებებში მცხოვრებ ბავშვებთან მიმართებით, ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია Rec(2005)5 მხარს უჭერს გადანყვეტილებას, რომლის მიხედვით, ბავშვის დანესებულებაში მოთავსება არ უნდა ეფუძნებოდეს დისკრიმინაციულ საფუძვლებს.³²²

7.3.2. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვები

ევროპის კავშირის სამართლის თანახმად, ევროპის კავშირი შეუერთდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების გაეროს კონვენციას, პირველი საერთაშორისო დოკუმენტი ადამიანის უფლებების სფეროში, რომელსაც შეუერთდა ევროპის კავშირი.³²³ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია მოიცავს დებულებებს ბავშვების თაობაზე. ევროპის კავშირის ნევრმა სახელმწიფოებმა და ევროპის კავშირმა იკისრეს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების მიერ სხვა ბავშვების მსგავსად ძირითადი უფლებებით სარგებლობის უზრუნველყოფის ვალდებულება. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-16 მუხლის თანახმად, მონაწილე სახელმწიფოები იღებენ ყველა შესაბამის საკანონმდებლო, ადმინისტრაციულ, სოციალურ, საგანმანათლებლო და სხვა ზომებს, რათა უზრუნველყონ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დაცვა ექსპლუატაციის, ძალადობისა და შეურაცხყოფისაგან.³²⁴

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს საქმეებმა, რომლებიც ეხება შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების თემატიკას, წარმოშვა უამრავი საკითხი, მათ შორის, სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულების საკითხი, დაიცვან ბავშვები სიცოცხლის მოსპობისა და არასათანადო მოპყრობისგან და უზრუნველყონ სახელმწიფოს მიერ ადმინისტრირებული დანესებულებები სათანადო საცხოვრებელი პირობებით.

მაგალითი: საქმე, *Nencheva and Others v. Bulgaria*,³²⁵ ეხება 15 ბავშვისა და ახალგაზრდას გარდაცვალებას გონებრივი და ფიზიკური შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის განკუთვნილ დანესებულებაში. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვები მოათავსეს სპეციალიზებულ საჯარო დანესებულებაში, რომელიც ექვემდებარებოდა სახელმწიფოს პირდაპირ და უშუალო კონტროლს. ხსენებულ დანესებულებაში ამ ბავშვების საცხოვრებელი პირობები აბსოლუტურად არაადეკვატური იყო: მათ არ ჰქონდათ საკვები, საჭმელი, ტანსაცმელი და გათბობა. ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოები არაერთხელ იყვნენ ინფორმირებულები აღნიშნულის თაობაზე, შესაბამისად, იცოდნენ ან უნდა სცოდნოდნენ სიცოცხლისათვის საფრთხის შემქმნელი რისკების არსებობის შესახებ. ევროპულმა სასამართლომ

³²² ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2005), Recommendation Rec (2005)5 on the rights of children living in residential institutions, 2005 წლის 16 მარტი.

³²³ ევროპის კავშირის საბჭო (2009), Council Decision 2010/48/EC of 26 November 2009 concerning the conclusion, by the European Community, of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, OJ 2010 L 23/35.

³²⁴ იხ. ასევე სექცია 3.5.

³²⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Nencheva and Others v. Bulgaria*, No. 48609/06, 2013 წლის 18 ივნისი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის მატერიალური ნაწილის დარღვევა, ვინაიდან სახელმწიფომ არ უზრუნველყო მისი კონტროლის ქვეშ მყოფი ბავშვების დაცვისთვის აუცილებელი არცერთი ადეკვატური ღონისძიება. ამასთანავე, ბულგარეთის ხელისუფლებას არ უნარ-მოუბია ეფექტური გამოძიება განმცხადებლის შვილების გარდაცვალების გამოძიებისთვის. საქმის კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, ბულგარეთის ხელისუფლებას უნდა მიემართა ე.წ. *ex officio* სისხლის სამართლებრივი ღონისძიებისთვის. გამოძიება არაეფექტურად იქნა მიჩნეული რიგი მიზეზების გამო: იგი ბავშვების გარდაცვალებიდან 2 წლის გასვლის შემდეგ დაიწყო, მიმდინარეობდა არაგონივრულად ხანგრძლივი ვადით, მას არ მოუცვია ყველა ბავშვის გარდაცვალების საკითხი და ვერ მოახერხა ამ საკითხის ირგვლივ არსებული ყველა რელევანტური ფაქტორის გამოაშკარავება.

7.4. უგზოუკვლოდ დაკარგული ბავშვები

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ევროპულმა კომისიამ შემოიღო ცხელი ხაზი (116 000) უგზოუკვლოდ დაკარგული ბავშვებისთვის.³²⁶ მომსახურების ფარგლებში, ბავშვთა დაკარგვის თაობაზე განხორციელებული ყველა ზარი მისამართდება პოლიციაში, ხოლო დაკარგულ ბავშვზე პასუხისმგებელ პირებისთვის შეთავაზებულია სახელმძღვანელო მითითებები და მხარდაჭერა, აგრეთვე – გამოძიებისთვის ხელშეწყობა.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ბავშვების იძულებითი გაუჩინარება განხილული იყო ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის ქრილში.

მაგალითი: საქმეში, *Zorica Jovanović v. Serbia*,³²⁷ ახალშობილი, დაბადების შემდეგ მალევე გარდაიცვალა სამშობიარო დაწესებულებაში, თუმცა ბავშვის გვამი მშობლებს არ უნახავთ. დედა დავობდა, რომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო მისთვის შვილის მდგომარეობის შესახებ რაიმე ინფორმაციის მიწოდება, მათ შორის, გარდაცვალების მიზეზის, დროს ან დაკრძალვის ადგილის თაობაზე. ევროპული სასამართლოს თანახმად, ის ფაქტი, რომ „სახელმწიფომ ყოველ ჯერზე ვერ მოახერხა დედისთვის ინფორმაციის მიწოდება შვილის მდგომარეობის თაობაზე“, თავისი ხარისხით უტოლდებოდა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევას.³²⁸

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამართლის მიხედვით, იძულებით გაუჩინარებულ პირთა დაცვის საერთაშორისო კონვენციის³²⁹ 25-ე მუხლის პირველი პუნქტის (b) ქვეპუნქტის თანახმად, სახელმწიფოებმა უნდა აკძალონ და სასჯელი დააწესონ იმ ბავშვების ან მათი მშობლების „რეალური ვინაობის დამადასტურებელი დოკუმენტების გაყალბებისთვის, დამალვის ან განადგურებისთვის, რომლებიც იძულებით გაუჩინარდნენ“. სახელმწიფოებმა ასევე უნდა გაატარონ ყველა აუცილებელი ღონისძიება ამ ბავშვების მოძებნისთვის და მათი ვინაობის დადგენისთვის და დაუბრუნონ ეს ბავშვები ოჯახებს. ბავშვთა მიერ ვინაობის შენარჩუნების ან ხელახალი განსაზღვრის, მათ შორის, ეროვნების, სახელისა და ოჯახური ურთიერთობის უფლებების ქრილში, როგორც ეს შესაბამისი კანონმდებლობითაა აღიარებული, აუცილებელია, სახელმწიფოებს ეროვნული კანონმდებლობის დონეზე ჰქონდეთ შესაბამისი საკანონმდებლო მექანიზმები, რათა განიხილონ და შემდეგ ბათილად ცნონ იძულებით გაუჩინარებული ბავშვების შვილად აყვანა ან რომელიმე დაწესებულებაში საცხოვრებლად მოთავსება (25-ე მუხლის მე-4 პუნქტი). კონვენცია ხაზს უსვამს იმ ორ ძირითად პრინციპს, რომელიც ბავშვთა უფლებების ქვაკუთხედს ქმნის: ბავშვის საკუთესო ინტერესების უპირველესად გათვალისწინება და ბავშვის მიერ საკუთარი მოსაზრებებისა და შეხე-

³²⁶ Commission Decision (2007), Commission Decision 2007/698/EC of 29 October 2007 amending Decision 2007/116/EC as regards the introduction of additional reserved numbers, OJ 2007, L 284/31.

³²⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Zorica Jovanović v. Serbia*, No. 21794/08, 2013 წლის 26 მარტი.

³²⁸ იქვე., პარაგ. 74.

³²⁹ გაერო, International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, 2006 წლის 20 დეკემბერი.

დულებების გამოხატვის უფლება (25-ე მუხლის მე-5 პუნქტი). მართალია, ევროპული სახელმწიფოების შედარებით მცირე რაოდენობამ მოახდინა აღნიშნული კონვენციის რატიფიცირება, თუმცა, ევროპის საკანონმდებლო ჩარჩოსთან მიმართებით ამ კონვენციის რელევანტურობა არ უნდა გამოგვრჩეს.³³⁰

---

³³⁰ 2015 წლის 19 თებერვლის მდგომარეობით, ევროპის კავშირის 28 წევრი სახელმწიფოდან 9 სახელმწიფომ მოახდინა ამ კონვენციის რატიფიცირება (ავსტრია, ბელგია, ესპანეთი, საფრანგეთი, გერმანია, ლიეტუვა, ნიდერლანდები, პორტუგალია და სლოვაკეთი). დამატებით, ევროპის საბჭოს შემდეგმა წევრმა სახელმწიფოებმა მოახდინეს მისი რატიფიცირება: სერბეთი, მონტენეგრო, ბოსნია ჰერცეგოვინა, სომხეთი და ალბანეთი.

8

ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები და საცხოვრებელი პირობების ადეკვატური სტანდარტი

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-14 მუხლი (განათლება);</p> <p>კვალიფიკაციის დირექტივა (2011/95/EU);</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო C-413/99, <i>Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department</i>, 2002 (მიგრანტი ბავშვების განათლება)</p>	<p>განათლების უფლება</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლი (განათლების უფლება);</p> <p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), მე-17 მუხლი (განათლების უფლება);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Catan and Others v. Moldova and Russia</i> [დიდი პალატა], Nos. 43370/04, 8252/05 და 18454/06, 2012 (ენა სკოლებში)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>D.H. and Others v. the Czech Republic</i> [დიდი პალატა], No. 57325/00, 2007; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Oršuš and Others v. Croatia</i> [დიდი პალატა], No. 15766/03, 2010 (ბოშა ბავშვების დისკრიმინაცია სკოლებში)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Ponomaryovi v. Bulgaria</i>, No. 5335/05, 2011 (დისკრიმინაცია საიმიგრაციო სტატუსის საფუძველით)</p> <p>ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენცია,</p>

		<p>მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტი და მე-14 მუხლი</p> <p>კონვენცია მიგრანტი მუშაკების სამართლებრივი სტატუსის შესახებ</p>
<p>ძირითად უფლებათა ქარტია, 35-ე მუხლი (წვდომა ჯანმრთელობის დაცვაზე);</p> <p>კვალიფიკაციის დირექტივა (2011/95/EU);</p> <p>29-ე მუხლი (მნიშვნელოვანი შეღავათები მიგრანტი ბავშვებისთვის)</p>	<p>ჯანმრთელობის უფლება</p>	<p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), მე-11 მუხლი (ჯანმრთელობის დაცვის უფლება) და მე-13 მუხლი (სოციალური და სამედიცინო დახმარების უფლება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-2 მუხლი (სიცოცხლის უფლება) და მე-8 მუხლი (ფიზიკური ხელშეუხებლობის უფლება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Oyal v. Turkey</i>, No. 4864/05, 2010 (ახალშობილის აივ (HIV) ვირუსით დაინფიცირება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Iliya Petrov v. Bulgaria</i>, No. 19202/03, 2012 (დაზიანება ელექტრო ქვესადგურში)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania</i> [დიდი პალატა], No. 47848/08, 2014 (გარდაცვალება დანესებულებაში)</p>
ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
		<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Glass v. the United Kingdom</i>, No. 61827/00, 2004 (ინფორმირებული თანხმობა)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>M.A.K and R.K. v. the United Kingdom</i>, Nos. 45901/05 და 40146/06, 2010 (სამედიცინო ჩარევა</p>

		<p>მშობლის თანხმობის გარეშე)</p> <p>სოციალური უფლებების ევროპული საბჭო, <i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. France</i>, Complaint No. 14/2003, 2004, (სამედიცინო დახმარება მიგრანტი ბავშვებისთვის)</p> <p>სოციალური უფლებების ევროპული საბჭო, <i>Defence for Children International (DCI) v. Belgium</i>, Complaint No. 69/2011, 2012 (ბავშვები არაერთგვაროვან სიტუაციებში)</p> <p>კონვენცია ადამიანის უფლებებისა და ბიომედიცინის შესახებ (ოვიედოს კონვენცია)</p>
ძირითად უფლებათა ქარტია, 34-ე მუხლის მე-3 პუნქტი (სოციალური მხარდაჭერისა და საცხოვრებელი უზრუნველყოფის ფლება)	საცხოვრებელი უზრუნველყოფის უფლება	<p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), მე-16 მუხლი (ოჯახის უფლება სოციალურ, სამართლებრივ და ეკონომიკურ დაცვაზე), მე-17 მუხლი (ბავშვების და ახალგაზრდების უფლება სოციალურ, სამართლებრივ და ეკონომიკურ დაცვაზე) და 31-ე მუხლი (საცხოვრებელი უზრუნველყოფის უფლება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Bah v. the United Kingdom</i>, No. 56328/07, 2011</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Connors v. the United Kingdom</i>, No. 66746/01, 2004.</p>
ძირითად უფლებათა ქარტია, 34-ე მუხლი (სოციალური უსაფრთხოება და სოციალური დახმარება)	საცხოვრებელი პირობების ადეკვატური სტანდარტით უზრუნველყოფის უფლება და უფლება სოციალურ უსაფრთხოებაზე	<p>ევროპის სოციალური ქარტია (შესწორებული), მე-12-14-ე მუხლები (სოციალური უსაფრთხოების, სოციალური და სამედიცინო მხარდაჭერის და სოციალური კეთილდღეობის მომსახურებებით სარგებლის მიღების უფლება), მე-16 მუხ-</p>

		<p>ლი (ოჯახის უფლება სოციალურ, ეკონომიკურ და სამართლებრივ დაცვაზე) და 30-ე მუხლი (სიღარიბის და გაძევების წინააღმდეგ დაცვის უფლება)</p> <p>ევროპის სოციალური უფლებების საბჭო, <i>European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EU- ROCEF) v. France</i>, Complaint No. 82/2012, 2013 (ოჯახის დახმარებაზე უარის თქმა სკოლის გაცდენის გამო)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Konstantin Markin v. Russia</i> [დიდი პალატა], No. 30078/06, 2012 (დეკრეტული შვებულება)</p>
--	--	--

ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები (ESC უფლებები), ცნობილი, როგორც სოციალ-ეკონომიკური ან სოციალური უფლებები ევროპულ კონტექსტში, მოიცავს სამუშაოსთან დაკავშირებულ უფლებებს, ასევე უფლებას განათლებაზე, ჯანდაცვაზე, საცხოვრებელზე, სოციალურ უსაფრთხოებაზე და უფრო ზოგადად, ცხოვრების დონის ადეკვატურ სტანდარტზე. კულტურული უფლებები, ძირითადად, ვერ ან არაჯეროვნად განვითარდა თეორიასა და პრაქტიკაში. მათი ასპექტები 4.6 სექციაშია გაანალიზებული უმცირესობების წარმომადგენელი ბავშვების ვინაობის დადგენის თავსა და 8.2 სექციაში განათლების უფლების ჩრილში.

ევროპულ კონტექსტში ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების პირდაპირი სტანდარტები, ძირითადად, მოიძებნება ევროპის სოციალურ ქარტიასა და ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიაში, დამატებით ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია და მისი დამატებითი ოქმები მოიცავენ უამრავ რელევანტურ ჩანაწერს, მაგალითად, იძულებითი შრომის აკრძალვასა და განათლების უფლებას. გარდა ამისა, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო აღნიშნავდა, რომ „არანაირი გამყოფი ხაზი არ არსებობს, რომელიც გამოყოფდა ამ სფეროს [სოციალური და ეკონომიკური უფლებების] იმ დარგიდან, რომელიც კონვენციის ფარგლებშია მოქცეული და მის მიერაა დაცული“,³³¹ ხოლო ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები ექცევა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით გარანტირებულ სამოქალაქო უფლებების დაცვის სფეროში. ამ კუთხით, მაგალითად, სამედიცინო დახმარებაზე ხელმისაწვდომობა განხილული იქნა წამების, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობისა და დასჯის ჩრილში (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლი).³³²

³³¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Airey v. Ireland*, No. 6289/73, 1979 წლის 9 ოქტომბერი, პარაგ.26.

³³² იხ. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, პატიმართა ჯანმრთელობის უფლებების შესახებ პრესრელიზი, თებერვალი, 2015, და პრესრელიზი ჯანმრთელობაზე, აპრილი, 2015.

8.1. მიდგომები ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების თაობაზე

საკვანძო დებულებები:

- ადეკვატური რესურსების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანია სოციალური უფლებების უზრუნველყოფისთვის.
- სოციალური უფლებების მნიშვნელოვანი ელემენტებია: ხელმისაწვდომობა, ადაპტირება და მიმღებობა.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები დაცულია ძირითად უფლებათა ქარტიის პარიტეტულ საფუძველზე სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებთან. თუმცა, ქარტიის 52-ე მუხლი განასხვავებს უფლებებსა და პრინციპებს, ხოლო ეს უკანასკნელი შეზღუდულია იმდენად, რამდენადაც ისინი „სასამართლოს მიერ განსჯად საკითხებად“ გვევლინებიან.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი აღნიშნავს, რომ, როდესაც უფლების რეალიზაცია „განსაკუთრებით კომპლექსური და ძალიან ძვირია უზრუნველსაყოფად“, შესაფასებელია სამი კრიტერიუმის პროგრესული რეალიზაცია: აუცილებელია კონკრეტული ღონისძიებების გატარება „რათა გონივრულ დროში მიღწეულ იქნეს ქარტიის მიზნები, კალკულირებადი პროგრესითა და ხელმისაწვდომი რესურსების მაქსიმალურად გამოყენების ხარისხთან შესაბამისობით.“³³³ იგი ასევე წარმოგვიდგენს პრიორიტეტიზაციის სისტემას, რომლის ფარგლებშიც ნევრ სახელმწიფოებს ახსენებს „იმ შედეგისა და ზეგავლენის შესახებ, რაც მათ არჩევანს ექნება მოწყვლად ჯგუფებსა და სხვა პირებზე.“³³⁴

სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, მიუხედავად სოციალური უსაფრთხოების უფლების სპეციფიკურ კონტექსტისა, დავობს, რომ რეგრესული ნაბიჯები, „რომლებიც მიზნად ისახავს არსებული სოციალური უსაფრთხოების სისტემის მდგრადობისა და ეფექტურობის განმტკიცებას,“ დასაშვებია მაშინ, როდესაც „ისინი ძირს არ უთხრიან ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის ძირითად და საკვანძო ჩარჩოს ან არ უარყოფენ ინდივიდთა შესაძლებლობას, ისარგებლონ დაცვის იმ მექანიზმებით, რომლებსაც იგი სთავაზობს სერიოზული სოციალური და ეკონომიკური რისკების წინააღმდეგ.“³³⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ასევე იზიარებს რეგრესული ნაბიჯების გადადგმის შესაძლებლობის იდეას, თუმცა აფასებს, თუ რამდენად არის არჩეული გონივრული და სათანადო საშუალება მისაღწევ ლეგიტიმურ მიზანთან მიმართებით.³³⁶

განათლების უფლების კონტექსტში, სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების კომიტეტის მიერ დანერგილი მიდგომის შესაბამისად შეიმუშავა ვარგისიანობის, ხელმისაწვდომობის, მიმღებლობისა და ადაპტირების ანალიტიკური ჩარჩო.³³⁷ ვარგისიანობას და ხელმისაწვდომობას შორის არსებული განსხვავება ასევე ფიგურირებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში. ვარგისიანობის, ხელმისაწვდომობის, მიმღებლობისა და ადაპტირების კრიტერიუმები ან მნიშვნელოვანი ელემენტები ასრულებენ გზამკვლევის როლს

³³³ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *International Association Autism Europe (IAAE) v. France*, Complaint No. 13/2002, 2003 წლის 4 ნოემბერი, პარაგ.54. გავრცელდება სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის გადამწყვეტილებაზე, *European Action of the Disabled (AEH) v. France*, Complaint No. 81/2012, 2013 წლის 11 სექტემბერი, პარაგ.94-99.

³³⁴ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *International Association Autism Europe (IAAE) v. France*, Complaint No. 13/2002, 2003 წლის 4 ნოემბერი, პარაგ.53.

³³⁵ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece*, No. 66/2011, 2012 წლის 23 მაისი, პარაგ.47.

³³⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Markovics and Others v. Hungary*, დაუშვებლობის შესახებ გადაწყვეტილება, # 77575/11, 19828/13 და 19829/13, 2014 წლის 24 ივნისი, პარაგ. 37 და 39.

³³⁷ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Bulgaria*, No. 41/2007, 2008 წლის 3 ივნისი, პარაგ.37.

ქვემოთ განხილული ანალიზისთვის, იმ მოცულობით, რამდენადაც შესაბამისი სასამართლო გადაწყვეტილებებია ხელმისაწვდომი.

8.2. განათლების უფლება

საკვანძო ელემენტები:

- განათლების ხელმისაწვდომობაზე შეზღუდვა უნდა იყოს განჭვრეტადი, ემსახურებოდეს ლეგიტიმური მიზნის მიღწევას, უნდა იყოს დასაბუთებული და უნდა ჰქონდეს დისკრიმინაციის საწინააღმდეგო ხასიათი.
- განათლების მიღება, რომელიც მოითხოვს მშობლების რელიგიური და ფილოსოფიური მრწამსის პატივისცემას, არ გამოორიცხავს სკოლებში რელიგიური და სექსუალური განათლების მიღების შესაძლებლობას.
- ადაპტირება მოითხოვს სპეციალური ღონისძიებების განხორციელებას საგანმანათლებლო პროცესში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებთან ურთიერთობის დროს, ასევე უმცირესობის წარმომადგენელი ბავშვებისთვის უზრუნველყოფს შესაძლებლობას, ისწავლონ და მიიღონ განათლება მათ მშობლიურ ენაზე.
- ბავშვებს აქვთ განათლების მიღების უფლება, მიუხედავად მათი ეროვნებისა თუ საიმეგრაციო სტატუსისა.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითადი უფლებების ქარტიის მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი უზრუნველყოფს განათლების უფლებას, მათ შორის „უფასო სავალდებულო განათლების მიღების შესაძლებლობას.“ მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტი განსაზღვრავს საგანმანათლებლო დაწესებულების დაფუძნების თავისუფლებას და მშობელთა უფლებას, დარწმუნდნენ იმაში, რომ შვილების განათლება და სწავლება მიმდინარეობს მათი რელიგიური, ფილოსოფიური და პედაგოგიური მრწამსის შესაბამისად.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლი უზრუნველყოფს განათლების უფლებას. ევროპული სასამართლო განმარტავს, რომ ეს მუხლი სახელმწიფოებს არ ავალდებულებს, განათლება ხელმისაწვდომი გახადონ; იგი უზრუნველყოფს „რეალურ დროში არსებულ საგანმანათლებლო ინსტიტუტებზე წვდომის უფლებას.“³³⁸ დამატებით, განათლების უფლება ასევე მოიცავს „მიღებული განათლებით სარგებლის მიღების უფლებას, სხვა სიტყვებით, ინდივიდის უფლებას, მიიღოს, თითოეულ სახელმწიფოში კანონიერი ძალის მქონე, შესასრულებლად სავალდებულო წესებთან შესაბამისობაში, ერთი კონკრეტული ან სხვა რომელიმე ფორმით, დასრულებული სწავლების ოფიციალური აღიარების [...] დოკუმენტი.“³³⁹ თუმცა, ეს არ არის აბსოლუტური უფლება, შეზღუდვა უნდა იყოს განჭვრეტადი იმ პირებისთვის, რომელთაც ის ეხებათ და უნდა ემსახურებოდეს ლეგიტიმური მიზნის მიღწევას. დისკრიმინირებული ღონისძიებები, მათ შორის, საგანმანათლებლო დაწესებულებიდან გარიცხვა ან მასობრივი გაძევება, ნებადართულია, როდესაც ისინი აკმაყოფილებენ დასაშვებ შეზღუდვის რელევანტურ პირობებს. როდესაც ხორციელდება იმის შეფასება, თუ როდის უთანაბრდება თავისი ხარისხით სკოლიდან გაძევების უამრავი სხვადასხვა ფორმა განათლებაზე ხელმისაწვდომობის უფლების ხელყოფას, ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა საპროცესო დაცვის მექანიზმები, გარიცხვის ხანგრძლივობა, რეინტეგრაციისთვის დახარჯული ძალისხმევა და შეთავაზებული ალტერნატიული განათლების ადეკვატურობა, მხედველობაში იქნება მიღებული.³⁴⁰

³³⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, საქმე, *“Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” v. Belgium*, # 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 და 2126/64, 1968 წლის 23 ივლისი, პარაგ.4.

³³⁹ იქვე.

³⁴⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Ali v. the United Kingdom*, No. 40385/06, 2011 წლის 11 იანვარი, პარაგ.58.

მაგალითი: საქმეში, *Catan and Others v. Moldova and Russia*,³⁴¹ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა სკოლებში არსებული ლინგვისტური პოლიტიკა, რომელიც შეთავაზებული იყო დნესტრისპირეთში სეპარატისტული ხელისუფლების მიერ. ლინგვისტური პოლიტიკის მიზანი იყო რუსიფიკაცია. მოლდოვურ ენაზე ფუნქციონირებადი (ლათინური ანბანის გამოყენებით) სკოლების დახურვის შემდეგ, მშობლებს არჩევანი უნდა გაეკეთებინათ სკოლებს, სადაც ბავშვებს ასწავლიდნენ ენის ხელოვნური კომბინაციით, კირილიცას ანბანის გამოყენებითა და საბჭოთა კავშირის პერიოდში დამზადებული მასალებით, და იმ სკოლებს შორის, რომლებიც შედარებით უარესად იყო აღჭურვილი სასწავლო ინვენტარით, ხოლო მდებარეობის თვალსაზრისით, არ იყო უსაფრთხო ადგილას, რამდენადაც სახლში გზად მიმავალი ბავშვები ექვემდებარებოდნენ დამცირებას ან შეურაცხყოფას. სკოლების იძულებითი დახურვა, რასაც თან სდევდა შემდგომი დამცირება, წარმოადგენდა გაუმართლებელ ჩარევას ბავშვების განათლების უფლებაში და თავისი ხარისხით უტოლდებოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მეორე მუხლის დარღვევას.³⁴²

როგორც განათლების უფლების ნაწილი, მშობლებს აქვთ მათი ფილოსოფიური და რელიგიური მრწამსის პატივისცემის შესაბამისად შვილებისთვის განათლების მიცემის უფლება. თუმცა, „სასწავლო კურიკულუმის შედგენა და დაგეგმვა ექცევა სახელმწიფოს კომპეტენციაში.“³⁴³ სახელმწიფოებს ასევე შეუძლიათ რელიგიური ან ფილოსოფიური საკითხების თაობაზე ცოდნის ან ინფორმაციის ინტეგრირება სკოლის კურიკულუმებში იმ პირობით, რომ „იგი განხორციელდება, ობიექტური, კრიტიკული და პლურალისტული გზით.“³⁴⁴ პლურალიზმის დაცვისთვის, კონკრეტული რელიგიის ან ფილოსოფიის სწავლებაში არსებული ხარისხობრივი ან რიცხობრივი განსხვავება უნდა დაბალანსდეს მშობლებისთვის იმ უფლების მინიჭებით, რომლის წყალობითაც მათ ექნებათ შესაძლებლობა, გარკვეულ გაკვეთილებზე დასწრებისგან ნაწილობრივ ან სრულად შვილების გათავისუფლების მოთხოვნა დაუქმყოფილდეთ.³⁴⁵ დისკრიმინაციის სანინაალმდეგო პერსპექტივაში ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიდგომის ანალიზისთვის, იხ. სექცია 2.1.³⁴⁶

ევროპის სოციალური ქარტიის შესწორებული ვერსიის მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, სახელმწიფოებს აქვთ ვალდებულება, „უზრუნველყონ ბავშვებისა და ახალგაზრდების უფასო დაწყებითი და საშუალო განათლება, ისევე როგორც, მათ მიერ სკოლებში რეგულარული დასწრების წახალისება.“³⁴⁷ დამატებით, სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა დაადგინა, რომ ამ ჩანაწერის ფარგლებში, ხელშემკვრელმა მხარეებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ მათ ტერიტორიებზე უკანონოდ მყოფ ბავშვებს ასევე აქვთ წვდომა განათლებაზე.³⁴⁸

გარდა ამისა, საგანმანათლებლო დაწესებულებები ყველასთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს დისკრიმინაციის გარეშე.³⁴⁹ სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა განსაზღვრა, რომ „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვების ჩვეულებრივ სკოლებში ინტეგრაცია [...] უნდა წარმოადგენდეს ზოგად წესს, ხოლო სპეციალიზირებულ სკოლებში სწავლება მხოლოდ გამოწვევის შემთხვევაში უნდა ხორციელდებოდეს.“³⁵⁰ სახელმწიფოები არ სარგებლობენ ფართო

³⁴¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Catan and Others v. Moldova and Russia* [დიდი პალატა], # 43370/04, # 8252/05 და # 18454/06, 2012 წლის 19 ოქტომბერი.

³⁴² იქვე., პარაგ. 141-144.

³⁴³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Folgerø and Others v. Norway* [დიდი პალატა], No. 15472/02, 2008 წლის 29 ივნისი, პარაგ. 84.

³⁴⁴ იქვე., პარაგ. 84.

³⁴⁵ იქვე., პარაგ. 85-102 და განსხვავებული აზრი.

³⁴⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Grzelak v. Poland*, No. 7710/02, 2010 წლის 15 ივნისი.

³⁴⁷ 1961 წლის ESC არ შეიცავს განათლების უფლების შესახებ ჩანაწერს.

³⁴⁸ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Médecins du Monde – International v. France*, Complaint No. 67/2011, 2012 წლის 11 სექტემბერი.

³⁴⁹ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების თაობაზე დამატებით, იხილეთ მე-3 და მე-7 თავები.

³⁵⁰ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Bulgaria*, Complaint No. 41/2007, 2008 წლის 3 ივნისი, პარაგ. 35.

დისკრეციული უფლებამოსილებით შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის ასარჩევ სკოლის ტიპთან მიმართებით, ეს აუცილებლად უნდა იყოს ჩვეულებრივი სკოლა.³⁵¹

შემთხვევები, რომლებიც ეხება ისეთ საფუძველზე განხორციელებულ განსხვავებულ მოპყრობას, როგორიცაა ეროვნება, საიმიგრაციო სტატუსი და ეთნიკური წარმოშობა, განხილულია მე-3 თავში.

სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის გადანყვეტილებების მიხედვით, სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის შესახებ განათლება უნდა იყოს ჩვეულებრივი კურიკულუმის ნაწილი.³⁵² მართალია, სახელმწიფოები სარგებლობენ ფართო დისკრეციული უფლებამოსილებით გამოსაყენებელი საგანმანათლებლო მასალების კულტურული შესაბამისობის განსაზღვრის კუთხით, თუმცა, მათ უნდა უზრუნველყონ ანტიდისკრიმინაციული სექსუალური და რეპროდუქციული განათლება, „რომელიც არ აძლიერებს ან ამყარებს სოციალურ გამონაკლისებსა და ადამიანის ღირსების უგულებელყოფას.“ საგანმანათლებლო მასალებმა „არ უნდა განამტკიცოს დამამცირებელი სტერეოტიპები,“ მაგალითად, სექსუალური უმცირესობის წარმომადგენელ პირებთან მიმართებით.³⁵³

საბოლოოდ, განათლების ადაპტირება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისთვის, რომლებიც ინტეგრირებულნი არიან ჩვეულებრივ სკოლებში, მაგალითად, მოითხოვს „იმგვარი ღონისძიებების გატარების აუცილებლობას, რომლებიც ასეთი ბავშვების სპეციალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისთვისაა საჭირო.“³⁵⁴ (იხ. ასევე 3.5 სექცია).

დამატებით, ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით, ხელშემკვრელი სახელმწიფოები იღებენ ვალდებულებას, წახალისონ თანაბარი შესაძლებლობები განათლებაზე ხელმისაწვდომობისთვის ყველა დონეზე ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი პირებისთვის (იხ. ასევე მე-3 თავი).³⁵⁵ ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი პირებისთვის, ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის მე-14 მუხლი მოიცავს მშობლიურ ენაზე სწავლებისა და სწავლის უფლებას.³⁵⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ განათლების უფლება გულისხმობს სახელმწიფო ენაზე სწავლებისა და სწავლის უფლებას.³⁵⁷

8.2.1. მიგრანტი ბავშვების განათლების უფლება

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ბავშვების ფუნდამენტური უფლება განათლებაზე, მიუხედავად მათი საიმიგრაციო სტატუსისა, აღიარებულია ევროპის კავშირის საიმიგრაციო სამართლის ფაქტობრივად ყველა ასპექტში.³⁵⁸ გარდა ამისა, ევროპის კავშირს არ აქვს ეროვნული საგან-

³⁵¹ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *European Action of the Disabled (AEH) v. France*, Complaint No. 81/2012, 2013 წლის 11 სექტემბერი, პარაგ.78.

³⁵² სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) v. Croatia*, Complaint No. 45/2007, 2009 წლის 30 მარტი, პარაგ.47.

³⁵³ იხ. იქვე., პარაგ.59 და 61.

³⁵⁴ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Bulgaria*, Complaint No. 41/2007, 2008 წლის 3 ივნისი, პარაგ.35.

³⁵⁵ დამატებით იხ. ევროპის საბჭო, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM), Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, ACFC/25DOC(2006)002, Part 2.1.

³⁵⁶ დამატებითი განხილვისთვის, იხ. ევროპის საბჭო, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM), Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2006, ACFC/25DOC(2006)002, Part 2.3, and Thematic Commentary No. 3: The language rights of persons belonging to national minorities under the Framework Convention, 2012, ACFC/44DOC(2012)001 rev, Part VI, Language Rights and Education.

³⁵⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Catan and Others v. Moldova and Russia* [დიდი პალატა], # 43370/04, 8252/05 და 18454/06, 2012 წლის 19 ოქტომბერი, პარაგ.137.

³⁵⁸ მაგალითად, 27-ე მუხლი, Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (Recast) (Qualification Directive), OJ 2011 L 337/9, გვ. 9–268.

მანათლებლო ნორმების შინაარსისა და ფარგლების განსაზღვრის კომპეტენცია. სანაცვლოდ, ევროპის კავშირი იცავს მიგრანტი ბავშვების უფლებას განათლებაზე თანაბრად ან, მათი სა- იმიგრაციო სტატუსის გათვალისწინებით, შესაბამისი ქვეყნის მოქალაქეებთან მიმართებით, მსგავსად. მოსწავლეთა დირექტივა (2004/114/EC) არეგულირებს სწავლის, მოსწავლეთა გაცვლის, არაანაზღაურებადი პროფესიული მომზადების ან მოხალისეობრივი საქმიანობის მიზნებისთვის მესამე ქვეყნის მოქალაქეების ქვეყანაში დაშვების პირობებს.³⁵⁹ პირის ამგვარი დაშვება მოიცავს მესამე ქვეყნის მოქალაქის ევროპის კავშირის ტერიტორიის ფარგლებში შესვლასა და ბინადრობას სამ თვეზე მეტი ვადის ხანგრძლივობით. ბავშვების ევროპის კავშირის ფარგლებში დაშვების ზოგადი პირობები მოიცავს მოქმედი სამგზავრო დოკუმენტის წარდგენას, დაგეგმილი ბინად- რობისთვის მშობლის ნებართვას, ჯანმრთელობის დაზღვევასა და, იმ შემთხვევაში, თუ წევრი სახელმწიფო ასე მოითხოვს დამუშავების მიზნებისთვის, ევროპის კავშირის ფარგლებში დაშვების აპლიკაციის საფასურის გადახდას.³⁶⁰ მაგალითად, სკოლის მოსწავლეებს ევალებათ მოსწავლეთა გაცვლით პროგრამაში მონაწილეობის მტკიცებულების წარმოდგენა, რომელიც მუშაობს წევრი სახელმწიფოს მიერ აღიარებული ორგანიზაციის საფუძველზე.³⁶¹ მოსწავლეებმა უნდა წარადგინონ წევრი სახელმწიფოს მიერ მოთხოვნილი მტკიცებულებები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მათ, ბინადრობის განმავლობაში, ექნებათ საკმარისი რესურსები საარსებო, სწავლებისა და გამგზავ- რების ხარჯების გაღებისთვის.³⁶² ეკონომიკურ აქტივობებზე წვდომა, მათ შორის, დასაქმებაზე, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სტუდენტებისთვის, ექვემდებარება გარკვეულ შეზ- ლუდებს.³⁶³

ევროპის კავშირში მცხოვრები მიგრანტების შვილები, რომლებიც ერთი წევრი სახელმწიფოდან მეორეში თავისუფალი მიმოსვლის შესახებ კანონმდებლობის საფუძველზე გადაადგილდებიან, სარგებლობენ ყველაზე პრივილეგირებული უფლებებით ამ კონტექსტში. მათ აქვთ უფლება, იყ- ნენ დაშვებულნი სახელმწიფოს ზოგად საგანმანათლებლო, კვალიფიკაციის ამაღლებისა და საზაფ- ხულო სწავლების კურსებზე იგივე პირობებით, რა პირობებითაც სარგებლობენ წევრი სახელმწი- ფოს მოქალაქეები.³⁶⁴ აღნიშნული მოიცავს საჯარო და კერძო, სავალდებულო და არასავალდე- ბულო განათლებას. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო აღნიშნული ჩანაწერის განმარტებას ყოველთვის ფართო კონტექსტში ახდენდა იმისთვის, რომ განემტკიცებინა თანაბარი წვდომა განათლებაზე, ზოგიერთ შემთხვევაში კი – განათლების მიღებასთან დაკავშირებულ სოცი- ალურ ბენეფიტებზე, ასევე ნებისმიერი იმ ბენეფიტზე, რომელიც მიზნად ისახავს საგანმანათ- ლებლო მომსახურების ფასილიტაციას. მაგალითად, *Casagrande*-ის საქმეში, მიგრანტი მუშაკი ბავშვისთვის ხელმისაწვდომი იყო აკადემიური მიღწევების საფუძველით გასაცემი გრანტები, ევრო- პის კავშირის თავისუფალი მიმოსვლის შესახებ კანონმდებლობის ფარგლებში.³⁶⁵

დამატებით, 1970-იან წლებში წარმოდგენილი კანონმდებლობა წევრ სახელმწიფოებს ავალ- დებულებდა, უზრუნველყვით ენის შემსწავლელი კურსისთვის დამატებითი საფასურის გადახდა ევროპის კავშირის მიგრანტი მომუშავე პირების შვილებისთვის, როგორც მიმღები ქვეყნის, ისე წარმოშობის ქვეყნის სასაუბრო ენებისთვის, იმ აზრზე დაყრდნობით, რომ მიმღებ სახელმწიფოსა

³⁵⁹ Council Directive 2004/114/EC on the conditions of admission of third-country nationals for the purposes of studies, pupil exchange, unremunerated training or voluntary service (Students Directive).

³⁶⁰ იქვე, მე-6 მუხლი.

³⁶¹ იქვე, მე-7 მუხლი.

³⁶² იქვე, მე-10 მუხლი.

³⁶³ იქვე, მე-17 მუხლი.

³⁶⁴ Regulation (EU) 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union, OJ 2011 L 141/1, pp. 1–12, Art. 10; and Directive 2004/38 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No. 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC და 93/96/EEC (Free Movement Directive), OJ 2004 L 158, გვ. 77–123, მუხლი 24 (1).

³⁶⁵ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-9/74, *Donato Casagrande v. Landeshauptstadt München*, 1974 წლის 3 ივლისი. შემდგომ იგივე პრაქტიკა განმტკიცდა ისეთ საქმეებში, როგორიცაა, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-3/90, *M.J.E. Bernini v. Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, 1992 წლის 26 თებერვალი.

და წარმოშობის ქვეყანაში (მათი დაბრუნების შემთხვევაში) გამარტივებულიყო მათი ინტეგრირება.³⁶⁶ მაშინ, როდესაც, გვრჩება შთაბეჭდილება, რომ აღნიშნული ჩარჩო სთავაზობს საკმაოდ გულუხვ და ღირებულ დამატებით მხარდაჭერას ბავშვებს, რომელსაც თან სდევს მათი სასწავლო მიზნებისთვის მიმღებ ქვეყანაში შემოშვება, სხვადასხვა ქვეყანაში ამ პროექტის იმპლემენტაცია საგრძნობლად რთული და არაპრაქტიკული გამოდგა იმ ენობრივი სიმრავლიდან გამომდინარე, რომლის უზრუნველყოფაც იყო საჭირო.³⁶⁷

მაგალითი: საქმეში *Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department*,³⁶⁸ სირთულეს წარმოადგენდა იმის განსაზღვრა, თუ რამდენად შეეძლო გერმანელი მიგრანტი მუშაკის, რომელიც საცხოვრებლად გადავიდა დიდ ბრიტანეთში კოლუმბიელ ცოლთან ერთად, ორ ქალიშვილს დიდი ბრიტანეთის საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლის გაგრძელება, როდესაც თავად მამა დატოვებდა დიდ ბრიტანეთს ევროკავშირის არანევრი ქვეყნის მოქალაქეობის გამო, ხოლო დიდ ბრიტანეთში თავის ცოლსა და ორ ქალიშვილს დატოვებდა. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს უნდა განესაზღვრა, შეძლებდნენ თუ არა გერმანელი მიგრანტი მამის მეუღლე და ქალიშვილები მიმღებ სახელმწიფოში დამოუკიდებლად დარჩენას, იმ ფაქტის მიუხედავად, რომ ბატონმა მომბასტმა (ვისგანაც ოჯახს წარმოეშვა ბინადრობის უფლებები), უარი განაცხადა ევროპის კავშირის მიგრანტი დასაქმებული პირის სტატუსზე. მართლმსაჯულების სასამართლოსთვის გადამწყვეტი ფაქტორი აღმოჩნდა ის, რომ ბავშვები უკვე ინტეგრირებულები იყვნენ მიმღები სახელმწიფოს საგანმანათლებლო დაწესებულებების სისტემაში და მათთვის ეს გადანაცვტილება იქნებოდა, როგორც ზიანის მომტანი, ისე - არაპროპორციული, იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო ხელისუფლება ხელს შეუშლიდა მათ განათლების მიღების პროცესის ასეთ მნიშვნელოვან მომენტში. სასამართლომ დაადგინა, რომ აღნიშნული გადანაცვტილების მიზეზი იყო ბავშვის განათლების მიღების გაგრძელების განსაკუთრებული დატვირთვა და მნიშვნელობა, ხოლო ამ გადანაცვტილებით შესაძლებელი ხდებოდა მიმღებ სახელმწიფოში ოჯახის ბინადრობის უფლებების წარმატებით „გაგრძელება“ (სხვაგვარად, არ ექვემდებარებოდა ამგვარ მინიჭებას) მიგრანტი ბავშვების სწავლების ხანგრძლივობის განმავლობაში.

Baumbast-ის გადანაცვტილება განმტკიცდა მომდევნო საქმეებში³⁶⁹ და აისახა 2004/38/EC დირექტივის მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტში (თავისუფალი მიმოსვლის დირექტივა).³⁷⁰

მესამე ქვეყნის მოქალაქე ბავშვებს, ზოგადად, წვდომა გააჩნიათ მხოლოდ საჯაროდ დაფინანსებულ საგანმანათლებლო ინსტიტუტებზე იგივე პირობებით, როგორითაც სარგებლობენ ევროპის კავშირის მოქალაქეები, თუმცა არ გააჩნიათ წვდომა სწავლასთან დაკავშირებულ სხვა დაფინანსებასთან, მაგალითად, ყოველდღიურ გრანტებთან.³⁷¹ ევროპის კავშირის ზოგიერთი საიმიგრაციო ინსტრუმენტი, ამის მიუხედავად, უფრო შორს მიდის ვიდრე უბრალოდ თანაბარი წვდომის უზრუნველყოფა და ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს მექანიზმების იმპლემენტაციას,

³⁶⁶ Council Directive 77/486/EEC on the education of the children of migrant workers, OJ 1977 L 199, გვ. 32–33. აღსანიშნავია, რომ მესამე ქვეყნის მოქალაქე მიგრანტი ბავშვები მის ფარგლებში არ მოიაზრებიან.

³⁶⁷ კომისიის ანგარიშები დირექტივის - 77/486/EEC - იმპლემენტაციის თაობაზე, COM(84) 54 final and COM(88) 787 final.

³⁶⁸ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-413/99, *Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department*, 2002 წლის 17 სექტემბერი.

³⁶⁹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-480/08, *Maria Teixeira v. London Borough of Lambeth and Secretary of State for the Home Department*, 2010 წლის 23 თებერვალი; ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-310/08, *London Borough of Harrow v. Nimco Hassan Ibrahim and Secretary of State for the Home Department* [დიდი პალატა], 2010 წლის 23 თებერვალი.

³⁷⁰ Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No. 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC, OJ 2004 L 158, მუხლი 2 (2) (c) და მუხლი 12 (3).

³⁷¹ Refugee Qualification Directive 2011/95/EU, Art. 11; Long-Term Residents Directive (Directive 2003/109/EC), Art. 14; Directive 2003/86/EC on the right to family reunification, Art. 14; Temporary Protection Directive (2001/55/EC); Reception Directive (2013/33/EU), Art 14(c); and Return Directive (2008/115/EC).

რათა უზრუნველყოფილი იქნეს უცხოური კვალიფიკაციის სათანადო ტრანსფერუნარიანობა და აღიარება, თუნდაც დოკუმენტალური მტკიცებულებების წარმოდგენის გარეშე (კვალიფიკაციის დირექტივის 28-ე მუხლი).³⁷²

თავშესაფრის მაძიებელი ბავშვების საგანმანათლებლო უფლებები კვლავ ძალიან სუსტია, მათ მიმღებ სახელმწიფოს საგანმანათლებლო სისტემებზე უნდა მიენიჭოთ წვდომა *მსგავს*, მაგრამ აუცილებლად არა იგივე პირობებით, მაგალითად, იმ პირობებით, რაც ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების მოქალაქეებზე ვრცელდება.³⁷³ განათლების მიწოდება სკოლების ნაცვლად შესაძლებელია უზრუნველყოფილი იქნეს საცხოვრებელ ცენტრებში და სახელმწიფოებს შეუძლიათ თავშესაფრის მაძიებელი ბავშვების განათლებაზე სრულყოფილად წვდომის გადადება თავშესაფარზე განცხადების მიღებიდან სამ თვემდე ვადით. მაშინ, როდესაც საგანმანათლებლო სისტემაზე წვდომა შეუძლებელია ბავშვის განსაკუთრებული ან სპეციფიური ვითარების გამო, სახელმწიფოებს ევალებათ ალტერნატიული საგანმანათლებლო ღონისძიებების გატარება (განწევრიანების პირობების დირექტივა).³⁷⁴

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, პირველი დამატებითი ოქმის მეორე მუხლი გამოყენებული იქნა მე-14 მუხლთან ურთიერთკავშირში მიგრანტი ბავშვების განათლების სისტემაზე წვდომის უფლების დაცვისთვის (იხ. ასევე სექცია 3.3).

მაგალითი: საქმეში, *Ponomaryovi v. Bulgaria*,³⁷⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ბინადრობის ნებართვის არმქონე ორი სკოლის მოსწავლე გოგონას ვალდებულება სკოლის საფასურის გადახდის აუცილებლობის თაობაზე. სასამართლომ დაადგინა, რომ საბაზო განათლების მისაღებად განმცხადებლებისთვის საფასურის გადახდის დაწესება იყო დისკრიმინაციული და, ამდენად, ეწინააღმდეგებოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლს კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის მეორე მუხლთან ერთად.³⁷⁶

სოციალური უფლებების ევროპული ქარტია იცავს მიგრანტი ბავშვების განათლების უფლებას, როგორც პირდაპირ (მე-17 მუხლის მე-2 პუნქტი), ასევე არაპირდაპირ, აწესებს რა შეზღუდვებს ბავშვთა დასაქმების უფლებაზე იმ საფუძველით, რომ ასეთ ბავშვებს წევრმა სახელმწიფოებმა მისცენ შესაძლებლობა, მიიღონ სრულყოფილი სარგებელი სავალდებულო განათლების სისტემიდან (მე-7 მუხლი).

დამატებით, მიგრანტი მუშაკების სამართლებრივი სტატუსის შესახებ ევროპული კონვენცია³⁷⁷ განამტკიცებს მიგრანტი ბავშვების უფლებას, ჰქონდეთ წვდომა „იგივე საფუძველზე და იგივე პირობებით, როგორც ჩვეულებრივ მოქალაქეებს“ ზოგად განათლებასა და საზაფხულო სასწავლო კურსებზე მიმღებ სახელმწიფოში (მე-14 მუხლის პირველი პუნქტი).

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, მიგრანტი ბავშვების განათლებაზე თანაბარი ხელმისაწვდომობა დაცულია ყველა მიგრანტი დასაქმებული პირისა და მათი ოჯახის წევრების უფლებების დაცვის საერთაშორისო კონვენციით.³⁷⁸

³⁷² Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (Recast) (Qualification Directive), OJ 2011 L 337/9.

³⁷³ Reception Conditions Directive (2013/33/EU). აღსანიშნავია, რომ კვალიფიკაციის დირექტივის (2011/95/EU, მუხლი 27) თანახმად, მიგრანტ ბავშვებს (რომელთაც მოიპოვეს ქვეყანაში ყოფნის უფლება იმაზე ხანგრძლივად, ვიდრე ბინდარობის ნებართვის ენიჭებათ) აქვთ განათლებაზე ხელმისაწვდომობის შესაძლებლობა იგივე პირობებით, როგორც მოქალაქეებს.

³⁷⁴ Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (Recast) (Reception Directive), OJ 2013 L 180/96, გვ. 96–116.

³⁷⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Ponomaryovi v. Bulgaria*, No. 5335/05, 2011 წლის 21 ივნისი.

³⁷⁶ იხ. ასევე, სექცია 3.3

³⁷⁷ ევროპის საბჭო, European Convention on the Legal Status of Migrant Workers, CETS No. 93, 1977.

³⁷⁸ გაერო, Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 1990 წლის 18 დეკემბერი.

ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 28-ე მუხლი ადგენს, რომ ყველა ბავშვს უნდა ჰქონდეს უფლება უფასო სავალდებულო განათლებაზე. 29-ე მუხლის პირველი პუნქტის “c” ქვეპუნქტის თანახმად, ეს უფლება სცდება განათლებაზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის უფლების ფარგლებს და მოიცავს ნორმებს, რომლებიც ეხება ბავშვის კულტურული ვინაობის განვითარებას, წარმოშობის ქვეყნის ენასა და ღირებულებებს.

8.3. ჯანმრთელობის უფლება

საკვანძო დებულებები:

- სახელმწიფოებს აქვთ პოზიტიური ვალდებულება, მიიღონ ზომები სიცოცხლისთვის საშიში რისკების წინააღმდეგ, რომლის შესახებ სახელმწიფომ იცოდა ან უნდა სცოდნოდა.
- ადამიანის გარდაცვალების შემთხვევაში, სახელმწიფომ უნდა ჩაატაროს ეფექტური გამოძიება.
- ევროპის სოციალური ქარტიის მიხედვით, ბავშვებს, რომლებიც უკანონოდ იმყოფებიან ქვეყანაში, გადაუდებელი სამედიცინო მხარდაჭერის გარდა, აქვთ ჯანდაცვის სისტემით სარგებლობის უფლება.
- სამედიცინო დახმარების განხორციელება მოითხოვს ინფორმირებულ თანხმობას ან ნებართვას.
- ევროპის სოციალური ქარტიისა და ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, მიგრანტ ბავშვებს აქვთ სოციალური მხარდაჭერითა და ჯანდაცვის სისტემით სარგებლობის უფლება, თუმცა ეს უკანასკნელი ექვემდებარება უამრავ შეზღუდვას.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის 35-ე მუხლი უზრუნველყოფს ჯანდაცვის სისტემაზე ხელმისაწვდომობის უფლებას.

ევროპის კავშირის მიგრანტი მოქალაქეების შეილებს აქვთ წვდომა სოციალურ და ჯანმრთელობის მხარდაჭერაზე, იმავე საფუძვლით, რა საფუძვლითაც მოქალაქეებს მიმღებ ქვეყანაში ბინადრობიდან სამი თვის გასვლის შემდეგ.³⁷⁹ მსგავსი უფლებებით აღიჭურვებიან მესამე ქვეყნის მოქალაქე ბავშვები, რომლებმაც წევრ სახელმწიფოში მოიპოვეს მუდმივი ბინადრობის უფლება, მიუხედავად იმისა, რომ ეს შესაძლებელია შემოიფარგლოს „ძირითადი სარგებლით“.³⁸⁰ როდესაც საქმე ეხება მიგრანტ და თავშესაფრის მაძიებელ ბავშვებს, სახელმწიფოებმა ასეთი ბავშვებისთვის უნდა უზრუნველყონ სათანადო სოციალურ მხარდაჭერაზე წვდომა თანაბარ საფუძველზე, რა საფუძვლითაც სარგებლობენ მიმღები ქვეყნის მოქალაქეები, თუმცა, კვლავ, ეს შესაძლებელია შემოიფარგლოს „ძირითადი სარგებლით“ (კვალიფიკაციის დირექტივის 29-ე მუხლი). კანონმდებლობა წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს მონაცვლადი მიგრანტი ბავშვებისთვის სათანადო ჯანდაცვის მომსახურებებზე წვდომის უზრუნველყოფას. მაგალითად, ბავშვებისთვის, რომლებიც ძალადობის ან წამების მსხვერპლნი გახდნენ, სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს სათანადო მხარდაჭერა მათი ფიზიკური და მენტალური საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად (შესწორებული საერთაშორისო დაცვის მინიჭების დირექტივის მე-4 თავი, 21-ე მუხლი, 23-ე მუხლის მე-4 პუნქტი და 25-ე მუხლი). კვალიფიკაციის დირექტივა მონაცვლადი მიგრანტი ბავშვებისთვის მოიცავს მსგავს ნორმებს.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო პირდაპირ არ უზრუნველყოფს ჯანდაცვის სისტემაზე წვდომის უფლებას ან ჯანმრთელობის უფლებას. თუმცა, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული არაერთი საქმე განიხილა სხვადასხვა ფაქტობრივი გარემოებების არსებობისას. პირველ რიგში,

³⁷⁹ Free Movement Directive, მუხლი 24.

³⁸⁰ Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, OJ L 16, 23.1.2004, მუხლი 11 (4).

ევროპული სასამართლო აფასებს სიცოცხლისათვის საშიშ რისკებს ბავშვებისთვის. სასამართლო აიდენტიფიცირებს სახელმწიფოსთვის დანესებული პოზიტიურ ვალდებულებებს, განხორციელონ პრევენციული ღონისძიებები სიცოცხლისთვის საშიში საფრთხეების წინააღმდეგ, რომლის შესახებ მათ იცოდნენ ან უნდა სცოდნოდათ.

მაგალითი: საქმეში, *Oyal v. Turkey*, სახელმწიფომ ვერ შეძლო სისხლის გადასხმით აივ (HIV) ვირუსის გავრცელების წინააღმდეგ პრევენციული ღონისძიებების განხორციელება. შედეგად, ახალშობილი სახელმწიფო სამედიცინო დანესებულებაში სისხლის გადასხმის დროს აივ (HIV) ვირუსით დაინფიცირდა. ანაზღაურების ზოგიერთი საშუალების შეთავაზებასთან დაკავშირებით, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სრულყოფილი სამედიცინო მხარდაჭერის, მკურნალობისა და მედიკამენტების არარსებობის პირობებში, სახელმწიფომ ვერ შეძლო დამაკმაყოფილებელი ანაზღაურების შეთავაზება და, ამდენად, დაარღვია სიცოცხლის უფლება (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი).³⁸¹ დამატებით, სასამართლომ თურქეთს ხელისუფლებას დაავალა დაზარალებულის სიცოცხლის განმავლობაში სრულყოფილი და უფასო სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფა.

მაგალითი: საქმეში, *Iliya Petrov v. Bulgaria*,³⁸² 12 წლის ბავშვმა ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება მიიღო ელექტრო ქვესადგურში, რომლის კარი არ იყო დაკეტილი. ქვესადგური მდებარეობდა პარკში, სადაც ბავშვები და ახალგაზრდები ხშირად იკრიბებოდნენ. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ელექტროენერგიის ექსპლუატაცია წარმოადგენს საქმიანობას, რომელიც შენობასთან ახლოს მყოფ პირებს აყენებს ძალიან მაღალი რისკის წინაშე. სახელმწიფოს აქვს ადეკვატური ღონისძიების გატარების, მათ შორის, ისეთი სისტემის დანერგვის ვალდებულება, რომლითაც უზრუნველყოფილი იქნება უსაფრთხოების ნესების სათანადო მექანიზმი. სასამართლომ განსაზღვრა, რომ სახელმწიფოს უუნარობა, უზრუნველყო ელექტრო ქვესადგურის უსაფრთხოება, იმის გათვალისწინებით, რომ მან იცოდა უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული პრობლემის შესახებ, თავისი ხარისხით გაუთანაბრდა სიცოცხლის უფლების დარღვევას (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი).³⁸³

დამატებით, სახელმწიფოებს გააჩნიათ პოზიტიური ვალდებულება, იზრუნონ მოწყვლადი ბავშვების მკურნალობაზე, რომლებიც იმყოფებიან შესაბამის სახელმწიფო მზრუნველობის დანესებულებაში (იხ. ასევე მე-6 თავი და სექცია 7.3).

მაგალითი: საქმე, *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeneanu v. Romania*,³⁸⁴ ეხებოდა აივ (HIV) ვირუსით დაინფიცირებულ ბოშა ბავშვს, რომელსაც ჰქონდა მძიმე გონებრივი შეზღუდული შესაძლებლობები, ასევე ტუბერკულოზით, პნევმონიითა და ჰეპატიტით იყო დაავადებული. იგი გარდაიცვალა 18 წლის ასაკში სახელმწიფო ზრუნვის დანესებულებაში, სადაც იმყოფებოდა მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში. ევროპულმა სასამართლომ სერიოზული დარღვევები აღმოაჩინა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რომელიც უკავშირდებოდა მედიკამენტებსა და ზრუნვას, აგრეთვე, სამედიცინო პერსონალის მხრიდან პაციენტისთვის სათანადო ზრუნვისა და მკურნალობის სისტემატურად განუხორციელებლობას. შედეგად, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი.³⁸⁵

³⁸¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Oyal v. Turkey*, No. 4864/05, 2010 წლის 23 მარტი, პარაგ. 71-72.

³⁸² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Iliya Petrov v. Bulgaria*, No. 19202/03, 2012 წლის 24 აპრილი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

³⁸³ იქვე.

³⁸⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeneanu v. Romania* [დიდი პალატა], No. 47848/08, 2014 წლის 17 ივლისი, იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ამ გადაწყვეტილების შემდგომი აღწერა მოცემულია მე-7 თავში.

³⁸⁵ იხ. ასევე, სექცია 7.

ამასთანავე, გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების არარსებობის პირობებში, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მშობლის თანხმობის გარეშე განხორციელებული სამედიცინო მკურნალობა წარმოადგენს ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას.

მაგალითი: საქმეში, *Glass v. the United Kingdom*,³⁸⁶ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე არასრულწლოვანს ორგანიზმში ინექციით შეუყვანეს დიამორფინი, მიუხედავად დედის მხრიდან დაფიქსირებული მტკიცე უარისა. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სამედიცინო დაწესებულების გადაწყვეტილებამ, შემოთავაზებულ მკურნალობაზე დედის მხრიდან უარის უგულებელყოფის თვალსაზრისით, სასამართლოს შესაბამისი ნებართვის არარსებობის პირობებში, გამოიწვია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.³⁸⁷

მაგალითი: საქმეში, *In M.A.K. and R.K. v. the United Kingdom*,³⁸⁸ ცხრა წლის ბავშვს სამედიცინო პერსონალმა გაუკეთა სისხლის ანალიზი და გადაუღო რენტგენი მშობლის თანხმობის გარეშე, მიუხედავად მამის პირდაპირი და მკაფიო მოთხოვნისა, არ განეხორციელებინათ არავითარი სამედიცინო ჩარევა საავადმყოფოში ბავშვის მარტო ყოფნის დროს. გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების გაწევის აუცილებლობის არარსებობის პირობებში, მშობელთა თანხმობის გარეშე სამედიცინო ჩარევა მიჩნეულ იქნა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული ფიზიკური ხელ-შეუხებლობის უფლების დარღვევად.³⁸⁹

ადამიანის უფლებებისა და ბიომედიცინის შესახებ კონვენციის მე-6 და მე-8 მუხლების³⁹⁰ თანახმად, როდესაც ბავშვს არ გააჩნია სამართლებრივი ქმედუნარიანობა, განაცხადოს თანხმობა სამედიცინო ჩარევაზე, ასეთი ჩარევის განხორციელება მხოლოდ ბავშვის კანონიერი წარმომადგენლის ნებართვითაა შესაძლებელი, გარდა გადაუდებელი აუცილებლობისა. მართალია, ეს კონვენცია არ აწესებს ბავშვისგან თანხმობის მიღების ვალდებულებას, იმ შემთხვევაში თუ, მას სამართლებრივი თვალსაზრისით არ შეუძლია თანხმობის გაცემა, თუმცა, კონვენცია ადგენს, რომ ბავშვის მოსაზრება მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული „როგორც განმსაზღვრელი ფაქტორი, მისი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამისად.“

გარდა ამისა, ევროპის სოციალური ქარტიის მე-11 მუხლის თანახმად, ჯანმრთელობის დაცვის უფლების ეფექტური განხორციელების უზრუნველყოფის მიზნით, მხარეები ვალდებულია იღებენ, უშუალოდ ან საჯარო ან კერძო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით, მიიღონ ზომები, რომლებიც, მიზნად ისახავენ ჯანმრთელობის განმტკიცებისა და ჯანმრთელობის საკითხებში ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის წახალისებისათვის საკონსულტაციო და საგანმანათლებლო საშუალებების უზრუნველყოფას.³⁹¹ ევროპის სოციალური ქარტიის მე-13 მუხლის მიხედვით, სამედიცინო მკურნალობა და დახმარება გარანტირებულია მათთვის, რომელთაც არ გააჩნიათ შესაბამისი ფინანსური რესურსები და არ შეუძლიათ ამ რესურსების მოპოვება საკუთარი ძალისხმევით ან სხვა წყაროებიდან. საბოლოოდ, 2011 წელს მინისტრთა კომიტეტმა შეიმუშავა სახელმძღვანელო მითითებები ბავშვზე მორგებული ჯანდაცვის სისტემის შესახებ.³⁹²

როგორც შემდგომ მაგალითებშია მოცემული, სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი მიიჩნევს, რომ მიგრანტ ბავშვებს, რომლებიც არაკანონიერად იმყოფებიან ქვეყანაში, აქვთ უფლება, ჰქონდეთ წვდომა ჯანდაცვის სისტემაზე, გადაუდებელ სამედიცინო დახმარებასთან ერთად. ევროპის სოციალური ქარტია მოიცავს უამრავ მითითებას ბავშვის უფლებებზე, ჰქონდეთ

³⁸⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Glass v. the United Kingdom*, No. 61827/00, 2004 წლის 9 მარტი.

³⁸⁷ იქვე, პარაგ. 83.

³⁸⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *M.A.K. and R.K. v. the United Kingdom*, # 45901/05 და 40146/06, 2010 წლის 23 მარტი.

³⁸⁹ იქვე, პარაგ. 79.

³⁹⁰ ევროპის საბჭო, Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, CETS No. 164, 1997.

³⁹¹ სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის შესახებ განათლების მიღების თაობაზე, იხ. სექცია 8.2

³⁹² ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2011), *Guidelines on child-friendly health care*, 2011 წლის 21 სექტემბერი.

წვდომა სოციალური კეთილდღეობისა და ჯანდაცვის სისტემებზე (მე-11, მე-12, მე-13, მე-14, მე-16 და მე-17 მუხლები), რომელიც, მიუხედავად საიმისგანაც, ვრცელდება ყველაზე.

მაგალითი: სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის გადაწყვეტილება, საქმეში, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. France*,³⁹³ ეხება საფრანგეთში არსებულ კანონს, რომელიც დასრულდა იმით, რომ დაბალი შემოსავლის მქონე არარეგულარულ ვითარებაში მყოფი მიგრანტები გათვალისწინდნენ სამედიცინო მკურნალობისთვის დანესებული საფასურისა და ჯანდაცვის სისტემის ხარჯებისგან. სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა დაადგინა, რომ ინდივიდებისთვის, რომლებსაც ჯერ კიდევ არ მიუღწევიათ 18 წლამდე, მათ შორის, ობოლი ბავშვებისთვის, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს უფასო სამედიცინო მკურნალობა.

მაგალითი: საქმეში, *Defence for Children International (DCI) v. Belgium*,³⁹⁴ სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა დაადგინა ევროპის სოციალური ქარტიის მე-17 მუხლის დარღვევა სამედიცინო დახმარებასთან დაკავშირებული შეზღუდვების გამო, რომლებსაც აწყდებოდნენ სათანადო დოკუმენტაციის არმქონე მიგრანტი ბავშვები. კომიტეტის თანახმად, „ქვეყანაში უკანონოდ მყოფ მიგრანტ არასრულწლოვან პირებს აქვთ ჯანმრთელობის დაცვის მომსახურებებზე წვდომის უფლება, რაც სცდება გადაუდებელ სამედიცინო დახმარებას, მათ შორის, პირველად და მეორად მკურნალობას, ასევე ფსიქოლოგიურ მხარდაჭერას.“³⁹⁵ კომიტეტმა ასევე აღნიშნა, რომ უცხოელი ბავშვებისთვის შესაბამისი ჯანდაცვის საშუალებების არარსებობა ჯანმრთელობის სისტემაზე წვდომას ძალიან რთულს ხდიდა. მეტიც, მან დაადგინა რომ ჯანმრთელობის გაუარესების მიზეზები მაშინ შეიძლება აღმოიფხვრეს, როდესაც ბავშვები უზრუნველყოფილები არიან საცხოვრებელი ადგილითა და შეიძლება ამყვანი ოჯახებით. შესაბამისად, კომიტეტის გადაწყვეტილებით, ადგილი ჰქონდა ევროპის სოციალური ქარტიის მე-11 მუხლის პირველი და მესამე პუნქტების დარღვევას საცხოვრებელი ადგილისა და შეიძლება ამყვანი ოჯახების ნაკლებობის გამო.³⁹⁶

მიგრანტი მუშაკების სამართლებრივი სტატუსის შესახებ ევროპული კონვენცია³⁹⁷ მსგავსად განსაზღვრავს, რომ მიგრანტი მუშაკები, რომლებიც კანონიერად არიან დასაქმებული სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, ისევე როგორც მათი ოჯახები, უნდა სარგებლობდნენ სამედიცინო და სოციალურ მხარდაჭერაზე თანაბრი წვდომით (მე-19 მუხლი).

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ჯანმრთელობის უფლების მარეგულირებელი მეტად კომპლექსური ჩანაწერები გვხვდება ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის (ICESCR)³⁹⁸ მე-12 მუხლსა და ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 25-ე მუხლში. ეს ინსტრუმენტები აქცენტს აკეთებენ პრევენციასა და მკურნალობას. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ხაზს უსვამს ჯანდაცვისა და კვების უმაღლესი ხელმისაწვდომი და მიღწევადი სტანდარტის უზრუნველყოფის მნიშვნელობას ადრეულ ბავშვობაში³⁹⁹ და სექსუალურ და რეპროდუქციულ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობას

³⁹³ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. France*, Complaint No. 14/2003, 2004 წლის 8 სექტემბერი, პარაგ. 35-37.

³⁹⁴ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Defence for Children International (DCI) v. Belgium*, Complaint No. 69/2011, 2012 წლის 23 ოქტომბერი.

³⁹⁵ იქვე., პარაგ. 128.

³⁹⁶ იქვე., პარაგ. 116-118.

³⁹⁷ ევროპის საბჭო, European Convention on the Legal Status of Migrant Workers, CETS No. 93, 1977.

³⁹⁸ გაერო, გენერალური ასამბლეა, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966 წლის 16 დეკემბერი, United Nations, Treaty Series, Vol. 993, გვ. 3.

³⁹⁹ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2006), *General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood*, UN Doc. CRC/C/GC/7/Rev.1, პარაგ. 27.

ადოლესცენტებისთვის.⁴⁰⁰ კომიტეტმა ასევე განმარტა, რომ „ბავშვის ჯანმრთელობის უფლება მოიცავს „უფლებას, აკონტროლოს საკუთარი ჯანმრთელობა და სხეული, მათ შორის, სექსუალური და რეპროდუქციული თავისუფლება საპასუხისმგებლო არჩევანის გაკეთებისთვის.“⁴⁰¹ იგი უთითებს წევრ სახელმწიფოებს, „გაითვალისწინონ ბავშვებისთვის ზოგიერთი ტიპის სამედიცინო მკურნალობაზე და ჩარევაზე მშობლის, მხარდაჭერის, ან კანონიერი წარმომადგენლის ნებართვის გარეშე თანხმობის გაცხადების საკითხი, ისეთი როგორიცაა HIV ანალიზი, სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის მომსახურებები, მათ შორის, განათლება და დამატებითი ინფორმაცია სექსუალურ ჯანმრთელობაზე, კონტრაცეფციასა და უსაფრთხო აბორტზე.“⁴⁰²

8.4. უფლება საცხოვრებელზე

საკვანძო დებულებები:

- ადეკვატური საცხოვრებლის უფლება გარანტირებულია ევროპის სოციალური ქარტიის 31-ე მუხლით.
- ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი აღნიშნავს, რომ ქვეყანაში უკანონოდ მყოფი ბავშვებისთვის აუცილებლად უნდა იყოს უზრუნველყოფილი როგორც ადეკვატური თავშესაფარი, ისე ამ თავშესაფარში არსებული საცხოვრებელი პირობები უნდა შეესაბამებოდეს ადამიანის ღირსებას.
- ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიხედვით, არაადეკვატური საცხოვრებელი არ ამართლებს ბავშვის საჯარო ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსებას.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის 34-ე მუხლის მე-3 პუნქტი შეიცავს მითითებას საცხოვრებლის უფლებით უზრუნველყოფის თაობაზე, როგორც სოციალური გარიყვისა და სიღარიბის წინააღმდეგ ბრძოლის უდიდესი ნაწილის. რასობრივი თანასწორობის დირექტივა, ხაზს უსვამს საცხოვრებლის მნიშვნელობას საჯაროდ ხელმისაწვდომ სხვა სიკეთეებსა და მომსახურებებს შორის, რაზეც არადისკრიმინაციული წვდომა და მიწოდება უნდა იყოს უზრუნველყოფილი.⁴⁰³ საცხოვრებლის სარგებელთან დაკავშირებული თანაბარი მოპყრობა ვრცელდება გრძელვადიან რეზიდენტებზე. თუმცა, ევროპის კავშირის სამართალი, მაგალითად, ოჯახის გაერთიანებასთან დაკავშირებით, ცდილობს განამტკიცოს, რომ ოჯახის წევრები არ წარმოადგენენ წევრი სახელმწიფოების სოციალური მხარდაჭერის სისტემებისთვის განსაკუთრებულ ტვირთს.⁴⁰⁴ დირექტივა ოჯახის გაერთიანების შესახებ განმცხადებლებთან მიმართებით აწესებს ვალდებულებას, რომ ამ პირებმა წარმოადგინონ ოჯახის გაერთიანების მხარდაჭერი ვალიდური დამფინანსებლის არსებობის დამადასტურებელი მტკიცებულება, რომლის მეშვეობითაც დადასტურდება, რომ ვალიდურ დამფინანსებელს (მაგალითად, მესამე ქვეყნის მოქალაქეს უფლება აქვს, გადავიდეს საცხოვრებლად ერთი ან უფრო მეტი წლის განმავლობაში, რომელსაც გონივრულად ექნება ბინადრობის ნებართვის მოპოვების შესაძლებლობა) გააჩნია საცხოვრებელი ადგილი, რომელიც ნორმალურ საცხოვრებლადაა მიჩნეული ზოგადად რომელიმე შესაძარებელი ოჯახისთვის იგივე რეგიონში. საცხოვრებელი ადგილი უნდა აკმაყოფილებდეს ჯანმრთელობის დაცვისა და

⁴⁰⁰ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2003), *General Comment No. 4: Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child*, UN Doc. CRC/GC/2003/4, პარაგ. 28.

⁴⁰¹ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2013), *General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)*, UN Doc. CRC/C/GC/15, პარაგ. 24.

⁴⁰² იქვე, პარაგ. 31.

⁴⁰³ Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, მუხლი. 3.

⁴⁰⁴ იხ. დამატებით FRA and ECtHR (2014), გვ. 201.

უსაფრთხოების ზოგად სტანდარტებს, რომელიც მოქმედებს შესაბამისი წევრი სახელმწიფოს კანონმდებლობით.⁴⁰⁵

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ უზრუნველყოფს პირის უფლებას თავშესაფარზე, მაგრამ თუ სახელმწიფო გადაწყვეტს პირის საცხოვრებელი უზრუნველყოფას, მან იგი დისკრიმინაციული მოპყრობის გარეშე უნდა განახორციელოს.

მაგალითი: საქმეში, *Bah v. the United Kingdom*⁴⁰⁶, განმცხადებელი, რომელიც კანონიერად ცხოვრობდა დიდ ბრიტანეთში, თავისი შვილის ჩამოყვანის უფლება მიეცა მასთან საცხოვრებლად იმ პირობით, რომ იგი არ ყოფილიყო დამოკიდებული რაიმე სახის სოციალურ შემწეობაზე. შვილის ჩამოსვლიდან ცოტა ხნის შემდეგ, განმცხადებელმა სახელმწიფოს სთხოვა საცხოვრებელი ადგილის მოძიებაში დახმარება. თუმცა, გამომდინარე იქედან, რომ მისი ვაჟიშვილი საიმიგრაციო კონტროლს ექვემდებარებოდა, მას უარი ეთქვა იმ პრიორიტეტზე, რომლის ფარგლებშიც მისი სტატუსი საცხოვრებელი ადგილის არმქონე ადამიანს არასრულწლოვან ბავშვთან ერთად, ჩვეულებრივ ვითარებაში აღჭურავდა კონკრეტული უფლებამოსილებებით. ხელისუფლება დააეხმარა ქალს საცხოვრებელი ადგილის პოვნაში, ხოლო მოგვიანებით უზრუნველყო იგი სოციალური ტიპის საცხოვრებელი ადგილით. განმცხადებელი დავობდა, რომ პრიორიტეტის მინიჭებაზე უარი წარმოადგენდა დისკრიმინაციულ მოპყრობას. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ლეგიტიმური იყო ამგვარი კრიტერიუმების დადგენა ისეთი შეზღუდული რესურსების განსაზღვრისთვის, როგორიც სოციალური ტიპის საცხოვრებელი ადგილია, იმის გათვალისწინებით, რომ ასეთი კრიტერიუმები არც თვითნებური და არც დისკრიმინაციული იყო. სასამართლოს თანახმად, განმცხადებლისთვის, რომელმაც საკუთარი ვაჟიშვილი ჩამოიყვანა ქვეყანაში და სრულიად იაზრებდა, თუ რა სირთულეებთან იყო დაკავშირებული მისი ვაჟიშვილის ქვეყანაში შემოსვლა, პრიორიტეტის მინიჭებაზე უარის თქმაში არაფერი იყო თვითნებური. მეტიც, ფაქტობრივად განმცხადებელი არასდროს ყოფილა უსახლკარო, ასევე არსებობდა სხვა კანონიერი ვალდებულებები, რომლებიც ადგილობრივ ხელისუფლებას დაავალდებულებდა, დახმარებოდნენ განმცხადებელსა და მის ვაჟიშვილს იმ შემთხვევაში, თუ ისინი უსახლკაროდ დარჩენის რისკების წინაშე აღმოჩნდებოდნენ. ამდენად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი კონვენციის მე-14 მუხლთან ერთობლიობაში.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, აგრეთვე, განიხილა ბოშა ოჯახების, რომლებიც ავტომისამბელებს იყენებდნენ სახლებად, გამოსახლების საქმეები.⁴⁰⁷ ევროპულმა სასამართლომ ირიბად განიხილა საცხოვრებელი ადგილის ხარისხის საკითხი და აღნიშნა, რომ არაადეკვატური საცხოვრებელი ადგილი არ ამართლებს ბავშვის საჯარო ზრუნვის დაწესებულებაში მოთავსებას (იხ. ასევე სექცია 5.2 და 6.2).⁴⁰⁸

ადეკვატური საცხოვრებელი ადგილის უფლება უზრუნველყოფილია ევროპის სოციალური ქარტიის 31-ე მუხლში. სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი აღნიშნავს, რომ „31-ე მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული [ა]დეკვატური საცხოვრებელი ადგილი გულისხმობს ცხოვრებისთვის განკუთვნილი ტიპის ნაგებობას, რომელიც თავისუფალია, უსაფრთხოა ჰიგიენური და ჯანმრთელობის დაცვის თვალსაზრისით, ეს ნიშნავს, რომ მას უნდა ჰქონდეს ცხოვრებისთვის ყველა აუცილებელი პირობა, როგორიცაა წყალი, გათბობა, ნარჩენების მოშორების შესაძლებ-

⁴⁰⁵ Council Directive 2003/86/EC on the right to family reunification of 22 September 2003 (Family Reunification Directive) მუხლი 7 (1) (a).

⁴⁰⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Bah v. the United Kingdom*, No. 56328/07, 2011 წლის 27 სექტემბერი.

⁴⁰⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Connors v. the United Kingdom*, No. 66746/01, 2004 წლის 27 მაისი.

⁴⁰⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Wallová and Walla v. the Czech Republic*, No. 23848/04, 2006 წლის 26 ოქტომბერი, პარაგ.73-73. (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე); ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Havelka and Others v. the Czech Republic*, No. 23499/06, 2007 წლის 21 ივნისი, პარაგ.57-59. (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

ლობა, ჰიგიენური საშუალებები, ელექტროენერგია, ასევე იგი სტრუქტურული თვალსაზრისით უნდა იყოს უსაფრთხო, არ უნდა იყოს ხალხით გადატვირთული, ამასთან, ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილი უნდა იყოს საკუთრების უსაფრთხოდ ფლობის შესაბამისი მარეგულირებელი ნორმები.⁴⁰⁹ გამოსახლება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დასაბუთდება, რომ ეს პროცესი ხორციელდება ინდივიდის ღირსების პატივისცემის პრინციპის შესაბამისად და ამ უკანასკნელისთვის შეთავაზებულია ალტერნატიული საცხოვრებელი საშუალება.⁴¹⁰ თავშესაფარში ცხოვრების პირობები „უნდა იყოს იმგვარი, რომ ინდივიდს საშუალება მიეცეს, იცხოვროს მასში ადამიანის ღირსების პატივისცემის პრინციპის შესაბამისად [...] [და] უნდა აკმაყოფილებდეს უსაფრთხოების, ჯანმრთელობის დაცვის, ჰიგიენის მოთხოვნებს, მათ შორის, აუცილებელ პირობებს, სუფთა წყალს, ელექტროენერგიასა და გათბობას. დროებითი საცხოვრებელი ადგილის ძირითად მოთხოვნებში ასევე შედის გადაუდებელი აუცილებლობით გამოწვეული გარემომცოვთა უსაფრთხოების საკითხები.“⁴¹¹

რაც შეეხება ქვეყანაში უკანონოდ მყოფი უცხოელი ბავშვების საცხოვრებელი ადგილის უზრუნველყოფის საკითხს, სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი აღნიშნავს, რომ სახელმწიფოს მხრიდან ნებისმიერი ტიპის საცხოვრებელი ადგილის ვერ უზრუნველყოფა, აგრეთვე, სასტუმროებში შეუსაბამო საცხოვრებელი პირობები, არღვევს ევროპის სოციალური უფლებების ქარტიის მე-17 მუხლის პირველ პუნქტს.⁴¹² მეტიც, სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტის 31-ე მუხლის მე-2 პუნქტი, რომელიც ეხება უსახლკარობის პრევენციას, ავალდებულებს სახელმწიფოებს ადეკვატური საცხოვრებელი პირობების უზრუნველყოფას არარეგულარულ ვითარებაში მყოფი ბავშვებისთვის, თავისუფლების აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების გარეშე.⁴¹³

8.5. საცხოვრებელი პირობების ადეკვატური სტანდარტისა და სოციალური უსაფრთხოების უფლებები

საკვანძო დებულებები:

- მშობლის დახმარებასა და დეკრეტულ შევბუღებაზე წვდომა არ უნდა იყოს დისკრიმინაციული.
- ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ახალგაზრდა მუშაკებთან გამოსაცდელი ვადით დადებული ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული სოციალური უსაფრთხოების პირობები არ უნდა იყოს იმდენად დაბალი, რომ გამორიცხავდეს მათ დაცვის ზოგადი მინიმუმიდან.
- ევროპის სოციალური ქარტიის მიხედვით, სკოლის გაცდენის შემთხვევაში, სახელმწიფოს მიერ ოჯახებისთვის დახმარების შეწყვეტა წარმოადგენს ოჯახის ეკონომიკური, სოციალური და სამართლებრივი დაცვის უფლებების არაპროპორციულ შეზღუდვას.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის 34-ე მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს, რომ „ევროპის კავშირი პატივს სცემს პირის უფლებას, ჰქონდეს წვდომა სოციალური უსაფრთხოებიდან და სოციალური მომსახურებებიდან წარმოშობილ სარგებელზე,“ იმ შემთხვევებში, როდესაც ეს უკავშირდება სოციალური უსაფრთხოების ტრადიციულ სახეს (ფეხ-

⁴⁰⁹ ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი, *Defence for Children International (DCI) v. the Netherlands*, Complaint No. 47/2008, 2009 წლის 20 ოქტომბერი, პარაგ.43.

⁴¹⁰ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *European Roma Rights Centre (ERRC) v. Italy*, Complaint No. 27/2004, 2005 წლის 7 დეკემბერი, პარაგ.41; სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Médecins du Monde – International v. France*, Complaint No. 67/2011, 2012 წლის 11 სექტემბერი, პარაგ.74-75 და 80.

⁴¹¹ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Defence for Children International (DCI) v. the Netherlands*, Complaint No. 47/2008, 2009 წლის 20 ოქტომბერი, პარაგ.62.

⁴¹² ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი, *Defence for Children International (DCI) v. Belgium*, Complaint No. 69/2011, 23 October 2012, paras. 82-83. See also FRA (2010), გვ. 30.

⁴¹³ სოციალური უფლებების ევროპული კომიტეტი, *Defence for Children International (DCI) v. the Netherlands*, Complaint No. 47/2008, 2009 წლის 20 ოქტომბერი, პარაგ.64.

მძიმობა, ავადმყოფობა, ინდუსტრიული შემთხვევები, დამოკიდებულება ან ხანდაზმულობს და სამსახურის დაკარგვა). ეს უფლებები ვრცელდება ყველაზე, რომლებიც ცხოვრობენ და კანონიერად გადაადგილდებიან ევროპის კავშირის ფარგლებში. სოციალური დახმარების უფლება აღიარებულია, რომ უზრუნველყოფს ყველა იმ ადამიანის ღირსეულ ცხოვრებას, ვისაც არ აქვს სათანადო და შესაბამისი რესურსები და ვერ ებრძვის სოციალურ სიღარიბეს. ყველა ეს ასპექტი რეგულირებულია „ევროპის კავშირის და ეროვნული კანონმდებლობის სამართლით, აგრეთვე, პრაქტიკით განმტკიცებული წესებითა და ნორმებით“ (ქარტიის 34-ე მუხლის პირველი პუნქტი).

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს თანახმად, მართალია, წევრი სახელმწიფოების მოქალაქეებისთვის მხოლოდ ევროპის კავშირის ფარგლებში კანონიერად ცხოვრებაა სავალდებულო, რათა მათ წარმოეშვათ ბავშვის აღზრდისთვის განკუთვნილ შემწეობაზე წვდომის უფლება, თუმცა, ევროპის კავშირის სხვა წევრი სახელმწიფოს მოქალაქისთვის დაუშვებელია ფორმალური ბინადრობის ნებართვის მიცემა, იგივე სარგებელზე წვდომის უზრუნველყოფისთვის.⁴¹⁴ იმ ბიოლოგიური დედებისთვის შვებულებაზე უარის თქმა, რომლებსაც ბავშვი სუროგაციით გაუჩნდათ, დისკრიმინაციულია.⁴¹⁵ იგივე ვრცელდება მამრობითი სქესის წარმომადგენელ სამოქალაქო მოხელეზე, რომლებსაც უარს ეუბნებიან დეკრეტულ შვებულებაზე, თუ მეუღლეები არ მუშაობენ ან არ ფლობენ რომელიმე პროფესიას, ეს წესი არ გამოიყენება თუ მეუღლეებს არ შეუძლიათ, დააკმაყოფილონ ბავშვის აღზრდასთან დაკავშირებული საჭიროებები ჯანმრთელობის სერიოზული დაზიანების ან რომელიმე დაავადების გამო.⁴¹⁶ მსგავსად, წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა დაანესონ დეკრეტული შვებულების რეჟიმი ტყუპი ბავშვების დაბადების შემთხვევაში, რომელიც უზრუნველყოფს იმას, რომ მშობლები იღებენ იმგვარი ხასიათის მკურნალობას, რომელიც მათ საჭიროებებს ზუსტად მიესადაგება. აღნიშნულის უზრუნველყოფა შესაძლებელია დეკრეტული შვებულების ხანგრძლივობის, გაჩენილი ბავშვების რაოდენობის მიხედვით გაზრდის მეშვეობით, ასევე სხვა ღონისძიებათა განხორციელებით, ისეთი როგორიცაა, მაგალითად, მატერიალური მხარდაჭერა ან ფინანსური დახმარება.⁴¹⁷

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა დისკრიმინაციის საკითხი რუსეთში დეკრეტულ შვებულებასთან და მშობლის შემწეობასთან დაკავშირებით.

მაგალითი: საქმეში, *Konstantin Markin v. Russia*,⁴¹⁸ დეკრეტულ შვებულებაზე უარი ეთქვა სამხედრო მოსამსახურეს, რომელიც რუსეთის ჯარში მსახურობდა, თუმცა, სამხედრო მოსამსახურე ქალებს ჰქონდათ დეკრეტული შვებულების აღების უფლება. სასამართლოს მოსაზრებით, სამხედრო მოსამსახურე მამაკაცებისთვის ამგვარი უფლების წართმევა ვერ გამართლდებოდა ვერავითარი გონივრული არგუმენტით. არც სპეციალური სამხედრო ძალების კონტექსტზე, არც კონკრეტული ოპერაციის ჩატარების ეფექტურობისთვის საფრთხის შექმნაზე, არც ბავშვის აღზრდის პროცესში დედის განსაკუთრებული როლის და არც ტრადიციულ კონტექსტზე აპელირება სასამართლომ არ მიიჩნია განსხვავებული მოპყრობის გამართლების წონად გარემოებად. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი კონვენციის მე-14 მუხლთან ერთად.

სოციალური უსაფრთხოების უფლების მარეგულირებელი უფრო ფართო ნორმები, სოციალური და სამედიცინო მხარდაჭერის უფლებასთან ერთად, როგორც სოციალური კეთილდღეობის სერ-

⁴¹⁴ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-85/96, *María Martínez Sala v. Freistaat Bayern*, 1998 წლის 12 მაისი, პარაგ.60-65.

⁴¹⁵ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C363/12, *Z v. A Government Department, The Board of Management of a Community School* [დიდი პალატა], 2014 წლის 18 მარტი.

⁴¹⁶ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-222/14, *Konstantinos Maistrellis v. Ypourgos Dikaioynis, Diafaneias kai Anthropon Dikaionaton*, 2015 წლის 16 ივლისი, პარაგ.53.

⁴¹⁷ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-149/10, *Zoi Chatzi v. Ypourgos Oikonomikon*, 2010 წლის 16 სექტემბერი, პარაგ.72-75.

⁴¹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Konstantin Markin v. Russia* [დიდი პალატა], No. 30078/06, 2012 წლის 22 მარტი.

ვისებიდან მიღებულ სარგებელზე წვდომის უფლება, მოცემულია ევროპის სოციალური ქარტიის მე-12-მე-14 მუხლებში. ევროპის სოციალური უფლებების ქარტიის მე-16 მუხლი სოციალურ და საოჯახო სარგებელს მიიჩნევს, როგორც ოჯახის ეკონომიკური, სოციალური და სამართლებრივი დაცვის უზრუნველყოფის საშუალებებს. ევროპის სოციალური ქარტიის 30-ე მუხლი უზრუნველყოფს სოციალური სიდუხჭირისა და სიღარიბის წინააღმდეგ დაცვის უფლებას. სოციალური უსაფრთხოების შესახებ ზოგიერთი საჩივარი შესაძლებელია მოექცეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლით დაცულ სფეროში, იმ პირობით, რომ ეროვნული კანონმდებლობა იწვევს მესაკუთრეობრივ ინტერესს გადახდის საშუალებების უზრუნველყოფით, როგორც კეთილდღეობით სარგებლობის უფლების ნაწილის, იმის მიუხედავად, თუ რამდენად დამოკიდებულია ეს წინამორბედ შემოწმებულზე.⁴¹⁹

ევროპის სოციალური ქარტიის მე-12 მუხლი ავალდებულებს სახელმწიფოებს, შექმნან ან შეინარჩუნონ სოციალური უსაფრთხოების სისტემა, ასევე განახორციელონ ყველა საჭირო და აუცილებელი ღონისძიება მისი პროგრესულად მაღალ დონეზე განვითარებისთვის.

ევროპის სოციალური ქარტიის მე-16 მუხლი ავალდებულებს სახელმწიფოებს, უზრუნველყონ ოჯახის ეკონომიკური, სამართლებრივი და სოციალური დაცვა შესაბამისი საშუალებებით. პირველად საშუალებებს უნდა წარმოადგენდეს ბავშვის ან ოჯახის დახმარება, როგორც სოციალური უსაფრთხოების ნაწილი, რომელიც ხელმისაწვდომი უნდა იყოს უნივერსალურად ან უნდა ექვემდებარებოდეს ე.წ. ფინანსური საშუალების ტესტს. ამგვარი ტიპის სარგებელი უნდა წარმოადგენდეს ოჯახების შემოსავლის ადეკვატურ დამატებით შემოსავალს ოჯახების ძალიან დიდი რაოდენობისთვის. ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი აფასებს ოჯახის (მშობლების) დახმარების ადეკვატურობას საშუალო გათანაბრებული შემოსავლის (Eurostat) მიხედვით.⁴²⁰ ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი ადგენს, რომ ოჯახისთვის დახმარების უზრუნველყოფის რაიმე ზოგადი სისტემის არარსებობა არ შეესაბამება ევროპის სოციალურ ქარტიას.⁴²¹

ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტის თანახმად, ბავშვისთვის სარგებლის გაცემა შესაძლებელია ატარებდეს პირობით ხასიათს ბავშვის ბინადრობის ადგილის შესაბამისად.⁴²² იგი ადგენს, რომ ბავშვებთან გამოსაცდელი ვადით დადებულ სპეციალურ ხელშეკრულებებში (ისინი დაახლოებით სარგებელს იღებდნენ მხოლოდ ავადმყოფობის შემთხვევაში, ასევე ანაზღაურებას, საქმიანობის ფარგლებში მომხდარი უბედური შემთხვევისას, მხოლოდ 1% – ის ოდენობით) სოციალური და ეკონომიკური რისკების წინააღმდეგ მხოლოდ ძალიან შეზღუდული დაცვის სისტემის წარდგენა, ძირითადად, გამორიცხავს განსხვავებული კატეგორიის დასაქმებულთა (არასრულწლოვანთა) წვდომას „სოციალური უსაფრთხოების სისტემის მიერ ფართო ფარგლებში შეთავაზებულ დაცვის ზოგად სტანდარტზე.“ ამდენად, ეს წარმოადგენს სახელმწიფო ვალდებულების დარღვევას, უზრუნველყოს სოციალური უსაფრთხოების სისტემის პროგრესული განვითარება.⁴²³

ოჯახის შემწეობის გაუქმება სკოლის გაცდენის გამო ასევე წარმოადგენს ოჯახის ეკონომიკური, სოციალური და სამართლებრივი დაცვის უფლებაში არაპროპორციულ ჩარევას.

მაგალითი: საფრანგეთის წინააღმდეგ საჩივრის ფარგლებში, ბავშვისა და ოჯახისათვის ოჯახზე დაფუძნებული მოქმედების პრიორიტეტულობის ევროპული კომიტეტი (EUROCEF) დავობდა, რომ ოჯახისთვის შემწეობის მოხსნა, როგორც სკოლის გაცდენის წინააღმდეგ მიმართული პრევენციული ღონისძიება, წარმოადგენდა ევროპის სოციალური ქარტიის მე-16 მუხლით დაცულ სოციალური, სამართლებრივი და ეკონომიკური დაცვის უფლების დარღვევას ოჯახის წინააღმდეგ. კომიტეტის თანახმად, გამოყენებული საშუალება არაპროპორციული იყო მისაღწევ

⁴¹⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Stummer v. Austria* [დიდი პალატა], No. 37452/02, 2011 წლის 7 ივლისი, პარაგ.82.

⁴²⁰ ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი, დასკვნები 2006, გვ.215.

⁴²¹ ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი, დასკვნები 2011, თურქეთი, მე-16 მუხლი.

⁴²² ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი, (2007), დასკვნები XVIII-1 – ზოგადი შესავალი, გვ.11.

⁴²³ ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece*, Complaint No. 66/2011, 2012 წლის 23 მაისი, პარაგ.48.

მიზანთან მიმართებით; ამასთანავე, კომიტეტმა აღნიშნა, რომ „ოჯახის შემწეობის სავარაუდო ჩახშობისა და მისი მოხსნის შესახებ საჩივარი აკისრებს მშობლებს ექსკლუზიურ პასუხისმგებლობას, მისდიონ სკოლის გაცდენის შემცირების მიზანს და ზრდიან ამ ოჯახების ეკონომიკურ და სოციალურ მონეყვლადობას.“⁴²⁴

მიგრანტი მუშაკების სამართლებრივი სტატუსის შესახებ ევროპული კონვენცია⁴²⁵ განსაზღვრავს, რომ სხვა ქვეყანაში კანონიერად დასაქმებულ მიგრანტებს, ასევე მათ ოჯახებს, უნდა ჰქონდეთ თანაბარი წვდომა სოციალური უსაფრთხოების სისტემაზე (მე-18 მუხლი) და სხვა „სოციალურ მომსახურებებზე“, რომლებიც ამარტივებენ მათ მიღებას მიმღებ ქვეყანაში (მე-10 მუხლი). მსგავსად, სოციალური უსაფრთხოების ევროპული კონვენცია იცავს მიგრანტებისა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა უფლებებს, ჰქონდეთ წვდომა სოციალური უსაფრთხოების სისტემაზე მიმღებ ქვეყანაში (მათ შორის, ოჯახურ ბენეფიტებს ბავშვებისთვის).⁴²⁶

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ცხოვრების ადეკვატური სტანდარტის უფლება გარანტირებულია ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-11 მუხლში და ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 27-ე მუხლში.

⁴²⁴ ევროპის სოციალური უფლებების კომიტეტი, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EU-ROCEF) v. France*, Complaint No. 82/2012, 2013 წლის 19 მარტი, პარაგ.42.

⁴²⁵ ევროპის საბჭო, *European Convention on the Legal Status of Migrant Workers*, CETS No. 93, 1977.

⁴²⁶ ევროპის საბჭო, *European Convention on Social Security*, CETS No. 78, 1972.

9

მიგრაცია და თავშესაფარი

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება, 21-ე მუხლი</p> <p>ძირითადი უფლებების ევროპული კავშირის ქარტია, 45-ე მუხლი (მიმოსვლის თავისუფლება);</p> <p>მიღების პირობების დირექტივა (2013/33/EU);</p> <p>დირექტივა დაბრუნების შესახებ (2008/115/EC);</p> <p>თავშესაფრის პროცედურების დირექტივა (2013/32/EU);</p> <p>დუბლინის რეგულაცია (No. 604/2013);</p> <p>კვალიფიკაციის დირექტივა (2011/95/EU);</p> <p>მიმოსვლის თავისუფლების დირექტივა (2004/38/EC);</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-648/11, <i>The Queen, on the application of MA and Others v. Secretary of State for the Home Department</i>, 2013 (დუბლინის ტრანსფერები);</p> <p>შენგენის საზღვრების რეგულაციის კოდექსი (562/2006),</p>	<p>შესვლა და ბინადრობა</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი, (ოჯახური ცხოვრება)</p>

VII დანართი, 6		
თავშესაფრის პროცედურების დირექტივა (2013/32/EU); 25-ე მუხლის მე-5 პუნქტი.	ასაკის დადგენა	
<p>ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება, 67-ე, 73-ე და 79-ე მუხლის მე-2 პუნქტის (a) ქვეპუნქტები;</p> <p>ოჯახის გაერთიანების დირექტივა (2003/86/EC);</p> <p>კვალიფიკაციის დირექტივა (2011/95/EU), 31-ე მუხლი;</p> <p>მიღების პირობების დირექტივა (2013/33/EU);</p> <p>დროებითი დაცვის დირექტივა (2001/55/EC);</p> <p>დუბლინის რეგულაცია (No. 604/2013);</p> <p>დირექტივა დაბრუნების შესახებ (2008/115/EC), მე-13 მუხლი</p>	<p>ოჯახის გაერთიანება და განცალკევებული ბავშვები</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Sen v. the Netherlands</i>, No. 31465/96, 2001 (უფლებების შეპირისპირება);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Jeunesse v. the Netherlands</i> [დიდი პალატა], No. 12738/10, 2014 (ოჯახური ცხოვრება, ბავშვის საუკეთესო ინტერესები).</p>
ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>მიღების პირობების დირექტივა (2013/33/EU), მე-11 მუხლი;</p> <p>დირექტივა დაბრუნების შესახებ (2008/115/EC), მე-17 მუხლი;</p>	ბავშვების დაკავება	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium</i>, No. 13178/03, 2006 (დაკავება გაძევების თვალსაზრისით);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Popov v. France</i>, Nos. 39472/07 და 39474/07, 2012 (დაკავება გაძევების თვალსაზრისით);</p>

		ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Kanagaratnam and Others v. Belgium</i> , No. 15297/09, 2011 (დაკავება გაძევების თვალსაზრისით);
მიმოსვლის თავისუფლების დირექტივა (2004/38/EC), პრეამბულა (პარაგ.24), მე-7, მე-12, მე-13, და 28-ე მუხლის მე-3 პუნქტის (b) ქვეპუნქტი.	გაძევება	ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Gül v. Switzerland</i> , No. 23218/94, 1996 (ოჯახის დეპორტაცია) ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Boultif v. Switzerland</i> , No. 54273/00, 2001 (ბავშვების დეპორტაცია) ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Tarakhel v. Switzerland</i> [დიდი პალატა], No. 29217/12, 2014 (ბავშვების დეპორტაცია).
ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 47-ე, 48-ე მუხლები (სამართლიანი სასამართლო განხილვისა და (სამართლებრივი დაცვის ეფექტური საშუალების უფლებები, უდანაშაულობის პრეზუმფიცია და დაცვის უფლება); თავშესაფრის პროცედურების დირექტივა (2013/32/EU); მე-7 და 25-ე მუხლები; დაზარალებულთა დირექტივა (2012/29/EU), მე-8 მუხლი	მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა	ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-13 მუხლი (სამართლებრივი დაცვის ეფექტური საშუალების უფლება); ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Rahimi v. Greece</i> , No. 8687/08, 2011 (ეფექტური საშუალებები დაკავების პირობების გასაჩივრებისთვის).

ევროპის კავშირი ფლობს მკაფიო კომპეტენციას მიგრაციისა და თავშესაფრის სფეროებში საკანონმდებლო მექანიზმების შემუშავების კუთხით. მიგრანტ ბავშვებთან დაკავშირებული ნორმებით რეგულირდება უამრავი საიმიგრაციო შემთხვევა, მათ შორის, სამსახურთან დაკავშირებული გრძელვადიანი მიგრაცია, თავშესაფარი და სუბსიდიარული დაცვა, ასევე იგი არეგულირებს არარეგულარულ სიტუაციებში მყოფი მიგრანტების მდგომარეობას. მიგრანტ ბავშვებს, დაცვის ამ მექანიზმების გარდა, ხელი მიუწვდებათ ძირითად უფლებათა ქარტიის 24-ე, მე-18 და მე-19 მუხლებით დაცულ თავშესაფრისა და დაცვის უფლებებზე გადაადგილების, გაძევებისა და ექსტრადიციის შემთხვევების დროს. ევროპის კავშირმა ასევე ყურადღება გაამახვილა თანმხლები პირების გარეშე მყოფი ბავშვების განსაკუთრებულ საჭიროებებზე, მათ შორის, ისეთ სამართლებრივ ასპექტებზე, როგორიცაა კანონიერი მეურვეობა, კანონიერი წარმომადგენლობა, ასაკის დადგენა,

ოჯახის მოძიება და გაერთიანება, თავშესაფრის პროცედურები, დაკავება და გაძევება, ასევე ბავშვების ცხოვრების პირობებთან დაკავშირებული საკითხები, მათ შორის, საცხოვრებელი ადგილი, ჯანდაცვა, განათლება და სწავლება, რელიგია, კულტურული ნორმები და ღირებულებები, რეკრეაცია-გართობა, ასევე სოციალური ინტერაქცია და რასიზმისგან გამონეული გამოცდილებების გამკლავებაში ხელშეწყობა.⁴²⁷

ევროპის საბჭოს სისტემის ფარგლებში, კონკრეტულად ოთხი ძირითადი კონვენცია განამტკიცებს მიგრანტი ბავშვების უფლებებს სხვადასხვა კონტექსტში: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, ევროპის სოციალური უფლებების ქარტია, მიგრანტი მუშაკების სამართლებრივი სტატუსის შესახებ კონვენცია და მოქალაქეობის შესახებ ევროპული კონვენცია. ეს თავი, ძირითადად, ყურადღებას ამახვილებს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით დადგენილი მნიშვნელოვანი სტანდარტების იმპლემენტაციის საკითხზე, კერძოდ, მე-3 მუხლის (არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობისგან დაცვა), მე-5 მუხლისა (თავისუფლების შეზღუდვა) და მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) დამოუკიდებლად ან კონვენციის მე-14 მუხლთან (დისკრიმინაციის აკრძალვა) ერთად გამოყენების საკითხებს. ეს ნორმები გამოიყენება მიგრანტი, ლტოლვილი და თავშესაფრის მაძიებელი ბავშვებისა და მათი ოჯახების გაერთიანების უფლებების, ასევე მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობისა და მიმღებ სახელმწიფოში ბინადრობის ნებართვასთან დაკავშირებული უფლებების მხარდაჭერისთვის.

საერთაშორისო დონეზე, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის უამრავი ნორმა განამტკიცებს ბავშვის უფლებებს მიგრაციისა და თავშესაფრის კონტექსტში და მიუთითებს ნევრ სახელმწიფოებს ევროპულ დონეზე სამართლებრივი ღონისძიებებისა და მექანიზმების განვითარების თაობაზე. კერძოდ, მე-7 მუხლი იცავს ბავშვის უფლებას დაბადების რეგისტრაციის, მოქალაქეობის მოპოვებისა და ოჯახის მხრიდან ზრუნვის განხორციელების თაობაზე; მე-8 მუხლი იცავს ბავშვის ინდივიდუალობის შენარჩუნების უფლებას, მათ შორის, მოქალაქეობის, სახელისა და ოჯახური ურთიერთობების შენარჩუნების უფლებას; მე-9 მუხლის თანახმად, ოჯახისგან განშორებულ ბავშვებს რეგულარული ურთიერთობა დაკონტაქტი უნდა ჰქონდეთ მშობლებთან, როდესაც ეს მათ საუკეთესო ინტერესებს შეესაბამება; და 22-ე მუხლი ლტოლვილის სტატუსის მქონე ბავშვებისთვის უზრუნველყოფს სპეციალური დაცვისა და დხმარების უფლებებს. დამატებით, ლტოლვილის სტატუსის შესახებ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია,⁴²⁸ თავის 1967 წლის დამატებით ოქმთან ერთად, უნივერსალურად მიიჩნევა ლტოლვილთა საერთაშორისო დაცვის ქვაკუთხედად.

მომდევნო სექციებში ყურადღება გამახვილებულია ქვეყანაში შესვლასა და ბინადრობაზე (სექცია 9.1.); ასაკის დადგენაზე (სექცია 9.2); ოჯახის გაერთიანებაზე ოჯახისგან განცალკევებული ბავშვებისთვის (სექცია 9.3); დაკავებაზე (სექცია 9.4); გაძევებასა (სექცია 9.5) და მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობაზე (სექცია 9.6).

9.1. ქვეყანაში შესვლა და ბინადრობა

საკვანძო დებულებები:

- ევროპის კავშირის მოქალაქეები სარგელობენ თავისუფალი მიმოსვლის უფლებით ევროპის კავშირის ფარგლებში.
- ბავშვის ქვეყანაში შესვლასთან და მის ბინადრობასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები უნდა მიიღებოდეს შესაბამისი მექანიზმებისა და პროცედურების ჩარჩოს გამოყენებით, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით.

⁴²⁷ იხ. დამატებით, FRA (2010); FRA (2011a), გვ. 27–38; FRA (2011b), გვ. 26–30

⁴²⁸ გაერო, გენერალური ასამბლეა, Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1951, United Nations, Treaty Series, Vol. 189, გვ. 137.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ბავშვთა უფლებების ბუნება და მოქმედების ფარგლები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ბავშვისა და მისი მშობლების მოქალაქეობის მიხედვით, ასევე იმის განსაზღვრის მიხედვით, ბავშვი მშობლებთან ერთად გადაადგილდება თუ დამოუკიდებლად.

ევროპის კავშირის მოქალაქეების მიგრაციის საკითხი უამრავი სამართლებრივი ინსტრუმენტითაა რეგულირებული. ევროპის კავშირის მოქალაქეებისთვის მინიჭებული უფლებები ამ კუთხით საკმაოდ ფართოა და მიზნად ისახავს ევროპის კავშირის მასშტაბით ოპტიმალური მობილობის განმტკიცებას. პირველ რიგში, ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 21-ე მუხლი ადგენს, რომ ევროპის კავშირის მოქალაქეებსა და მათი ოჯახის წევრებს გააჩნიათ ევროპის კავშირის ნებისმიერი სახელმწიფოს ტერიტორიის ფარგლებში თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებლად გადასვლის უფლება. უფრო მეტიც, მიმღებ სახელმწიფოში ჩამოსვლისთანავე, მათ აქვთ უფლება, მოითხოვონ ისეთივე თანაბარი მოყრობა, როგორც სარგებლობენ თავად მიმღები სახელმწიფოს მოქალაქეები, სამსახურზე ან მის პირობებზე ხელმისაწვდომობის, სოციალური და კეთილდღეობის ბენეფიტების, სკოლისა და ჯანდაცვის კუთხით, და ა.შ.⁴²⁹ ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის 45-ე მუხლი თანაბრად უზრუნველყოფს ძირითად უფლებებს ევროპის კავშირის მოქალაქეებისთვის.

დამატებით, იმ ბავშვთა უფლებები, რომლებიც ევროპის კავშირის მოქალაქეობის მქონე მშობლებთან ან მეურვეებთან ერთად გადაადგილდებიან, ასევეა რეგულირებული თავისუფალი მიმოსვლის დირექტივით.⁴³⁰ ამ დირექტივის თანახმად, ოჯახის წევრებს აქვთ მიმღებ სახელმწიფოში შესვლისა და საცხოვრებლად დარჩენის უფლება, ევროპის კავშირში მიგრაციის ან იქ გადასვლის დროს, ან გადასვლის შემდგომ (მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი). ამ ინსტრუმენტის მიზნებისთვის, ოჯახის წევრებში იგულისხმება ევროპის კავშირის მიგრანტის ან მისი მეუღლის ან პარტნიორის ბიოლოგიური შვილები, იმ შემთხვევაში, თუ ისინი 21 წლამდე არიან ან „დამოკიდებულ“ პირებად ითვლებიან (მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტი). ისინი შესაძლოა იყვნენ, როგორც ევროპის კავშირის მოქალაქეები, ისე ევროპის კავშირის მოქალაქეობის არმქონე პირები, იმ პირობით, რომ მთავარია მიგრანტი, რომელთან ერთადაც ისინი გადმოვიდნენ, არის ევროპის კავშირის მოქალაქე. მათი ჩამოსვლიდან პირველი სამი თვის გასვლის შემდეგ, ოჯახის უფლება ბინადრობაზე უპირობოა, თუმცა ამის შემდეგ ევროპის კავშირის მოქალაქეებმა, რომლებსაც სურთ მიმღებ სახელმწიფოში მათი შვილების მათთან ერთად საცხოვრებლად დატოვება, უნდა დაამტკიცონ, რომ აქვთ საკმარისი ფინანსური რესურსები და გააჩნიათ ავადმყოფობის დაზღვევის ყოვლისმომცველი პაკეტი, მათი შვილების მხარდაჭერის მიზნით (მე-7 მუხლი). ბავშვებსა და ოჯახის სხვა წევრებს, მიმღებ სახელმწიფოში ევროპის კავშირის მოქალაქესთან ზედიზედ ხუთი წელი ცხოვრების შემდეგ ავტომატურად იღებენ ბინადრობის მუდმივ ნებართვას (მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტი და მე-18 მუხლი). ამ დროს კი, ისინი აღარ ექვემდებარებიან რაიმე სახის რესურსების ან სადაზღვევო პოლისების ფლობის დამადასტურებელ პირობებს.

მესამე ქვეყნის მოქალაქეების მიმოსვლის თავისუფლება, რომლებიც არ არიან ევროპის კავშირის მიგრანტები, მეტ შეზღუდვებს ექვემდებარება. ეს სფერო ნაწილობრივ რეგულირებულია ევროპის კავშირის სამართლით, ხოლო ნაწილობრივ ეროვნული საიმიგრაციო კანონმდებლობით.

საერთაშორისო დაცვის პროცედურების კონტექსტში, ბავშვები „მონყვლად პირებად“ მიიჩნევიან, რომელთა განსაკუთრებული მდგომარეობის გათვალისწინება წარმოადგენს წევრი სახელმწი-

⁴²⁹ გარკვეული შეზღუდვები დაწესდა ხორვატიიდან წამოსულ მიგრანტებზე, ყველაზე ბოლო სახელმწიფოზე, რომელიც შეუერთდა ევროპის კავშირს, გარდამავალი პერიოდით 2015 წლის ივნისამდე, წევრი სახელმწიფოებისთვის პერიოდის გახანგრძლივების შესაძლებლობით, როდესაც შეზღუდვები დაწესდება 2020 წლამდე.

⁴³⁰ გაითვალისწინეთ, რომ დირექტივის შესაბამისი დებულებები ასევე გამოიყენება EEA-ში. იხ. დამატებით Agreement on the European Economic Area, 2 May 1992, Part III, Free Movement of Persons, Services and Capital and Agreement between the European Community and its Member States, on the one part, and the Swiss Confederation, on the other, on the free movement of persons, signed in Luxembourg on 21 June 1999, entered into force on 1 June 2002, OJ 2002 L 114/6.

ფოების ვალდებულებას, როდესაც ისინი ახორციელებენ ევროპის კავშირის სამართალს.⁴³¹ ეს ნევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს, იდენტიფიცირება მოახდინონ და შემდგომ განახორციელონ ნებისმიერი ის აუცილებელი ნორმა, რაც ესაჭიროება თავშესაფრის მაძიებელ ბავშვებს კონკრეტულ ვითარებაში, როდესაც ისინი შემოდინ მიმღები სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. ძირითად უფლებათა ქარტიის 24-ე მუხლი ვრცელდება ნევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე ევროპის კავშირის თავშესაფრის საერთო მარეგულირებელი წესებით დადგენილ (*acquis*) შემოსვლისა და ბინადრობის ყველა მოთხოვნაზე, როდესაც იგი ბავშვს უკავშირდება. ის აწესებს ვალდებულებას, რომ ბავშვებთან დაკავშირებული ნებისმიერი მოქმედების განხორციელებისას, მიუხედავად იმისა განხორციელებულია ეს კერძო ინსტიტუტებისა თუ საჯარო დაწესებულებების მიერ, ევროპის კავშირის ნევრმა სახელმწიფოებმა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს უნდა დაუთმონ უდიდესი ყურადღება და უპირველესად გაითვალისწინონ. უფრო ზუსტად, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპი მხარს უჭერს საერთაშორისო დაცვის მინიჭებისა და გაუქმების ზოგადი პროცედურების შესახებ დირექტივისა 2013/32/EU (თავშესაფრის პროცედურების დირექტივა)⁴³² და იმ რეგულაციის იმპლემენტაციას, რომელიც ადგენს მესამე ქვეყნის მოქალაქის ან მოქალაქეობის არმქონე პირის მიერ ევროპის კავშირის ერთ-ერთ ნევრ სახელმწიფოში საერთაშორისო დაცვის განაცხადის თაობაზე გადანაცვლების მიღებაზე (დუბლინის რეგულაცია) პასუხისმგებელი ნევრი სახელმწიფოს მიერ გამოსაყენებელ კრიტერიუმებსა და მექანიზმებს, იმ ფარგლებით რამდენადაც ეს ბავშვებს უკავშირდება.⁴³³ ორივე ტექსტი შეიცავს განსაკუთრებულ გარანტიებს თანმხლები პირის გარეშე გადაადგილებული ბავშვებისთვის, მათ შორის, მათ სასამართლო წარმომადგენლობაზე. შენგენის საზღვრების კოდექსის რეგულაცია (562/2006) საზღვრის დაცვისთვის პასუხისმგებელ პირებს ავალდებულებს, შეამოწმონ, თუ რამდენად უწევს საზღვარზე თანმხლები პირები ბავშვს „მშობლის“ ზრუნვას (არინ თუ არა კანონიერი წარმომადგენლები), განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ბავშვებს მხოლოდ ერთი უფროსი პირი ახლავთ და არსებობს სერიოზული საფუძვლები ეჭვის გაჩენისთვის, რომ ბავშვები უკანონოდ მოაშორეს მათ კანონიერ მეურვეებს. ამ შემთხვევაში, საზღვრის დაცვისთვის პასუხისმგებელმა პირებმა კიდევ ერთხელ უნდა გამოიკვლიონ, არსებობს თუ არა რაიმე შეუსაბამობა ან წინააღმდეგობა მათ მიერ მიწოდებულ ინფორმაციაში. იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვები თანმხლები პირების გარეშე მოგზაურობენ, საზღვრის დამცველი პირები, სამგზავრო და სხვა დოკუმენტების შემოწმების გზით, უნდა დარწმუნდნენ, რომ ბავშვები არ დატოვებენ ტერიტორიას მათი ზრუნვაზე პასუხისმგებელი პირის (კანონიერი წარმომადგენლის) სურვილის საწინააღმდეგოდ.⁴³⁴

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, სახელმწიფოებს, საერთაშორისო სამართლის კარგად დადგენილი პრაქტიკისა და მათი საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებების, აგრეთვე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გათვალისწინებით, აქვთ უფლება, აკონტროლონ უცხოელების ქვეყანაში შესვლის, ბინადრობისა გაძევების საკითხები. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას ძალიან ხშირად იშველიებენ როგორც დაცვის მექანიზმს გაძევების წინააღმდეგ იმ ბავშვებთან დაკავშირებით, რომლებიც, სხვა შემთხვევაში, საერთაშორისო დაცვის საჭიროების არმქონე პირებად ჩაითვლებოდნენ, მათ შორის სუბსიდიარული დაცვისაც. კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევები დადგინდა ბავშვებთან დაკავშირებულ საქმეებში, რამდენადაც ოჯახის ახლო ნევრებისგან იძულებით განშორებას, დიდი ალბათობით, მნიშვნელოვანი გავლენა ექნებოდა მათ

⁴³¹ იხ. Reception Conditions Directive 2013/33/EU, მუხლი 21 და Return Directive 2008/115/EC, მუხლი 3 (9).

⁴³² Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast), 2013 წლის 29 ივნისი, L 180/60, მუხლი 25(6).

⁴³³ Regulation (EU) No. 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast), OJ 2013 L. 180/31-180/59, მუხლი 6.

⁴³⁴ Regulation (EU) No. 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast), OJ 2013 L. 180/31-180/59, მუხლი 6.

განათლებაზე, სოციალურ და ემოციურ სტაბილურობაზე, აგრეთვე, ინდივიდუალობის შენარჩუნებაზე.⁴³⁵

9.2. ასაკის დადგენა⁴³⁶

საკვანძო დებულებები:

- ასაკის დადგენის პროცედურები უნდა შეესაბამებოდეს ბავშვთა უფლებებს.
- ასაკის დადგენა ეხება პროცედურებს, რომელთა წყალობით სახელმწიფო ცდილობს მიგრანტის სამართლებრივი ასაკის დადგენას, რათა განისაზღვროს, თუ რომელი საიმისგრაფიკო წესებისა და პროცედურების გამოყენებაა მიზანშეწონილი კონკრეტულ ვითარებაში.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, თავშესაფრის პროცედურების დირექტივის 25-ე მუხლის მე-5 პუნქტი წევრ სახელმწიფოებს უფლებას აძლევს, მიმართონ სამედიცინო შემოწმების ღონისძიებას, მაგრამ ასევე აწესებს ვალდებულებას, რომ ეს ღონისძიებები „განხორციელდეს ინდივიდის ღირსების სრულყოფილად პატივისცემის პრინციპის შესაბამისად, იყოს ყველაზე ნაკლებად ინვაზიური გამოკვლევის ფორმა, რომელიც უნდა განხორციელდეს მხოლოდ კვალიფიციური სამედიცინო პერსონალის მიერ.“ ეს ნორმა ავალდებულებს სახელმწიფოებს, რომ ინდივიდებს მიეწოდოთ შესაბამისი ინფორმაცია მათთვის გასაგებ ენაზე, იმგვარად, რომ ასეთი გამოკვლევა აუცილებლად უნდა ტარდებოდეს მხოლოდ გამოსაკვლევი პირის თანხმობის მოპოვების შემდეგ. პირის მხრიდან ასაკის დადგენაზე უარის თქმის გაცხადება არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საერთაშორისო დაცვის მინიჭებაზე უარის თქმის საფუძვლად.

ევროპის კავშირის მასშტაბით გავრცელებული და მიღებული ასაკის დადგენის მეთოდების ბუნებასთან და მოქმედების ფარგლებთან დაკავშირებით გვხვდება მნიშვნელოვანი განსხვავებები.⁴³⁷ მაგალითად, დიდ ბრიტანეთში, სასამართლომ განიხილა ასაკის დადგენის ეროვნული პროცედურების კანონიერების საკითხი, ხოლო *Merton*-ის საქმეში განსაზღვრა მინიმალური საპროცესო მოთხოვნები ასაკის დადგენისათვის, როდესაც ინდივიდი აცხადებს, რომ იგი არის ბავშვი და არ ახლავს კანონიერი წარმომადგენელი.⁴³⁸ ასეთი მოთხოვნები მოიცავს, გარდა სხვა მოთხოვნებისა, თავშესაფრის მაძიებლის უფლებას, იყოს ინფორმირებული იმ საფუძვლების შესახებ, რომელთა გამოც პირის განაცხადი თავშესაფარზე არ დაკმაყოფილდა ან სხვა საფუძვლების გამო ეთქვა უარი.⁴³⁹ ეროვნულმა სასამართლოებმა, აგრეთვე, ასაკის დადგენის საქმეებში, მიუთითეს თავშესაფრის მაძიებლის სასარგებლოდ „ეჭვის შეტანის უპირატესობის“ პრინციპის აუცილებლობის თაობაზე, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ზოგიერთი ეროვნული სასამართლოს მიერ განიმარტა, როგორც „მტკიცებულების სიმპათეტიური შეფასება“, და არა როგორც „ეჭვის შეტანის უპირატესობის“ ფორმალური პრინციპი.⁴⁴⁰

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სასამართლო პრაქტიკაში ბავშვთა უფლებების ჭრილში არ არსებობს რაიმე კონკრეტული ჩანაწერი ასაკის განსაზღვრის კონტექსტში. თუმცა, ძირითადი უფლებების დაცულ სფე-

⁴³⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Şen v. the Netherlands*, No. 31465/96, 2001 წლის 21 დეკემბერი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე); ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Tuquabo-Tekle and Others v. the Netherlands*, No. 60665/00, 2005 წლის 1 დეკემბერი.

⁴³⁶ იხ. აგრეთვე FRA და ECtHR (2014), სექცია 9.1.2.

⁴³⁷ თითოეულ სახელმწიფოში გამოყენებული სხვადასხვა მეთოდების მიმოხილვისთვის, იხ. European Asylum Support Office Guidelines on Age Assessment Practice in Europe, Luxembourg, 2014. დამატებით იხ. FRA (2010), გვ. 53–55.

⁴³⁸ დიდი ბრიტანეთი სააპელაციო სასამართლო, *R (on the application of B) v. The Mayor and Burgesses of the London Borough of Merton* [2003] EWHC 1689, 2003 წლის 14 ივლისი.

⁴³⁹ იხ. FRA (2010), გვ. 61–66.

⁴⁴⁰ დიდი ბრიტანეთი სააპელაციო სასამართლო, *R (on the application of C.J) v. Cardiff County Council* [2011] EWCA Civ 1590, 20 December 2011, დამოწმებული დიდ ბრიტანეთში, ზემდგომი ტრიბუნალი *R (on the application of MK) v. Wolverhampton City Council* [2013] UKUT 00177 (IAC), 2013 წლის 26 მარტი.

როში ჩარევის განსაკუთრებით ხისტმა პრაქტიკამ შესაძლებელია წარმოშვას ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 და მე-3 მუხლების დარღვევის საკითხის განხილვის საჭიროება. მე-3 მუხლი განიმარტება იმგვარად, რომ მოიცავს შემთხვევათა საკმაოდ ფართო ჩამონათვალი, რომელიც შესაძლებელია მიჩნეულ იქნეს დამამცირებელ ან არაადამიანურ მოპყრობად, მათ შორის, ბავშვის ასაკის გამოკვლევის მეტად ინვაზიური ფიზიკური პროცედურები.⁴⁴¹ მე-8 მუხლის თანახმად, საიმიგრაციო კონტექსტის გათვალისწინებით, სახელმწიფოს შეუძლია ლეგიტიმურად ჩაერიოს ბავშვის პირადი ცხოვრების უფლებით დაცულ სფეროში და ჩაატაროს ასაკის განსაზღვრის პროცედურები, თუ ეს შეესაბამება მოქმედ კანონმდებლობას და აუცილებელია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტით დადგენილი ერთ-ერთი ლეგიტიმური მიზნის დასაცავად.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-8 მუხლი ავალდებულებს სახელმწიფოებს, პატივი სცენ ბავშვის ვინაობის დადგენის უფლებას. ეს მოიცავს სახელმწიფოს ვალდებულებას, დაეხმაროს ბავშვს მისი ვინაობის განსაზღვრაში, რომელიც შესაძლებელია მოიცავდეს ბავშვის ასაკის დადასტურებას. ასაკის დადგენის პროცედურა კი, თავის მხრივ, უნდა წარმოადგენდეს უკიდურეს გამოსაყენებელ საშუალებას.

ნებისმიერ შემთხვევაში, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის შესაბამისად უნდა წარიმართოს ასაკის განსაზღვრის ეროვნული პროცედურები. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების კომიტეტი ადგენს, რომ ბავშვის ასაკის განსაზღვრის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იყოს ბავშვის ფიზიკური მახასიათებლები და მისი ფსიქიკური სიმწიფე. შეფასების პროცესი უნდა მიმდინარეობდეს მეცნიერული მეთოდების გამოყენებით, უსაფრთხოდ, ბავშვსა და მის გენდერზე მორგებულ სამართლიან პრინციპებზე დაყრდნობით, თავიდან უნდა იქნეს აცილებული ბავშვის ფიზიკური ხელშეუხებლობის დარღვევის რისკები და ადამიანის ღირსება სათანადოდ უნდა იყოს დაცული.⁴⁴²

9.3. ოჯახის გაერთიანება ოჯახისგან განცალკევებული ბავშვებისთვის⁴⁴³

საკვანძო დებულებები:

- ევროპული სამართლის ნორმები, ძირითადად, ყურადღებას ამახვილებენ ბავშვების მშობლებთან უსაფრთხო დაბრუნებაზე მიმღებ ან წარმოშობის ქვეყანაში.
- უპირატესობა მიენიჭება ბავშვის მშობლებს და/ან მზრუნველობის გამწევ პირებს, როდესაც ხორციელდება გადაწყვეტილების მიღება იმაზე, თუ რომელი წევრები უნდა შეუერთდნენ ოჯახს.
- ბავშვის საუკეთესო ინტერესების მიხედვით უნდა წარიმართოს ოჯახის გაერთიანების საქმეები.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ამ კუთხით ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია ოჯახის გაერთიანების დირექტივა, რომელიც ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს, განსაზღვრონ თანმხლები პირის გარეშე მყოფი ბავშვის მშობლების, რომლებიც მესამე სახელმწიფოს მოქალაქეები არიან, ქვეყანაში შემოსვლისა და ბინადრობის საკითხები – იმ ვითარებებში, როდესაც ბავშვის საუკეთესო ინტერესები არ შეესაბამება ბავშვის მშობლებთან საზღვარგარეთ დაბრუნებას. მშობლის არარსებობის შემთხვევაში, წევრი სახელმწიფოები სარგებლობენ დისკრეციული უფლებამოსილებით, ბავშვის კანონიერი მზრუნველი პირის ან სხვა ოჯახის წევრის ქვეყნის ტერი-

⁴⁴¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Yazgül Yilmaz v. Turkey*, No. 36369/06, 2011 წლის 01 თებერვალი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

⁴⁴² გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი, *General Comment No. 6 (2005): Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, UN Doc. CRC/GC/2005/6, 2005 წლის 01 სექტემბერი, (V)(a)(31)(A).

⁴⁴³ იხ. აგრეთვე FRA და ECtHR (2014), სექცია 5.3 ოჯახის გაერთიანების თაობაზე.

ტორიაზე შეს-ვლისა და ბინადრობის უფლების მინიჭების საკითხებში.⁴⁴⁴ „ოჯახთან“ ასოცირებული უფლებები და ცნებები ბევრად უფრო მეტ გარანტიას შეიცავს თანმხლები პირის გარეშე მყოფი ბავშვებისთვის, ვიდრე სხვა კატეგორიის მიგრანტი ბავშვებისთვის.

თავშესაფრის მაძიებელ ბავშვთან დაკავშირებით, კვალიფიკაციის დირექტივა ხაზს უსვამს იმის განმტკიცების საჭიროებაზე, რომ, სადაც შესაძლებელია, თანმხლები პირის გარეშე მყოფი ბავშვი განთავსდეს უფროს ნათესავებთან მიმღებ ქვეყანაში, რათა მან შეძლოს თავის დედამამიშვილებთან ერთად ყოფნა, ასევე არათანმხლები ოჯახის წევრები უნდა განთავსდნენ უსაფრთხოდ, რამდენადაც ეს პრაქტიკული იქნება მიმღები სახელმწიფოსთვის (31-ე მუხლი). საერთაშორისო დაცვის მინიჭების დირექტივა მსგავს ნორმებს შეიცავს არათანმხლები პირის გარეშე მყოფ ბავშვებთან დაკავშირებით, რომლებსაც ჯერ კიდევ არ მიუღიათ ლტოლვილის სტატუსი (24-ე მუხლი).

გადაადგილებული პირების მასობრივი ნაკადის შემოდინების შემთხვევაში, დროებითი დაცვის მინიჭებისთვის გამოსაყენებელი მინიმალური სტანდარტის, მათი სახელმწიფოში მიღებისა და შესაბამისი პასუხისმგებლობის აღებასთან დაკავშირებით წევრი სახელმწიფოების მიერ განუღო ძალისხმევას შორის ბალანსის უზრუნველყოფის ღონისძიებების შესახებ საბჭოს მიერ მიღებული დირექტივა 2011/55/EC (დროებითი დაცვის დირექტივა), ასევე ცდილობს ოჯახის წევრების ხელახალი გაერთიანების პროცესის დაჩქარებას (მათ შორის ბავშვების), რომლებიც ერთმანეთისაგან განაცალკევეს მათი წარმოშობის ქვეყნიდან უეცარი ევაკუაციის შედეგად (მე-15 მუხლი).⁴⁴⁵ თუმცა, ეს დირექტივა ჯერ არასდროს გამოუყენებიათ; ამისთვის აუცილებელია საბჭოს გადანყვეტილება მისი ამოქმედებისთვის – და ამგვარი გადანყვეტილება არასდროს ყოფილა მიღებული.

მიღების პირობების დირექტივის (შესწორებული) 24-ე მუხლის მე-3 პუნქტი წევრ სახელმწიფოებს ასევე ავალდებულებს თანმხლები პირის გარეშე მყოფი ბავშვის ოჯახის წევრების მოძიებას, როდესაც ეს აუცილებელია. აღნიშნული ხორციელდება რომელიმე საერთაშორისო ან რელევანტური ორგანიზაციის მხარდაჭერით, დაცვის დაუყოვნებლივ მინიჭების შესახებ საერთაშორისო განაცხადის გაკეთებიდან, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უპირველესად მხედველობაში მიღებით. ბავშვის ან მისი ახლო ნათესავის სიცოცხლის ან ფიზიკური ხელშეუხებლობის მიმართ საფრთხის არსებობის შემთხვევაში, განსაკუთრებით, კი მაშინ, როდესაც ისინი იმყოფებიან წარმოშობის ქვეყანაში, უნდა განხორციელდეს შესაბამისი ღონისძიებები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მათთან დაკავშირებული ინფორმაციის შეგროვება, დამუშავება და ცირკულაცია განხორციელდეს კონფიდენციალურად ამ პირების უსაფრთხოებისათვის ზიანის მიყენების რისკების თავიდან აცილების მიზნით. შემდგომ, კვალიფიკაციის დირექტივის (შესწორებული) 31-ე მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, ბავშვის საერთაშორისო დაცვის მინიჭებით ხელი არ უდნა შეეშალოს მისი მშობლის მოძებნის დანებების ან ძიების გაგრძელების პროცედურებს.

დამატებით, დუბლინის რეგულაცია ადგენს, რომ თუ თანმხლები პირის გარეშე მყოფ ბავშვს ჰყავს ნათესავ(ებ)ი ევროპის კავშირის სხვა წევრ სახელმწიფოში, რომლებსაც შეუძლიათ ამ ბავშვზე ზრუნვა, წევრ სახელმწიფოებს ევალებათ, სადაც შესაძლებელია, ეს ბავშვი მიაბარონ ამ ოჯახს, იმ შემთხვევაში, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება ბავშვის სა-უკეთესო ინტერესებს (მე-8 მუხლი). დამატებით, რეგულაცია შეიცავს ვალდებულებას, მოიძებნოს ბავშვის ნათესავები წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის მიზნით (მე-6 მუხლი). შემდგომ, მიღების პირობების დირექტივა მოიცავს ბავშვის ოჯახის წევრების მოძიების ვალდებულებას, ხოლო, სადაც საჭიროა, რომელიმე საერთაშორისო ორგანიზაციის ან სხვა რელევანტური ორგანიზაციის მეშვეობით (24-ე მუხლი). მხარდაჭერის ეს უკანასკნელი სახეობა განმტკიცებულია დუბლინის რეგულაციითაც (მე-6 მუხლი).

ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპი ყოველთვის უნდა გამოიყენებოდეს ოჯახის გაერთიანებასთან დაკავშირებული გადანყვეტილების მიღების პროცესში. მაგალითად, მშობლებს უნდა

⁴⁴⁴ მუხლები 10 (3) (a) და (b), შესაბამისად.

⁴⁴⁵ Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof, OJ 2001 L 212.

შეეძლოთ იმის დამტკიცება, რომ მათ ნამდვილად შეუძლიათ მშობლის ვალდებულებების განხორციელება მათი შვილების კეთილდღეობისთვის. ეროვნული სასამართლოები ბავშვის დაბრუნებას წარმოშობის ქვეყანაში უკანონოდ მიიჩნევენ, როდესაც ხელისუფლება ვერ მოახერხებს იმ აუცილებელი მტკიცებულებების შეგროვებას, რომლითაც ნაჩვენები იქნება, რომ ამ ქვეყანაში ბავშვის მიღებისა და მზრუნველობისთვის ადეკვატური პირობები მართლაც არსებობს (დაბრუნების დირექტივა, მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტი).

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი მიგრანტ მშობლებსა და მათ შვილებს არ აძლევს აბსოლუტურ უფლებას, აირჩიონ თუ სად სურთ ცხოვრება. ეროვნულ ხელისუფლებას შეუძლია ლეგიტიმურად განახორციელოს დეპორტაცია ან უარი უთხრას ოჯახის წევრებს შემოსვლაზე, იმ შემთხვევაში, თუ არ გამოიკვეთება დაუძლეველი დაბრკოლება, რომ ოჯახს სხვაგან ცხოვრება ფიზიკურად არ შეუძლია.⁴⁴⁶ ასეთი გადაწყვეტილებები ყოველთვის უნდა წარმოადგენდეს პროპორციულ პასუხს ბევრად უფრო ფართო საჯარო პოლიტიკური ღონისძიების საგნებზე, მათ შორის, იმ ადამიანის დეპორტაციაზე ან მისი ქვეყანაში შემოსვლისაგან პრევენციაზე, რომელიც კრიმინალურ ქმედებებშია ჩაბმული.

მაგალითი: საქმეში, *Sen v. Netherlands*, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვის/ოჯახის უფლებებსა და უფრო ფართო საჯარო ინტერესს შორის ბალანსის დადგენისას სამი მნიშვნელოვანი ფაქტორი უნდა იყოს მხედველობაში მიღებული: ბავშვების ასაკი; მათი მდგომარეობა წარმოშობის ქვეყანაში; და ინტენსივობა, რა ინტენსივობითაც, ისინი არიან მშობლებზე მიჯაჭვულები.

მაგალითი, საქმე *Jeunesse v. the Netherlands*,⁴⁴⁷ ეხება ნიდერლანდების ხელისუფლების უარს სურინამელი ქალისათვის, რომელსაც სურდა ნიდერლანდელ მამაკაცზე – თავისი სამი შვილის მამაზე – ქორწინება და ნიდერლანდებში საცხოვრებლად გადმოსვლა ოჯახური ცხოვრების მიზნით. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფომ საკმარისი ყურადღება არ დაუთმო მის მიერ ქორწინების ნებართვაზე უარის თქმის გამო განმცხადებლის შვილების საუკეთესო ინტერესებზე არსებულ ზეგავლენას და მისგან გამოწვეულ ნეგატიურ შედეგებს. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა იმ საფუძველზე, რომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო სამართლიანი ბალანსის უზრუნველყოფა განმცხადებლისა და მისი ოჯახის ნიდერლანდებში ოჯახური ცხოვრების შენარჩუნების პირად სურვილსა და სახელმწიფოს საჯარო ინტერესებს შორის, რომელიც მიგრაციის კონტროლზე პასუხისმგებელია.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვს აქვს უფლება, არ დაშორდეს საკუთარ ოჯახს მანამ, სანამ ბავშვის ოჯახისაგან განშორება მის საუკეთესო ინტერესად არ არის მიჩნეული (ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტი). ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-10 მუხლი ადგენს, რომ ბავშვს, რომლის მშობლებიც სხვადასხვა სახელმწიფოში ცხოვრობენ, უფლება აქვს, რეგულარულ საფუძველზე იქონიოს პირადი ურთიერთობა და პირდაპირი კონტაქტები ორივე მშობელთან, შეუერთდეს მათ საცხოვრებლად, რომელიც ექვემდებარება ეროვნულ საიმიგრაციო კანონმდებლობას. ბავშვის საუკეთესო ინტერესები, განმტკიცებული ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-3 მუხლში, აუცილებლად უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული

⁴⁴⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Baj Sultanov v. Austria*, No. 54131/10, 2012 წლის 12 ივნისი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Latifa Benamar and Others v. the Netherlands*, დასაშვებობის გადაწყვეტილება, No. 43786/04, 2005 წლის 05 აპრილი.

⁴⁴⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Jeunesse v. the Netherlands* [დიდი პალატა], No. 12738/10, 2014 წლის 03 ოქტომბერი.

ნებისმიერი იმ გადაწყვეტილების მიღების დროს, რომელიც უკავშირდება ოჯახის ბავშვთან ან თანმხლები პირის გარეშე მყოფ ბავშვთან ხელახალ გაერთიანებას.⁴⁴⁸

9.4. დაკავება

საკვანძო დებულებები:

- ევროპული კანონმდებლობით ნებადართულია ბავშვების დაკავება საიმიგრაციო კონტექსტში, თუმცა ეს საშუალება უნდა წარმოადგენდეს უკიდურეს გამოსაყენებელ ღონისძიებას.
- ეროვნული ხელისუფლება ვალდებულია, მოათავსოს ბავშვი შესაბამისი ალტერნატიულ საცხოვრებელ ადგილას.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, მიღების პირობების დირექტივის (შესწორებული) მე-11 მუხლი აწესებს ვალდებულებას, რომ ბავშვების დაკავება ნებადართულია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს წარმოადგენს უკიდურეს გამოსაყენებელ ღონისძიებას და როდესაც ნაკლებად ინტენსიური ღონისძიების გამოყენება ვერ მოხდება ქმედითად. ასეთი დაკავების მიმდინარეობის ხანგრძლივობა უნდა იყოს რაც შეიძლება ნაკლები და სახელმწიფომ დაკავებული პირების დროის უმოკლეს პერიოდში გათავისუფლებისთვის უნდა მიიღოს ყველა შესაბამისი ზომა და გასწიოს მასთან დაკავშირებული ძალისხმევა. ბავშვებს, დაკავების პერიოდში, უნდა შეეძლოთ გასართობ აქტივობებში მონაწილეობა, მათ შორის, როგორც სათამაშო, ისე სარეკრეაციო აქტივობებში მათი ასაკის შესაბამისად. იგივე ნორმის შესაბამისად, თანმხლები პირების გარეშე მყოფი ბავშვების მიმართ დაკავების ღონისძიების გამოყენება უნდა ხორციელდებოდეს მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, გამონაკლისი გარემოებების არსებობის დროს, ასევე, როგორც უკვე აღინიშნა, აუცილებლად უნდა იქნეს განუვლი ყველა შესაბამისი ძალისხმევა მათი რაც შეიძლება უმოკლეს დროში გათავისუფლების მიზნით. ბავშვების დაკავება არასდროს უნდა განხორციელდეს საპატიმრო დაწესებულებაში, სანაცვლოდ, მათთვის უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს დროებითი საცხოვრებელი ინსტიტუტები, სპეციალური პერსონალითა და ბავშვის ასაკს მორგებული აღჭურვილობით. მათი დროებითი საცხოვრებელი განცალკევებული უნდა იყოს სრულწლოვანი პირების დროებითი სადგომისგან.

დაბრუნების შესახებ დირექტივის მე-17 მუხლი განსაზღვრავს, რომ იმ ბავშვებისა და ოჯახების მიმართ განხორციელებული დაკავების ღონისძიება, რომელთა განცხადება თავშესაფრის მინიჭების თაობაზე არ დაკმაყოფილდა, დამოკიდებულია ზოგიერთი კონკრეტული პირობის არსებობაზე. თანმხლები პირების გარეშე მყოფ ბავშვებთან დაკავშირებით, დირექტივა აწესებს ვალდებულებას, რომ მათი მოთავსება განხორციელდეს იმგვარ ინსტიტუტებში, რომელიც უზრუნველყოფილი იქნება შესაბამისი პერსონალითა და აღჭურვილობით, რომელიც ადეკვატურად შეძლებს მათი ასაკის ადამიანების საჭიროებების დაკმაყოფილებას. კონკრეტულად ბავშვის დაკავებასთან მიმართებით ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ჯერ კიდევ არ განუხილავს საქმეები.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, მიგრანტი ბავშვების დაკავების საკითხი ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ევროპული კონვენციის მე-3 და მე-5 მუხლების ქრილში.

მაგალითი: საქმე *Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium*,⁴⁴⁹ ეხება თანმხლები პირის გარეშე გადაადგილებული ბავშვის დაკავებას. ხუთი წლის ბავშვი დააკავეს სატრანზიტო

⁴⁴⁸ UNICEF-ის თანახმად, მიმღებ სახელმწიფოში ბავშვის ოჯახთან დაბრუნების შესახებ საჩივრებთან მიმართებით ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ მშობლები არ ახდენენ შვილების ექსპლუატაციას ბინადრობის ნებართვის მოპოვების მიზნით. იხ. UNICEF, *Judicial implementation of Art. 3 of the CRC in Europe*, გვ. 104. იხ. აგრეთვე, UNHCR (2008), *Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, მაისი, 2008.

ცენტრში და მოათავსეს სრულწლოვან პირებთან ერთად, შესაბამისი მხარდაჭერის გაწევის გარეშე. ბავშვი, ყოველგვარი სამგზავრო დოკუმენტის გარეშე, კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკიდან ჩამოვიდა ბელგიაში იმ იმედით, რომ შეძლებდა დედასთან ერთად ცხოვრებას, რომელმაც ლტოლვილის სტატუსი მიიღო კანადაში. თუმცა, იგი დააბრუნეს კონგოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში იმ ფაქტის მიუხედავად, რომ იქ არავინ ჰყავდა, რომელიც მისთვის მზრუნველობის გაწევას შეძლებდა. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ იმ რისკების არარსებობის პირობებში, რომლის ფარგლებშიც ბავშვი არ ცდილობდა ბელგიის ხელისუფლების ზედამხედველობისთვის გვერდის ავლას, სრულწლოვანი პირებისთვის განკუთვნილ დახურულ ცენტრში მისი დაკავება არ წარმოადგენდა გადაუდებელ საჭიროებას. ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ შესაძლებელი იყო სხვა საშუალებების განხორციელება, როგორიცაა მაგალითად, მისი სპეციალიზირებულ ცენტრში მოთავსება და აღმზრდელ პირებთან მიბარება, რომელიც უფრო ეფექტური და ქმედითი იქნებოდა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის მიზნებისთვის, როგორც განმტკიცებულია ბავშვის უფლებების კონვენციის მე-3 მუხლში. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-3, მე-5 და მე-8 მუხლების დარღვევა.

სხვა საქმეებში ყურადღება გამახვილებულია დაკავების უკანონოებაზე, მაშინაც კი, როდესაც ბავშვს სადავო შემთხვევის დროს თან ახლდა მშობელი.

მაგალითი: საქმეში, *Muskhadzhiyeva and Others v. Belgium*,⁴⁵⁰ ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ დედისა და თავისი ოთხი შვილის – შვიდან თვითან შვიდ წლამდე – დახურულ სატრანზიტო ცენტრში ერთ თვეზე მეტი ხანგრძლივობით დაკავება წარმოადგენდა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევას. გადანაცვლებების მიღებისას სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ ცენტრი „არასათანადოდ იყო აღჭურვილი ბავშვების მიღებისთვის მისაღებად,“ ამავდროულად, იკვეთებოდა მათი მენტალური ჯანმრთელობის რისკის წინაშე დაყენების საფრთხე.

მაგალითი: საქმე, *Popov v. France*,⁴⁵¹ ეხება ორი კვირის განმავლობაში ოჯახის ადმინისტრაციულ დაკავებას მათი ყაზახეთში დეპორტაციამდე. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევა, რამდენადაც საფრანგეთის ხელისუფლებამ ვერ შეძლო ეფექტურად შეეფასებინა ორი ბავშვის დაკავების ცენტრში მოთავსების გარდაუვლად საზიანო ეფექტი, მითუმეტეს იმ პირობებში, როდესაც ხსენებული დანესებულება „არ იყო ადაპტირებული ბავშვების მოთავსების მიზნებისთვის.“⁴⁵² სასამართლომ ასევე დაადგინა კონვენციის მე-5 და მე-8 მუხლების დარღვევა მთელ ოჯახთან მიმართებით და მიუთითა ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 37-ე მუხლზე, რომლის თანახმადაც, მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ, რომ „[ყ]ოველ თავისუფლებააღკვეთილ ბავშვს ჰქონდეს უფლება, დაუყოვნებლივ ისარგებლოს სამართლებრივი და სხვა შესაბამისი დახმარებით, აგრეთვე უფლება, გაასაჩივროს თავისი თავისუფლების აღკვეთის კანონიერება სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტური, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს წინაშე და უფლება, რომ დაუყოვნებლივ მიიღონ მათ გადანაცვლებას ნებისმიერი ასეთი პროცესუალური მოქმედების მიმართ.“⁴⁵³

⁴⁴⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium*, No. 13178/03, 2006 წლის 12 ოქტომბერი.

⁴⁵⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Muskhadzhiyeva and Others v. Belgium*, No. 41442/07, 2010 წლის 19 იანვარი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

⁴⁵¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Popov v. France*, Nos. 39472/07 და 39474/07, 2012 წლის 19 იანვარი.

⁴⁵² იქვე., პარაგ.95.

⁴⁵³ იქვე., პარაგ.90.

მაგალითი: მსგავსად, საქმეზე *Kanagaratnam and Others v. Belgium*,⁴⁵⁴ თავშესაფრის მაძიებელი დედისა და თავისი სამი შვილის უცხოელთა დახურულ ცენტრში ოთხი თვის განმავლობაში განთავსებით დაირღვა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 და მე-5 მუხლები. მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ ბავშვებს თან დედა ახლდათ, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მათი დახურულ ცენტრში მოთავსებით ბელგიის ხელისუფლებამ ისინი დაუქვემდებარა ღირსების შემლახავ, მღელვარებისა და უსუსრობის შეგრძნებებს, და მოპასუხე სახელმწიფომ, გაცნობიერებული ჰქონდა რა, საქმეში არსებული თითოეული ფაქტობრივი გარემოება, რისკის წინაშე დააყენა მათი განვითარება.⁴⁵⁵

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-9 მუხლის მე-4 პუნქტის მიხედვით, ბავშვის დაკავების შემთხვევაში, მონაწილე სახელმწიფოს ევალება, მშობლებს აცნობოს ან სხვაგვარად გადასცეს საჭირო ინფორმაცია ბავშვის ადგილსამყოფელის თაობაზე.⁴⁵⁶

9.5. გაძევება⁴⁵⁷

საკვანძო დებულებები:

- მიგრანტი ბავშვების მოწყვლადობა გაძევებასთან მიმართებით თვისობრივად უკავშირდება მიმღებ სახელმწიფოში მათი მშობლების ბინადრობის სტატუსს.
- ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპი უპირველესად უნდა იყოს გათვალისწინებული ბავშვისა და მათი ოჯახის/მზრუნველის გადავებისთან დაკავშირებულ ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიღების დროს.
- ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, არსებობს გარემოებები, რომლის დროსაც მიგრანტ ბავშვს შეუძლია მიმღებ სახელმწიფოში დარჩენა დედის ბინადრობის სტატუსის მიუხედავად, განსაკუთრებით კი, მათი განათლების მიღების პროცესის დასრულების გათვალისწინების კუთხით ან იმის გამო, რომ ბავშვისთვის ახალი ცხოვრების სადმე სხვაგან დაწყება განსაკუთრებით რთული აღმოჩნდება.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, როგორც ევროპის კავშირის საიმისგრაციო კანონმდებლობით რეგულირებულ სხვა სფეროებში, ბავშვების გაძევების მარეგულირებელი წესები განსხვავდება ბავშვებისა და მათი მშობლების მოქალაქეობისა და მათი მიგრაციის კონტექსტის შესაბამისად. როდესაც ბავშვი მოიპოვებს წვდომას ევროპის კავშირის რომელიმე წევრ სახელმწიფოსთან ევროპის კავშირის თავისუფალი მიმოსვლის კანონმდებლობის ფარგლებში, მას სავარაუდოდ შეეძლება იმ წევრ სახელმწიფოში დარჩენა, მაშინაც კი, თუ ევროპის კავშირის მიგრანტი მშობელი, რომელთან ერთადაც ეს ბავშვი ჩამოვიდა, უკვე ვეღარ აკმაყოფილებს ბინადრობის მოწმობის დაკმაყოფილების მოთხოვნებს ან უბრალოდ გადაწყვეტს ქვეყნის დატოვებას.

⁴⁵⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kanagaratnam and Others v. Belgium*, No. 15297/09, 2011 წლის 13 დეკემბერი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

⁴⁵⁵ წამებისა და არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის პრევენციის ევროპულმა კომიტეტმა (CPT), თავის მე-19 ზოგად ანგარიშში აღწერა დაცვის მექანიზმები უკანონო მიგრანტებისთვის, რომლებსაც წართმეული აქვთ თავისუფლება, აგრეთვე დაცვის მექანიზმები ბავშვებისთვის; იხ. დამატებით: *20 years of combating torture, 19th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)*, 1 August 2008 to 31 July 2009.

⁴⁵⁶ დაკავებული ბავშვებისთვის საერთაშორისო დაცვის გარანტიების შესახებ, იხ. *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*, 2015 წლის 05 მარტი, A/HRC/28/68.

⁴⁵⁷ სხვაგვარად - დაბრუნება, წამოყვანა, რეპატრიაცია, ექსტრადიცია ან დეპორტაცია, რაც დამოკიდებულია სამართლებრივ კონტექსტზე. ამ თავის მიზნებისთვის, ტერმინი - გაძევება - გამოყენებული იქნება კონკრეტული ქვეყნის მოქალაქეობის არმქონე პირის ან სხვა პირის ამ სახელმწიფოდან გაყვანის განმარტების მიზნით. იხ. აგრეთვე, FRA და ECtHR (2014), სექცია 5.4 ოჯახის შენარჩუნების თაობაზე - გაძევებისგან დაცვა.

განსაკუთრებით, თავისუფალი მიმოსვლის დირექტივის ფარგლებში, ბავშვებსა და ოჯახის სხვა წევრებს შეუძლიათ მიმღებ სახელმწიფოში დარჩენა ევროპის კავშირის მოქალაქე მშობლის გარდაცვალების შემდეგ, რომელთან ერთადაც ისინი თავდაპირველად ჩამოვდნენ (მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტი), იმ პირობით, რომ ისინი მიმღებ სახელმწიფოში ცხოვრობდნენ, სულ მცირე, თორმეტი წლის განმავლობაში მათი მშობლების გარდაცვალებამდე. მსგავსად, მათ შეუძლიათ მიმღებ სახელმწიფოში დარჩენა მათი მშობლების გამგზავრების შემდეგ. თუმცა, ორივე შემთხვევაში, თუ ბავშვი/ოჯახი წარმოადგენს მესამე ქვეყნის მოქალაქე პირს ან პირებს, მათი ბინადრობის მიმდინარე სტატუსის შენარჩუნება დამოკიდებულია მათ შესაძლებლობაზე, წარმოადგინონ საკმარისი მტკიცებულებები, რომელიც დაადატურებს, რომ მათ ევროპის კავშირის რომელიმე წევრ სახელმწიფოში ცხოვრებისთვის გააჩნიათ საკმარისი ფინანსური სახსრები. ასეთ პირებს ასევე უნდა ჰქონდეთ ჯანმრთელობის დაზღვევა (მე-7 მუხლი).

წესები უფრო ლოიალურია იმ ბავშვებისთვის, რომლებიც მიმღები სახელმწიფოს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ირიცხებიან. ასეთ შემთხვევებში, ამ ბავშვებსა და მათ მზრუნველობაზე პასუხისმგებელ პირს შეუძლიათ მიმღებ სახელმწიფოში დარჩენა ევროპის კავშირის მოქალაქის გამგზავრების ან გარდაცვალების შემდეგ, მიუხედავად ბავშვის მოქალაქეობისა (მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტი). თავდაპირველად, ჩანაფიქრის თანახმად, საგანმანათლებლო დაწესებულებაში ბავშვის სწავლასთან დაკავშირებული აღნიშნული ჩანაწერი მხოლოდ უნდა გავრცელებულიყო იმ ოჯახებში მცხოვრებ ბავშვებზე, რომლებსაც საკმარისი ფინანსური სახსრები გააჩნდათ მათი მხარდაჭერისთვის,⁴⁵⁸ შემდგომი გადანყვეტილებებით დადგინდა, რომ ეს ჩანაწერი აგრეთვე უნდა გავრცელებულიყო განათლების მიღების პროცესში მყოფ ბავშვებზეც, რომლებიც შესაძლებელია ყოფილიყვნენ დამოკიდებულნი, მაგალითად, სოციალურ შემწეობაზე.⁴⁵⁹

დამატებით, ოჯახის წევრები და განსაკუთრებით მესამე ქვეყნის მოქალაქე მშობლები ასევე სარგებლობენ მიმღებ სახელმწიფოში დარჩენის უფლებით, ევროპის კავშირის მოქალაქე პარტნიორთან განქორწინების შემდეგ, თუ მათ გააჩნიათ პირველადი მეურვეობის უფლება შვილზე, ან მიენიჭათ ბავშვებზე ხელმისაწვდომობის ის კონკრეტული უფლებები, რომელთა სარგებლობაც მხოლოდ მიმღებ სახელმწიფოშია შესაძლებელი (მე-13 მუხლის მე-2 პუნქტი „b“) ქვეპუნქტი და მე-13 მუხლის მე-2 პუნქტის „d“ ქვეპუნქტი).

მართლმსაჯულების სასამართლომ ასევე მიიჩნია ბავშვის სტატუსი ევროპის კავშირის მოქალაქის სტატუსად ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-20 მუხლის ქრილში, იმისათვის, რომ ბავშვის მესამე ქვეყნის მოქალაქე მშობლისთვის მიენიჭებინა შრომითი ბინადრობა და საცხოვრებლად გადმოსულიყო ევროპის კავშირის იმ წევრ სახელმწიფოში, რომლის მოქალაქეც იყო ბავშვი. ეს საშუალებას აძლევს ბავშვს, ისარგებლოს მის სტატუსთან დაკავშირებული ყველა უფლებით, როგორც ევროპის კავშირის მოქალაქეს, რამდენადაც სხვა შემთხვევაში, ბავშვს მოუწევდა ევროპის კავშირის ტერიტორიის დატოვება მშობლებთან ერთად გამგზავრებისა და მათთან ერთად ყოფნის მიზნებისთვის.⁴⁶⁰ მართალია, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს შემდგომი გადანყვეტილებები გვიჩვენებს, რომ „უბრალო ფაქტი, რომლის თანახმადაც, ევროპის კავშირის მოქალაქისთვის შესაძლებელია ეკონომიკური მიზეზებისათვის ან ევროკავშირის ტერიტორიაზე საკუთარი ოჯახური კავშირის შენარჩუნების მიზნებისთვის სასურველიც კი აღმოჩნდეს ის შესაძლებლობა, რომ მისმა ოჯახის წევრებმა მასთან ერთად შეძლონ რომელიმე წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე საცხოვრებლად გადასვლა, განსაკუთრებით კი, ოჯახის იმ წევრებმა, რომლებიც არ ფლობენ ევროპის კავშირის რომელიმე წევრი

⁴⁵⁸ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-413/99, *Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department*, 2002 წლის 17 სექტემბერი.

⁴⁵⁹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-480/08, *Maria Teixeira v. London Borough of Lambeth and Secretary of State for the Home Department*, 2010 წლის 23 თებერვალი; ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-310/08, *London Borough of Harrow v. Nimco Hassan Ibrahim and Secretary of State for the Home Department* [დიდი პალატა], 2010 წლის 23 თებერვალი. მიგრანტი ბავშვის განათლების საკითხი განხილულია 8.2 სექციაში.

⁴⁶⁰ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-34/09, *Gerardo Ruiz Zambrano v. Office National de l'Emploi (ONEm)*, 2011 წლის 8 მარტი.

სახელმწიფოს მოქალაქეობას, თავისთავად არ არის საკმარისი იმ მოსაზრების მხარდასაჭერად, რომ კავშირის მოქალაქე იძულებული გახდება, დატოვოს კავშირის ტერიტორია, თუ ამ უკანასკნელს ამგვარი უფლება არ მიენიჭება.⁴⁶¹

თავისუფალი მომისვლის დირექტივა პირდაპირ უზრუნველყოფს, რომ ბავშვის ნებისმიერი საგამონაკლისო გაძევება შესაბამისობაში უნდა მოდიოდეს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციით განსაზღვრულ პრინციპებთან (შესავალი:24). უფრო მეტიც, 28-ე მუხლის მე-3 პუნქტის „b“ ქვეპუნქტი განამტკიცებს ბავშვის იმუნიტეტს გასახლების წინააღმდეგ, მანამ, სანამ ეს უკანასკნელი არ შედის მის საუკეთესო ინტერესებში და არ შეესაბამება ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციას.

თავშესაფრის მაძიებელ ბავშვებთან მიმართებით, რომელთა განაცხადიც თავშესაფრის მინიჭების თაობაზე არ დაკმაყოფილდა, დაბრუნების შესახებ დირექტივა განსაზღვრავს, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის შესაბამისად უნდა ხორციელდებოდეს თანმხლები პირის გარეშე მყოფი ბავშვის დაბრუნების საკითხი (მე-10 მუხლი). ამასთანავე, თანმხლები პირის გარეშე მყოფი ბავშვის წევრი სახელმწიფოდან გასახლებამდე წევრი სახელმწიფოების მთავრობა უნდა დარწმუნდეს, რომ ბავშვი დაუბრუნდება მისი ოჯახის წევრს, ხოლო დაბრუნების ქვეყანაში მას დახვდება არჩეული მეურვე და მიღების სხვადასხვა ადეკვატური საშუალებები (მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტი).

იმ შემთხვევებში, როდესაც თავშესაფრის მაძიებელი ბავშვები ბრუნდებიან სხვა წევრ სახელმწიფოში მათი თავშესაფრის განცხადების ხელახლა შეფასების მიზნით, დუბლინის რეგულაცია ადგენს, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის შესაბამისად უნდა ხორციელდებოდეს ხელახალი შეფასების ნებისმიერი ასეთი პროცესი (მე-6 მუხლი). გარდა ამისა, რეგულაცია ადგენს ფაქტორების მთელ ჩამონათვალს რათა დაეხმაროს სახელმწიფოებს, იმის სწორად განსაზღვრაში, თუ რა შედის კონკრეტულ შემთხვევაში ბავშვის საუკეთესო ინტერესებში. ეს მოიცავს განსაკუთრებული ყურადღების მინიჭების აუცილებლობას ბავშვის ოჯახთან გაერთიანების შესაძლებლობისთვის, ბავშვის კეთილდღეობისა და სოციალური განვითარებისთვის, უსაფრთხოებისა და მასთან დაკავშირებული საკითხებისთვის, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ბავშვის ვიქტიმიზაციის რისკი არსებობს ტრეფიკინგის ქრილში; აგრეთვე, ბავშვის მოსაზრებებისა და შეხედულებებისთვის მისი ასაკის და სიმწიფის შესაბამისად.

მაგალითი: საქმეში, *The Queen, on the application of MA and Others v. Secretary of State for the Home Department*,⁴⁶² ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს უნდა განესაზღვრა, თუ რომელი წევრი სახელმწიფო იყო პასუხისმგებელი იმ თანმხლები პირის გარეშე მყოფი ბავშვის მიერ ევროპის კავშირის სხვადასხვა წევრ სახელმწიფოში თავშესაფრის მინიჭების თაობაზე განცხადების წარდგენისას, რომელსაც არ ჰყავდა არც ოჯახის წევრები და არც ნათესავები ევროპის კავშირის სხვა წევრ სახელმწიფოებში. მართლმსაჯულების სასამართლომ განმარტა, რომ ოჯახის წევრის ევროპის კავშირის ტერიტორიაზე კანონიერად არყოფნის შემთხვევაში, ის სახელმწიფო იყო პასუხისმგებელი ამგვარ განაცხადზე, რომელშიც ბავშვი ფიზიკურად იმყოფებოდა. აღნიშნული გადაწყვეტილების გამოტანისას სასამართლო დაეყრდნო ძირითად უფლებათა ქარტიის 24-ე მუხლის მე-2 პუნქტს და აღნიშნა, რომ ბავშვებთან მიმართებით განხორციელებული ყველა მოქმედების დროს ბავშვის საუკეთესო ინტერესები უპირველესად უნდა ყოფილიყო გათვალისწინებული.

⁴⁶¹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-256/11, *Murat Dereci and Others v. Bundesministerium für Inneres* [დიდი პალატა], 2011 წლის 15 ნოემბერი, პარაგ.68, იხ. ასევე ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C 40/11, *Yoshikazu Iida v. Stadt Ulm*, 2012 წლის 8 ნოემბერი, იხ. დამატებით. FRA და ECtHR (2014), გვ. 125–127.

⁴⁶² ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-648/11, *The Queen, on the application of MA and Others v. Secretary of State for the Home Department*, 2013 წლის 6 ივნისი.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, სახელმწიფოებს, ზოგადად, ენიჭებათ უფლება, განახორციელონ ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად.

მაგალითი: საქმე *Gül v. Switzerland*,⁴⁶³ შეეხება განმცხადებელს, რომელიც თავის მეუღლესთან და ქალიშვილთან ერთად ცხოვრობდა შვედეთში, რომლებსაც ჰუმანიტარულ საფუძველზე მიენიჭათ ბინადრობის სტატუსი. მას ასევე სურდა შვეიცარიაში მისი მცირეწლოვანი ვაჟის ჩამოყვანა, რომელიც თურქეთში დატოვა, თუმცა შვეიცარიის კომპეტენტურმა ორგანომ არ დააკმაყოფილა განმცხადებლის მოთხოვნა, ძირითადად, იმ საფუძველით, რომ მას არასაკმარისი ფინანსური სახსრები გააჩნდა ოჯახის უზრუნველყოფისთვის. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ თურქეთის დატოვებით განმცხადებელმა თავად გამოწვია საკუთარ მცირეწლოვან ვაჟიშვილთან განშორება. მისი ახლანდელი ვიზიტები თურქეთში სწორედ იმას წარმოაჩენდნენ, რომ განმცხადებლის თავდაპირველი არგუმენტები შვეიცარიაში თავშესაფრის მინიჭების თაობაზე, უკვე აღარ იყო ვალიდური განაცხადთან მიმართებით. სასამართლომ დაადგინა, რომ არ არსებობდა ბარიერი, რომელიც მოახდენდა განმცხადებლის წარმოშობის ქვეყანაში ცხოვრების პრევენციას, იქ, სადაც მისი მცირეწლოვანი შვილი ცხოვრობდა. სასამართლომ აღიარა, რომ ადამიანური გადმოსახედიდან განმცხადებლის ოჯახური ვითარება ძალიან რთული იყო, თუმცა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევას ადგილი არ ჰქონია.

მაგალითი: საქმეში, *Üner v. The Netherlands*,⁴⁶⁴ დადგინდა, რომ იმის განსაზღვრის პროცესში, წარმოადგენს თუ არა განსახილველი ღონისძიება პროპორციულ პასუხს, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული გაძევების ღონისძიების გამოყენების ზეგავლენა ოჯახში მცხოვრებ ბავშვზე. ეს მოიცავდა შემდეგი ფაქტორების გათვალისწინების აუცილებლობას: „საუკეთესო ინტერესები და ბავშვის კეთილდღეობა, განსაკუთრებით კი იმ სირთულეების სერიოზულობა, რომელსაც სავარაუდოდ წააწყდება ნებისმიერი ბავშვი [...] იმ ქვეყანაში, რომელშიც, ხორციელდება განმცხადებლის (ბავშვის) გაძევება; ასევე სოციალური, კულტურული და ოჯახური კავშირის სიმყარე მიმღებ და დანიშნულების ქვეყნებთან.

მაგალითი: საქმე *Tarakhel v. Switzerland*,⁴⁶⁵ ეხებოდა შვეიცარიის ხელისუფლების უარს ავლანელი წყვილისა და მათი ექვსი შვილის თავშესაფრის განაცხადის განხილვაზე და მათი უკან იტალიაში დაბრუნების გადაწყვეტილებას. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ იტალიაში არსებული მიგრანტების მიღების სისტემის მიმდინარე მდგომარეობისა და ვითარების გათვალისწინებითა და დანიშნულების ადგილზე არსებული სპეციალური საშუალებების შესახებ დეტალიზებული და სანდო ინფორმაციის არარსებობის პირობებში, შვეიცარიის ხელისუფლება არ ფლობდა საკმარის გარანტიას, რომ იტალიაში დაბრუნების შემთხვევაში, განმცხადებლებს მათი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამის მზრუნველობასა და მხარდაჭერას აღმოუჩენდნენ. ამდენად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვეოდა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლი იმ შემთხვევაში თუ, შვეიცარიის ხელიუფლება განმცხადებლებს დააბრუნებდა იტალიაში დუბლინის II რეგულაციის შესაბამისად, პირველ რიგში, იტალიის ხელისუფლებისგან იმ ინდივიდუალური გარანტიის მიღების გარეშე, რომ განმცხადებლები მიიღებდნენ როგორც მათი ასაკისა და სიმწიფის შესაბამის მხარდაჭერასა და მზრუნველობას, ასევე ოჯახის განცალკევების გარეშე, ერთად ყოფნის თაობაზე გარანტიას.

⁴⁶³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Gül v. Switzerland*, No. 23218/94, 1996 წლის 19 თებერვალი.

⁴⁶⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Üner v. The Netherlands* [დიდი პალატა], No. 46410/99, 2006 წლის 18 ოქტომბერი, პარაგ. 57-58. იხ. ასევე, *Boultif v. Switzerland*, No. 54273/00, 2001 წლის 02 აგვისტო.

⁴⁶⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Tarakhel v. Switzerland* [დიდი პალატა], No. 29217/12, 2014 წლის 04 ნოემბერი.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, იმ შემთხვევაში, როდესაც ასეთი განშორება გამომდინარეობს მონაწილე სახელმწიფოს მიერ მიღებული რაიმე გადაწყვეტილებიდან, მაგალითად, ერთი ან ორივე მშობლის ან ბავშვის დაკავების, დაპატიმრების, გასახლების, დეპორტაციის ან გარდაცვალების (მათ შორის, გარდაცვალების, რომელიც დადგა ნებისმიერი მიზეზით სახელმწიფოს გამგებლობაში ამ პირის ყოფნის დროს) შემთხვევაში, ასეთი მონაწილე სახელმწიფო ვალდებულია, მშობლებს, ბავშვს ან, თუ ეს აუცილებელია, ოჯახის სხვა წევრს, მათი თხოვნით, გადასცენ საჭირო ინფორმაცია ოჯახის შესაბამისი წევრის (წევრების) ადგილსამყოფელის თაობაზე, თუ ამ ინფორმაციის გადაცემა ზიანს არ აყენებს ბავშვის კეთილდღეობას. მონაწილე სახელმწიფოები შემდგომში უზრუნველყოფენ, რომ ასეთი თხოვნის წარდგენა თავისთავად არ იწვევდეს შესაბამისი პირისათვის (პირებისათვის) საზიანო შედეგებს (მე-9 მუხლის მე-4 ნაწილი).

9.6. მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა⁴⁶⁶

საკანვადო დებულებები:

- მიგრანტ ბავშვებს აქვთ უფლება სამართლებრივი დაცვის ეფექტურ სამართლებრივ საშუალებაზე.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ბავშვთა მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობის უფლებები საიმიგრაციო კონტექსტში გაბნეულია ევროპის კავშირის სხვადასხვა სამართლებრივ ინსტრუმენტში. პირველ რიგში, სამართლებრივი დახმარების ეფექტური საშუალებისა და სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებები მოცემულია ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიის 47-ე მუხლში. ეს მოიცავს დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ სამართლიან და საჯარო განხილვის უფლებას გონივრულ ვადაში, მათ შორის, კონსულტაციის განების, დაცვისა და შესაბამისი კანონიერი წარმომადგენლის ყოლის უფლება ქარტიის 48-ე მუხლის შესაბამისად. მიგრანტი ბავშვებისთვის აღნიშნული უფლებები განმტკიცებულია ევროპის კავშირის მეორადი კანონმდებლობის უამრავ ინსტრუმენტში. კერძოდ, დუბლინის რეგულაცია წევრ სახელმწიფოებს უწესებს ვალდებულებას, დარწმუნდნენ იმაში, რომ თანმხლები პირის გარეშე გადაადგილებული ბავშვი წარმოდგენილია შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე პროფესიონალის მიერ, რომელსაც გააჩნია წვდომა ბავშვის ცხოვრების ყველა რელევანტურ ინფორმაციაზე (მე-6 მუხლი). პარალელური ნორმები გვხვდება კვალიფი-კაციის დირექტივასა (31-3 მუხლი) და თავშესაფრის პროცედურების დირექტივაში (25-ე მუხლი). ბავშვის უფლება კანონიერი წარმომადგენლის ყოლაზე ასევე განმტკიცებულია მათი უფლებით, ჰქონდეთ წვდომა მსხვერპლის მომსახურებასა და სპეციალური კონფიდენციალური მხარდაჭერის სერვისებზე 2012/29/EU დირექტივის მე-8 მუხლის შესაბამისად, რომელიც ადგენს მინიმალურ სტანდარტებს დანაშაულის მსხვერპლი პირების უფლებებზე, მხარდაჭერასა და დაცვაზე (მსხვერპლთა შესახებ დირექტივა).⁴⁶⁷

მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული უფლებები ექვემდებარება გარკვეულ შეზღუდვებს და შესაძლებელია ექვემდებარებოდეს ზოგიერთ ასაკთან დაკავშირებულ პირობას. მაგალითად, თავშესაფრის პროცედურების დირექტივა წევრ სახელმწიფოებს უფლებას აძლევს, თავი შეიკავონ [სასამართლო] წარმომადგენლის დანიშვნისგან, როდესაც თამხლების გარეშე მყოფი ბავშვი, სავარაუდოდ, პირველი ინსტანციის მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე მიაღწევს 18 წლის ასაკს.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის (სამართლიანი სასამართლოს უფლება) გავრცელების საკითხზე იმ საქმეებზე, რომლებიც ეხება უცხოელი პირების ქვეყნის ტერიტორიაზე

⁴⁶⁶ იხ. აგრეთვე FRA და ECtHR (2014), სექცია 4.5 მიგრაციისა და დაბრუნების პროცედურებში დახმარების განების თაობაზე.

⁴⁶⁷ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, OJ 2012 L 315/55.

შემოსვლას, დარჩენასა და დეპორტაციას.⁴⁶⁸ თუმცა, ევროპული კონვენციის მე-13 მუხლი (სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშალების უფლება) გამოიყენება ზოგიერთ შემთხვევაში.

მაგალითი: საქმე, *Rahimi v. Greece*,⁴⁶⁹ ეხება იმ დანესებულების პირობებს, რომელშიც მოათავსეს დაკავებული ავღანელი ბავშვი საბერძნეთის საზღვრის უკანონოდ გადმოკვეთის გამო, ხოლო შემდგომ გაათავისუფლეს მისი გაძევების მიზნით. ევროპულმა სასამართლომ მე-13 მუხლის დარღვევის დადგენისას აღნიშნა, რომ განმცხადებლისთვის გადაცემული საინფორმაციო ბროშურა არ შეიცავდა მითითებებს პოლიციის დეპარტამენტის უფროსისთვის საჩივრით მიმართვის პროცედურების თაობაზე. ამასთანავე, განმცხადებელს მისთვის გასაგებ ენაზე არ მიეწოდა ინფორმაცია იმ ხელმისაწვდომი სამართლებრივი მექანიზმების შესახებ, რომლისთვისაც მიმართვა ამ უკანასკნელს შეეძლო დაკავების პირობების გასაჩივრების მიზნებისთვის. ნამების, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის პრევენციის კომიტეტის (CPT) მიერ წარდგენილ ანგარიშებზე დაყრდნობით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა საბერძნეთში პატიმრობის პირობების აღსრულების სააგენტოების ინსპექციისთვის დამოუკიდებელი და კომპეტენტური ორგანოს არარსებობაზე. მან ასევე აღნიშნა, რომ არ არსებობდა მიუკერძოებელი ორგანო, რომელიც სამართლებრივ საშუალებას ეფექტურს გახდიდა. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-3, მე-5 მუხლის პირველი და მე-3 პუნქტებისა და მე-13 მუხლების დარღვევა.

ევროპის სოციალური ქარტია ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს, წახალისონ ოჯახის სამართლებრივი (ასევე, სოციალური და ეკონომიკური) განვითარება (მე-16 მუხლი). მეტიც, მე-19 მუხლის პირველი პუნქტი სახელმწიფოებს ავალდებულებს, შეინარჩუნონ „ადეკვატური და უფასო მომსახურებები“, რათა დარწმუნდნენ, რომ მიგრანტი მუშაკები და მათი ოჯახები იღებენ ზუსტ და უტყუარ ინფორმაციას ემიგრაციასა და იმიგრაციაზე. მსგავსად, „ინფორმაციის“ ამგვარ ხარისხობრივ მოთხოვნას (მიგრანტის სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებისთვის ცენტრალური ნაწილი) შეიცავს მიგრანტი მუშაკების სამართლებრივი სტატუსის შესახებ კონვენციის მე-6 მუხლი, თუმცა უფრო ფართომასშტაბიანი ნორმები, რომლებიც არეგულირებენ „ადმინისტრაციულ ხელისუფლებებსა და სასამართლოებზე წვდომის უფლებებს“ (26-ე მუხლი) მიმართულია ექსკლუზიურად მიგრანტი მუშაკებისადმი, ვიდრე მათი ოჯახის წევრებისადმი.⁴⁷⁰

დამატებით, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ევროპის საბჭომ შეიმუშავა საკმაოდ დახვეწილი გზამკვლევი ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების შესახებ, რომლის თანახმად, ყველა სასამართლო და ადმინისტრაციული პროცესი, მათ შორის, საიმიგრაციო პროცედურები, უნდა ადაპტირდეს იმგვარად, რომ დააკმაყოფილოს ბავშვების საჭიროებები.⁴⁷¹

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 37-ე მუხლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია თავისუფლებაშეზღუდული მიგრანტი ბავშვებისთვის, რამდენადაც იგი უზრუნველყოფს ყოველი თავისუფლებაშეზღუდული ბავშვის უფლებას, დაუყოვნებლივ ისარგებლოს სამართლებრივი და სხვა შესაბამისი დახმარებით, აგრეთვე უფლებას, გაასაჩივრონ თავისუფლების აღკვეთის კანონიერება სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტური, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს წინაშე და უფლებას, რომ დაუყოვნებლივ მიიღონ გადაწყვეტილება ნებისმიერი ასეთი პროცესუალური მოქმედების თაობაზე.

⁴⁶⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Maaouia v. France* [დიდი პალატა], No. 39652/98, 2000 წლის 05 ოქტომბერი.

⁴⁶⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Rahimi v. Greece*, No. 8687/08, 2011 წლის 05 აპრილი (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე).

⁴⁷⁰ ევროპის საბჭო, *European Convention on the Legal Status of Migrant Workers*, CETS No. 93, 1977.

⁴⁷¹ ევროპის საბჭო, *Committee of Ministers (2010), Guidelines on child friendly justice*, 2010 წლის 17 ნოემბერი.

10

მომხმარებელთა და მონაცემთა დაცვა

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 38-ე მუხლი;</p> <p>ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება, 169-ე მუხლი;</p> <p>მომხმარებელთა უფლებების დაცვის დირექტივა 2011/ 83/EU</p> <p>დირექტივა არაკეთილსინდისიერი სამომხმარებლო პრაქტიკის შესახებ (2005/29/EC);</p> <p>პროდუქტის ზოგადი უსაფრთხოების დირექტივა (2011/95 EC);</p> <p>კლინიკური ცდების დირექტივა (2011/20/EC);</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-244/06, <i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH v. Avides Media AG</i>, 2008 (DVD დისკების გაყიდვა ინტერნეტ სივრცეში)</p> <p>sympathetic (კომპიუტერული თამაშის ლიცენზია მისი მოხმარებისთვის);</p> <p>რეგულაცია 536/2014 ადამიანებისთვის ვარგის სამედიცინო პროდუქტებზე კლინიკური ცდების შესახებ;</p>	<p>ბავშვის, როგორც მომხმარებლის, დაცვა</p>	<p>ტრანსსასაზღვრო ტელევიზიის ევროპული კონვენცია</p>

<p>დირექტივა განსაკუთრებული კვების რაციონისთვის განკუთვნილი სურსათის შესახებ (2009/39/EC);</p> <p>სათამაშოების უსაფრთხოების დირექტივა (2009/48/EC);</p> <p>დირექტივა იმ პროდუქტის შესახებ, რომელიც რეალურად სხვა პროდუქტია და რომელიც საფრთხეს უქმნის მომხმარებელთა ჯანმრთელობას ან უსაფრთხოებას (87/257/EEC);</p> <p>სატელევიზიო მაუწყებლობის შესახებ დირექტივა (89/552/EEC);</p> <p>აუდიოვიზუალური მედიის მომსახურების უზრუნველყოფის დირექტივა (2010/13/EU).</p>		
--	--	--

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-7 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება); მე-8 მუხლი (მონაცემთა დაცვის უფლება); 52-ე მუხლი (უფლებებისა და პრინციპების განმარტება და მისი მოქმედების ფარგლები);</p> <p>ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება, მე-16 მუხლი;</p> <p>მონაცემთა დაცვის დირექტივა (95/46/EC);</p>	<p>ბავშვები და მონაცემთა დაცვა</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-8 მუხლი (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>K.U. v. Finland</i>, No. 2872/02, 2008 (ინტერნეტ სივრცეში გამოქვეყნებული განცხადება)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Avilkina and Others v. Russia</i>, No. 1585/09, 2013 (სამედიცინო ჩანაწერების გამჟღავნება)</p>

წინამდებარე თავში განხილულია ევროპული კანონმდებლობა და შესაბამისი გადაწყვეტილებები მონაცემთა და მომხმარებელთა დაცვის სფეროში. ევროპის კავშირის დონეზე, ამ კუთხით უამრავი რელევანტური ინსტრუმენტია მიღებული, რამდენადაც ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება პირდაპირ ადგენს ევროპის კავშირის უფლებას, ჰქონდეს რეგულირების კომპეტენცია აღნიშნულ საკითხებში. ევროპის საბჭოს წვლილი ამ სფეროში უფრო მეტად შეზღუდულია. საერ-თაშორისო ხელშეკრულებების დონეზე მხოლოდ ორი მთავარი კონ-

ვენცია გვხვდება მონაცემთა და მედიის დაცვაზე. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ უამრავი გადანყვეტილება გამო-იტანა ინდივიდების მონაცემთა დაცვის უფლების თაობაზე.

მომდევნო სექციებში ყურადღება გამახვილებულია ბავშვებთან დაკავშირებულ მომხმარებელთა კანონმდებლობის განსაკუთრებულ ასპექტებსა (სექცია 10.1) და მონაცემთა დაცვაზე (სექცია 10.2). თითოეულ საკითხთან მიმართებით გაანალიზებულია არსებული ზოგადი საკანონმდებლო ჩარჩო ბავშვებზე მისი გავრცელებადობის კუთხით, ასევე, სადაც ეს აუცილებელია – ბავშვთა დაცვისთვის განკუთვნილი კონკრეტული ნორმები.

10.1. ბავშვის, როგორც მომხმარებლის, დაცვა

საკვადო დებულებები:

- ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიხედვით, მომხმარებელი ბავშვის საუკეთესო ინტერესები და მისი უფლებების დაცვა გადანონის საჯარო ინტერესის მოთხოვნებს, რომლითაც გამართლებულია პროდუქციაზე, პირებზე, მომსახურებასა და კაპიტალის თავისუფალი მიმოსვლა-მიმოქცევაზე დანესებული კონკრეტული შეზღუდვები.
- ბავშვები, როგორც მომხმარებლები, უზრუნველყოფილნი უნდა იყვნენ სათანადო ინფორმაციით იმ ოდენობით, რომ შეეძლოთ ყველა რელევანტური ფაქტების გათვალისწინება და მხოლოდ ამის შემდეგ ინფორმირებული გადანყვეტილების მიღება.
- უსამართლო კომერციულ პრაქტიკად იწოდება ის მოქმედებები, რომლებიც არ შეესაბამება პროფესიული კეთილსინდისიერების პრინციპს და შეუძლია ზეგავლენა მოახდინოს მომხმარებელ ბავშვზე ან სრულწლოვანზე გარიგებით დაკავშირებული მოქმედებების შესრულების ან შესრულებისგან თავის შეკავების კუთხით.
- ბავშვებს შესაძლებელია, მიეცეთ კლინიკურ ცდებში მონაწილეობის უფლება, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტული სამედიცინო პროდუქტი, მოლოდინის თანახმად, მათთვის სარგებლის მომტანი იქნება, იმგვარად, რომ რისკები ანონ-დანონილი იქნება.
- ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართალი ზღუდავს მარკეტინგის რაოდენობას ბავშვების მიმართ, მათი აკრძალვის გარეშე.
- ბავშვებს აქვთ უფლება განსაკუთრებულ დაცვაზე, რომელიც მოიცავს ნებისმიერი რეკლამისგან დაცვას, ასევე ტელეგაყიდვების პროგრამებისგან, რომელთაც შეუძლიათ მათ მიაყენონ მორალური ან ფიზიკური ზიანი.
- პრიდუქციის შესახებ რეკლამების განთავსება ბავშვების სატელევიზიო პროგრამებში აკრძალულია.

10.1.1. მომხმარებელთა უფლებები

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, მომხმარებელთა დაცვის ძირითად საფუძველს წარმოადგენს ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 169-ე მუხლის პირველ პუნქტი და ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის 38-ე მუხლი. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ აღიარა, რომ მომხმარებელი ბავშვის საუკეთესო ინტერესები და მათი უფლებების დაცვა გადანონის საჯარო ინტერესის მოთხოვნებს, რომლითაც გამართლებულია პროდუქციის, პირების, მომსახურებისა და კაპიტალის თავისუფალ მიმოსვლა-მიმოქცევაზე დადგენილი კონკრეტული შეზღუდვები.

მაგალითი: *Dynamic Medien*-ის საქმე,⁴⁷² ეხება გერმანიაში იაპონური მულტფილმების DVD დისკების ინტერნეტ სივრცეში გაყიდვას. დიდ ბრიტანეთში ასეთი მულტფილმების ჩვენება მხოლოდ 15 წელს ზევით პირთათვის არის ნებადართული. თუმცა, შესაბამისმა სახელმწიფო ორგანომ ეს მულტფილმები ბავშვებისთვის შეუსაბამოდ და არაადეკვატურად განსაზღვრა. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მოუწია იმის განსაზღვრა, ხომ არ ეწინააღმდეგებოდა გერმანიის მხრიდან განხორციელებული აკრძალვა თავისუფალი მიმოსვლა/მიმოქცევის პრინციპს. მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა, რომ გერმანიის კანონმდებლობის მთავარი მიზანი იყო ბავშვების იმგვარი ინფორმაციის მიღებისაგან დაცვა, რომელიც მათი ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობისათვის საზიანო იქნებოდა. სასამართლომ დაადგინა, რომ საქონლის თავისუფალი მიმოქცევის შეზღუდვა არ იყო არაპროპორციული, რამდენადაც იგი არ სცდებოდა იმ ზომიერ ფარგლებს, რაც საჭირო იყო ევროპის კავშირის რელევანტური წევრი სახელმწიფოს მიერ დასახული ლეგიტიმური მიზნის – ბავშვთა უფლებების დაცვის – მიღწევისთვის.

მაგალითი: *Omega*-ს საქმე⁴⁷³ ეხება ე.წ. „ლაზერდომის“ ოპერაციას გერმანიაში. „ლაზერდომის“ ფარგლებში არსებული თამაში მოიცავდა სენსორული სამიზნეებისთვის სროლას, რომელიც განთესებული იყო მოთამაშეების ქურთუკებზე. თამაშისთვის განკუთვნილი ეკიპირების მომარაგებაზე პასუხისმგებელი ბრიტანული კომპანია იყო და როგორც თამაში, ისე ეკიპირება კანონიერად შეუძებოდა დიდ ბრიტანეთში. თამაში გერმანიაში აიკრძალა იმ საფუძველით, რომ იგი ეწინააღმდეგებოდა ისეთ ძირითად ღირებულებებს, როგორიც ადამიანის ღირსებაა. მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა, რომ გერმანიის ხელისუფლების მიერ დაწესებული შეზღუდვა არ ეწინააღმდეგებოდა ევროპის კავშირის სამართალს, რამდენადაც მისი შეზღუდვა საჯარო წესრიგის მიზნებით იყო განპირობებული.

ევროპის კავშირის მომხმარებელთა დაცვის კანონმდებლობის უახლესმა გადასინჯვის პროცესმა გამოიწვია მომხმარებელთა უფლებების დაცვის დირექტივის 2011/83/EU (CRD) მიღება, რომელიც მიზნად ისახავს როგორც, დისტანციური გაყიდვებისა და შენობებს გარეთ დადებული ხელშეკრულებების, ასევე სხვა ტიპის მომხმარებელთა ხელშეკრულებების მარეგულირებელი ეროვნული კანონმდებლობების ჰარმონიზაციას.⁴⁷⁴ დირექტივის მიღების მიზანს წარმოადგენს მომხმარებელთა დაცვის მაღალი სტანდარტისა და სანარმოთა კონკურენციის დაბალანსება. როგორც მომხმარებელთა დაცვის დირექტივის (CRD) მე-3 მუხლის „ა“ პუნქტი ადგენს, იგი არ ვრცელდება სოციალური მომსახურებების ხელშეკრულებებზე, მათ შორის, სოციალურ საცხოვრებელზე, ბავშვის ზრუნვასა და იმ ოჯახებისა და ადამიანების მხარდაჭერაზე, რომლებსაც დროებით ან პერმანენტულად ესაჭიროებათ ამგვარი დახმარების ან მხარდაჭერის აღმოჩენა, მოიაზრება გრძელვადიანი ზრუნვა. სოციალური სერვისები მოიცავს მომსახურებას ბავშვებისა და ახალგაზრდებისთვის, მხარდაჭერის მომსახურებებს ოჯახებისათვის, მარტოხელა დედეებისთვის ან ხანდაზმული პირებისთვის და მომსახურებას მიგრანტებისთვის. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის დირექტივა განსაკორტულებს ყურადღებას ამახვილებს წინასახელშეკრულებო ინფორმაციაზე. დირექტივა „ინფორმაციის სავალდებულოობის“ ელემენტს ამყარებს ვარაუდზე, რომ თუ მომხმარებლებს, მათ შორის, ბავშვებს, ექნებათ წვდომა სათანადო ინფორმაციაზე, ისინი შეძლებენ ყველა რელევანტური ფაქტების ანონ-დანონვას და მხოლოდ ამის საფუძველზე ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღებას.

⁴⁷² ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-244/06, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH v. Avides Media AG*, 2008 წლის 14 თებერვალი.

⁴⁷³ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-36/02, *Omega Spielhallen- und Automaten-aufstellungs-GmbH v. Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*, 2004 წლის 14 ოქტომბერი.

⁴⁷⁴ Directive 2011/83/EU of the European Parliament and the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council, OJ 2011 L 304/64 (იმპლემენტაცია უნდა განხორციელდეს 2013 წლის 13 დეკემბრისთვის).

10.1.2. ბავშვების მიმართ განხორციელებული უსამართლო სავაჭრო პრაქტიკა

ევროპის კავშირის სამართლის ფარგლებში, არაკეთილსინდისიერი სამომხმარებლო პრაქტიკის შესახებ დირექტივა 2005/29/EC (UCPD)⁴⁷⁵ მოიცავს სამომხმარებლო ტრანზაქციების მთლიან სპექტრს (იმის მიუხედავად, განხორციელებულია ეს ტრანზაქციები ონლაინ თუ ოფლაინ, რომელიც მოიცავს როგორც პროდუქციას, ისე – სერვისებს). UCPD-ს ფარგლებში, ბავშვები „მონყვლადი მომხმარებლების“ კატეგორიაში მოიაზრებიან (მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტი). ტრანზაქციასთან დაკავშირებული გადანყვეტილებების მიღება დაუშვებელია, მიღებულ იქნეს, დამცირების, იძულების, სხვაგვარი ზეგავლენის ან არასწორი ინფორმაციის მიწოდების შედეგად, ხოლო მომხმარებელ ბავშვებს აქვთ უფლება, თავისუფლად მიიღონ ნებისმიერ ტრანზაქციასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები. დირექტივა კრძალავს პროდუქტის მარკეტინგსა და რეკლამას, რომელიც ქმნის სხვა პროდუქტთან ან სხვა მწარმოებლის სასაქონლო ნიშანთან გაიგივების ან აღრევის შესაძლებლობას და აწესებს ვალდებულებას, რომ მომხმარებლებს, გადანყვეტილების მიღებისათვის აუცილებელი ყველა საჭირო ინფორმაცია უნდა მიეწოდოთ აშკარა და გასაგები ფორმით, შესაფერის დროსა და ადგილას, იმისათვის, რომ მათ ტრანზაქციულ გადაწყვეტილებებთან მიმართებით შეძლოთ ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღება (მე-6 და მე-7 მუხლები).

10.1.3. პროდუქტის უსაფრთხოება

ევროპის კავშირის სამართალი საკმაოდ კომპლექსურია იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მხოლოდ სრულიად უსაფრთხო ან სხვაგვარად სრულყოფილი პროდუქტი მოხვდეს ევროპის კავშირის შიდა ბაზარზე. კერძოდ, პროდუქტის ზოგადი უსაფრთხოების შესახებ დირექტივა (GPSD) განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ბავშვის უსაფრთხოების საკითხს და მათ მიიჩნევს განსაკუთრებით მონყვლადი კატეგორიის მომხმარებლებებად, რომლებსაც შესაძლოა ზიანი მიადგეთ ამგვარი პროდუქტის მოხმარებისგან (პრემბულა 8 GPSD). შედეგად, პროდუქტის უსაფრთხოება უნდა შეფასდეს ყველა რელევანტური ასპექტის მხედველობაში მიღებით, განსაკუთრებით კი, იმ მოხმარებლის კატეგორიის ჩრილში, ვისთვისაც არის განკუთვნილი ასეთი პროდუქტი.

საბჭოს დირექტივა 87/357/EEC წარმოადგენს პროდუქტის უსაფრთხოების განსაკუთრებულ დირექტივას, რომელიც დაახლოებით ეხმიანება ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების შესაბამის კანონმდებლობებს იმ პროდუქტების უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით, რომლებიც რეალურად სხვა პროდუქტებია და საფრთხეს უქმნიან მომხმარებლის უსაფრთხოებას ან ჯანმრთელობას.⁴⁷⁶ იგი კრძალავს იმ პროდუქტების მარკეტინგს, იმპორტსა და წარმოებას, რომელიც, მართალია, ჰგავს საკვებს, თუმცა არ არის საჭმელად ვარგისი. წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა განახორციელონ შემოწმების კონკრეტული ღონისძიებები, რათა დარწმუნდნენ, რომ არცერთი ამგვარი პროდუქტი არ იწარმოება. თუ წევრი სახელმწიფო კრძალავს პროდუქტის წარმოებას ამ დირექტივით დადგენილი მოთხოვნებისა და წესების ფარგლებში, მან ამის შესახებ აუცილებლად უნდა აცნობოს კომისიას, რათა ამ უკანასკნელმა შეატყობინოს სხვა წევრ სახელმწიფოებს. სათამაშოების უსაფრთხოების საკითხი განხილულია სექცია 10.1.6-ში.

10.1.4. კლინიკური ცდები ბავშვებზე

ევროპის კავშირის სამართლის ფარგლებში, ადამიანისთვის ვარგის სამედიცინო პროდუქტებზე კლინიკური ცდების ჩატარების პროცესში „კარგი კლინიკური პრაქტიკის“ იმპლემენტაციასთან დაკავშირებული ეროვნული კანონმდებლობების ნორმების ჰარმონიზაციის დირექტივა

⁴⁷⁵ Directive 2005/29/EC of European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No. 2006/2004 of the European Parliament and of the Council, OJ 2005 L 149/22.

⁴⁷⁶ Council Directive 87/357/EEC of 25 June 1987 on the approximation of the laws of the Member States concerning products which, appearing to be other than they are, endanger the health or safety of consumers, OJ 1987 L 192/49.

2011/20/EC,⁴⁷⁷ ბავშვებს განიხილავს იმ მოწყვლად პირებს შორის, რომლებსაც არ შეუძლიათ კანონიერი თანხმობის გაცხადება კლინიკურ ცდებში მონაწილეობაზე (პრეამბულა 3). ბავშვების ჩართვა მხოლოდ მაშინაა ნებადართული კლინიკურ პროცესებში, თუ ისინი პირდაპირ იღებენ სარგებელს ამგვარი სამედიცინო პროდუქტის მოხმარებისგან და ასეთმა სარგებელმა აუცილებლად უნდა გადაწონოს რისკები (პრე-ამბულა 3). კლინიკური ცდები სუბიექტებს უნდა სთავაზობდეს საუკეთესო შესაძლო დაცვას (მე-4 მუხლი).

მსგავსად, ადამიანისთვის ვარგის სამედიცინო პროდუქტებზე კლინიკური ცდების შესახებ რეგულაცია (EU), No.536/2014 მოიცავს სპეციალურ ნორმებს მოწყვლადი ბავშვებისთვის (მე-10 მუხლის პირველი პუნქტი). ეს რეგულაცია მიზნად ისახავს 2001/20/EC დირექტივის თანდათან ჩანაცვლებას.⁴⁷⁸ იგი აწესებს ვალდებულებას, რომლის ფარგლებშიც ბავშვების მონაწილეობით ჩასატარებელ კლინიკურ ცდებზე თანხმობის გაცხადება უნდა შეფასდეს ფრთხილად, სიზუსტის ზედმინევნით დაცვით. ბავშვის კანონიერმა წარმომადგენელმა უნდა განაცხადოს თანხმობა ბავშვის მონაწილეობით კლინიკური ცდების ჩატარებაზე, ასევე ამგვარი თანხმობა აუცილებლად უნდა იქნეს მიღებული ბავშვისგანაც, იმ შემთხვევაში, თუ მას შეუძლია ინფორმირებული აზრის ჩამოყალიბება (29-ე მუხლის პირველი და მე-8 პუნქტი). რეგულაცია ბავშვების მონაწილეობით უსაფრთხო კლინიკური ცდების ჩატარების მიზნით ადგენს სპეციალურ მოთხოვნებს, რომლებიც ასევე ვრცელდება მათ ინფორმირებულ თანხმობაზე (32-ე მუხლი). რეგულაციით დაწესებული პირობები შემდეგია: არცერთი ინიციატივა არ ექვემდებარება გადახედვას, გარდა დანახარჯების და მიუღებელი შემოსავლის კომპენსაციისა, რომლებიც პირდაპირ უკავშირდება კლინიკური ცდების ჩატარებას; კლინიკური ცდების ჩატარების მიზანს წარმოადგენს მკურნალობის კვლევა იმ სამედიცინო პირობებისთვის, რომლებიც მხოლოდ ბავშვებში იჩენს თავს და არსებობს მეცნიერული საფუძვლები მოლოდინისთვის, რომ კლინიკურ ცდებში მონაწილეობა გამოიწვევს: პირდაპირ სარგებელს კლინიკურ ცდებში მონაწილე არასრულწლოვანისთვის, რომელიც გადაწონის მონაწილეობის რისკებსა და ტვირთებს; ან მოიტანს კონკრეტულ სარგებელს მოსახლეობისთვის, რაც გამოწვეულია კლინიკურ ცდებში არასრულწლოვანის მონაწილეობით და მხოლოდ მინიმალური რისკის წინაშე აყენებს და მინიმალურ ტვირთს აკისრებს ამ პროცესში ჩართულ არასრულწლოვანს, სხვა არასრულწლოვანის მდგომარეობისათვის აუცილებელი მკურნალობის სტანდარტულ მოდელთან შედარებით. მხოლოდ და მხოლოდ გადაუდებელი ვითარების არსებობის დროს შესაძლებელია იყოს ნებადართული ბავშვების მონაწილეობით კლინიკური ცდების ჩატარება მათი ან მათი კანონიერი წარმომადგენლის წინასწარი თანხმობის მოპოვების გარეშე (35-ე მუხლის პირველი პუნქტი).

10.1.5. ახალშობილებისა და ჩვილებისთვის განკუთვნილი საკვები

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, განსაკუთრებული კვების რაციონისთვის განკუთვნილი სურსათის დირექტივა 2009/39/EC⁴⁷⁹ ყურადღებას ამახვილებს იმ საკვების ბიოლოგიურ შემადგენლობასა და უსაფრთხოებაზე, რომელიც სპეციალურად ინარმოება ახალშობილებისა და ჩვილებისთვის (12 თვემდე ბავშვებისთვის). ამ დირექტივით დადგენილი წესები ეხება ახალშობილებსა და მათთვის განკუთვნილ საკვებს, ასევე ახალშობილებისთვის და ჩვილებისთვის განკუთვნილ მარცვლეულით დამზადებულ საკვებს, ახალშობილისა და ჩვილის საკვებსა და მის დანამტებს. დირექტივა მიზნად ისახავს პროდუქტის უსაფრთხოების გარანტირებას და მომხმარებლის უზრუნველყოფას შესაბამისი ხარისხის პროდუქტითა და ყველა რელევანტური ინფორმაციით. დირექტივა აზუსტებს, სხვა დანარჩენ საკითხებთან ერთად, რომ განსაკუთრებული საკვები რაციონის გამო-

⁴⁷⁷ Directive 2001/20/EC of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to the implementation of good clinical practice in the conduct of clinical trials on medicinal products for human use, OJ 2001 L 121/34.

⁴⁷⁸ Regulation (EU) 536/2014 of the European Parliament and the Council of 16 April 2014 on clinical trials on medicinal products for human use, and repealing Directive 2001/20/EC, OJ 2014 L 158/1.

⁴⁷⁹ Directive 2009/39/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 on foodstuffs intended for particular nutritional uses, OJ 2009 L 124/21.

ყენება უნდა აკმაყოფილებდეს განსაკუთრებული კატეგორიის ადამიანების განსაკუთრებულ კვებით მოთხოვნებს, მათ შორის, იმ ახალშობილებთან ან ჩვილებთან მიმართებით, რომელთა ჯანმრთელობის მდგომარეობაც დამაკმაყოფილებელია (1-ლი მუხლის მე-3 პუნქტის "ც" ქვეპუნქტი).

10.1.6. სათამაშოების უსაფრთხოება

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, სათამაშოების უსაფრთხოების დირექტივა 2009/ 48/EC (TSD)⁴⁸⁰ მე-2 მუხლში სათამაშოებს განმარტავს, როგორც „პროდუქციას, რომელიც შექმნილია ან გამიზნულია, ექსკლუზიურად ან არაექსკლუზიურად, 14 წელს ქვემოთ ბავშვების მიერ სათამაშო მიზნებით გამო-ყენებისთვის.“⁴⁸¹ თანდართულ დოკუმენტაციაში (I) ჩამოთვლილია იმ ნივთების არაამომწურავი ჩამონათვალი, რომელიც, მართალია, არ ითვლება სათამაშოებად, მაგრამ შესაძლებელია მათი სათამაშოებში აღრევა. მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტში ჩამოთვლილია ზოგიერთი ის სათამაშო, რომელიც გამორიცხულია მისი მოქმედების ფარგლებიდან. სათამაშოების უსაფრთხოების დირექტივა მხარს უჭერს და აძლიერებს უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვის სტანდარტებს, იმ კონკრეტული ქიმიური ელემენტების რაოდენობის შემცირებით, რაც შეიძლება გამოყენებული იქნეს სათამაშოების დამზადებისთვის განკუთვნილ მასალაში (მე-10 მუხლი).⁴⁸²

10.1.7. ბავშვები და რეკლამირება

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, აუდიოვიზუალური მედიის მომსახურების უზრუნველყოფის დირექტივით 2010/13/EU (AVMS დირექტივა)⁴⁸³ გაფართოებულია 89/552/EEC დირექტივის სამართლებრივი რეგულაციის მოქმედების ფარგლები, რომელიც ეხება კანონით გათვალისწინებული ზოგიერთი ნორმის, რეგულაციის ან ადმინისტრაციული მოქმედების კოორდინაციას ნევრ სახელმწიფოებს შორის სატელევიზიო მაუწყებლობის და რეკლამირების განხორციელების დროს (სატელევიზიო მაუწყებლობის შესახებ დირექტივა (TWF)). AVMS დირექტივა არეგულირებს ბავშვებზე მარკეტინგის გავლენის ოდენობის, ხარისხის ან შინაარსის შეზღუდვის საკითხებს, რეკლამის ხანგრძლივობის რეგულირების მეშვეობით (მე-20, 24-ე და 27-ე მუხლები). იგი კრძალავს პროდუქციის რეკლამის განთავსებას ბავშვისათვის განკუთვნილ სატელევიზიო გადაცემებში და უფლებას აძლევს ნევრ სახელმწიფოებს, აკრძალონ სპონსორების ლოგოების განთავსება ბავშვებისათვის განკუთვნილი პროგრამების მიმდინარეობის განმავლობაში (მე-10 მუხლის მე-4 პუნქტი).⁴⁸⁴ AVMS ბავშვის დაცვის ინტერესს აბალანსებს სხვა მნიშვნელოვანი დემოკრატიული ღირებულებების დაცვასთან, ისეთ ღირებულებებთან, როგორიც გამოხატვის თავისუფლებაა, მხარს უჭერს იმ იდეას, რომ ამგვარი დაცვა შესაძლებელია მხოლოდ მშობლის და, ზოგადად, ოჯახის მნიშვნელოვანი ჩართულობით (პრეამბულა 48 და 59).

⁴⁸⁰ Directive 2009/48/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 on the safety of toys, OJ 2009 L 170.

⁴⁸¹ იქვე., Art. 2 (1).

⁴⁸² ევროპის კომისიამ, ასევე, დადო „ნებაყოფლობითი შეთანხმებები“ ევროპის სათამაშოების ინდუსტრიასთან სათამაშოების უსაფრთხოების გაუმჯობესების მიზნით. იხ. დამატებით: http://ec.europa.eu/growth/sectors/toys/safety/index_en.htm.

⁴⁸³ Directive 2010/13/EU of the European Parliament and the Council of 10 March 2010 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive), OJ 2010 L 95/1.

⁴⁸⁴ AMS დირექტივის ფუნქციონირების შესახებ ზოგადი მიმოხილვისთვის, იხ: COM(2012) 203 final, Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, on the application of Directive 2010/13/EU ('Audiovisual Media Service Directive'), Brussels, 4 May 2012 and SWD(2012) 125 final, Commission Staff Working Document attached to the First Report from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic And Social Committee And The Committee of the Regions on the Application of Directive 2010/13/EU 'Audiovisual Media Services' accompanying the document, Brussels, 2012 წლის 4 მაისი.

AVMS დირექტივის ეფექტურ იმპლემენტაციას მხარს უჭერს და უზრუნველყოფს 1998 წლის⁴⁸⁵ და 2006 წლის⁴⁸⁶ ბავშვისა და ადამიანის ღირსების დაცვის შესახებ რეკომენდაციები.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ტრანსსასაზღვრო ტელევიზიის შესახებ ევროპული კონვენცია⁴⁸⁷ იყო პირველი საერთაშორისო აქტი, რომლის მეშვეობითაც ევროპის მასშტაბით დაფუძნდა ტრანსსასაზღვრო ტელევიზიის თავისუფალი ცირკულაციის სამართლებრივი ჩარჩო. ეს უკანასკნელი ბავშვებსა და ახალგაზრდებს სთავაზობს დაცვის განსაკუთრებულ გარანტიებს (მე-7 მუხლის მე-2 პუნქტი), მაგალითად, კრძალავს ძალადობისა და პორნოგრაფიის ელემენტების შემცველი ნებისმიერი გამოსახულების გაშუქებას, ეს აკრძალავს აგრეთვე ვრცელდება პროგრამებზე, რომლებიც აღვივებენ რასობრივ ძალადობას. იგი ადგენს რეკლამირების სტანდარტებს, არეგულირებს რეკლამის დროსა და მის შეზღუდვებს.

10.2. ბავშვები და პერსონალურ მონაცემთა დაცვა

საკვანძო დებულებები:

- ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის უფლება ძირითად უფლებადია აღიარებული.
- პირადი და ოჯახური ცხოვრების, საცხოვრებლისა და მიმოწერის პატივისცემის უფლება (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი) მოიცავს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის უფლებას.
- ბავშვებს, პერსონალურ მონაცემთა დაცვასთან დაკავშირებულ სხვა უფლებებთან ერთად, აქვთ უფლება, უარი განაცხადონ მათი პერსონალური მონაცემების დამუშავებაზე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი დამუშავება ხორციელდება სარწმუნო ლეგიტიმური საფუძვლით.

10.2.1. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ევროპული სამართალი

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, კავშირს აქვს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სფეროში საკანონმდებლო ზომების განხორციელების უფლება (ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-16 მუხლი).⁴⁸⁸ ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტი ადგენს მონაცემთა დაცვის საკვანძო პრინციპების ჩამონათვალს (სამართლიანი დამუშავება, თანხმობა ან კანონით განსაზღვრული ლეგიტიმური მიზანი, მონაცემებზე წვდომისა და მათი შესწორების უფლება) მაშინ, როდესაც მე-8 მუხლის მე-3 პუნქტი წევრ სახელმწიფოებს უწესებს ვალდებულებას, რომ მონაცემთა დაცვის წესებთან შესაბამისობა უნდა დაექვემდებაროს დამოუკიდებელი ხელისუფლების მიერ განხორციელებულ კონტროლს. მე-8 მუხლით დაცული პერსონალურ მონაცემთა დაცვის უფლება შესაძლებელია შეიზღუდოს კანონის შესაბამისად, ასევე დემოკრატიულ საზოგადოებაში განმტკიცებული ისეთი პრინციპების გამო, როგორიცაა სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა (ქარტიის 52-ე მუხლი).⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ Council Recommendation 98/560/EC of 24 September 1998 on the development of the competitiveness of the European audiovisual and information services industry by promoting national frameworks aimed at achieving a comparable and effective level of protection of minors and human dignity, OJ 1998 L 270.

⁴⁸⁶ Recommendation 2006/952/EC of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on the protection of minors and human dignity and on the right of reply in relation to the competitiveness of the European audiovisual and on-line information services industry, OJ 2006 L 378.

⁴⁸⁷ ევროპის საბჭო, European Convention on Transfrontier Television, CETS No. 132, 1989. Amended according to the provisions of the Protocol, CETS No. 171, 2002.

⁴⁸⁸ მონაცემთა დაცვის ევროპული სამართლის ზოგადი მიმოხილვისთვის, იხ. FRA და CoE (2014).

⁴⁸⁹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, გაერთიანებული საქმეები C-468/10 და C-469/10, *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) and Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEMD) v. Administración del Estado*, 24 November 2011, para. 48; ევროპის კავშირის

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის უფლება წარმოიშვა, როგორც პირად ცხოვრებასთან დაკავშირებული ევროპის კავშირის სამართლის ძირითადი სფერო. პერსონალურ მონაცემთა დამუშავებასა და აღნიშნულ მონაცემთა თავისუფლად მოძრაობასთან დაკავშირებით ფიზიკური პირების უფლებების დაცვის შესახებ დირექტივა 95/46/EC (მონაცემთა დაცვის დირექტივა)⁴⁹⁰ წარმოადგენს მთავარ ინსტრუმენტს ამ სფეროში.

გამომდინარე იქედან, რომ მონაცემთა დამუშავება, ძირითადად, ხორციელდება დახურულ სივრცეებში და არ არის ხელმისაწვდომი საზოგადოებისთვის, ბავშვებს, ისევე როგორც მონაცემთა დაცვის სხვა სუბიექტებს, არ გააჩნიათ საკმარისი ინფორმაცია მათივე პერსონალური მონაცემების დამუშავების თაობაზე. მონაცემთა სუბიექტების მოწყვლადობის პრევენციისთვის, ევროპული კანონმდებლობით ბავშვებისათვის (და სხვა მონაცემთა სუბიექტებისათვის) დადგენილია განსაკუთრებული ინდივიდუალური უფლებები, ისეთი როგორიცაა, მაგალითად, ინფორმაციის მიღების უფლება მათი მონაცემების დამუშავების თაობაზე, შენახულ მონაცემებზე წვდომისა და დამუშავების ოპერაციის დეტალების თაობაზე ინფორმაციის მიღების უფლება, უკანონო დამუშავების შემთხვევაში დამუშავებაზე უარის თქმისა და მონაცემების შესწორების, წაშლისა და დაბლოკვის უფლებები.

დამუშავებლებმა მონაცემთა სუბიექტებს უნდა წარუდგინონ ადეკვატური ინფორმაცია მონაცემთა დამუშავებასთან დაკავშირებით (მონაცემთა დაცვის დირექტივის მე-10 და მე-11 მუხლები), რომელიც უნდა განიმარტოს ბავშვზე ორიენტირებული მეთოდოლოგიისა და წესების დაცვით, რაც მოიცავს იმას, რომ ენა და ინფორმაციის ფორმა უნდა ადაპტირდეს ბავშვთა აღქმისა და სიმწიფის ხარისხთან. როგორც მინიმუმ, ინფორმაცია უნდა მოიცავდეს დამუშავების მიზნებს, ასევე მონაცემთა დამუშავებლის ვინაობასა და მის საკონტაქტო დეტალებს (მონაცემთა დაცვის დირექტივის მე-10 მუხლის “a” და “b” ქვეპუნქტი).

მონაცემთა დაცვის დირექტივა ადგენს მონაცემთა სუბიექტების თანხმობის უფლებას, მიუხედავად დამუშავებული პერსონალური მონაცემების სენსიტიურობისა (მე-7, მე-8 და მე-14 მუხლები). ბავშვზე მორგებული თანხმობის პროცედურა უნდა შეიცავდეს ბავშვის განვითარებადი შესაძლებლობებისა და უნარების მხედველობაში მიღებას, რომლებიც თანდათან ყალიბდება. პირველი საფეხური მოიცავს კანონიერი წარმომადგენლის მხრიდან ბავშვისთვის კონსულტაციის განევის უფლებას მონაცემთა დამუშავებაზე თანხმობის გაცხადების თაობაზე, სანამ გადავალთ ბავშვის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის პარალელურ თანხმობაზე, ადოლესცენტის ინდივიდუალურ თანხმობამდე.

მონაცემთა სუბიექტებს აქვთ მათთან დაკავშირებული მონაცემების შესწორების უფლება, რომელიც მოიცავს პერსონალურ მონაცემთა წაშლის ან განადგურების შესაძლებლობას მონაცემთა სუბიექტის მიერ ასეთის მოთხოვნის შემთხვევაში, ასევე უფლებას, უარი განაცხადონ პერსონალურ მონაცემთა დამუშავებაზე. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გახდა ბავშვებისათვის მას შემდეგ, რაც ბავშვთა პერსონალური მონაცემების დიდი რაოდენობა ცირკულირდება და ხელმისაწვდომია სოციალურ ქსელებში. იმის მიუხედავად, რომ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ჯერ კიდევ არ განუხილავს ბავშვებთან დაკავშირებული საქმეები, უახლეს საქმეში, რომელიც ზრდასრულ განმცხადებელს ეხებოდა, მან აღნიშნა, რომ უარის თქმის უფლება ვრცელდებოდა როგორც მონაცემებზე, ისე ინფორმაციაზე, „განსაკუთრებით კი მაშინ, როდესაც ასეთი მონაცემი ან ინფორმაცია უკვე არაადეკვატური ან უკვე აღარ არის რელევანტური, ან მნიშვნელოვანია დამუშავების მიზნისა და იმ დროის თვალსაზრისით, რომელიც უკვე დიდი ხანია გავიდა.“⁴⁹¹ მართლმსაჯულების სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ უარის თქმის უფლების გავრცელება საჭიროებს სხვა ძირითად უფლებებთან განონასწორებას.

მართლმსაჯულების სასამართლო, C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU* [დიდი პალატა], 2008 წლის 29 იანვარი, პარაგ. 68.

⁴⁹⁰ Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (Data Protection Directive), OJ 1995 L 281.

⁴⁹¹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-131/12, *Google Spain SL and Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González* [დიდი პალატა], 2014 წლის 13 მაისი, პარაგ. 93.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის უფლება მიაკუთვნა კონვენციის მე-8 მუხლის დაცვის ფარგლებს. სასამართლო განიხილავს იმ შემთხვევებს, როდესაც სახეზეა მონაცემთა დაცვის საკითხები, მათ შორის კომუნიკაციის,⁴⁹² მიყურადების უამრავი ფორმისა⁴⁹³ და საჯარო ხელისუფლების მიერ პერსონალური მონაცემების განთავსებისაგან დაცვის უფლება.⁴⁹⁴ გარდა ამისა, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ ეროვნული კანონმდებლობით გაწერილი უნდა იყოს შესაბამისი ზომები იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს სასამართლო დაცვის საშუალებები მონაცემთა დაცვის უფლების დარღვევის წინააღმდეგ.

მაგალითი: საქმეში, *K.U. v. Finland*,⁴⁹⁵ განმცხადებელი იყო ბავშვი, რომელიც დავობდა, რომ სექსუალური შინაარსის განცხადება მისი სახელით იყო განთავსებული ინტერნეტ სივრცეში გაცნობის კონკრეტულ ვებ-პორტალზე. სერვისის მიმწოდებელმა უარი განაცხადა იმ ადამიანის საკონტაქტო მონაცემების გამჟღავნება/გადაცემაზე, რომელმაც ბავშვის სახელით განათავსა განცხადება ფინეთის კანონმდებლობით დადგენილი კონფიდენციალურობის დაცვის ვალდებულების საფუძველზე. განმცხადებელი უთითებდა, რომ ეროვნული კანონმდებლობა მისთვის არ უზრუნველყოფდა დაცვის საკმარის გარანტიებს იმ კერძო პირების მოქმედებების წინააღმდეგ, რომლებმაც განმცხადებლის უხამსი შინაარსის შემცველი მონაცემები განათავსეს ინტერნეტში. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოებს გააჩნიათ პოზიტიური ვალდებულება, რომელიც მოიაზრებს სპეციალური ღონისძიებების გატარების აუცილებლობას და მიზნად ისახავს პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვას, თუნდაც ინდივიდებს შორის არსებული ურთიერთობების სფეროში. განმცხადებლის შემთხვევაში, მისთვის უზრუნველსაყოფი პრაქტიკული და ეფექტიანი დაცვა წევრ სახელმწიფოს ავალდებულებდა ეფექტური ნაბიჯების გადადგმას ქმედების შემადგენლობის ჩამდენი პირის იდენტიფიცირებისა და მისი გასამართლებისათვის. თუმცა, ამგვარი დაცვა არ იყო უზრუნველყოფილი სახელმწიფოს მიერ, შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.⁴⁹⁶

მაგალითი: საქმე, *Avilkina and Others v. Russia*,⁴⁹⁷ ეხება ორი წლის გოგონას სამედიცინო დოკუმენტაციის გამჟღავნებას პროკურორის მოთხოვნის საფუძველზე, მიეღო ნებისმიერი სახის ინფორმაცია იეჰოვას მოწმის ყველა უარისშესახებ სისხლის გადასხმის თაობაზე. სასამართლო აღიარებს, რომ პაციენტისა და, ზოგადად, საზოგადოების ინტერესი სამედიცინო დოკუმენტაციის კონფიდენციალურობის დაცვის ნაწილში, შესაძლებელია გადანონოს დანაშაულის გამოძიების საჯარო ინტერესმა, ამასთან, სასამართლო აღნიშნავს, რომ განმცხადებელი არ წარმოადგენდა არც ბრალდებულ და არც ეჭვმიტანილ პირს სისხლის სამართლის არცერთ წარმოებაში. დამატებით, სამედიცინო პერსონალს, რომელიც განმცხადებელს უწევდა შესაბამის მკურნალობას, საჭიროებისამებრ შეეძლო მიემართა სასამართლოსათვის სისხლის გადასხმის თაობაზე ნებართვის მინიჭების მიზნით, თუ მიიჩნევდნენ, რომ ვითარება აშკარად სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველია. განმცხადებლის კონფიდენციალური სამედიცინო ინფორმაციის გამ-

⁴⁹² იხ. მაგალითად: ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Malone v. the United Kingdom*, No. 8691/79, 1984 წლის 2 აგვისტო; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Copland v. the United Kingdom*, No. 62617/00, 2007 წლის 3 აპრილი.

⁴⁹³ იხ. მაგალითად: ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Klass and Others v. Germany*, No. 5029/71, 1978 წლის 6 სექტემბერი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Uzun v. Germany*, No. 35623/05, 2010 წლის 2 სექტემბერი.

⁴⁹⁴ იხ. მაგალითად: ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Leander v. Sweden*, No. 9248/81, 1987 წლის 26 მარტი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *S. and Marper v. the United Kingdom* [დიდი პალატა], Nos. 30562/04 და 30566/04, 2008 წლის 4 დეკემბერი.

⁴⁹⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *K.U. v. Finland*, No. 2872/02, 2008 წლის 2 დეკემბერი. დამატებით იხ. მე-4 თავში.

⁴⁹⁶ FRA და CoE (2014), გვ. 122.

⁴⁹⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Avilkina and Others v. Russia*, No. 1585/09, 2013 წლის 6 ივნისი.

ულავენებისათვის აუცილებელი არანაირი მწვავე სოციალური საჭიროების არარსებობის პირობებში, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

მაგალითი: საქმეში, *S. and Marper v. the United Kingdom*,⁴⁹⁸ ყაჩაღობის მცდელობის ბრალდებასთან დაკავშირებით, საგამოძიებო ორგანოებმა შესაბამისი ხანდაზმულობის ვადის დარღვევით აიღეს თერთმეტი წლის ბავშვის ანაბეჭდები და დნმ-ის ნიმუშები, მიუხედავად იმისა, რომ ხანდაზმულობის ვადა ამონაწერი იყო. დნმ-ის პროფილსა და უჯრედოვან ნიმუშში შემცველი პირადი ინფორმაციის ბუნებისა და რაოდენობის გათვალისწინებით, მათი შენახვა გულისხმობდა ჩარევას პირველი განმცხადებლის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებით დაცულ სფეროში. ევროპის საბჭოს რელევანტური ინსტრუმენტების საკვანძო პრინციპები და სხვა წევრი სახელმწიფოების კანონმდებლობა და პრაქტიკა ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს, რომ პერსონალურ მონაცემთა შენახვა იყოს პროპორციული მისი დამუშავების მიზანთან და ასევე დროში შეზღუდული, რაც განსაკუთრებით ეხება პოლიციის სექტორს. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით უზრუნველყოფილი დაცვა განსაკუთრებით სუსტი იქნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ თანამედროვე სამეცნიერო ტექნოლოგიების გამოყენება სისხლის სამართლის სისტემაში ნებადართული იქნებოდა ნებისმიერ ფასად, მათი პოტენციური სარგებლისა და პირადი ცხოვრების საციცოცხლო ინტერესების შესაბამისი შეპირისპირებისა და დაბალანსების გარეშე. ამ კუთხით, სასამართლოს შეფასებით, შენახვის ბლანკეტური და განუსაზღვრელი უფლებამოსილების საკითხი უელსსა და ინგლისში განსაკუთრებით შოკისმომგვრელი იყო, გამომდინარე იქედან, რომ იგი მონაცემთა შენახვის უფლებას ანიჭებდა შესაბამის უწყებებს განუსაზღვრელი ვადით, მიუხედავად ქმედების სიმძიმის ან ბუნებისა, ან კიდევ ეჭვმიტანილი პირის ასაკისა. პერსონალური მონაცემების შენახვა განსაკუთრებით საზიანო შეიძლებოდა ყოფილიყო არასრულწლოვანი პირების შემთხვევაში, როგორც მათი სპეციალური ვითარებიდან ასევე, საზოგადოებაში მათი ინტეგრაციისა და განვითარების მნიშვნელობიდან გამომდინარე. დასკვნის სახით, სასამართლომ დაადგინა, რომ მონაცემთა შენახვა წარმოადგენდა არაპროპორციულ ჩარევას განმცხადებლის პირადი ცხოვრების უფლების პატივისცემის დაცულ სფეროში.

პერსონალური მონაცემების ავტომატური დამუშავებისას ფიზიკური პირების დაცვის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენცია⁴⁹⁹ (108-ე კონვენცია) ვრცელდება მონაცემთა დამუშავებაზე, განხორციელებული როგორც კერძო, ასევე საჯარო სექტორებში, და იცავს ინდივიდებს, მათ შორის ბავშვებს, უფლებების იმგვარი ხელყოფისაგან, რაც შესაძლებელია თან სდევდეს პერსონალურ მონაცემთა დამუშავებას. 108-ე კონვენციას გააჩნია დამატებითი ოქმი, რომელიც არეგულირებს საზედამხედველო ინსტიტუტის დაფუძნებასა და პერსონალური მონაცემების საერთაშორისო გადაცემას კონვენციის არაწევრი სახელმწიფოების ტერიტორიებზე.⁵⁰⁰

108-ე კონვენციით განმტკიცებული პრინციპები ეხება პერსონალურ მონაცემთა სამართლიან და კანონიერ შეგროვებასა და დამუშავებას, სადაც ასეთი პერსონალური მონაცემების შენახვა უნდა განხორციელდეს თავდაპირველად განსაზღვრული განსაკუთრებული ლეგიტიმური მიზნებისათვის და არ უნდა იქნეს გამოყენებული თავდაპირველ მიზანთან შეუთავსებელი სხვა მიზნის მიღწევისათვის, არც უნდა იყოს იმაზე ხანგრძლივი ვადით შენახული, ვიდრე ეს საჭიროა. ისინი ასევე ეხება პერსონალურ მონაცემთა ხარისხს. სათანადო სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების არარსებობის პირობებში, „განსაკუთრებული კატეგორიის“ პერსონალური მონაცემების, როგორცაა მონაცემები: პირის რასობრივი კუთვნილების, პოლიტიკური შეხედულების, ჯანმრთელობის

⁴⁹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *S. and Marper v. the United Kingdom* [დიდი პალატა], Nos. 30562/04 and 30566/04, 2008 წლის 4 დეკემბერი.

⁴⁹⁹ ევროპის საბჭო, Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, CETS No. 108, 1981.

⁵⁰⁰ ევროპის საბჭო, Additional Protocol to the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, regarding supervisory authorities and transborder data flows, CETS No. 181, 2001.

მდგომარეობის, რელიგიური შეხედულების, სექსუალური ცხოვრების ან სისხლის სამართლებრივი ისტორიის შესახებ, დამუშავება აკრძალულია. კონვენცია ასევე უზრუნველყოფს ინდივიდის უფლებას, მათ შორის ბავშვის უფლებას, იცოდეს მასზე არსებული და შენახული ინფორმაციის არსებობის შესახებ და თუ საჭიროა, შეძლოს ასეთი პერსონალური მონაცემების შესწორება. ამ კონვენციით დაცული უფლებების შეზღუდვა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც რისკის წინაშე დგას შემხვედრი და უფრო ნონადი ინტერესი, ისეთი როგორიცაა სახელმწიფო უსაფრთხოება ან თავდაცვა.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის უფლება წარმოადგენს ბავშვთა უფლებების კონვენციის მე-16 მუხლით დაცულ ბავშვის პირადი ცხოვრების უფლების შემადგენელ უფლებრივ ნაწილს. ამ მუხლით დადგენილია, რომ არცერთი ბავშვი არ შეიძლება იყოს მისი პირადი ცხოვრების, ოჯახური ცხოვრების, საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის ან კორესპონდენციის საიდუმლოების უფლების განხორციელებაში ნებისმიერი ან უკანონო ჩარევის ან მისი ღირსებისა და რეპუტაციის შელახვის ობიექტი. ამ უფლებას ყველამ უნდა სცეს პატივი, მათ შორის, ბავშვის კანონიერმა წარმომადგენელმაც.

11

ბავშვის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში და ალტერნატიული (არასასამართლო) პროცესები

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, 47-ე მუხლი (ეფექტიანი სამართლებრივი საშუალებისა და სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება), 48-ე მუხლი (უდანაშაულობის პრეზუმფცია და დაცვის უფლება) და 49-ე მუხლი (კანონიერების პრინციპები და სისხლის სამართლებრივი დანაშაულებისა და სასჯელების პროპორციულობა);</p> <p>დირექტივა ინტეგრაციისა და თარგმანის უფლების შესახებ (2010/64/EU);</p> <p>ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უფლების დირექტივა (2012/13/EU);</p> <p>დირექტივა ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის შესახებ (2013/48/EU);</p>	<p>სამართლიანი სასამართლო განხილვის გარანტიები</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-6 მუხლი (სამართლიანი სასამართლო განხილვა);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>T. v. the United Kingdom</i> [დიდი პალატა], No. 24724/94, 1999 (ბავშვები სასამართლოში)</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Panovits v. Cyprus</i>, No. 4268/04, 2008 (ადვოკატზე ხელმისაწვდომობა)</p>
<p>ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია, მე-4 მუხლი (წამება, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობა) და მე-6 მუხლი (თავისუფლების უფლება).</p>	<p>თავისუფლების აღკვეთა</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-3 მუხლი (წამება, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობა) და მე-5 მუხლი (თავისუფლების უფლება);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Bouamar v. Belgium</i>, No. 9106/80, 1988</p>

		<p>(თავისუფლების აღკვეთა საგანმანათლებლო მიზნებისათვის);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>D.G. v. Ireland</i>, No. 39474/98, 2002 (თავისუფლების აღკვეთა საგანმანათლებლო მიზნებისათვის);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Nart v. Turkey</i>, No. 20817/04, 2008 (წინასასამართლო თავისუფლების აღკვეთა);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Güveç v. Turkey</i>, No. 70337/01, 2009 (თავისუფლების აღკვეთის პირობები)</p>
--	--	---

ევროპის კავშირი	განხილული საკითხები	ევროპის საბჭო
<p>დირექტივა მსხვერპლთა უფლებების დაცვის შესახებ (2012/29/EU);</p> <p>ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-105/03, <i>Criminal proceedings against Maria Pupino</i> [დიდი პალატა], 2005 (არასრულწლოვანი მოწმეების დაშვება სასამართლოში). (არასრულწლოვანი მოწმეების დაშვება სასამართლოში).</p>	<p>მოწმე და მსხვერპლი არასრულწლოვნები</p>	<p>ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-3 მუხლი (წამება, დამამცირებელი და არაადამიანური მოპყრობა) და მე-8 მუხლი (პირადი ცხოვრება);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>Kovač v. Croatia</i>, No. 503/05, 2007 (არასრულწლოვანი მოწმე);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>S.N. v. Sweden</i>, No. 34209/96, 2002 (არასრულწლოვანი მოწმე);</p> <p>ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, <i>R.R. and Others v. Hungary</i>, No. 19400/11, 2012 (ოჯახის ამორიცხვა მოწმეთა დაცვის პროგრამიდან).</p>

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კონტექსტში ბავშვთა უფლებების თემატიკა ეხება ბრალდებულ, გასამართლებულ და მსჯავრდებულ ბავშვებს კონკრეტული სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის გამო, ასევე იმ ბავშვებს, რომლებიც მონაწილეობას იღებენ მართლმსაჯულების განხორციელების ან მასთან დაკავშირებულ სხვა პროცესში მონაწილის ან დაზარალებულის სახით. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში ბავშვთა მდგომარეობა რეგულირდება ადამიანის უფლებათა დაცვის სამართლის ზოგადი ინსტრუმენტებით, რომლებიც რელევანტურია როგორც ბავშვისათვის, ისე ზრდასრულებისთვის.

წინამდებარე თავი წარმოგიდგენს სასამართლო ან ალტერნატიულ პროცესებში მონაწილე ბავშვებთან დაკავშირებული ევროპული საკანონმდებლო ჩარჩოს მიმოხილვას. მასში განხილულია სამართლიანი სასამართლო განხილვის გარანტიები, მათ შორის, სასამართლო პროცესში ეფექტური მონაწილეობისა და ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლებები, მსჯავრდებული არასრულწლოვნების უფლებები, მათ შორის, წინა სასამართლო თავისუფლების აღკვეთის თემატიკა (მატერიალური და საპროცესო დაცვის გარანტიები), პატიმრობის პირობები და არასათანდო მოპყრობისაგან დაცვა, არასრულწლოვანი მოწმეებისა და დაზარალებულების დაცვა. დაცვის ასპექტები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შეჯიბრებითობის პრინციპის არმქონე ალტერნატიულ პროცესებში, რომელთა გამოყენება ნებისმიერ დროს იქნება შესაძლებელი, როდესაც ამას ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის აუცილებლობა მოითხოვს.⁵⁰¹ არასრულწლოვანი პირების შემთხვევაში, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების მიზნები, ისეთი როგორიცაა, მაგალითად, სოციალური ინტეგრაცია, განათლება და ხელახალი დანაშაულის პრევენცია, წარმოადგენს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დანიშნულებისათვის გამიზნულ ღირებულ ნაბიჯებს.⁵⁰²

11.1. სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების გარანტიები

საკვანძო დებულებები:

- სისხლის სამართლის პროცესის მიმდინარეობისას ბავშვებს აქვთ უფლება, მოითხოვონ მათ მიმართ სამართლიანი ზრუნვის განხორციელება, ბავშვზე ორიენტირებული და მასთან ადაპტირებული მეთოდოლოგიის გამოყენებით.
- სასამართლო პროცესები უნდა ადაპტირდეს ბავშვის საჭიროებებთან, რათა განმტკიცდეს არასრულწლოვანი პირების ეფექტური და ქმედითი მონაწილეობა სასამართლო პროცესებში.
- ბავშვებს აქვთ ადვოკატის ყოლის უფლება სისხლის სამართლის პროცესის საწყისი სტადიებიდან, ისევე როგორც პოლიციის მიერ მათი პირველი დაკითხვისას.

წინამდებარე თავში მოკლედ იქნება განხილული სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების მოთხოვნები ევროპის კავშირისა და ევროპის საბჭოს სამართლის ფარგლებში, ხოლო განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილდება ბავშვებზე ორიენტირებულ და მათ საჭიროებებთან ადაპტირებულ სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების გარანტიებზე.

უფლება სამართლიან სასამართლოზე წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების ქვაკუთხედს. დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულ ან ეჭვმიტანილ არასრულწლოვან პირებს გააჩნიათ სამართლიანი სასამართლო განხილვით სარგებლობის უფლება და ისინი სარგებლობენ ზუსტად იგივე სამართლებრივი გარანტიებით, როგორითაც კანონთან კონფლიქტში მყოფი ნებისმიერი სხვა პირი. სამართლიანი სასამართლო განხილვის გარანტიების მოქმედების ფარგლები იწყება ბავშვის პირველი დაკითხვიდან და გრძელდება სასამართლო პროცესის სრული მიმდინარეობის განმავ-

⁵⁰¹ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2010), *Guidelines on child friendly justice*, 2010 წლის 17 ნოემბერი, პარაგ. 24.

⁵⁰² იხ. დამატებით ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2008), *Recommendation CM/Rec (2008)11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures*, 2008 წლის 5 ნოემბერი, Part I.A.2.

ლობაში. კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნები წარმოადგენენ განსაკუთრებით მოწყვლად პირებს და შესაძლებელია დასჭირდეთ დაცვის განსაკუთრებული და დამატებითი გარანტიებით სარგებლობა. ევროპულმა ინსტიტუტებმა დანერგეს და განავითარეს სპეციალური მოთხოვნები, რათა დარწმუნდნენ, რომ ბავშვის საჭიროებები სათანადოდ დაკმაყოფილებულია ნევერ სახელმწიფოთა იურისდიქციის ფარგლებში.

ევროპის კავშირის სამართლის ფარგლებში, ძირითად უფლებათა ქარტიის უამრავი ნორმა განსაზღვრავს მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობის საკვანძო უფლებებს, რომლებითაც განმტკიცებულია სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების გარანტიები, როგორც არასრულწლოვნებისთვის, ასევე სრულწლოვნებისთვის. 47-ე მუხლი სპეციალურად არეგულირებს სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი სამართლებრივი საშუალებისა და სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებებს, რომლითაც დადგენილია ბავშვისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები, მაგალითად, სამართლიანი და საჯარო პროცესის გონივრული ვადის განმავლობაში მიმდინარეობა, უფლებები დაცვაზე, წარმომადგენლობასა და კონსულტაციის განევაზე, ასევე სამართლებრივი დაცვისა თუ მხარდაჭერის სხვა უფლებები. მსგავსად, 49-ე მუხლით განსაზღვრული სისხლის სამართლის დანაშაულებისა და სასჯელების კანონიერებისა და პროპორციულობის პრინციპი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბავშვებისათვის. დამატებით, ევროპის კავშირის უამრავი დირექტივა ადგენს სამართლიანი სასამართლო განხილვის სპეციალურ გარანტიებს სისხლის სამართლის პროცესში: ინტერპრეტაციისა და თარგმანის უფლების დირექტივა,⁵⁰³ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უფლების დირექტივა⁵⁰⁴ და ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლების დირექტივა.⁵⁰⁵ პირველი ორი დირექტივა არ შეიცავს კონკრეტულად ბავშვთან დაკავშირებულ სპეციალურ ჩანაწერებს, მიუხედავად ამისა, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის დირექტივა მოიცავს უფრო ზოგადად მოწყვლადი ეჭვმიტანილი ან ბრალდებული პირების მდგომარეობის მარეგულირებელ ნორმებს. ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლების დირექტივის ბავშვზე ორიენტირებული და სპეციალურად ბავშვისათვის განკუთვნილი ნორმები განხილულია 11.2.2. სექციაში.

ბავშვზე მორგებული სპეციალური ჩანაწერების არარსებობის პირობებშიც, ნევერი სახელმწიფოები უნდა დაემორჩილონ ევროპის კავშირის ძირითად უფლებათა ქარტიას ზემოხსენებული დირექტივების იმპლემენტაციის პროცესისას. შესაბამისად, ისეთ მნიშვნელოვან პრინციპს, როგორიც 24-ე მუხლით განმტკიცებული ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპია, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ საქმეების განხილვისას, როდესაც ბავშვები ექვემდებარებიან ნებისმიერი ხსენებული დირექტივის მოქმედების ფარგლებს და ექცევიან მათი იურისდიქციის სფეროში. დღევანდელი მდგომარეობით, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ჯერ არცერთი საქმე არ განუხილავს ქარტიის 24-ე მუხლის აქ მოხსენიებულ ერთ-ერთ დირექტივასთან თანხვედრაში ან ერთობლიობაში რომ განემარტა კონკრეტულ საქმეზე გადანყვეტილების მისაღებად.⁵⁰⁶

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ევროპული კომისიის შემოთავაზება სისხლის სამართლებრივი დანაშაულის ჩადენისათვის ბრალდებულად ან ეჭვმიტანილად ცნობილი ან სხვაგვარად მიჩნეული არასრულწლოვანი პირის⁵⁰⁷ საპროცესო დაცვის მექანიზმების შემცველი დირექტივის შემუ-

⁵⁰³ Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, OJ 2010 L 280/1.

⁵⁰⁴ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings, OJ 2012 L 142/1.

⁵⁰⁵ Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty, OJ 2013 L 294/1.

⁵⁰⁶ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო შეეხო 24-ე მუხლის ინტერპრეტაციას ბავშვის საერთაშორისო მოტაცების საქმეებში (იხ. სექცია 5.4).

⁵⁰⁷ ევროპის კომისია (2013), Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings, COM(2013) 822 final, Brussels, 2013 წლის 27 ნოემბერი.

შავების თაობაზე, რომელიც მიზნად ისახავს ბავშვების ადვოკატის დახმარებაზე სავალდებულო ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას სისხლის სამართლის პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე. იგი ასევე ადგენს, რომ ბავშვებმა უნდა ისარგებლონ მათი უფლებების შესახებ დაუყოვნებლივ ინფორმაციის მიწოდებით, მშობლების დახმარებით (ან სხვა შესაბამისი პირების) და დახურულ კარს მიღმა დაკითხვებით. დამატებით, თავისუფლებაშეზღუდულ არასრულწლოვან პირებს უნდა შეეძლოთ შესაბამისი განათლების, დამატებითი ინფორმაციის, მითითებებისა და სამედიცინო დახმარების მიღება, ასევე უნდა განთავსდნენ სრულწლოვანი პირებისაგან განცალკევებით არსებულ საპატიმროებში.⁵⁰⁸

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით დადგენილი სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების გარანტიები განმტკიცებულია ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლში, რომლის ირგვლივაც განვითარებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ყველაზე ფართომასშტაბის მქონე პრეცედენტული სასამართლო პრაქტიკა. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების ზოგიერთ პირდაპირ გარანტიას: უფლება სამართლიან და საჯარო განხილვაზე/სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების/განაჩენის გამოცხადებაზე (სანამ ასეთი ქმედება წინააღმდეგობაში არ მოდის რაიმე ინტერესთან, მაგალითად არასრულწლოვანი პირის ინტერესებთან); სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება გონივრულ ვადაში, სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ,⁵⁰⁹ სამართლიანი სასამართლო განხილვა კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს მიერ. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ პრეცედენტულ პრაქტიკაში დანერგა სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების განუყოფელი გარანტიები: მხარეთა თანასწორობა და შეჯიბრებითი პროცესები; დუმილის უფლება, ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება, სასამართლო პროცესებში ეფექტური მონაწილეობა, პროცესზე დასწრება და გადაწყვეტილების დასაბუთება. დამატებით, ყველა უნდა მიიჩნეოდეს უდანაშაულოდ, სანამ საპირისპირო არ დამტკიცდება სასამართლოს მიერ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი).

ყველასთვის, ვისაც ბრალად ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, სულ მცირე, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს შემდეგი მინიმალური უფლებები: მათთვის გასაგებ ენაზე დაუყოვნებლივ და დაწვრილებით ეცნობოს წარდგენილი ბრალდების არსი და საფუძველი (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “a” ქვეპუნქტი); ჰქონდეს საკმარისი დრო და შესაძლებლობები საკუთარი დაცვის მოსამზადებლად (ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “b” ქვეპუნქტი); დაიცვას თავი პირადად ან მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით, ან თუ მას არ გააჩნია საკმარისი საშუალება იურიდიული მომსახურების ასანაზღაურებლად, უფასოდ ისარგებლოს ასეთი მომსახურებით, როდესაც ამას მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები (ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “c” ქვეპუნქტი); დაიკითხოს ან დააკითხვინოს ბრალდების მოწმეები და გამოაძახებინოს და დააკითხვინოს დაცვის მოწმეები ბრალდების მოწმეთა თანაბარ პირობებში (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “d” ქვეპუნქტი); ისარგებლოს თარჯიმნის უფასო დახმარებით, თუ მას არ შეუძლია გაიგოს სასამართლოში გამოყენებული ენა ან ილაპარაკოს ამ ენაზე (ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “e” ქვეპუნქტი). ეს გარანტიები ვრცელდება როგორც სრულწლოვან, ასევე არასრულწლოვან პირებზე. თუმცა, ბავშვებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ასპექტები, რომელთა ირგვლივაც განვითარდა ბავშვზე მორგებული და მისთვის განკუთვნილი პრეცედენტული სასამართლო პრაქტიკა, მოიცავს როგორც ეფექტური

⁵⁰⁸ იხ. დამატებით სექცია 11.2. ბავშვის დაცვისთვის რელევანტური შესაძლოა იყოს, აგრეთვე, ევროპის კომისია (2013), *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings*, COM(2013) 822 final, Brussels, 2013 წლის 27 ნოემბერი.

⁵⁰⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Nortier v. the Netherlands*, No. 13924/88, 1993 წლის 24 აგვისტო; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Adamkiewicz v. Poland*, No. 54729/00, 2010 წლის 2 მარტი.

მონაწილეობის, ისე ადვოკატზე წვდომის უფლებას. სამართლიანი სასამართლო განხილვის აღნიშნული ორი სპეციალური მოთხოვნა ფართოდაა განხილული ამ თავში.

ბრალდებული ან ეჭვმიტანილი ბავშვისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია *ევროპის საბჭოს გზამკვლევი ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების შესახებ*.⁵¹⁰ მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ ხსენებულ გზამკვლევს არ გააჩნია შესასრულებლად სავალდებულო სამართლებრივი ძალა, იგი მნიშვნელოვანია იმაში დარწმუნების მიზნით, რომ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულება, მათ შორის, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების ეს კონკრეტული ნაწილი, მხედველობაში იღებს ბავშვის განსაკუთრებულ საჭიროებებს. ისინი ეფუძნება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს არსებულ პრეცედენტულ სასამართლო პრაქტიკასა და სხვა ევოპულ თუ საერთაშორისო სტანდარტებს, მაგალითად, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციას. აღნიშნული დოკუმენტი წარმოადგენს სასარგებლო ინსტრუმენტს ბავშვებთან ურთიერთობაში მყოფი პროფესიონალებისათვის. სექცია I(1)-ის მიხედვით, გზამკვლევი ვრცელდება ბავშვებზე სასამართლო პროცესებსა (სისხლის სამართლებრივი ან არასისხლის სამართლებრივი) ან ამ სასამართლო პროცესების პარალელურ ალტერნატიულ პროცესებზე. სისხლის სამართლის პროცესში მონაწილე ბავშვისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონეა უფლება, ჰქონდეს ინფორმაცია სისხლის სამართლებრივი ბრალდების შესახებ, რომელიც უნდა განემარტოს როგორც მშობელს, ასევე ბავშვს, იმგვარად, რომ მათ შეეძლოთ სისხლის სამართლის ბრალდების შინაარსის ზუსტი ობიექტური აღქმა და გაგება (სექცია IV.A.1.5); უფლება იყვნენ დაკითხულნი მხოლოდ მშობლის/ადვოკატის ან ნდობით აღჭურვილი პირის თანდასწრებით (სექცია C(30)); უფლება სწრაფ სასამართლო პროცესზე (სექცია D(4)) და უფლება ბავშვის საჭიროებებზე მორგებულ დაკითხვაზე ან სასამართლო პროცესზე (სექცია D(5)).

2014 წლის ივნისში ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ მიიღო რეზოლუცია ბავშვზე მორგებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თაობაზე, რომლითაც მან ხაზი ხაზი გაუსვა ბავშვზე მორგებული და უფლებებზე დაფუძნებული მოპყრობის განხორციელების აუცილებლობაზე კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მიმართებით.⁵¹¹ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს, მოახდინონ ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სტანდარტების იმპლემენტაცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში, მათ შორის, ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების თაობაზე ევროპის საბჭოს გზამკვლევის და უზრუნველყონ ეროვნული კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ამ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა. ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა წევრ სახელმწიფოებს ურჩევს, თავისუფლების შეზღუდვა გამოიყენონ მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს უკანასკნელ გამოსაყენებელ საშუალებას და შესაძლო მინიმალური ვადის გამოყენებით, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის მინიმალური ასაკი კი უნდა შეადგენდეს 14 წელს; თუნდაც სერიოზული დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, დაუშვებელია ამ წესისგან გადახვევა ან რაიმე გამონაკლისის განხორციელება, ასევე უნდა დაფუძნდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სპეციალური სისტემა, მათ შორის, განრიდების მექანიზმები, არასაპატიმრო ღონისძიებები, სპეციალიზირებული პროფესიონალების უზრუნველყოფით.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-40 მუხლის მიხედვით, მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ ყოველი იმ ბავშვის უფლებას, რომელმაც, როგორც მიჩნეულია, დაარღვია სისხლის სამართლის კოდექსი, ბრალად ედება მისი დარღვევა ან მსჯავრდებულია მის დარღვევაში, ისეთ მოპყრობაზე, რომელიც ხელს უწყობს ბავშვში ღირსების და პიროვნული მნიშვნელობის გრძნობის განვითარებას, განუმტკიცებს ადამიანის უფლებებისადმი და სხვათა ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემას, რომლის დროსაც გათვალისწინებულია ბავშვის ასაკი და სასურველია ხელი შეუწყონ მის რეინტეგრაციას და მის მიერ საზოგადოებაში სასარგებლო როლის შესრულებას. ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-40 მუხლის მიხედვით, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკვანძო მიზანი მდგომარეობს

⁵¹⁰ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2010), *Guidelines on child friendly justice*, 2010 წლის 17 ნოემბერი.

⁵¹¹ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა, *Resolution 2010 (2014)*, "Child-friendly juvenile justice: from rhetoric to reality."

საზოგადოებაში ბავშვების რეინტეგრაციაში, სადაც მათ შეუძლიათ კონსტრუქციული როლის თამაში. ბავშვის უფლებების შესახებ მე-40 მუხლის მე-2 პუნქტი აღიარებს ბავშვთა უფლებას სამართლიან სასამართლო განხილვაზე, ასევე ბავშვებისათვის უზრუნველყოფილია დამატებითი უფლებები, მათ შორის უფლება მშობლის მიერ შვილის მხარდაჭერაზე, გასაჩივრების უფლება და სასამართლო პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე მათი პრივატულობის დაცვის უფლება.

დამატებით, სხვა ინსტრუმენტებმაც ხელი შეუწევს ბავშვთა უფლებების კონვენციით დადგენილი პრინციპების განვითარებას, კერძოდ, სამართლიანი სასამართლო განხილვის, ბავშვზე მორგებული ზრუნვის უფლებისა და თავისუფლების აღკვეთის ღონისძიების გამოყენება როგორც უკანასკნელი საშუალება დროის უმოკლესი შესაბამისი პერიოდის განმავლობაში (იხ. ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 37-ე მუხლის „b“ ქვეპუნქტი). განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ადმინისტრირების მინიმალური წესების სტანდარტები (ბეიჯინგის წესები),⁵¹² გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გზამკვლევი არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის პრევენციაზე (რიადის გზამკვლევი)⁵¹³ და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესები თავისუფლება შეზღუდული არასრულწლოვანი პირების დაცვის შესახებ (ასევე, იგი ცნობილია როგორც „ჰავანის წესები“).⁵¹⁴ ბეიჯინგის წესები ადგენს დეტალურ გზამკვლევს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-40 მუხლით განსაზღვრული სამართლიანი სასამართლო განხილვის გარანტიებისა და ბავშვზე მორგებული მოპყრობის საკანონმდებლო მექანიზმების იმპლემენტაციისთვის, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მიზნების, პრივატულობის დაცვის, გამოძიებისა და გასამართლების, წინასასამართლო დაკავების, სასამართლო პროცესისა და დისპოზიციის, ინსტიტუციური და არაინსტიტუციური მოპყრობის იმპლემენტაციისთვის. ჰავანის წესები ეხება თავისუფლება შეზღუდული არასრულწლოვანი პირების თემატიკას და მოიცავს წესებს თავისუფლების შეზღუდვის ცნებასთან, პოლიციაში განთავსებულ საპატიმრო დაწესებულებებთან და წინასასამართლო დაკავებასთან, არასრულწლოვნის საპატიმრო ინსტიტუციის პირობებთან, დისციპლინარულ პროცედურებთან, ფოტოგადაღების მეთოდთან, ძალის გამოყენებასთან ან შეზღუდვასთან, საჩივრის მექანიზმებთან, შემონიშნებისა და მონიტორინგის მექანიზმებთან და არასრულწლოვანი პირების რეინტეგრაციასთან დაკავშირებით. ბოლოს კი, რიადის გზამკვლევებით დადგენილია დეტალიზებული მოთხოვნები პოლიციის მიზნებთან მიმართებაში, არასრულწლოვანი პირების მიერ ჩადენილი დანაშაულის პრევენციის ჩრილში.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების კომიტეტმა შეიმუშავა ზოგადი კომენტარი (No.10)⁵¹⁵ ბავშვებისა და არასრულწლოვანი პირების მართლმსაჯულების სისტემაზე, რომელიც გვთავაზობს დეტალურ გზამკვლევს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის იმ ნაწილის განმარტებისა და იმპლემენტაციის თაობაზე, რაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემას ეხება. ამ კომენტარში განხილულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების უმნიშვნელოვანესი პრინციპები, მათ შორის უფლება ეფექტურ მონაწილეობაზე, როგორც სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების უმნიშვნელოვანესი ნაწილი (იხ. 11.1 სექცია), თავისუფლების შეზღუდვისთვის, როგორც უკანასკნელი გამოსაყენებელი საშუალებისათვის მიმართვა დროის უმოკლესი შესაბამისი პერიოდის განმავლობაში, განრიდების გამოყენება და არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის პრევენცია, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის გამოყენება და დისკრიმინაციის აკრძალვის პრინციპის დანერგვა/გამოყენება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში, აგრეთვე, ასაკობრივი ზღვრები. ბავშვის უფლებების კომიტეტი წევრ სახელმწიფოებს აძლევს რეკომენდაციას, რომ სისხლის სამართლებ-

⁵¹² გაერო, საპარლამენტო ასამბლეა (1985), *UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice*, UN Doc. GA Res. 40/33, 1985 წლის 19 ნოემბერი.

⁵¹³ გაერო, საპარლამენტო ასამბლეა (1990), *UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency*, UN Doc. GA Res. 45/112, 1990 წლის 14 დეკემბერი.

⁵¹⁴ გაერო, საპარლამენტო ასამბლეა (1990), *UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*, UN Doc. GA Res. 45/113, 1990 წლის 14 დეკემბერი.

⁵¹⁵ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2007), *General Comment No. 10 on Children's rights in juvenile justice*, CRC/C/GC/07, 2007 წლის 25 აპრილი.

რივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის აუცილებელ მინიმალურ ასაკად განისაზღვროს 12 წელი, ან სასურველია განისაზღვროს სხვა უფრო დიდი ასაკი. კომიტეტი წევრ სახელმწიფოებს ასევე ურჩევს, რომ ყველა ბავშვს მიაწოდოს უფლება, რომლის მიხედვითაც მათი სისხლის სამართლის საქმე უნდა განიხილებოდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კონტექსტში და კრძალავს 16 და 17 წლის არასრულწლოვანი პირების სრულწლოვანი პირების საპატიმრო დაწესებულებაში გადაყვანას და მათთან ერთად მოთავსებას თუნდაც სერიოზული დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში. სხვა ზოგადი კომენტარები, მაგალითად, უფლება იყო მოსმენილი (რომელიც უკავშირდება სისხლის სამართლის პროცესებში ეფექტურად მონაწილეობის უფლებას) და ყველა ფორმის ძალადობისაგან დაცვა, ასევე რელიგანტურია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემისათვის.⁵¹⁶

11.1.1. ეფექტური მონაწილეობა

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის 47-ე მუხლი ადგენს მსგავს გარანტიებს, რაც დადგენილია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით, მათ შორის საქმის სამართლიანი და საჯარო განხილვის უფლება გონივრული დროის განმავლობაში დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ტრიბუნალის მიერ, სასამართლო წარმომადგენლობის უფლება და ეფექტური სამართლებრივი დაცვის სამართლებრივი საშუალების უფლება. სისხლის სამართლის წესით ბრალდებულად ან ეჭვმიტანილად ცნობილი არასრულწლოვანი პირების საპროცესო დაცვის მექანიზმების შესახებ შემოთავაზებული დირექტივა მოიცავს ეფექტური მონაწილეობის უფლებას, ასევე უფლებას სასამართლო წარმომადგენელზე.⁵¹⁷

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ კონვენციის მე-6 მუხლის დაცვის სფეროში შეიყვანა განსაკუთრებული მოთხოვნები არასრულწლოვანი პირების სისხლის სამართლის პროცესში ეფექტურად მონაწილეობის უზრუნველყოფისა და განმტკიცების მიზნით. ზოგადი წესის მიხედვით, სასამართლო პროცესების დროს, სასამართლო უნდა დარწმუნდეს, რომ ბავშვის ასაკი, მონიჭულობის დონე და ემოციური შესაძლებლობები მხედველობაში იქნება მიღებული.⁵¹⁸ „ეფექტური მონაწილეობის“ მოთხოვნების კონკრეტულ მაგალითებში შედის ბავშვის დასწრება სასამართლო პროცესებზე, სასამართლო პროცესების *in camera* მეთოდით ჩატარება, შეზღუდული პუბლიკა, ასევე სასამართლო უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ ბავშვს ესმის თუ რა არის რისკის წინაშე და სასამართლო პროცესების სესიის შეზღუდული ფორმალიზმი. დღეის მდგომარეობით, ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს არ განუსაზღვრავს, რომ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის ზედმეტად დაბალი ასაკის დაწესება თავის თავში უტოლდება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევას. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო განიხილავს კონკრეტული საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს, როდესაც აფასებს თუ რამდენად შეეძლო არასრულწლოვან პირს ეროვნული სასამართლების წინაშე მიმდინარე სასამართლო პროცესებში ეფექტურად მონაწილეობა.

მაგალითი: საქმე, *T. v. the United Kingdom*,⁵¹⁹ ეხებოდა ორი წლის ბავშვის მკვლელობას ათი წლის ორი არასრულწლოვნის მიერ. სასამართლო პროცესები მიმდინარეობდა მედიის დიდი დაკვირვების ქვეშ, გამომდინარე იქედან, რომ საქმე წარმოადგენდა საზოგადოების მაღალი ინტერესის

⁵¹⁶ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (CRC) (2009), *General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 2009 წლის 1 ივლისი; გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2011), *General Comment No. 13 (2011) – The right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13, 2011 წლის 18 აპრილი.

⁵¹⁷ ევროპის კომისია (2013), *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings*, COM(2013) 822 final, Brussels, 2013 წლის 27 ნოემბერი.

⁵¹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *T. v. the United Kingdom* [დიდი პალატა], No. 24724/94, 1999 წლის 16 დეკემბერი, პარაგ. 61.

⁵¹⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *T. v. the United Kingdom* [დიდი პალატა], No. 24724/94, 1999 წლის 16 დეკემბერი.

საგანს. სასამართლო პროცესები ნაწილობრივ მოდიფიცირდა, რომლის ფარგლებშიც იმართებოდა მოკლე სასამართლო სხდომები, განმცხადებლის მშობლები მასთან ახლოს განათავსეს, სათამაშო სივრცე კი ხელმისაწვდომი იყო სასამართლო შესვენებების დროს და ასე შემდეგ. ამის მიუხედავად, განმცხადებლისა და ბრალდებულების წინააღმდეგ სასამართლო პროცესი მიმდინარეობდა სრულწლოვანი პირების სასამართლო პროცესების მსგავსად, ამასთან, შენახული იქნა საქმის მასალების დიდი ნაწილი. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ განმცხადებელს არ შეეძლო სასამართლო პროცესებში ეფექტურად მონაწილეობა სხდომების საჯაროობის გამო, რასაც თან ახლდა მედიის მხრიდან ძალიან დიდი ყურადღება და რეზონანსი, ასევე მისი შეზღუდული შესაძლებლობის გამო, რაც გულისხმობდა საკუთარი ადვოკატებისათვის ინსტრუქციის მიცემას, აგრეთვე ადეკვატურად ჩვენებების მიცემის შეუძლებლობის მიზეზით. შედეგად, სასამართლომ დაადგინა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით დაცული განმცხადებლის უფლებების დარღვევა.

ეფექტური მონაწილეობის უფლების აღიარება ასევე წარმოადგენს ევროპის საბჭოს მიერ შემუშავებულ ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკვანძო ნაწილს. მართლმსაჯულება ბავშვებისათვის, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება უნდა იყოს „ხელმისაწვდომი, ასაკზე მორგებული, სწრაფი, ფართილი, ადაპტირებული და ბავშვის უფლებებსა და საჭიროებებზე ფოკუსირებული, რომელიც პატივს სცემს ბავშვის უფლებებს, მათ შორის, არასრულწლოვნების უფლებას სამართლიან პროცესზე, ეფექტურად მიიღონ მონაწილეობა და აღიქვან სასამართლო პროცესის მიმდინარეობა, პატივი სცენ მათი პირადი და ოჯახური ცხოვრების, მთლიანობისა და ღირსების უფლებებს.⁵²⁰ ეს გზამკვლევი წარმოგვიდგენს დამატებით ინფორმაციას იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოეპყროს სახელმწიფო ბავშვს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში ან მართლმსაჯულების განხორციელების სხვა პროცესებისას. ბავშვებს უნდა გააჩნდეთ წვდომა სასამართლო და მართლმსაჯულების პროცესებზე; დაცული უნდა იყოს მათი უფლებები სასამართლო წარმომადგენელსა და დამცველზე, აგრეთვე, მათი მოსმენისა და აზრის გამოხატვის უფლება; სასამართლო პროცესის შეუსაბამო დაყოვნება ან გადადება კი თავიდან უნდა იქნეს აცილებული, პროცესების ორგანიზება უნდა ხორციელდებოდეს ბავშვზე მორგებული მეთოდების გამოყენებით (რომელიც ეხება ენასა და გარემოს), და განსაკუთრებული დაცვის მექანიზმები უნდა არსებობდეს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ბავშვის მიერ მიცემული ჩვენებები/მტკიცებულებები არ დარჩეს პასუხგაუცემელი.⁵²¹

11.1.2. ადვოკატზე ხელმისაწვდომობა

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის დირექტივა 2013/48/EU,⁵²² რომლის იმპლემენტაციაც 2016 წლის 27 ნოემბრისათვის უნდა განხორციელებულიყო, პრეამბულის 52-ე და 54-ე ნაწილები, ასევე მე-5 მუხლის მე-2, მე-3 და მე-4 პუნქტები პირადად შეიცავს მითითებას ბავშვის უფლებებზე. პრეამბულის 55-ე ნაწილისა და მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, თუ ბავშვს შეეზღუდა თავისუფლება, მშობლის უფლებებისა და მოვალეობების განმახორციელებელმა და მისი მფლობელმა პირმა შეტყობინების სახით უნდა მიიღოს ინფორმაცია მომხდარის შესახებ, სადაც აუცილებლად უნდა იყოს მითითებული თავისუფლების შეზღუდვის მიზეზები, იქამდე, სანამ აღნიშნული წინააღმდეგობაში არ მოვა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებთან. უკანასკნელ შემთხვევაში, ინფორმაცია უნდა მიეწოდოს სხვა სათანადო

⁵²⁰ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2010), *Guidelines on child friendly justice*, 2010 წლის 17 ნოემბერი, პარაგ. II. C.

⁵²¹ იქვე, სექცია D.

⁵²² Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty, OJ 2013 L 294/1.

სრულწლოვან პირს. მე-2 მუხლის მიხედვით, დირექტივის მოქმედების ფარგლები ვრცელდება იმ მომენტიდან, როდესაც პირი იგებს მის მიერ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულად ან მისი ეჭვმიტანილად მიჩნევის თაობაზე სასამართლოს მიერ პირის დამნაშავედ ან უდანაშაულოდ ცნობის შესახებ საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტამდე. დამატებით, მე-3 მუხლი ადგენს, რომ ადვოკატზე წვდომის უფლება მოიცავს ეჭვმიტანილ/ბრალდებულ პირებს უფლებას, შეხვდნენ საკუთარ ადვოკატს და დაამყარონ მათთან კომუნიკაცია პრივატულად, მათ შორის პირველ დაკითხვამდე, ასევე დაკითხვის პროცესში ადვოკატის დასწრება და მასში მისი ეფექტურად მონაწილეობა და ადვოკატის დასწრება ყველა საგამოძიებო ან მტიცებულებების მოძიების ან შეგროვების საპროცესო მოქმედებებში.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო მიიჩნევს, რომ ადვოკატზე ხელმისაწვდომობის უფლება სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების მნიშვნელოვანი და საკვანძო შემადგენელი ნაწილია.⁵²³ პირებს, რომლებსაც ბრალად ედებათ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, აქვთ ადვოკატზე წვდომის უფლება პოლიციის პირველადი დაკითხვის საგამოძიებო სტადიიდან. ეს უფლება შესაძლებელია შეიზღუდოს საგამონაკლისო შემთხვევებში, ისე, რომ ამით გაუმართლებლად არ შეილახოს ბრალდებულის უფლებები. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დადგინა, რომ ეს შესაძლებელია, მოხდეს მხოლოდ მაშინ, როდესაც პირის მიერ ადვოკატთან წვდომის გარეშე მიცემული კონკრეტული ჩვენებები გამოიყენება მისი ბრალდებისათვის.⁵²⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიდგომა იმის განსაზღვრისას, ჰქონდა თუ არა პირს ადვოკატზე ეფექტური წვდომა, ბევრად უფრო მკაცრია იმ საქმეებში, რომლებიც ბავშვებს ეხება.⁵²⁵

მაგალითი: საქმე *Panovits v. Cyprus*,⁵²⁶ ეხება 17 წლის პირის მიერ მკვლელობისა და ძარცვის ჩადენას. იგი გადაიყვანეს პოლიციის შენობაში, მას თან მამა ახლდა. შემდგომ იგი დააკავეს და გადაიყვანეს ცალკე ოთახში დაკითხვისათვის, რომელსაც არც მამა და არც ადვოკატი არ ესწრებოდა. განმცხადებლის დაკითხვის პროცესში ბავშვის მამას ინფორმაცია მიაწოდეს, რომ მის შვილს ჰქონდა ადვოკატის ყოლის უფლება. რამდენიმე წუთის შემდეგ, მამას შეატყობინეს, რომ მისმა შვილმა აღიარა განხორციელებული დანაშაულის ჩადენა. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ განმცხადებლის ასაკის გათვალისწინებით, იგი არ შეიძლება იყოს მიჩნეული იმ სუბიექტად, რომელმაც იცოდა სასამართლო წარმომადგენლის შესახებ თავისი უფლებების თაობაზე, მანამ სანამ იგი რაიმე ჩვენებას მისცემდა კომპეტენტურ ორგანოებს. აგრეთვე, არ იყო მოსალოდნელი, რომ იგი სათანადოდ შეძლებდა იმ შედეგების განჭვრეტას, რაც შესაძლოა მოჰყოლოდა სისხლის სამართლის პროცესში ადვოკატის გარეშე დაკითხვას, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც საქმე ეხება მკვლელობას. მიუხედავად იმისა, რომ საქმეში არსებული ფაქტობრივი გარემოებების მიხედვით, სახელმწიფო ნებისმიერ დროს მზად იყო განმცხადებლისათვის ნება დაერთო, ესარგებლა ადვოკატის მომსახურებით, თუ იგი მოითხოვდა ამ უკანასკნელის მისთვის დანიშვნას, სახელმწიფომ ვერ შეძლო განმცხადებლისათვის იმ ინფორმაციის მიწოდება, რომ მას ადვოკატით სარგებლობა ყოველგვარი საფასურის გადახდის გარეშე შეეძლო. არ არსებობდა იმის დამადასტურებელი მტკიცებულება, რომ განმცხადებელმა და მშობელმა ცხადად, არაორაზროვნად და ცალსახად გამოთქვეს უარი ადვოკატით სარგებლობაზე. შედეგად, სასამართლომ დაადგინა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “ც” ქვეპუნქტის დარღვევა მე-6 მუხლის პირველ პუნქტთან ერთად.

⁵²³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Salduz v. Turkey* [დიდი პალატა], No. 36391/02, 2008 წლის 27 ნოემბერი, პარაგ. 51.

⁵²⁴ იქვე., პარაგ. 62.

⁵²⁵ იქვე., პარაგ. 60.

⁵²⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Panovits v. Cyprus*, No. 4268/04, 2008 წლის 11 დეკემბერი.

11.2. ახალგაზრდა სამართალდამრღვევების უფლებები თავისუფლების აღკვეთასთან მიმართებით

საკვანძო საკითხები:

- არასრულწლოვნებისთვის თავისუფლების შეზღუდვა უნდა წარმოადგენდეს უკანასკნელ გამოსაყენებელ საშუალებას, შესაძლო მინიმალური ვადის გამოყენებით.
- თავისუფლების აღკვეთის შემთხვევაში, ბავშვებს უნდა მოექცნენ მათი ასაკისა და ღირსების პატივისცემის შესაბამისად.
- ბავშვების მოთავსება სრულწლოვან პირებთან ერთად საპატიმროში, დაუშვებელია.

ყველა ადამიანს აქვს თავისუფლების უფლება. თავისუფლების შეზღუდვა წარმოადგენს გამოწვევას და მოიცავს სასამართლო ან ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ პირის ნებისმიერი ფორმით მოთავსებას რომელიმე ინსტიტუტში, რომლის დატოვებაც მათი სურვილის შესაბამისად ეკრძალებათ არასრულწლოვან პირებს.⁵²⁷ ბავშვის უფლებების, მათ შორის, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების, დაცვის აუცილებლობის განსაკუთრებული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, თავისუფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებული შემთხვევები უნდა განიხილებოდეს განსხვავებული პერსპექტივიდან, როდესაც ისინი ბავშვებს ეხება.

მაშინ, როდესაც თავისუფლების აღკვეთას ადგილი აქვს უამრავ შემთხვევაში, ამ სექციაში ყურადღება გამახვილებულია ბავშვის კავშირზე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემასთან.

საერთაშორისო ინსტრუმენტებით ერთმნიშვნელოვნად მიჩნეულია, რომ თავისუფლების აღკვეთა უნდა წარმოადგენდეს უკანასკნელ გამოსაყენებელ საშუალებას პირის მიმართ. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ხელისუფლება, რომელიც ბავშვის საპატიმრო დაწესებულებაში მოთავსების საკითხის წინაშე დგას, თავდაპირველად ადეკვატურად უდნა შეაფასოს დაცვის ალტერნატიული ღონისძიებები, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დასაცავად, ასევე ყურადღება უნდა გამახვილდეს ბავშვის შემდგომი რეინტეგრაციის საკითხზე (ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-40 მუხლის პირველი პუნქტი). მაგალითად, ალტერნატიული საშუალებები მოიცავს ისეთ ღონისძიებებს, როგორიცაა მოვლა, ზრუნვისა და ზედა-მხედველობის შესახებ დებულების შემუშავება, საკონსულტაციო მომსახურება, გამოსაცდელი ვადის დანიშვნა, აღზრდა, სწავლებისა და პროფესიული მომზადების პროგრამები და მოვლის სხვა ფორმები, რომ-ლებიც დაწესებულებებში მოვლის მაგივრობას გასწევს, იმ მიზნით, რომ უზრუნველყოფილი იყოს ბავშვისადმი ისეთი მოპყრობა, რომელიც შეესაბამება მის კეთილდღეობას, აგრეთვე მის მდგომა-რეობას და დანაშაულის ხარისხს (ბავშვთა უფლებების კონვენციის მე-4 პუნქტი). მხოლოდ მაშინ, როდესაც სხვა ალტერნატიული საშუალების გამოყენება არ არის გონივრული, უნდა გამოიყენებოდეს თავისუფლების აღკვეთა. მეტიც, თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ შესაძლო მინიმალური ვადით, რომელსაც თან ახლავს დაცვის შესაბამისი საპროცესო და მატერიალური გარანტიები. ბავშვის ასაკისა და მოწყვლადობის გათვალისწინებით, მას შეუძლია ისარგებლოს განსაკუთრებული უფლებებითა და გარანტიებით პატიმრობაში ყოფნის დროს.

11.2.1. თავისუფლების აღკვეთის ფორმები (მატერიალური და საპროცესო გარანტიები)

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, სისხლის სამართლის პროცესების მარეგულირებელი მიმდინარე საკანონმდებლო ჩარჩო არ მოიცავს რაიმე სამართლებრივი ძალის მქონე, მხოლოდ სპეციალურ ინსტრუმენტს ბავშვების პატიმრობასთან მიმართებით.

⁵²⁷ ევროპის საბჭოს წესი 21.5, მინისტრთა კომიტეტი (2008), Recommendation CM/Rec(2008)11 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, 2008 წლის 5 ნოემბერი.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლი განსაზღვრავს, რომ ყველას აქვს თავისუფლების უფლება. თავისუფლების აღკვეთა უნდა წარმოადგენდეს საგამონაკლისო ღონისძიებას, რომელიც დადგენილი უნდა იყოს ეროვნული კანონმდებლობით და არ უნდა იყოს თვითნებური. დამატებით, თავისუფლების აღკვეთა უნდა ექცეოდეს მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის (a)-(f) ქვეპუნქტებში ჩამოთვლილი ექვსი ამომწურავი ვითარებიდან ერთ-ერთ სიტუაციაში. სისხლის სამართლის სისტემასთან კონტაქტში მყოფი ბავშვების თავისუფლების აღკვეთა უნდა დასაბუთდეს შემდეგი პუნქტების მიხედვით: a) უფლებამოსილი სასამართლოს მიერ მსჯავრდებული პირის კანონიერი და-პატიმრება; b) წინასასამართლო დაკავება და d) არასრულწლოვნის დაპატიმრება კანონიერი ბრძანების საფუძველზე მასზე აღმზრდელობითი ზედამხედველობისათვის ან მისი კანონიერი დაპატიმრება უფლებამოსილი სასამართლო ორგანოს წინაშე მის წარსადგენად. ამ სექციაში გაანალიზდება ზემოხსენებულ ორ პუნქტში აღწერილი ვითარებები, გამომდინარე იქედან, რომ ამით გამოკვეთა სახელმწიფოს მხრიდან განსახორციელებელი განსაკუთრებული ტიპის ვალდებულებების შესრულების საკითხი.

წინასასამართლო დაკავება

„წინასასამართლო დაკავება“ ეხება იმ ვითარებებს, რომლის დროსაც ინდივიდები მიჰყავთ პოლიციის განყოფილებაში სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის ეჭვის საფუძველზე, ან მოთავსებულები არიან წინასწარი დაკავების იზოლატორში. იგი იწყება ინდივიდის პოლიციის განყოფილებაში გადაყვანის მომენტიდან და სრულდება პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ წინა სასამართლო სხდომაზე აღკვეთის ღონისძიების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების მომენტით.⁵²⁸ მაშინ, როდესაც ბავშვს შეუძლია ისარგებლოს იგივე სამართლებრივი გარანტიებით, რითიც სრულწლოვანს, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა უამრავი დამატებითი პრინციპი ეროვნული სისხლის სამართლის პროცესების მიმდინარეობის დროს ბავშვების პოზიციის გასაძლიერებლად.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ კონვენციის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის „c“ ქვეპუნქტითა და მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტით დააწესა ვალდებულება, რომ ინდივიდის წინასწარი დაკავება დაშვებულია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამ ინდივიდზე არსებობს გონივრული ვარაუდი სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის თაობაზე. დამატებით, წინასწარი დაკავება არ უნდა აჭარბებდეს გონივრულ ვადას, ხოლო პირის წინასწარი დაკავების საკითხი უნდა გადაიხედოს დროის გონივრული ინტერვალების გასვლის შემდეგ. რაც უფრო ხანგრძლივია დაკავების პერიოდი, მით მეტად წონადი მიზეზები და არგუმენტები უნდა იყოს წარმოდგენილი მოპასუხე სახელმწიფოს მიერ, იმისათვის, რომ დაამტკიცოს თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების საჭიროება. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, პირი, რომელსაც ბრალად ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, უნდა გათავისუფლდეს სასამართლო პროცესის მიმდინარეობის განმავლობაში, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც სახელმწიფოს შეუძლია წარმოაჩინოს „შესაბამისი და საკმარისი“ საფუძვლები თავისუფლების აღკვეთის გაგრძელების საჭიროების დასაბუთების მიზნით.⁵²⁹

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დანერგა ოთხი ზოგადი მისაღები მიზეზი დაკავებული პირისათვის გირაოს შეფარდებაზე უარის თქმის დასაბუთებისათვის წინასასამართლო დაკავების შემთხვევებში: მიმალვის რისკი, მართლმსაჯულების ადმინისტრირების ხელშეშლის რისკი, დამატებითი დანაშაულის ჩადენის ან მართლწესრიგის დარღვევის რისკი. დამატებით, წინასასამართლო დაკავების გაგრძელება უნდა იყოს მკაცრად აუცილებელი და სახელმწიფომ უნდა შეამოწმოს ყველა ფაქტობრივი გარემოება, რომელიც ასაბუთებს ან უარყოფს საჯარო

⁵²⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Idalov v. Russia* [დიდი პალატა], No. 5826/03, 2012 წლის 22 მარტი, პარაგ. 112.

⁵²⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Smirnova v. Russia*, No. 46133/99 და 48183/99, 2003 წლის 24 ივლისი, პარაგ. 58.

ინტერესის ცხადი მოთხოვნების არსებობას თავისუფლების შეზღუდვის უწყვეტობის დასაბუთების ქრილში.⁵³⁰

იმ საქმეებში, რომლებიც ბავშვებს ეხება, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო აღნიშნავს, რომ სახელმწიფომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს ბავშვის ასაკს, როდესაც იგი ცდილობს იპოვოს ბალანსი თავისუფლების აღკვეთის ღონისძიების დადებითი და უარყოფითი რელევანტური არგუმენტების ერთმანეთთან შეპირისპირებას; ის უნდა გამოიყენებოდეს როგორც უკანასკნელი საშუალება შესაძლო მინიმალური ვადის გამოყენებით.⁵³¹ ეს მოიცავს იმას, რომ სახელმწიფომ უნდა გაითვალისწინოს სხვა ალტერნატიული საშუალებებიც, რომლებიც ჩაანაცვლებს თავისუფლების აღკვეთის ღონისძიებას.⁵³² დამატებით, სახელმწიფომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმოს და მომეტებული სიფრთხილით უნდა მოეკიდოს არასრულწლოვანი პირის სასამართლოში გონივრულ ვადაში გამოცხადების საკითხს.⁵³³

მაგალითი: საქმეში, *Nart v. Turkey*,⁵³⁴ 17 წლის განმცხადებელი დააკავეს ბოსტნეულის მაღაზიის ძარცვის ბრალდების საფუძველზე. იგი 48 დღის განმავლობაში იყო მოთავსებული წინასასამართლო დაკავების იზოლატორში, სრულწლოვან პირებთან ერთად. სასამართლომ განსაკუთრებით გაუსვა ხაზი იმ ფაქტს, რომ განმცხადებელი ბავშვი იყო და დაადგინა, რომ „არასრულწლოვანთა მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახით თავისუფლების აღკვეთა უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ როგორც უკანასკნელი აუცილებელი საშუალება, იგი უნდა იყოს იმდენად ხანმოკლე, რამდენადაც ეს შესაძლებელია და როდესაც თავისუფლების აღკვეთა მკაცრად აუცილებელია, არასრულწლოვანი პირების განთავსება სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს სრულწლოვანისგან განცალკევებით.⁵³⁵ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, მოპასუხე სახელმწიფო აღკვეთის ღონისძიების სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების გამართლებას შეეცადა ე.წ. „state of evidence“-ის გამოყენებით, თუმცა, ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მხოლოდ ეს მიზეზი ვერ გამართლებდა განმცხადებლის დაკავების არაგონივრულ ხანგრძლივობას. შედეგად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტის დარღვევა.

თავისუფლების აღკვეთა საგანმანათლებლო ზედამხედველობის მიზნებისათვის

თავისუფლების აღკვეთის ეს ფორმა ხორციელდება იმ შემთხვევებში, როდესაც ბავშვი განსაკუთრებით საჭიროებს საგანმანათლებლო ზედამხედველობის განხორციელებას რთული ან ძალადობრივი ქცევის გამო. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის (d) ქვეპუნქტი უპირველესად ყურადღებას ამახვილებს თავისუფლების აღკვეთის იმგვარ ფორმებზე, რომლებიც სცდება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის მოქმედების ფარგლებს.

მაგალითი: საქმე *Bouamar v. Belgium*,⁵³⁶ ეხება არასრულწლოვნის წინასწარი დაკავების იზოლატორში მოთავსებას ცხრაჯერ დაახლოებით 15 დღის განმავლობაში. განმცხადებელი იყო

⁵³⁰ იხ. იქვე., პარაგ. 58-59. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Ladent v. Poland*, No. 11036/03, 2008 წლის 18 მარტი, პარაგ. 55.

⁵³¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Korneykova v. Ukraine*, No. 39884/05, 2012 წლის 19 იანვარი, პარაგ. 43-44. იხ. ასევე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Selçuk v. Turkey*, No. 21768/02, 2006 წლის 10 იანვარი, პარაგ. 35-36. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *J.M. v. Denmark*, No. 34421/09, 2012 წლის 13 ნოემბერი, პარაგ. 63.

⁵³² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Dinç and Çakır v. Turkey*, No. 66066/09, 2013 წლის 09 ივლისი, პარაგ. 63 (ხელმისაწვდომია ფრანგულ ენაზე); ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Güveç v. Turkey*, No. 70337/01, 2009 წლის 20 იანვარი, პარაგ. 108.

⁵³³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kuptsov and Kuptsova v. Russia*, No. 6110/03, 2011 წლის 3 მარტი, პარაგ. 91.

⁵³⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Nart v. Turkey*, No. 20817/04, 2008 წლის 06 მაისი.

⁵³⁵ იქვე., პარაგ. 31.

⁵³⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Bouamar v. Belgium*, No. 9106/80, 1988 წლის 28 თებერვალი.

ადოლესცენტი და მიიჩნეოდა, რომ ჰქონდა პიროვნული აშლილობა, აგრეთვე გამოირჩეოდა ძალადობრივი ქცევით. ბელგიის ხელისუფლება აღნიშნავდა, რომ იგი წინასწარი დაკავების იზოლატორში სწორედ საგანმანათლებლო მიზნების გამო იყო მოთავსებული. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ დაკავების იზოლატორებში პირების წინასწარი მოთავსება თავის თავში არ ეწინააღმდეგებოდა კონვენციის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის „d“ ქვეპუნქტს იქამდე, სანამ წევრი სახელმწიფო ემსახურება არასრულწლოვნის საგანმანათლებლო ზედამხედველობის ქვეშ მოთავსების მიზანს. თუმცა, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ განმცხადებლის შემთხვევაში მოპასუხე სახელმწიფომ ვერ დაამტკიცა, რომ მათ ამოძრავებთან მიზანი ან არსებობდა იმის შესაძლებლობა, რომ არასრულწლოვანი მოთავსებულიყო იმგვარ ინსტიტუციაში, სადაც იგი შეძლებდა საგანმანათლებლო ზედამხედველობით სარგებლობას. შედეგად, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის „d“ ქვეპუნქტის დარღვევა.

მაგალითი: საქმე *D.G. v. Ireland*,⁵³⁷ ეხება ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვის დაკავების ცენტრში მოთავსებას. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ „საგანმანათლებლო ზედამხედველობის“ ცნების გათანაბრება არ უნდა მომხდარიყო სასკოლო სწავლებასთან. საგანმანათლებლო ზედამხედველობა შეიცავს ეროვნული ხელისუფლების მიერ მშობლის უფლებების განხორციელების ძალიან ბევრ ასპექტს არასრულწლოვანი პირების დაცვისა და მათ მიერ ამ ზედამხედველობით სარგებლობისთვის. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნული ხელისუფლება უფლებამოსილია, მოათავსოს არასრულწლოვანი საპატიმრო დაწესებულებაში დროებით, იქამდე, სანამ არ მოიძებნება შესაბამისი საცხოვრებელი ადგილი იმ პირობით, რომ ეს განხორციელება ძალიან სწრაფად. განმცხადებლის შემთხვევაში, სისწრაფის მოთხოვნა არ იყო დაკმაყოფილებული, რამდენადაც იგი უზრუნველყოფილი იქნა შესაბამისი საცხოვრებელით გათავისუფლებიდან მხოლოდ ექვსი თვის შემდეგ. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის „d“ ქვეპუნქტის დარღვევა.

თავისუფლების აღკვეთის გასაჩივრება, გადასინჯვის სისწრაფე და ადვოკატზე ხელმი-საწვდომობა

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო წევრ სახელმწიფოებს უწესებს განსაკუთრებული სიფრთხილისა და გულისხმიერების გამოჩენის ვალდებულებას იმ საქმეთა განხილვის დროს, რომლებიც ეხება არასრულწლოვანი პირების საპატიმრო დაწესებულებაში მოთავსებას. ზემოხსენებული გარანტიების მიუხედავად, სახელმწიფო უნდა დარწმუნდეს, რომ ბავშვებს გააჩნიათ თავისუფლების აღკვეთის კანონიერების გასაჩივრების შესაძლებლობა დროის გონივრული ინტერვალის გასვლის შემდეგ, ასევე ის, რომ მათ გააჩნდეთ ადვოკატზე წვდომა იმ პროცესებში, სადაც უნდა განისაზღვროს მათი პატიმრობაში დარჩენის კანონიერების საკითხი. დამატებით, წარდენილი საჩივარი ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა განიხილონ სწრაფად. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო აღნიშნულ საპროცესო გარანტიებს ადგენს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის ტექსტიდან.

მაგალითი: საქმეში, *Bouamar v. Belgium*,⁵³⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის დარღვევა შემდეგი მიზეზების გამო: განმცხადებლის თავისუფლების აღკვეთის კანონიერების საკითხი გადაწყდა არასრულწლოვანის ადვოკატების პროცესზე დასწრების გარეშე, ისინი არ გადაწყვეტილა სწრაფად; არ არსებობდა არანაირი გადანაცვლებები „თავისუფლების აღკვეთის კანონიერებაზე“, რამდენადაც ეროვნულმა სასამართლომ წარმოებაში არ მიიღო განმცხადებლის

⁵³⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *D.G. v. Ireland*, No. 39474/98, 2002 წლის 16 მაისი.

⁵³⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Bouamar v. Belgium*, No. 9106/80, 1988 წლის 28 თებერვალი.

11.2.2. თავისუფლების აღკვეთის პირობები

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, ძირითად უფლებათა ქარტიის მე-4 მუხლი კრძალავს წამებას, არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას. თუმცა, გამომდინარე იქედან, რომ ქარტია მოქმედებს მხოლოდ ევროპის კავშირის სამართლის იურისდიქციის ფარგლებში, ეს ნორმა უნდა უკავშირდებოდეს ევროპის კავშირის სამართლის ფარგლებში არსებული თავისუფლების აღკვეთის მარეგულირებელ სხვა სამართლებრივ ინსტრუმენტს იმისათვის, რომ ამ საკითხის ირგვლივ განხორციელდეს წევრი სახელმწიფოების სამართლებრივი ბოჭვა. ამ თარიღამდე, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს არ განუხილავს საქმეები, რომლებიც ეხება ქარტიის მე-4 მუხლის დარღვევის დადგენას.

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არასრულწლოვანი პირების სრულწლოვან პირებთან ერთად საპატიმრობაში მოთავსებით შესაძლებელია გამოწვეულ იქნეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლისა⁵³⁹ მე-5 მუხლის⁵⁴⁰ და დარღვევა. დამატებით, საპატიმრო დაწესებულებაში ადეკვატური სამედიცინო მკურნალობის არარსებობამ ასევე შესაძლებელია წარმოშვას კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის საკითხი.⁵⁴¹ სხვა ასპექტები, რომელსაც პოტენციურად შეუძლია წარმოშვას კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევის საკითხი მოიცავს კამერის, ელექტრონერეგისა და რეკრეაციული აქტივობების ხელმისაწვდომობას.⁵⁴² პატიმრობის პირობების ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლით დადგენილ სტანდარტთან შესაბამისობის დადგენის მიზნით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ხშირად ეყრდნობა წამების, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელის პრევენციის ევროპული კომიტეტის (CPT) მიერ შემუშავებულ სტანდარტების ჩამონათვალს, რომელიც წამების, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპული კონვენციის ფარგლებში ეწევა ციხეთა მონიტორინგს, ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებში ვიზიტების განხორციელებით.⁵⁴³

მაგალითი: საქმეში *Güveç v. Turkey*,⁵⁴⁴ თხუთმეტი წლის ბიჭი დააკავეს ქურდისტანის მუშათა პარტიაში (PKK) წევრობის ბრალდების საფუძველზე. მას 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა სახელმწიფო უსაფრთხოების სასამართლომ. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ თავისუფლების აღკვეთა ეწინააღმდეგებოდა თურქეთის რეგულაციებსა და საერთაშორისო სამართლით ნაკისრ ვალდებულებებს, მათ შორის, ბავშვთა უფლებების კონვენციის 37-ე მუხლის "ც" პუნქტს, რომელიც სახელმწიფოს უწესებს ვალდებულებას, რომ ბავშვების საპატიმრო დაწესებულებაში მოთავსება უნდა განხორციელდეს უფროსებისაგან განცალკევებით. სასამართლომ აგრეთვე მიუთითა, რომ განმცხადებელს დაენყო ფსიქოლოგიური პრობლემები ციხეში, რის შედეგადაც მან არაერთხელ სცადა სიცოცხლის თვითმკვლელობით დასრულება. დამატებით, მოპასუხე სახელმწიფომ ვერ შეძლო განმცხადებლისათვის ადეკვატური სამედიცინო დახმარების უზრუნველყოფა. შედეგად, განმცხადებლის ასაკის, ციხეში სრულწლოვან პირებთან ერთად პატიმრობის ხანგრძლივობისა და სახელმწიფოს მიერ განმცხადებლისათვის ფსიქოლოგიური პრობლემების აღმოფხვრის მიზნით, ადეკვატური სამედიცინო დახმარების ვალდებულებისა და დამატებითი ზომების მიღების ვალდებულების

⁵³⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Güveç v. Turkey*, No. 70337/01, 2009 წლის 20 იანვარი.

⁵⁴⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Nart v. Turkey*, No. 20817/04, 2008 წლის 6 მაისი.

⁵⁴¹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Güveç v. Turkey*, No. 70337/01, 2009 წლის 20 იანვარი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Blokhin v. Russia*, No. 47152/06, 2013 წლის 14 ნოემბერი (2014 წლის 24 მარტს აღნიშნული საქმე გადაეცა დიდ პალატას).

⁵⁴² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kuptsov and Kuptsova v. Russia*, No. 6110/03, 2011 წლის 3 მარტი, პარაგ.70.

⁵⁴³ იხ. აგრეთვე, მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Güveç v. Turkey*, No. 70337/01, 2009 წლის 20 იანვარი.

⁵⁴⁴ იქვე.

შეუსრულებლობით, იმისათვის რომ თავიდან აცილებული ყოფილიყო თვითმკვლელობის არაერთგზისი მცდელობა, ევროპული სასამართლოს თანახმად, განმცხადებელი დაექვემდებარა დამამცირებელ და არაადამიანურ მოპყრობას. შედეგად, სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევა.

სოციალური უფლებების ევროპულმა კომიტეტმა სოციალური უფლებების ქარტიის მე-17 მუხლი განმარტა ბავშვის უფლებებისა და მისი საუკეთესო ინტერესების სასარგებლოდ, კერძოდ: იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვი დაპატიმრებულია ან სხვაგვარად თავისუფლებააღკვეთილი, ის უნდა განაცალკევონ სრულწლოვანი პირებისაგან.

არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების შესახებ ევროპის საბჭოს ევროპული წესები, რომელიც ეხება სანქციებსა და ღონისძიებებს, წარმოგვიდგენს დეტალურ გზამკვლევს თავისუფლების აღკვეთის პირობების შესახებ. მასში ასევე აღნიშნულია, რომ არასრულწლოვანი პირები არ უნდა იყვნენ მოთავსებული სრულწლოვანი პირებისათვის განკუთვნილ ინსტიტუციაში, ნაცვლად ამისა, მათი მოთავსება უნდა განხორციელდეს არასრულწლოვანის საჭიროებებზე მორგებულ და მათზე ადაპტირებულ ინსტიტუციაში.⁵⁴⁵

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენცია შეიცავს ცალკე ნორმას ბავშვის თავისუფლების შეზღუდვაზე, რომლის თანახმად, ყოველი თავისუფლებააღკვეთილი ბავშვი განცალკევებული უნდა იყოს უფროსებისგან, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა მიჩნეულია, რომ ამის გაკეთება არ ღირს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებისათვის (37-ე მუხლის “ე” პუნქტი). ეს მუხლი ასევე განსაზღვრავს, რომ ბავშვს აქვს უფლება, კავშირი იქონიოს თავის ოჯახთან მიმონერის და პაემნის მეშვეობით.

11.2.3 ძალადობისა და არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვა

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არაერთხელ აღნიშნა, რომ ეროვნული ხელისუფლება პასუხისმგებელია დაიცვას პატიმრობაში მყოფი ყველა ადამიანი გარდაცვალებისგან, ძალადობისა და არასათანადო მოპყრობისგან, რომელიც შესაძლებელია განხორციელდეს როგორც სხვა პატიმრებისაგან, ასევე თავად სახელმწიფოსაგან. სახელმწიფოს ვალდებულებები ამ კუთხით განსაკუთრებით მკაცრია, გამომდინარე იქედან, რომ ამ დროს პატიმრები სახელმწიფოს დაქვემდებარებასა და კონტროლის ქვეშ იმყოფებიან.⁵⁴⁶ პატიმრების დაცვის მიზნით განხორციელებული დამატებითი ღონისძიებების გარდა, სახელმწიფომ ასევე უნდა ჩაატაროს ეფექტური გამოძიება არასათანადო მოპყრობისა და გარდაცვალების ყველა სადავო შემთხვევაში.

მაგალითი: საქმე *Çoşelav v. Turkey*, ეხება ციხეში არასრულწლოვნის მიერ თვითმკვლელობის მცდელობას,⁵⁴⁷ რომელმაც წარსულში არაერთხელ სცადა, თუმცა წარუმატებლად, სიცოცხლის თვითმკვლელობით დასრულება. ამ მცდელობების შემდეგ, სახელმწიფომ იგი გადაიყვანა სრულწლოვანი პირებისათვის განკუთვნილ საპატიმრო დაწესებულებაში. თავდაპირველად, იმის დადგენის შემდეგ, იცოდა თუ არა, ან უნდა სცოდნოდა თუ არა სახელმწიფოს განმცხადებლის შვილის სიცოცხლისათვის საფრთხის შემქმნელი რეალური და გადაუდებელი რისკის არსებობის თაობაზე, სასამართლომ აღნიშნა, რომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო თვითმკვლელობის რისკის პრევენციისათვის აუცილებელი და შესაბამისი მოქმედებების განხორციელება. ევროპულმა სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა გარდაცვლილი ბავშვის ასაკზე და იმ ფაქტზე, რომ იგი საპატიმრო დაწესებულებაში სრულწლოვან პირებთან ერთად იყო მოთავ-

⁵⁴⁵ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2008), CM/Rec(2008)11 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, 2008 წლის 5 ნოემბერი, Rule 59.1.

⁵⁴⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Anguelova v. Bulgaria*, No. 38361/97, 2002 წლის 13 ივნისი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *H.Y. and Hü.Y. v. Turkey*, No. 40262/98, 2005 წლის 6 ოქტომბერი.

⁵⁴⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Çoşelav v. Turkey*, No. 1413/07, 2012 წლის 9 ოქტომბერი.

სებული. შედეგად, სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის მატერიალური ასპექტის დარღვევა. დამატებით, სასამართლომ ასევე დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის საპროცესო ასპექტის დარღვევა, გამომდინარე იქედან, რომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო განმცხადებლის შვილის გარდაცვალების ფაქტზე ეფექტური გამოძიების ჩატარება. ამ მიგნებების მხარდაჭერი მტკიცებულებები და საფუძვლები შემდეგია: სახელმწიფო ხელისუფლების უუნარობა დაუყოვნებლივ ეცნობებინა განმცხადებლისათვის მისი შვილის გარდაცვალების ფაქტი; პროკურატურის უუნარობა სათანადოდ შეემოწმებინა თვითმკვლელობის პრევენციის სადავო შემთხვევა და ადმინისტრაციული პროცესების მიმდინარეობის გაჭიანურება.

11.3. მსხვერპლი და მოწმე არასრულწლოვნების დაცვა

საკვანძო საკითხები:

- მსხვერპლ და მოწმე არასრულწლოვნებს უფლება აქვთ, დაცულნი იყვნენ ხელახალი ვიქტიმიზაციის წინააღმდეგ, ასევე უფლება რეინტეგრაციასა და გამოჯანმრთელებაზე და სისხლის სამართლისა და ალტერნატიულ პროცესებში ეფექტურად მონაწილეობაზე.

ევროპის საბჭოსა და ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, აღიარებულია მსხვერპლი და მოწმე არასრულწლოვნების მდგომარეობა.

ევროპის კავშირის სამართლის მიხედვით, მსხვერპლის უფლებების დირექტივა 2012/29/EU⁵⁴⁸ ნათლად აღიარებს მსხვერპლის უფლებრივ მდგომარეობას. დირექტივის თანახმად, როდესაც მსხვერპლი არის ბავშვი, მისი საუკეთესო ინტერესები უპირველესად უნდა იქნეს გათვალისწინებული, რაც აუცილებლად უნდა შეფასდეს თითოეული საქმის ინდივიდუალური ფაქტობრივი გარემოებების საფუძველზე. დამატებით, მიზანშეწონილია ბავშვზე მორგებული მიდგომის გამოყენება, რაც გულისხმობს ბავშვის ასაკის, სიმწიფის, შეხედულებებისა და საჭიროებების გათვალისწინებას. ამასთანავე, დირექტივა მიზნად ისახავს იმის უზრუნველყოფას, რომ ბავშვი და მშობლის უფლებებისა და პასუხისმგებლობების მფლობელი პირი (ან სხვა კანონიერი წარმომადგენელი) უნდა იყოს ინფორმირებული ნებისმიერი იმ ღონისძიებისა და უფლებების თაობაზე, რომელიც სპეციალურად უკავშირდება ბავშვებს (პირველი მუხლის მე-2 პუნქტი). მსხვერპლ არასრულწლოვნებს სასამართლო პროცესებში მონაწილეობის მიღების უფლება აქვთ და ამ გზით მათი მოსაზრებების სასამართლოსათვის გაზიარების უფლება, ხოლო წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ მათ ასევე შეეძლოთ მტკიცებულებების წარდგენა სასამართლო პროცესზე. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბავშვის ასაკსა და სიმწიფეს (მე-10 მუხლის პირველი პუნქტი). დამატებით, დირექტივა, გარდა სხვა ამოცანებისა, მიზნად ისახავს ბავშვის ვინაობისა და პირადი ცხოვრების დაცვას სისხლის სამართლის პროცესის მიმდინარეობის დროს, ხელახალი ვიქტიმიზაციის პრევენციას (21-ე მუხლის პირველი პუნქტი, იხ. ასევე 26-ე მუხლი). დირექტივა ადგენს დაცვის სპეციალურ მექანიზმს მსხვერპლი ბავშვის დაცვის უფლებაზე სისხლის სამართლის პროცესში (24-ე მუხლი), რომელიც არეგულირებს მსხვერპლ ბავშვებთან აუდიო-ვიზუალური ინტერვიუს განხორციელების წესსა და მისი, როგორც მტკიცებულების გამოყენებას სისხლის სამართლის პროცესში, სპეციალური წარმომადგენლების დანიშვნასა და ბავშვის სახელით წარმომადგენლობის უფლებას იმ შემთხვევაში, თუ სახეზეა კონფლიქტი ბავშვის საუკეთესო ინტერესებსა და მშობლის პასუხისმგებლობის მქონე პირს შორის. დამატებით, დირექტივა შეიცავს უამრავ მექანიზმს ზოგადად მსხვერპლთათვის, როგორიცაა, მაგალითად, მსხვერპლისთვის დახმარების განევის მომსახურებებზე წვდომა. ბავშვებისა და სხვა მოწყვლადი ჯგუფების შემთხვევაში, სპეციალისტის მხარდაჭერის მომსახურება უნდა იყოს ხელმისაწვდომი (იხ. რეზოლუციის 38-ე სექცია, რომელიც თან ახლავს დირექტივას).⁵⁴⁹

⁵⁴⁸ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, OJ 2012 L 315/55.

⁵⁴⁹ იხ. FRA (2014b), გვ. 36.

მსხვერპლის უფლებების დირექტივით ჩანაცვლებამდე, სისხლის სამართლის პროცესში მსხვერპლის მონაწილეობის 2002/2020/JHA ჩარჩო გადაწყვეტილება, სხვა საკითხებთან ერთად, არეგულირებდა მსხვერპლის მონაწილეობას, მის უფლებებსა და სათანადო მოპყრობას. ჩარჩო გადაწყვეტილებით აღიარებული იქნა მოწყვლადი მსხვერპლების მდგომარეობა, მიუხედავად იმისა, რომ ის პირდაპირ არ ეხებოდა ბავშვებს. მოცემული ჩარჩო გადაწყვეტილების მიხედვით, მართლმსაჯულების სასამართლომ აღნიშნა, რომ ბავშვები შესაძლებელია მიიჩნეოდნენ მოწყვლად პირებად, როდესაც მხედველობაში ვიღებთ მათ ასაკსა და იმ დანაშაულებს, რომლის მსხვერპლნიც აღმოჩნდნენ, მათი რწმენით. ამდენად, აღნიშნული ბავშვებს საშუალებას აძლევს, ჰქონდეთ წვდომა დაცვის სპეციალურ ღონისძიებებზე, როგორიცაა, მაგალითად, მათი მოსმენა სასამართლოს ნაცვლად სხვა ადგილას, აგრეთვე, მათი მოსმენა იქამდე, სანამ პირველი სასამართლო განხილვა არ დაიწყება.⁵⁵⁰ მართლმსაჯულების სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ მსხვერპლთა დაცვისათვის განკუთვნილი ყველა ღონისძიება იმგვარად უნდა იყოს მოწყობილი, რომ ბრალდებულს კვლავ შეეძლოს სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების გარანტიებით სარგებლობა. სხვა სიტყვებით, მსხვერპლისა და მოწმეების დაცვამ არ უნდა ხელყოს ბრალდებულის უფლება სამართლიან სასამართლოზე (იხ. ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები).⁵⁵¹

მაგალითი: Pupino-ს საქმეში⁵⁵² იტალიელი სკოლის მასწავლებელი გაასამართლეს მოსაწვლის მიმართ განხორციელებული არასათანადო მოპყრობის გამო. იტალიის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, მოწმეებმა ჩვენება უნდა მისცენ სასამართლო სხდომის საქმის არსებით განხილვაზე. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, ამ მტკიცებულებათა მოსამართლის წინაშე საქმის არსებით განხილვამდე წარდგენა დასაშვებია იყო სპეციალური პროცედურის გამოყენების მეშვეობით (*incidente probatorio*). ამ შემთხვევაში, საჯარო პროკურორმა ადგილობრივ სასამართლოს მიმართა არასრულწლოვნების მიერ წინასწარ მიცემული ჩვენების საქმის არსებით განხილვაზე დაშვების შუამდგომლობით, თუმცა ეროვნულ სასამართლოს აღნიშნული შუამდგომლობა არ დაუკმაყოფილებია. არსებობის ისტორიაში პირველად, მართლმსაჯულების სასამართლომ განმარტა ბავშვების, როგორც მოწმეებისა და მსხვერპლების სისხლის სამართლის პროცესში ჩართვასთან დაკავშირებული ზოგიერთი რელევანტური ჩანაწერი. მან ხაზი გაუსვა, რომ ჩარჩო გადაწყვეტილება 2001/220/JHA ავალდებულებს წევრ სახელმწიფოებს, უზრუნველყონ მოწყვლადი მოწმეების განსაკუთრებული დაცვა, რაც ნიშნავს იმას, რომ ეროვნულ სასამართლოებს უნდა შეეძლოთ მოწყვლადი მსხვერპლებისთვის ჩვენების მიცემაზე უფლების მინიჭება იმგვარად, რაც აუცილებელია მათი დაცვის გარანტირებისთვის, მაგალითად სასამართლოს გარეთ და სასამართლო პროცესის დაწყებამდე. მართლმსაჯულების სასამართლომ დაადგინა, რომ „მართალია, იმისგან დამოუკიდებლად, თუ რამდენად წარმოადგენს მსხვერპლის არასრულწლოვნება საკმარის ზოგად წესს, რომ ასეთი პირის მსხვერპლად, ე.ი. განსაკუთრებით მოწყვლად პირად კლასიფიცირება მოხდეს ჩარჩო გადაწყვეტილების მიზნებისათვის, არ შეიძლება უარყოფილი იყოს შემდეგი გარემოება: როდესაც, ამ კონკრეტული შემთხვევის მსგავსად, არასრულწლოვნები აცხადებენ, რომ ისინი დაექვემდებარნენ არასათანადო მოპყრობას, მეტიც, საკუთარი მასწავლებლის მხრიდან, მიიჩნევა, რომ ეს ბავშვები აკმაყოფილებენ აუცილებელ პირობებს ამგვარი კლასიფიკაციის მიზნებისათვის, განსაკუთრებით მათი ასაკის, დანაშაულის ბუნებისა და შედეგის გათვალისწინებით, რის საფუძველზეც ისინი მიიჩნევენ, რომ წარმოადგენენ მსხვერპლებს.“⁵⁵³ ამასთან, მართლმსაჯულების სასამართლომ

⁵⁵⁰ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-105/03, *Criminal proceedings against Maria Pupino* [დიდი პალატა], 2005 წლის 16 ივნისი, პარაგ.53.

⁵⁵¹ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-105/03, *Criminal proceedings against Maria Pupino* [დიდი პალატა], 2005 წლის 16 ივნისი, იხ. ასევე მართლმსაჯულების ევროპული კავშირის სასამართლო, C-507/10, *Criminal proceedings against X*, 2011 წლის 21 დეკემბერი.

⁵⁵² ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო, C-105/03, *Criminal proceedings against Maria Pupino* [დიდი პალატა], 2005 წლის 16 ივნისი.

⁵⁵³ იქვე., პარაგ.53.

აღნიშნა, რომ მეორადი ვიქტიმიზაციისაგან დაცვასა და მის პრევენციასთან დაკავშირებული ყველა ღონისძიება მოწყობილი და უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს იმგვარად, რომ შესაბამის პირს კვლავ მიენიჭოს სამართლიანი სასამართლო განხილვის გარანტიები.⁵⁵⁴

ევროპის საბჭოს სამართლის მიხედვით, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ წევრ სახელმწიფოებს ევალებათ მსხვერპლთა ინტერესების დაცვა. ეს ასევე ვრცელდება იმ მსხვერპლებზე, რომლებიც სისხლის სამართლის პროცესის მიმდინარეობის დროს მოწმის სტატუსით მონაწილეობენ. ევროპული კონვენციით დაცული მათი ინტერესები, კერძოდ, კონვენციის მე-2 და მე-8 მუხლით დაცული სიკეთეების განონასწორება უნდა განხორციელდეს დაცვის უფლებასთან მიმართებით.⁵⁵⁵ ევროპულ სასამართლოს მიღებული აქვს უამრავი გადაწყვეტილება სექსუალური შევიწროების საქმეებზე, რომლებშიც არასრულწლოვნებმა მოწმის სახით ჩვენება მისცეს დანაშაულის საგარაუდო ჩამდენი პირის წინააღმდეგ. ეს გადაწყვეტილებები აჩვენებს სასამართლოს აღიარებას სექსუალურ დანაშაულებზე მიმდინარე სისხლის სამართლის პროცესების თაობაზე, რომლის თანახმადაც: „სექსუალური დანაშაულები დაზარალებული პირისათვის განსაკუთრებულ სირთულესთან ასოცირდება, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ეს უკანასკნელი თავისი ნების საწინააღმდეგოდ იყო დაპირისპირებული მოპასუხესთან“ და ეს მეტად ცხადია იმ საქმეებში, სადაც მსხვერპლებად არასრულწლოვნები გვევლინებიან.⁵⁵⁶ შედეგად, სასამართლომ აღიარა, რომ ამგვარ საქმეებში კონკრეტული ღონისძიებები უნდა იქნეს გატარებული მსხვერპლი არასრულწლოვნების დაცვის მიზნით. თუმცა, სასამართლო გადაწყვეტილებებში ასევე აღნიშნულია, რომ ამგვარმა ღონისძიებებმა არ უნდა შელახოს დაცვის უფლებების ადეკვატური და ეფექტური განხორციელება და, ამდენად, სასამართლო ხელისუფლებას შესაძლებელია დავალოს იმგვარი ღონისძიებების გატარება, რომელიც საპირისპიროდ აწონასწორებს იმ უამრავ უპირატესობას, რომელთა გამოყენებითაც ხორციელდება დაცვის უფლების რეალიზაცია.⁵⁵⁷

მაგალითი: საქმეში, *Kovač v. Croatia*,⁵⁵⁸ 12 წლის არასრულწლოვანმა ჩვენება მისცა მაგისტრატ მოსამართლეს იმის თაობაზე, რომ განმცხადებელმა მის წინააღმდეგ განახორციელა უხამსი მოქმედებები. განმცხადებელი არ ესწრებოდა და არც დამცველის მიერ იყო წარმოდგენილი ხსენებულ დაკითხვაზე, მას არც იმის შესაძლებლობა მიეცა, რომ გაექარწყლებინა მსხვერპლის მიერ სასამართლოში გაკეთებული განცხადებები. ევროპულმა სასამართლომ კიდევ ერთხელ აღნიშნა, რომ ზოგადი წესის მიხედვით, ყველა მტკიცებულება წარმოდგენილი უნდა იყოს ბრალდებული პირის სასამართლო პროცესზე ფიზიკურად დასწრების დროს საჯარო განხილვისას, შეჯიბრებითი პროცესის უზრუნველყოფის მიზნებისათვის. თუ საპოლიციო გამოკითხვისა და სასამართლო გამოძიების სტადიაზე გაკეთებული განცხადებები გამოიყენება მტკიცებულებებად, იგი თავის თავში არ არის შეუსაბამო ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლთან, გამომდინარე იქედან, რომ დაცვის მხარეს ეძლევა სათანადო შესაძლებლობა მოწმის მიერ მიცემული ჩვენების გასაჩივრებისა და მისთვის შეკითხვების დასმისათვის განცხადების გაკეთების პროცესში ან სასამართლო პროცესის მიმდინარეობის შემდგომ სტადიაზე. განმცხადებლის შემთხვევაში, მსხვერპლის განცხადებები წარმოადგენდა განმცხადებლის წინააღმდეგ წარდგენილი ფაქტების დამადასტურებელ ერთადერთ პირდაპირ მტკიცებულებას და ეს მტკიცებულება იყო გადამწვეტი სასამართლოსთვის პირის დამნაშევდ ცნობის შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად. თუმცა, განმცხადებელს არ შეეძლო აღნიშნულის გასაჩივრება ან პასუხის სასამართლოსაგან მოპოვება ამ კუთხით მოცემულ საჩივართან დაკავშირებით. მეტიც, დაზარალებულის გან-

⁵⁵⁴ იქვე., პარაგ. 59.

⁵⁵⁵ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Doorson v. the Netherlands*, No. 20524/92, 1996 წლის 26 მარტი.

⁵⁵⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *S.N. v. Sweden*, No. 34209/96, 2002 წლის 2 ივლისი, პარაგ. 47.

⁵⁵⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Bocos-Cuesta v. the Netherlands*, No. 54789/00, 2005 წლის 10 ნოემბერი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *A.L. v. Finland*, No. 23220/04, 2009 წლის 27 იანვარი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *W. v. Finland*, No. 14151/02, 2007 წლის 24 აპრილი; ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kovač v. Croatia*, No. 503/05, 2007 წლის 12 ივლისი.

⁵⁵⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *Kovač v. Croatia*, No. 503/05, 2007 წლის 12 ივლისი.

ცხადებები არასდროს ყოფილა გამოკვლეული საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე. სანაცვლოდ, მოსამართლემ უბრალოდ აღნიშნა, რომ მსხვერპლმა ჩვენება მხოლოდ მაგისტრატ მოსამართლეს მისცა. ამდენად, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ განმცხადებლისათვის არ ყოფილა უზრუნველყოფილი სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების გარანტიები, შედეგად, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი, მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “d” ქვეპუნქტთან ერთად.

მაგალითი: საქმეში, *S.N. v. Sweden*,⁵⁵⁹ ათი წლის ბავშვმა პოლიციას მისცა ჩვენება, რომ განმცხადებელმა მის წინააღმდეგ განახორციელა გარყვნილი ქმედება. ბიჭი ორჯერ დაიკითხა პოლიციის ინსპექტორის მიერ, რომელსაც მნიშვნელოვანი გამოცდილება ჰქონდა არასრულწლოვნის მიმართ გარყვნილი ქმედების განხორციელების სქემებში. პირველი დაკითხვა ვიდეო ფაილის, მეორე კი აუდიო ფაილის სახით იქნა შენახული. განმცხადებლის ადვოკატი არ ესწრებოდა მეორე დაკითხვას, თუმცა პოლიციის ინსპექტორს შეუთანხმდა საკითხების კონკრეტულ ჩამონათვალზე, რომელთა განხილვაც საჭირო და მნიშვნელოვანი იყო. საქმის არსებით განხილვაზე, რაიონულმა სასამართლომ მოისმინა არასრულწლოვნის პირველი დაკითხვის ვიდეო, თუმცა იგი პირადად არ დაუკითხავს. სასამართლომ განმცხადებლის მიმართ გამოიტანა გამამტყუნებელი განაჩენი, რომლის დროსაც იგი თითქმის მხოლოდ ბავშვის ჩვენებებს დაეყრდნო. სააპელაციო სასამართლომ ძალაში დატოვა რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება. მან დაადგინა, რომ პოლიციაში მიცემული ჩვენებები წარმოადგენდა საკმარის მტკიცებულებებს განმცხადებლის დანაშაულის დადგენისათვის, მიუხედავად სასამართლოს მიერ იმის აღიარებისა, რომ არ არსებობდა არანაირი ტექნიკური მტკიცებულება, რომელიც შეძლებდა ბრალდების მხარდაჭერას, რაც ზოგჯერ საკმაოდ არაზუსტი იყო. ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ სექსუალური დანაშაულის საქმეებში მოწმის ჯვარედინი დაკითხვა ყოველთვის არ არის შესაძლებელი და მიუთითა, რომ ამგვარ საქმეებში მოწმეთა დაკითხვა უნდა განხორციელდეს განსაკუთრებული სიფრთხილით. მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვნის მიერ გაკეთებული განცხადებები მართლაც ერთდერთ მტკიცებულებას წარმოადგენდა ბრალდებულის წინააღმდეგ, მიმდინარე სასამართლო პროცესები მთლიანობაში სამართლიანი იყო. ვიდეოფირის ჩვენება განხორციელდა საქმის არსებით განხილვასა და სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვაზე, მეორე დაკითხვის ჩანაწერი კი რაიონული სასამართლოს წინაშე იყო გამოკვლეული, აუდიოფირი ასევე იყო წარმოდგენილი სააპელაციო სასამართლოში. აღნიშნული განმცხადებელს აძლევდა საკმარის შესაძლებლობას, რომ არასრულწლოვნის მიერ მიცემულ ჩვენებაზე შედავება განეხორციელებინა და გაეჩრწყლებინა მისი სარწმუნოება სისხლის სამართლის პროცესის განმავლობაში. შედეგად, სახეზე არ იყო ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის “d” ქვეპუნქტის დარღვევა.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები არ ეხება მხოლოდ მსხვერპლი არასრულწლოვნის დაცვისა და მოპასუხის სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების დაბალანსებას, არამედ ასევე ეხება მოწმისა და მისი ოჯახის წევრების ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით განმტკიცებული სიცოცხლის უფლების დაცვას, მათ შორის ბავშვების, როგორც წარმოჩენილია ქვემოთ მოყვანილ მაგალითში.

მაგალითი: საქმე *R.R. and Others v. Hungary*⁵⁶⁰ ეხება პატიმარს, რომელმაც ჩვენება მისცა სასამართლო პროცესის ღია სხდომაზე მის მიერ განხორციელებული ნარკო-ტრეფიკინგული საქმიანობის შესახებ; ამასთან, იგი მეუღლესთან და შვილებთან ერთად განთავსებული იქნა მოწმეთა დაცვის სპეციალურ პროგრამაში მის მიმართ შურისძიების განხორციელების რისკის გამო. როდესაც ხელისუფლებამ აღმოაჩინა, რომ იგი კვლავ აგრძელებდა კრიმინალურ დაჯგუ-

⁵⁵⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *S.N. v. Sweden*, No. 34209/96, 2002 წლის 2 ივლისი.

⁵⁶⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, *R.R. and Others v. Hungary*, No. 19400/11, 2012 წლის 04 დეკემბერი.

ფეხასთან ურთერთობას, სახელმწიფომ განმცხადებელი მეუღლესთან და შვილებთან ერთად ამოიღო მონმეთა დაცვის პროგრამიდან, ამ პროგრამის პირობებისა და წესების დარღვევის საფუძვლით. ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის შესაბამისად, ოჯახი აცხადებდა, რომ მონმეთა დაცვის პროგრამიდან ამორიცხვა კრიმინალური დაჯგუფების მიერ შურისძიების განხორციელების რისკის წინაშე აყენებდა მათ. სასამართლომ მიიჩნია, რომ განმცხადებლების მონმეთა დაცვის პროგრამაში ჩასმა და მამის ხელისუფლებასთან კოლაბორაცია ნიშნავდა, რომ განმცხადებელთა სიცოცხლე ღონისძიების განხორციელების დროს უკვე იდგა რისკის წინაშე. გამომდინარე იქედან, რომ მათ დაცვაზე უარის გაცხადება მოტივირებული იყო არა რისკის შემცირებით, არამედ მონმეთა დაცვის პროგრამის სახელშეკრულებო პირობების დარღვევით, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ვერ დარწმუნდა, რომ მოპასუხე სახელმწიფომ შეძლო შემდეგი გარემოების დადასტურება – რისკი, როგორც მოსალოდნელი და აშკარა საფრთხე, აღარ არსებობდა. მეტიც, არ იქნებოდა არაგონივრული იმ დასკვნის გაკეთება, რომ ოჯახის მაიდენტიფიცირებელი ნიშნების გამჟღავნების შემდეგ, მათი ვინაობისა და ადგილსამყოფელის დადგენა ხელმისაწვდომი გახდა ნებისმიერი იმ პირისათვის, რომელსაც სურდა მათთვის ზიანის მიყენება. ამ კუთხით, მოპასუხე სახელმწიფომ ოჯახი, დიდი ალბათობით, დააყენა სიცოცხლისათვის საშიში საფრთხის წინაშე და, ამდენად, ადგილი ჰქონდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლის დარღვევას.

ლანსაროტის კონვენციის 31-ე მუხლი მიუთითებს, თუ დაცვის რომელი ზოგადი ღონისძიება უნდა გამოიყენოს წევრმა სახელმწიფომ მსხვერპლთა უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად, მათ შორის, მათი, როგორც მონმეების განსაკუთრებული საჭიროებების, გამოძიებისა და სისხლის სამართლის პროცესის ყველა სტადიაზე (31-ე მუხლის პირველი პუნქტი). ეს ღონისძიებები მოიცავს ინფორმაციას მათი, როგორც დაზარალებულების უფლებების შესახებ, მომსახურებების ხელმისაწვდომობის და/ან გამოძიებისა და მიმდინარე პროცესების ზოგადი პროგრესის შესახებ, ასევე მათი პირადი ცხოვრებისა და უსაფრთხოების დაცვას (მათ შორის ბრალდებული ან გასამართლებული პირის გათავისუფლების შესახებ ინფორმაციას) და მსხვერპლ და დანაშაულის ჩამდენ პირებს შორის ყოველგვარი კონტაქტის თავიდან არიდებას სასამართლოებსა და კანონის აღსრულების სხვადასხვა დანესებულებებში. დამატებით, 31-ე მუხლით დადგენილია, რომ მსხვერპლებს უნდა ჰქონდეთ სამართლებრივ დახმარებაზე წვდომა (31-ე მუხლის მე-3 პუნქტი). მიწოდებული ინფორმაცია ადაპტირებული უნდა იყოს არასრულწლოვნის ასაკთან და მის განვითარებასთან იმ ლექსიკის გამოყენებით, რასაც ეს უკანასკნელი გაიგებს, გაიაზრებს და აღიქვამს (31-ე მუხლის მე-6 პუნქტი).

ევროპის საბჭოს გზამკვლევი ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების შესახებ⁵⁶¹ ასევე უთმობს განსაკუთრებულ ყურადღებას არასრულწლოვან მონმეთა და მსხვერპლთა სამართლებრივ მდგომარეობას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ეს უკანასკნელი მტკიცებულებას აწვდის სასამართლო პროცესების მიმდინარეობის დროს. ზამკვლელი მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს, „განახორციელონ ყველა ღონისძიება და არ დაზოგონ ძალისხმევა [...] ბავშვებისათვის, რათა მათ შეეძლოთ ჩვენების ყველაზე კომფორტულ გარემოში მიცემა ყველაზე შესაბამის და რელევანტურ პირობებში, მათი ასაკის, მონიფულობის, აღქმის დონისა და კომუნიკაციის ნებისმიერი სირთულის გათვალისწინებით, რაც შესაძლოა მათ ჰქონდეთ.“⁵⁶² დასახელებული მიზნის მისაღწევად, გადამზადებული პროფესიონალები აუცილებლად უნდა იყვნენ ჩართულნი ამ პროცესში, აგრეთვე, უნდა ნახალისდეს, მაგალითად, აუდიოვიზუალური განცხადებების გამოყენება. გარდა ამისა, ბავშვებს უნდა შეეძლოთ სისხლის სამართლის საქმეში ჩვენების მიცემა დანაშაულის ჩამდენი სავარაუდო პირის დასწრების გარეშე. ეს გზამკვლელი ასევე აღიარებს, რომ ბავშვზე მორგებულმა ამგვარმა მიდგომამ პატივი უნდა სცეს მხარეების უფლებას, გაასაჩივრონ ან ეჭვქვეშ დააყენონ ბავშვის მიერ

⁵⁶¹ ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2010), *Guidelines on child friendly justice*, 2010 წლის 17 ნოემბერი, იხ. აგრეთვე, FRA (2015b).

⁵⁶² ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი (2010), *Guidelines on child friendly justice*, 2010 წლის 17 ნოემბერი, პარაგ. 64.

მიცემული ჩვენებები. დამატებით, გზამკვლევი ადგენს, რომ ბავშვი მოწმის პირადი და ოჯახური ცხოვრება უნდა იქნეს დაცული (სექცია IV (a) (9)) და სასამართლო პროცესის სხდომა უნდა იყოს აუცილებლად დახურული.

საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, მსხვერპლი არასრულწლოვნის სამართლებრივი მდგომარეობა აღიარებულ იქნა ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის 39-ე მუხლში. 39-ე მუხლით დადგენილია, რომ მონაწილე სახელმწიფოები ყველა საჭირო ზომას მიმართავენ, რათა ხელი შეუწყონ მსხვერპლი ბავშვის ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ აღდგენას, აგრეთვე, სოციალურ რეინტეგრაციას. ასეთი აღდგენა და რეინტეგრაცია უნდა ხორციელდებოდეს ბავშვის ჯანმრთელობის დაცვის, საკუთარი თავის პატივისცემისა და ღირსების დაცვის პირობებში.

მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, იმის აღნიშვნა, რომ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ შეიმუშავა გზამკვლევი მართლმსაჯულებაზე იმ საკითხების თაობაზე, რომლებშიც მონაწილეობას იღებენ მსხვერპლი ბავშვები და მოწმეები.⁵⁶³ ეს გზამკვლევი წევრ სახელმწიფოებს მოუწოდებს, მოწმე და მსხვერპლ ბავშვებს მოეპყრონ „ბავშვზე მორგებული“ მეთოდის გამოყენებით, მეთოდის, რომელიც „ხაზს უსვამს მიდგომას ბავშვის დაცვის უფლების განონასწორების და ბავშვის ინდივიდუალური საჭიროებებისა და მოსაზრებების გათვალისწინების თავლსაზრისით.“⁵⁶⁴ გზამკვლევი შეიცავს დეტალიზებულ დამატებით ინფორმაციას ამ ასპექტების იმპლემენტაციის შესახებ. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებების კომიტეტმა საკუთარ კომენტარში ასევე აქცენტი გააკეთა აღნიშნული გზამკვლევის მნიშვნელობაზე ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციის მე-12 მუხლის (უფლება იყო მოსმენილი) ქრილში.⁵⁶⁵ კომიტეტის მოსაზრების შესაბამისად, დანაშაულის მსხვერპლ და მოწმე არასრულწლოვნებს უნდა მიეცეთ მათი მოსაზრებებისა და შეხედულებების თავისუფლად გამოხატვის უფლების რეალიზაციის შესაძლებლობა, რაც ზუსტად ნიშნავს შემდეგს – უნდა განხორციელდეს ყველა აუცილებელი ღონისძიება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მსხვერპლი ან/და მოწმე არასრულწლოვანი განსაკუთრებული სიფრთხილითა და მომეტებული წინდახედულების გამოჩენითაა კონსულტირებული ყველა რელევანტურ საკითხზე მათი საქმეში ჩართვის კუთხით; ბავშვებს უნდა მიეცეთ საკუთარი მოსაზრებების თავისუფლად გამოხატვის შესაძლებლობა ზუსტად ისე, როგორც შეუძლიათ, სასამართლო პროცესში მათ ჩართულობასთან დაკავშირებით.⁵⁶⁶ კომიტეტი ასევე აღნიშნავს, რომ „მსხვერპლი და მოწმე არასრულწლოვნის უფლება [...] კავშირშია იმგვარ საკითხებზე ინფორმაციის მიღების უფლებასთან, როგორიცაა ჯანმრთელობის, ფსიქოლოგიურ და სოციალურ მომსახურებებზე ხელმისაწვდომობა, მსხვერპლი ან/და მოწმე არასრულწლოვნის როლი, მეთოდები და პირობები, რომელშიც ხორციელდება არასრულწლოვანთა „დაკითხვა“, არსებული მხარდამჭერი მექანიზმების ეროვნულ კანონმდებლობაში ინკორპორირება ბავშვისათვის, როდესაც მას შეაქვს საჩივარი და მონაწილეობას იღებს გამოძიებაში ან სასამართლო პროცესებში, განხილვების სპეციფიკური დრო და ადგილები, დამცავი ღონისძიებების ხელმისაწვდომობა, რეპარაციის მიღების შესაძლებლობა და გასაჩივრებისათვის განკუთვნილი ეფექტური მექანიზმები.“⁵⁶⁷

⁵⁶³ გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო (ECOSOC), Resolution 2005/20, *Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime*, 2005 წლის 22 ივლისი.

⁵⁶⁴ იქვე., პარაგ. 9 (d).

⁵⁶⁵ გაერო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი (2009), *General Comment no. 12 (2009): The right of the child to be heard*, CRC/C/GC/12, 2009 წლის 1 ივლისი, პარაგ. 62-64.

⁵⁶⁶ იქვე., პარაგ. 63.

⁵⁶⁷ იქვე., პარაგ. 64.

დამატებითი ლიტერატურა

პირველი თავი

შესავალი ბავშვის უფლებების ევროპულ სამართალში: კონტექსტი და საკვანძო პრინციპები

Breen, C. (2002), 'The emerging tradition of the best interests of the child in the European Convention on Human Rights', in: Breen, C., *The standard of the best interest of the child*, Dordrecht, Martinus Nijhoff.

Cullen, H. (2004), 'Children's rights', in: Peers, S. and Ward, A. (eds.), *The EU Charter of Fundamental Rights: Politics, law and policy*, Oxford, Hart Publishing, pp. 323–348.

González Bou, E., González Viada, N., Aldecoa Luzárraga, F. and Forner Delay- gua, J. (2010), *La protección de los niños en el derecho internacional y en las relaciones internacionales: Jornadas en conmemoración del 50 aniversario de la Declaración Universal de los Derechos del Niño y del 20 aniversario del Convenio de Nueva York sobre los Derechos del Niño*, Marcial Pons.

Kilkelly, U. (1999), *The child and the ECHR*, Aldershot, Ashgate.

Kilkelly, U. (2014), 'The CRC and the ECHR: The contribution of the European Court of Human Rights to the implementation of Article 12 of the CRC', in: Liefwaard, T. and Doek, J. (eds.), *Litigating the Rights of the Child*, London, Springer, pp. 193–209.

Lamont, R. (2014), 'Article 24', in: Peers, S., Hervey, T., Kenner, J. and Ward, A. (eds.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary*, Oxford, Hart Publishing, pp. 209–215.

Liefwaard, T. and Doek, J. (2015), 'Kinderrechten in de rechtspraak: Een internationaal perspectief', *Tijdschrift voor Familieen Jeugdrecht*, 2015/12(4), pp. 82–87.

McGlynn, C. (2002), 'Rights for children?: The potential impact of the European Union Charter of Fundamental Rights', *European Public Law*, Vol. 8, No. 3, pp. 387–400.

Pulles, G. (2013), 'Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en het IVRK: receptie in het belang van het kind', in: Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J. and Wijk, F. K. van (eds.), *Rechten van het kind en waardigheid*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, pp. 109–138.

Stalford, H. (2012), *Children and the European Union: Rights, welfare and accountability*, Oxford, Hart Publishing.

Stalford, H. (2014), 'Using the Convention on the Rights of the Child in litigation under EU law', in: Liefwaard, T. and Doek, J. (eds.), *Litigating the Rights of the Child*, London, Springer, pp. 1–11.

Stalford, H. and Schuurman, M. (2011), 'Are we there yet?: The impact of the Lisbon Treaty on the EU Children's Rights Agenda', *International Journal of Children's Rights*, Vol. 19, No. 3, pp. 381–403.

Trinidad Núñez, P. (2003), '¿Qué es un niño? Una visión desde el Derecho Internacional Público', *Revista española de educación comparada (Ejemplar dedicado a: La infancia y sus derechos)*, No. 9, pp. 13–48.

Trinidad Núñez, P. (2002), El niño en el derecho internacional de los derechos humanos, Universidad de Extremadura Servicio de Publicaciones.

UNICEF, Innocenti Research Centre (2009), Reformas Legislativas e a Implementação sobre os Direitos da Criança, UNICEF.

UNICEF, Innocenti Research Centre (2013), In difesa dei diritti dell'infanzia: Uno studio globale sulle istituzioni indipendenti dei diritti umani per l'infanzia – Relazione di sintesi, UNICEF.

Verheyde, M. (2004), 'Kinderen en het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens', in: Verhellen, E., Cappelaere, G. and Decock, G. (eds.), Kinderrecht: Commentaren, regelgeving, rechtspraak en nuttige informatie over de maatschappelijke en juridische positie van het kind, Gent, Myns en Breesch, pp. 1–76.

Villagrasa Alcaide, C. and Ravetllat Ballesté, I. (2009), Por los derechos de la infancia y de la adolescencia: un compromiso mundial desde el derecho de participación en el XX aniversario de la Convención sobre los Derechos del Niño, Editorial Bosch, S.A., pp. 55–80.

შეჯამება

ძირითადი სამოქალაქო უფლებები და თავისუფლებები

Brems, E. (2006), 'Article 14: The right to freedom of thought, conscience and religion', in: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. and Verheyde, M. (eds.), A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, pp. 7–40.

Daly, A., Eurobarometer (2011), 'The right of children to be heard in civil proceedings and the emerging law of the European Court of Human Rights', The International Journal of Human Rights, Vol. 15, No. 3, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_right_child_sum_en.pdf.

Enkelaar, A. and Zutpen, M. (2010) 'De autonomie van het kind in de rechtszaal', in: Graaf, J. H. de, Mak, C., Wijk, F. K. van and Mulders, L. A. (eds.), Rechten van het kind en autonomie, Nijmegen.

European Commission (2014), Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union, Luxembourg, Publications Office of the European Union (Publications Office).

FRA (2010a), Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union, Luxembourg, Publications Office.

FRA and ECtHR (2011), Handbook on European non-discrimination law, Luxembourg, Publications Office.

Koeren, M. (2013), 'Recht op informatie?', in: Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J. and Wijk, F. K. van, Rechten van het kind en waardigheid, Nijmegen.

Lundy, L. (2007), "'Voice" is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child', British Educational Research Journal, Vol. 33, No. 6, pp. 927–942.

Mazey, S. (2002), 'Gender mainstreaming strategies in the EU: Delivering on an agenda', *Feminist Legal Studies*, Vol. 10, No. 3–4, pp. 227–240.

Nowak, M. (2005), *U.N. Covenant on Civil and Political Rights, CCPR commentary*, 2nd revised edition, Kehl, Strasbourg and Arlington: N.P. Engel Publisher.

Partsch, K. J. (1981), 'Freedom of conscience and expression, and political freedoms', in: Henkin, L. (ed.), *The International Bill of Rights: The Covenant on Civil and Political Rights*, New York, Columbia University Press.

Schutter, O. de, *European Network of Legal Experts in the nondiscrimination field* (2011), *The prohibition of discrimination under European Human Rights Law: Relevance for the EU non-discrimination directives – an update*, European Commission Directorate General for Justice, Luxembourg, Publications Office.

Tomuschat, C. (1993), 'Freedom of association', in: Macdonald, R. St. J., Matscher, F. and Petzold, H., *The European system for the protection of human rights*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers.

Wheatley Sacino, S. (2011), 'Article 17: Access to a diversity of mass media sources', in: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. and Verheyde, M. (eds.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers.

Woodward, A. E. (2008), 'Too late for gender mainstreaming? Taking stock in Brussels', *Journal of European Social Policy*, Vol. 18, pp. 289–302.

მესამე თავი

თანასწორობა და დისკრიმინაციის აკრძალვა

Breen, C. (2006), *Age discrimination and children's rights: Ensuring equality and acknowledging difference*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Carmona Luque, M. (2003), 'La no discriminación como principio rector de la Convención sobre los Derechos del Niño', *Cursos de derechos humanos de Don- ostia-San Sebastián*, Vol. 4, pp. 173–188.

FRA (2010b) *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States. Comparative Report*, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2011a), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2011b), *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union Member States*, Luxembourg, Publications Office.

FRA and ECtHR (2011), *Handbook on European non-discrimination law*, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2014a), *Guardianship for children deprived of parental care: A handbook to reinforce guardianship systems to cater for the specific needs of child victims of trafficking*, Luxembourg, Publications Office.

Karagiorgi, C. (2014), 'The concept of discrimination by association and its application in the EU Member States', *European Anti-Discrimination Law Review*, Vol. 18, pp. 25–36.

Toggenburg, G. (2008), 'Discrimination by association: a notion covered by EU equality law?', *European Law Reporter*, Vol. 3, pp. 82–87.

მეოთხე ტავი

საკითხები პინაობის დაცვის თაობაზე

Doek, J. (2006a), 'The CRC and the Right to Acquire and to Preserve a Nationality', *Refugee Survey Quarterly*, Vol. 25, No. 3, pp. 26–32.

Doek, J. (2006b), 'Article 8 – The Right to Preservation of Identity; Article 9 – The Right Not to be Separated from His or Her Parents', in: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. and Verheyde, M. (eds.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

FRA (2015a), *The fundamental rights situation of intersex people*, FRA Focus, Vienna, 2015.

Mak, C. (2008), 'Baas in eigen buik? De rechtsgeldigheid in nakoming van draagmoederschapsovereenkomsten in het licht van grondrechten', in: Graaf, J. H. de, Mak, C. and Wijk, F. K. van (eds.), *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*, Nijmegen.

Vonk, M. (2010), 'De autonomie van het kind in het afstammingsrecht', in: Graaf, J. H. de, Mak, C., Wijk, F. K. van and Mulders, L. A. (eds.), *Rechten van het kind en autonomie*, Nijmegen.

Waas, L. E. van (2008), *Nationality matters. Statelessness under international law*, Antwerp, Intersentia.

Ziemele, I. (2007), 'Article 7 – The Right to Birth Registration, Name and Nationality, and the Right to Know and Be Cared for by Parents', in: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. and Verheyde, M. (eds.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

მეხუთე ტავი

მანხური ცემპრება

Bueren, G. van (2007), *Child rights in Europe, convergence and divergence in judicial protection*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Kilkelly, U. (2010a), 'Protecting children's rights under the ECHR: The role of positive obligations', *NILQ*, Vol. 61, No. 3, pp. 245–261.

Kilkelly, U. (2010b), 'Relocation: A children's rights perspective', *Journal of Family Law and Practice*, Vol. 1, No. 1, pp. 23–35.

Lázaro González, I. (2011), 'Intervención pública en la protección de los menores y respecto a la vida en familia: aportaciones del Tribunal de Estrasburgo', *Icade: Revista de las Facultades de Derecho y Ciencias Económicas y Empresariales*, No.º83–84, pp. 255–290.

მეექვსე თავი

ალტერნატიული მგრუნველობიდან თავსურ მგრუნველობამდე და შვილად აყვანა

FRA (2014a), *Guardianship for children deprived of parental care: A handbook to reinforce guardianship systems to cater for the specific needs of child victims of trafficking*, Luxembourg, Publications Office.

O'Halloran, K. (2009), *The politics of adoption: International perspectives on law, policy and practice*, Dordrecht, Springer.

Vité, S. and Boéchat, H. (2008), 'Article 21 – Adoption', in: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. and Verheyde, M. (eds.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

მეშვიდე თავი

ბავშვის დაცვა ძალადობისა და ექსპლუატაციისგან

Fitch, K., Spencer-Chapman, K. and Hilton, Z. (2007), *Protecting children from sexual abuse in Europe: Safer recruitment of workers in a border free Europe*, London, NSPCC.

Forder, C. (2007), 'Child protection in accordance with human rights and children's rights', in: Meuwese, S. et al. (eds.), *100 years of child protection*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers.

FRA (2009), *Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices*, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2014b), *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims*, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2014c), *Violence against women: An EU-wide survey, Main Results*, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2015b), *Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2015c), *Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union, States' obligations and victims' rights*, Luxembourg, Publications Office.

FRA and ECtHR (2014), *Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration*, Luxembourg, Publications Office.

Fredette, K. (2009), 'International legislative efforts to combat child sex tourism: Evaluating the Council of Europe Convention on Commercial Child Sexual Exploitation', *Boston College International and Comparative Law Review*, Vol. 32, No. 1, pp. 1–43.

Hartwig, M. (2008), 'The elimination of child labour and the EU', in: Nesi, G., Nogler, L. and Pertile, M. (eds.), *Child labour in a globalized world: A legal analysis of ILO action*, Aldershot, Ashgate.

Lalor, K. and McElvaney, R. (2010), 'Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe', in: *Protecting children from sexual violence: A comprehensive approach*, Council of Europe, Strasbourg, Council of Europe Publishing, pp. 13–36.

Liefwaard, T. and Doek, J. (2013), 'Fysieke en geestelijke mishandeling van kinderen: over begripsvorming en de grenzen van het toelaatbare, volgens Nederlands recht', in: Deetman, W. et al. (ed.), *Seksueel misbruik van en geweld tegen meisjes in de Rooms-Katholieke kerk: Een vervolgonderzoek*, Amsterdam: Uitgeverij Balans, pp. 247–282.

Ruelle, E. (2010), 'Sexual violence against children: The European legislative framework and outline of Council of Europe conventions and European Union policy', in: *Protecting children from sexual violence: A comprehensive approach*, Council of Europe, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Staiger, I. (2005), 'Trafficking in children for the purpose of sexual exploitation in the EU', *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13, No. 4, pp. 603–624.

UNICEF, Innocenti Research Centre (2010), *Handbuch zum Fakultativprotokoll Betreffend den Verkauf von Kindern, die Kinderprostitution und die Kinderpornografie*, Kinderhilfswerk der Vereinten Nationen, UNICEF.

UNICEF (2006), *Behind closed doors: The impact of domestic violence on children*.

Vrancken, P. (2007), 'Child trafficking and Article 4 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Foreign judicial decisions', *South African Yearbook of International Law*, Vol. 32, pp. 285–510.

მეორე თავი

ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები და საცხოვრებელი პირობების აღქმადური სტანდარტი

Eide, A. (2006), 'Article 27 – The Right to an Adequate Standard of Living', in: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. and Verheyde, M. (eds.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Eide, A. and Eide, W. B. (2006), 'Article 24 – The Right to Health', in: Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E. and Verheyde, M. (eds.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

FRA (2010b), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Luxembourg, Publications Office.

FRA and ECtHR (2014), Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration, Luxembourg, Publications Office.

Koch, I. E. (2009), Human rights as indivisible rights: the protection of socio-economic demands under the European Convention on Human Rights, Leiden, Brill.

Nolan, A. (2011), Children's socio-economic rights, democracy and the courts, Oxford, Hart Publishing.

Stoecklin, D. (2012), 'Droits et capacité des enfants', in: Meyer-Bisch, P. (ed.), L'enfant témoin et sujet. Les droits culturels de l'enfant, Genève-Zurich-Bâle, Schulthess Editions Romandes, Collection interdisciplinaire, pp. 123–146.

Vandenhoe, W. (2007), 'Article 26 – The Right to Benefit from Social Security', in: Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E. and Verheyde, M. (eds.), A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Leiden, Martinus Nijhoff.

Verheyde, M. (2006), Article 28 – The Right to Education', in: Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E. and Verheyde, M. (eds.), A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Leiden, Martinus Nijhoff.

შენიშვნები

შენიშვნები და რეკომენდაციები

Council of Europe, Parliamentary Assembly (2011), Recommendation 1969 (2011) on unaccompanied children in Europe: Issues of arrival, stay and return, 15 April 2011.

European Parliament Committee on Civil Liberties (2013), Report on the situation of unaccompanied minors in the EU (2012/2263(INI)), 26 August 2013.

Eurydice, European Commission (DG Education and Culture) (2004), Integrating immigrant children into schools in Europe: Communication with families and opportunities for mother tongue learning.

FRA (2010b), Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2011a), Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2011b), Migrants in an irregular situation: Access to healthcare in 10 European Union Member States, Luxembourg, Publications Office.

FRA and ECtHR (2014), Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration, Luxembourg, Publications Office.

Ktistakis, Y. (2013), Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Lázaro González, I., Benlloch Sanz, P. and Moroy Arambarri, B. (2010), Los menores extranjeros no acompañados, Universidad Pontificia Comillas, Tecnos.

Lodder, G. and Rodrigues, P (eds.) (2012), Het kind in het immigratierecht, Den Haag.

McBride, J., European Committee on Legal Cooperation (2009), Access to justice for migrants and asylum seekers in Europe, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Spijkerboer, T (2009), 'Structural instability: Strasbourg case law on children's family reunion', European Journal of Migration and Law, Vol. 11, No. 3, pp. 271–293.

Stalford, H. (2012), Children and the European Union: Rights, welfare and accountability, Oxford, Hart Publishing.

შემაჯავრობი

მომხმარებელთა და პერსონალური მონაცემთა დაცვა

Bergkamp, L. (2002), 'EU data protection policy the privacy fallacy: Adverse effects of Europe's data protection policy in an information driven economy', Computer Law & Security Review, Vol. 18, No. 1, pp. 31–47.

Buckingham, D. (2011), The Material Child, Cambridge, Polity.

Cook, D. T. (2008), 'The missing child in consumption theory', Journal of Consumer Culture, Vol. 8, No. 2, pp. 219–243.

Cook, D. T. (2013), 'Taking exception with the child consumer', Childhood, Vol. 20, No. 4, pp. 423–428.

De Hert, P. and Papakonstantinou, V. (2012), 'The proposed data protection regulation replacing Directive 95/46/EC: A sound system for the protection of individuals', Computer Law & Security Review, Vol. 28, No. 2, pp. 130–142.

Garde, A. (2012), 'The best interest of the child and EU consumer law and policy: A major gap between theory and practice?', in: Devenney, J. and Kenny, M. (eds.), European consumer protection: Theory and practice, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 164–201.

FRA and CoE (2014), Handbook on European data protection law, Luxembourg, Publications Office.

Hughes, K. (2012), 'The child's right to privacy and Article 8 European Convention on Human Rights', in: Freeman, M. (ed.), Current Legal Issues: Law and Childhood Studies, Vol. 14, pp. 456–486.

Kunnecke, A. (2014), 'New standards in EU consumer rights protection? The new Directive 2011/83/EU', European Scientific Journal, Vol. 1, pp. 426–437.

Marsh, J. (ed.) (2005), Popular culture, new media and digital literacy in early childhood, London, Routledge Falmer.

Tonner, K. and Fangerow, K. (2012), 'Directive 2011/83/EU on consumer rights: a new approach, in European consumer law?', EUVR, Vol. 2, p. 74.

Wuermeling, U. (2012), 'Modernization of European data protection law at a turning point', Computer Law & Security Review, Vol. 28, No. 28, pp. 587–588.

მეთერთმეტე თავი

ბავშვის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში და ალტერნატიული (არასასამართლო) პროცესები

Children's rights within justice and alternative (non-judicial) proceedings Bartels, H (2013), 'De rechtspositie van het verdachte kind tijdens het plotieverhoor', in: Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J. and Wijk, F. K. van, Rechten van het kind en waardigheid, Nijmegen.

Brink, Y.van den and Liefwaard, T. (2014), 'Voorlopige hechtenis van jeugdige verdachten in Nederland', Strablad, Vol. 12, No. 1, pp. 44–55.

Doek, J. (2008), 'Juvenile justice: International rights and standards', in: R. Loeber, R., Slot, N.W., van der Laan, P. van der and Hoeve, M. (eds.), Tomorrow's criminals, Farnham and Burlington, Ashgate, pp. 229–246.

Dünkel, F.(2009), 'Diversion: A meaningful and successful alternative to punishment in European juvenile justice systems', in: Jungeras, J. and Dünkel, F. (eds.), Reforming juvenile justice, Dordrecht, Springer.

Deüln, F. (2010), 'Where do we go from here?: Current trends in developing juvenile justice in Europe', in: Groenhuijsen, M. et al. (eds.), Fervet opus: Liber amicorum Anton van Kalmthout, Apeldoorn and Antwerp and Portland, Maklu, pp. 49–62.

Dünkel, F. (2014), 'Juvenile justice systems in Europe: Reform developments between justice, welfare and "new punitiveness"', Kriminologijos Studijos, Vol. 1.

FRA (2014b), Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims, Luxembourg, Publications Office.

FRA (2015b), Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States, Luxembourg, Publications Office.

Goldson, B. and Kilkelly, U. (2013), 'International human rights standards and child imprisonment: Potentialities and limitations', International Journal of Children's Rights, Vol. 21, No. 2, pp. 345–371.

Jonge, G de. and Linden, A van der (2013), Handboek Jeugd en strafrecht, Deventer.

Liefwaard, T. (2007), 'The right to be treated with humanity: Implications of Article 37(c) CRC for children in detention', in: Alen, A. et al. (eds.), The UN Children's Rights Convention: Theory meets practice, Antwerp and Oxford, Intersentia Publishing.

Liefwaard, T. (2008), Deprivation of liberty of children in light of international human rights law and standards, Antwerp, Oxford and Portland, Intersentia Publishing.

Newell, P. (2008), 'The principles of child-friendly justice at international level', in: International justice for children, Strasbourg, Council of Europe Publishing, pp.129–13

სასამართლო გადაწყვეტილებები

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო

Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) and Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEDM) v. Administración del Estado, Joined cases C-468/10 and C-469/10, 24 November 2011
Barbara Mercredi v. Richard Chaffe, C-497/10 PPU, 22 December 2010
Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department, C-413/99, 17 September 2002
Carlos Garcia Avello v. Belgian State, C-148/02, 2 October 2003
Criminal proceedings against Maria Pupino [GC], C-105/03, 16 June 2005
Criminal proceedings against X, C-507/10, 21 December 2011
Donato Casagrande v. Landeshauptstadt München, C-9/74, 3 July 1974
Doris Povse v. Mauro Alpago, C-211/10 PPU, 1 July 2010
Dynamic Medien Vertriebs GmbH v. Avides Media AG, C-244/06, 14 February 2008, 1 October 2014
80 European Parliament v. Council of the European Union [GC], C-540/03, 27 June 2006
Gerardo Ruiz Zambrano v. Office National de l'Emploi (ONEm), C-34/09, 8 March 2011
Google Spain SL and Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González [GC], C-131/12, 13 May 2014
J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v. Commission of the European Communities, C-4/73, 14 May 1974
J. McB. v. L. E., C-400/10 PPU, 5 October 2010
Jasna Detiček v. Maurizio Sgueglia, C-403/09 PPU, 23 December 2009
Joseba Andoni Aguirre Zarraga v. Simone Pelz, C-491/10 PPU, 22 December 2010
Konstantinos Maïstrellis v. Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthroponon Dikaiomaton, C-222/14, 16 July 2015
Kunqian Catherine Zhu and Man Lavette Chen v. Secretary of State for the Home Department, C-200/02, 19 October 2004
London Borough of Harrow v. Nimco Hassan Ibrahim and Secretary of State for the Home Department [GC], C-310/08, 23 February 2010
M.J.E. Bernini v. Minister van Onderwijs en Wetenschappen, C-3/90, 26 February 1992
María Martínez Sala v. Freistaat Bayern, C-85/96, 12 May 1998
Maria Teixeira v. London Borough of Lambeth and Secretary of State for the Home Department, C-480/08, 23 February 2010
Murat Dereci and Others v. Bundesministerium für Inneres, C-256/11, 15 November 2011
Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH v. Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn, C-36/02, 14 October 2004
Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU [GC], C-275/06, 29 January 2008
S. Coleman v. Attridge Law and Steve Law [GC], C-303/06, 17 July 2008
Stefan Grunkin and Dorothee Regina Paul [GC], C-353/06, 14 October 2008
The Queen, on the application of MA and Others v. Secretary of State for the Home Department, C-648/11, 6 June 2013
Yoshikazu Iida v. Stadt Ulm, C-40/11, 8 November 2012
Z v. A Government Department, The Board of Management of a Community School [GC], C-363/12, 18 March 2014
Zoi Chatzi v. Ypourgos Oikonomikon, C-149/10, 16 September 2010

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო

A.L. v. Finland, No. 23220/04, 27 January 2009
A.M.M. v. Romania, No. 2151/10, 14 February 2012
Adamkiewicz v. Poland, No. 54729/00, 2 March 2010
Airey v. Ireland, No. 6289/73, 9 October 1979
Ali v. the United Kingdom, No. 40385/06, 11 January 2011

Anayo v. Germany, No. 20578/07, 21 December 2010
 Anguelova v. Bulgaria, No. 38361/97, 13 June 2002
 Assenov and Others v. Bulgaria, No. 24760/94, 28 October 1998
 Avilkina and Others v. Russia, No. 1585/09, 6 June 2013
 B. v. Romania (No. 2), No. 1285/03, 19 February 2013
 B.B. and F.B. v. Germany, Nos. 18734/09 and 9424/11, 14 March 2013
 Bah v. the United Kingdom, No. 56328/07, 27 September 2011
 Bajsultanov v. Austria, No. 54131/10, 12 June 2012
 Blokhin v. Russia, No. 47152/06, 14 November 2013
 Bouamar v. Belgium, No. 9106/80, 29 February 1988
 Bocos-Cuesta v. the Netherlands, No. 54789/00, 10 November
 Boultif v. Switzerland, No. 54273/00, 2 August 2001
 C.N. and V. v. France, No. 67724/09, 11 October 2012
 C.N. v. the United Kingdom, No. 4239/08, 13 November 2012
 Campbell and Cosans v. the United Kingdom, Nos. 7511/76 and 7743/76, 25 February 1982
 Case "Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium"
 v. Belgium, Nos. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 and 2126/64, 23 July 1968
 Catan and Others v. Moldova and Russia [GC], Nos. 43370/04, 8252/05 and 18454/06,
 19 October 2012
 Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania [GC], No. 47848/08,
 17 July 2014
 Christian Democratic People's Party v. Moldova, No. 28793/02, 14 February 2006
 Connors v. the United Kingdom, No. 66746/01, 27 May 2004
 Copland v. the United Kingdom, No. 62617/00, 3 April 2007
 Costello-Roberts v. the United Kingdom, No. 13134/87, 25 March 1993
 Cusan and Fazzo v. Italy, No. 77/07, 7 January 2014
 Çoşelav v. Turkey, No. 1413/07, 9 October 2012
 D.G. v. Ireland, No. 39474/98, 16 May 2002
 D.H. and Others v. the Czech Republic [GC], No. 57325/00, 13 November 2007
 Darby v. Sweden, No. 11581/85, 23 October 1990
 Dinç and Çakır v. Turkey, No. 66066/09, 9 July 2013
 Dogru v. France, No. 27058/05, 4 December 2008
 Doorson v. the Netherlands, No. 20524/92, 26 March 1996
 E.B. v. France [GC], No. 43546/02, 22 January 2008
 Eriksson v. Sweden, No. 11373/85, 22 June 1989
 Eremia v. the Republic of Moldova, No. 3564/11, 28 May 2013
 Fabris v. France [GC], No. 16574/08, 7 February 2013
 Folgerø and Others v. Norway [GC], No. 15472/02, 29 June 2007
 Gas and Dubois v. France, No. 25951/07, 15 March 2012
 Gaskin v. the United Kingdom, No. 10454/83, 7 July 1989
 Genovese v. Malta, No. 53124/09, 11 October 2011
 Glass v. the United Kingdom, No. 61827/00, 9 March 2004
 Godelli v. Italy, No. 33783/09, 25 September 2012
 Grzelak v. Poland, No. 7710/02, 15 June 2010
 Guillot v. France, No. 22500/93, 24 October 1993
 Gül v. Switzerland, No. 23218/94, 19 February 1996
 Güveç v. Turkey, No. 70337/01, 20 January 2009
 Handyside v. the United Kingdom, No. 5493/72, 7 December 1976
 Harroudj v. France, No. 43631/09, 4 October 2012
 Hasan and Eylem Zengin v. Turkey, No. 1448/04, 9 October 2007
 Havelka and Others v. the Czech Republic, No. 23499/06, 21 June 2007
 H.Y. and Hü.Y. v. Turkey, No. 40262/98, 6 October 2005
 Horych v. Poland, No. 13621/08, 17 April 2012
 Idalov v. Russia, No. 5826/03, 22 May 2012
 Ignaccolo-Zenide v. Romania, No. 31679/96, 25 January 2000
 Iliya Petrov v. Bulgaria, No. 19202/03, 24 April 2012
 J.M. v. Denmark, No. 34421/09, 13 November 2012

Jeunesse v. the Netherlands [GC], No. 12738/10, 3 October
 Johansson v. Finland, No. 10163/02, 6 September 2007
 K. and T. v. Finland [GC], No. 25702/94, 12 July 2001
 K.A. v. Finland, No. 27751/95, 14 January 2003
 K.U. v. Finland, No. 2872/02, 2 December 2008
 Kayak v. Turkey, No. 60444/08, 10 July 2012
 Kanagaratnam v. Belgium, No. 15297/09, 13 December 2011
 Kearns v. France, No. 35991/04, 10 January 2008
 Kervanci v. France, No. 31645/04, 4 December 2008
 Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark, Nos. 5095/71, 5920/72 and 5926/72,
 7 December 1976
 Klass and others v. Germany, No. 5029/71, 6 September 1978
 Konstantin Markin v. Russia [GC], No. 30078/06, 22 March 2012
 Kontrová v. Slovakia, No. 7510/04, 31 May 2007
 Korneykova v. Ukraine, No. 39884/05, 19 January 2012
 Kovač v. Croatia, No. 503/05, 12 July 2007
 Krušković v. Croatia, No. 46185/08, 21 June 2011
 Kuptsov and Kuptsova v. Russia, No. 6110/03, 3 March 2011
 Labassee v. France, No. 65941/11, 26 June 2014
 Ladent v. Poland, No. 11036/03, 18 March 2008
 Latifa Benamar and Others v. the Netherlands, Decision of inadmissibility, No. 43786/04,
 5 April 2005
 Lautsi and Others v. Italy [GC], No. 30814/06, 18 March 2011
 Lavidia and Others v. Greece, No. 7973/10, 30 May 2013
 Leander v. Sweden, No. 9248/81, 26 March 1987
 Levin v. Sweden, No. 35141/06, 15 March 2012
 M.A.K. and R.K. v. the United Kingdom, Nos. 45901/05 and 40146/06, 23 March 2010
 M.C. v. Bulgaria, No. 39272/98, 4 December 2003
 Maaouia v. France [GC], No. 39652/98, 5 October 2000
 Malone v. the United Kingdom, No. 8691/79, 2 August 1984
 Marckx v. Belgium, No. 6833/74, 13 June 1979
 Markovics and Others v. Hungary, Decision of inadmissibility, Nos. 77575/11,
 19828/13 and 19829/13, 24 June 2014
 Maslov v. Austria [GC], No. 1638/0323, 23 June 2008
 Mazurek v. France, No. 34406/97, 1 February 2000
 McMichael v. the United Kingdom, No. 16424/90, 24 February 1995
 Mennesson v. France, No. 65192/11, 26 June 2014
 Mikulić v. Croatia, No. 53176/99, 7 February 2002
 Mizzi v. Malta, No. 26111/02, 12 January 2006
 Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium, No. 13178/03, 12 October 2006
 Muskhadzhiyeva and Others v. Belgium, No. 41442/07, 19 January 2010
 Mustafa and Armağan Akin v. Turkey, No. 4694/03, 6 April 2010
 Nart v. Turkey, No. 20817/04, 6 May 2008
 Nencheva and Others v. Bulgaria, No. 48609/06, 18 June 2013
 Neulinger and Shuruk v. Switzerland [GC], No. 41615/07, 6 July 2010
 Nortier v. the Netherlands, No. 13924/88, 24 August 1993
 O'Keeffe v. Ireland [GC], No. 35810/09, 28 January 2014
 Odièvre v. France [GC], No. 42326/98, 13 February
 Olsson v. Sweden (No.1), No. 10465/83, 24 March 1998
 Oršuš and Others v. Croatia [GC], No. 15766/03, 16 March 2010
 Oyal v. Turkey, No. 4864/05, 23 March 2010
 P.V. v. Spain, No. 35159/09, 30 November 2010
 Panovits v. Cyprus, No. 4268/04, 11 December 2008
 Pini and Others v. Romania, Nos. 78028/01 and 78030/01, 22 June 2004
 Ponomaryovi v. Bulgaria, No. 5335/05, 21 June 2011
 Popov v. France, Nos. 39472/07 and 39474/07, 19 January 2012

Povse v. Austria, Decision of inadmissibility, No. 3890/11, 18 June 2013
 R.M.S. v. Spain, No. 28775/12, 18 June 2013
 R.R. and Others v. Hungary, No. 19400/11, 4 December 2012
 Rahimi v. Greece, No. 8687/08, 5 April 2011
 Rantsev v. Cyprus and Russia, No. 25965/04, 7 January 2010
 S. and Marper v. the United Kingdom [GC], Nos. 30562/04 and 30566/04, 4 December 2008
 S.N. v. Sweden, No. 34209/96, 2 July 2002
 Sahin v. Germany [GC], No. 30943/96, 8 July 2003
 Salduz v. Turkey [GC], No. 36391/02, 27 November 2008
 Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal, No. 33290/96, 21 December 1999
 Saviny v. Ukraine, No. 39948/06, 18 December 2008
 Schneider v. Germany, No. 17080/07, 15 September 2011
 Schwizgebel v. Switzerland, No. 25762/07, 10 June 2010
 Selçuk v. Turkey, No. 21768/02, 10 January 2006
 Şen v. the Netherlands, No. 31465/96, 21 December 2001
 Siliadin v. France, No. 73316/01, 26 July 2005
 Slivenko and Others v. Latvia [GC], Decision on admissibility, No. 48321/99, 23 January 2002
 Smirnova v. Russia, Nos. 46133/99 and 48183/99, 24 July 2003
 Sommerfeld v. Germany [GC], No. 31871/96, 8 July 2003
 Söderman v. Sweden [GC], No. 5786/08, 12 November 2013
 Stummer v. Austria [GC], No. 37452/02, 7 July 2011
 T. v. the Czech Republic, No. 19315/11, 17 July 2014
 T. v. the United Kingdom [GC], No. 24724/94, 16 December 1999
 Tarakhel v. Switzerland [GC], No. 29217/12, 4 November 2014
 Tuquabo-Tekle and Others v. the Netherlands, No. 60665/00, 1 December 2005
 Tyrer v. the United Kingdom, No. 5856/72, 25 April 1978
 Ünner v. The Netherlands, No. 46410/99, 18 October 2006
 Uzun v. Germany, No. 35623/05, 2 September 2010
 Valsamis v. Greece, No. 21787/93, 18 December 1996
 Vidal v. Belgium, No. 12351/86, 22 April 1992
 Vojnity v. Hungary, No. 29617/07, 12 February 2013
 W. v. Finland, No. 14151/02, 24 April 2007
 W. v. the United Kingdom, No. 9749/82, 8 July 1987
 Wallová and Walla v. the Czech Republic, No. 23848/04, 26 October 2006
 X and Others v. Austria [GC], No. 19010/07, 19 February 2013
 X v. Latvia [GC], No. 27853/09, 26 November 2013
 Y.C. v. the United Kingdom, No. 4547/10, 13 March 2012
 Yazgül Yilmaz v. Turkey, No. 36369/06, 1 February 2011
 Z and Others v. the United Kingdom [GC], No. 29392/95, 10 May 2001
 Zorica Jovanović v. Serbia, No. 21794/08, 26 March 2013

სტანდარტი უფლებების ევროპული კომიტეტი

Association for the Protection of All Children (APPROACH) v. Belgium, Complaint No. 98/2013, 29 May 2015
 Association for the Protection of All Children (APPROACH) v. Czech Republic, Complaint No. 96/2013, 29 May 2015
 Association for the Protection of All Children (APPROACH) v. Slovenia, Complaint No. 95/2013, 27 May 2015
 Defence for Children International (DCI) v. Belgium, Complaint No. 69/2011, 23 October 2012
 Defence for Children International (DCI) v. the Netherlands, Complaint No. 47/2008, 20 October 2009
 European Action of the Disabled (AEH) v. France, Complaint No. 81/2012, 11 September 2013
 European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) v. France, Complaint No. 82/2012, 19 March 2013
 European Roma Rights Centre (ERRC) v. Italy, Complaint No. 27/2004, 7 December 2005

Federation of Catholic Family Associations in Europe (FAFCE) v. Ireland, No. 89/2013, 12 September 2014

General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) v. Greece, Complaint No. 66/2011, 23 May 2012

International Association Autism Europe (IAAE) v. France, Complaint No. 13/2002, 4 November 2003

International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) v. Croatia, Complaint No. 45/2007, 30 March 2009

International Commission of Jurists (ICJ) v. Portugal, Complaint No. 1/1998, 9 September 1999

International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. France, Complaint No. 14/2003, 8 September 2004

Médecins du Monde – International v. France, Complaint No. 67/2011, 11 September 2012

Mental Disability Advocacy Center (MDAC) v. Bulgaria, Complaint No. 41/2007, 3 June 2008

Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) v. France, Complaint No. 26/2004, 15 June 2005

World Organisation against Torture (OMCT) v. Belgium, Complaint No. 21/2003, 7 December 2004

World Organisation Against Torture (OMCT) v. Greece, Complaint No. 17/2003, 7 December 2004

World Organisation against Torture (OMCT) v. Ireland, Complaint No. 18/2003, 7 December 2004

ეროვნული სასამართლოები

United Kingdom, Court of Appeal, R (on the application of B) v. The Mayor and Burgesses of the London Borough of Merton [2003] EWHC 1689, 14 July 2003

United Kingdom, Court of Appeal, R (on the application of CJ) v. Cardiff County Council [2011] EWCA Civ 1590, 20 December 2011

United Kingdom, Upper Tribunal, R (on the application of MK) v. Wolverhampton City Council [2013] UKUT 00177 (IAC), 26 March 2013

როგორ მოვიძიოთ ევროპული სასამართლოების გადაწყვეტილებები?

HUDOC-ის ბაზა უზრუნველყოფს უფასო წვდომას ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე შემდეგ მისამართზე: <http://HUDOC.echr.coe.int>

ელექტრონული ბაზა ინგლისურ და ფრანგულ ენებზეა და დაინტერესებული პირებისთვის უზრუნველყოფს მომხმარებელზე ორიენტირებულ საძიებო სისტემას, რაც სასამართლო გადაწყვეტილებების მოძიებას მარტივს ხდის.

ვიდეო სწავლებები და მომხმარებელთა გზამკვლევები ხელმისაწვდომია HUDOC-ის დახმარების (ე.წ. **HELP** სექცია) ველში. საკვანძო დეტალებისა და საჭირო მაგალითებისთვის, თუ როგორ უნდა გამოიყენოს მომხმარებელმა ფილტრები და საძიებო ველები, მომხმარებელს შეუძლია თავის დილაკი მოათავსოს კითხვის ნიშნის ფორმის გამოსახულებაზე HUDOC-ის არქიტექტურაში არსებული ნებისმიერი საძიებო ინსტრუმენტის მარჯვენა მხარეს.

ამ სახელმძღვანელოში სასამართლო გადაწყვეტილებებზე განხორციელებული მითითებები მკითხველს აწვდის საჭირო და აუცილებელ ინფორმაციას, რომელიც მას სახელმძღვანელოს ფარგლებში ციტირებული მისთვის სასურველი სასამართლო გადაწყვეტილების ან განჩინების სრული ტექსტის მარტივად მოძიების საშუალებას მისცემს.

ძიების დაწყებამდე, გთხოვთ გაითვალისწინეთ, რომ სტანდარტული პარამეტრები აჩვენებს დიდი პალატისა და პალატის გადაწყვეტილებებს უახლესი გამოქვეყნებული გადაწყვეტილების რიგის მიხედვით. სხვა ჩამონათვალში ძიების განსახორციელებლად, მაგ. განჩინებების მოსაძიებლად, მომხმარებელმა უნდა დაანკაპუნოს შესაბამის ყუთს **დოკუმენტთა ჩამონათვლის (Documents Collection)** ველში, რომელიც ვებ-გვერდის ინტერფეისის მარცხენა ზედა კუთხეში მდებარეობს.

საქმეების მოძიების უმარტივესი გზა არის განცხადების ნომრის მაიდენტიფიცირებლის შეყვანა **განცხადების ნომრების (Application Number)** ველში **გაძლიერებული საძიებო (Advanced Search)** სისტემის ველის გამოყენებით, რომელიც ვებ-გვერდის ინტერფეისის მარჯვენა ზედა კუთხეში მდებარეობს. შემდეგ, თავის გამოყენებით დააჭერთ **ძიების (Search)** მოთხოვნაზე და შედეგებიც არ დააყოვნებს.

სხვა საკითხებზე დამატებითი გადაწყვეტილებების მოსაძიებლად, მაგალითად, ბავშვებთან დაკავშირებული საკითხებით დაინტერესების შემთხვევაში, მომხმარებელს შეუძლია გამოიყენოს საძიებო ველი (**Search Field**), რომელიც გამაღივებელი შუშით არის მითითებული ვებ-გვერდის ინტერფეისის მარჯვენა ზედა კუთხეში. საძიებო ველში მომხმარებელს შეუძლია ტექსტში მოძიება შემდეგი მეთოდის გამოყენებით:

- მხოლოდ ერთი სიტყვა (მაგ. ბავშვი)
- ფრაზა (მაგ. „მიგრანტი ბავშვი“)
- გადაწყვეტილების დასახელება
- სახელმწიფო
- ლოგიკური ფრაზა (მაგ. ბავშვი ალტერნატიული ზრუნვის დანერგულებაში)

იმისათვის, რომ მომხმარებელს ტექსტის მოძიებაში დავეხმაროთ, **მარტივი ლოგიკური ძიების ველი (Simple Boolean Search)** ხელმისაწვდომია ისარზე დაწკაპუნებით, რომელიც პირდაპირ **საძიებო ველში (Search field)** უნდა განხორციელდეს. მარტივი ლოგიკური ძიების ველი გვთავაზობს სასურველი ინფორმაციის მოძიების ექვს შესაძლებლობას: ზუსტი სიტყვა ან ფრაზა, ყველა ეს სიტყვები, ამ სიტყვებთან განსხვავებული, არცერთი ამ სიტყვებთან, ამ სიტყვებთან ახლოს მდგომი სიტყვები, პირდაპირ ლოგიკურად ძიება.

ძიების შედეგების ინტერფეისის ფარგლებში დაფიქსირებისთანავე, მომხმარებელს მარტივად შეუძლია მოძიებული შედეგების დავინროვება ფილტრების გამოყენების მეშვეობით, რომლებიც მდებარეობს **ფილტრების (Filters)** ველში ინტერფეისის მარცხენა მხარეს, მაგ., „ენა“ ან „სახელმწიფო.“ „საკვანძო სიტყვების“ ფილტრი შესაძლოა სასარგებლო ინსტრუმენტი გამოდგეს, რამდენადაც იგი ხშირად სწორედ იმ ტექსტისაგან შედგება, რომელიც ამოღებულია ადამიანის უფლებათა

ევროპული კონვენციის ტექსტიდან და პირდაპირ არის დაკავშირებული სასამართლოს მსჯელობასთან ან დასკვნასთან.

მაგალითი: სასამართლო გადაწყვეტილებების მოძიება თავშესაფრის მაძიებელთა გასახლებასთან დაკავშირებით, რომელიც მათ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლით დაცული წამების, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის ან სასჯელისათვის დაქვემდებარების რისკის წინაშე აყენებს.

1. მომხმარებელს პირველად ფრაზა „თავშესაფრის მაძიებელი“ შეჰყავს **საძიებო ველში (Search Field)** და აწკაპუნებს **ძიების ცისფერ ნიშნულს (Search Button)**.
2. ძიების შედეგების დაფიქსირების შემდეგ, მომხმარებელი შემდეგ ირჩევს „3“ - **ს დარღვევების ძიების ფილტრში (Violation Filter)** იმისათვის, რომ შეზღუდოს ძიების შედეგები მხოლოდ იმ გადაწყვეტილებებამდე, რომლებიც კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევასთანაა დაკავშირებული.
3. მომხმარებელს შემდგომ შეუძლია აირჩიოს შესაბამისი საკვანძო სიტყვები **საკვანძო სიტყვების ფილტრში (Keywords Filter)** იმისათვის, რომ შეზღუდოს ძიების შედეგები მხოლოდ მე-3 მუხლთან დაკავშირებულ რელევანტურ საკითხებამდე, მაგ. ისეთი საკვანძო სიტყვის გამოყენებით, როგორიცაა: „(მე-3 მუხლი) წამების აკრძალვა.“

უფრო მნიშვნელოვანი საქმეებისთვის, სამართლებრივი რეზიუმე ხელმისაწვდომია HUDOC-ის ფარგლებში. რეზიუმე შედგება მოკლე აღწერილობითი სათაურის, ფაქტებისა და კანონმდებლობის ზუსტი მიმოხილვისაგან, განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია მხარეთა სამართლებრივ ინტერესებზე. თუ რეზიუმე არსებობს, **სამართლებრივი რეზიუმეს (Legal Summaries)** ბმული გამოჩნდება შედეგების ველში სასამართლო გადაწყვეტილების ან გაჩინების ტექსტის ბმულთან ერთად. ალტერნატიული გზა: მომხმარებელს შეუძლია მხოლოდ სამართლებრივი რეზიუმე მოძებნოს „სამართლებრივი რეზიუმეს“ სექციაზე დაწკაპუნებით **დოკუმენტების ჩამონათვლის** ველში.

თუ რომელიმე საქმის არაოფიციალური თარგმანი გამოქვეყნდება, **ენის ვერსიების (Language Versions)** ბმული გამოჩნდება შედეგების ველში სასამართლო გადაწყვეტილების ან გაჩინების ტექსტის ბმულთან ერთად. HUDOC-ის ფარგლებში ხელმისაწვდომია ბმულები, რომლებიც ეხება მესამე პირთა ინტერნეტ საიტებს, რომლებიც ახორციელებენ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების სხვა თარგმანების წარმოებას. დამატებითი ინფორმაციისთვის, იხილეთ, „ენის ვერსიები“ HUDOC-ის „დახმარების“ სექციაში.

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო: CURIA-ს სასამართლო გადაწყვეტილებების ბაზა

CURIA-ს სასამართლო გადაწყვეტილებების ბაზა უზრუნველყოფს უფასო ხელმისაწვდომობას მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოსა (ECJ) და ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს (CJEU) გადაწყვეტილებებზე: <http://curia.europa.eu/>

საძიებო სისტემა ევროპის კავშირის ყველა ოფიციალურ ენაზეა ხელმისაწვდომი.* **ენის** ამორჩევა შესაძლებელია ეკრანის მარცხენა ზედა კუთხეში ენის ველზე დაწკაპუნებით. საძიებო სისტემის

* **2004 წლის 30 აპრილიდან** ხელმისაწვდომია: ესპანურ, დანიურ, გერმანულ, ბერძნულ, ინგლისურ, ფრანგულ, იტალიურ, ნიდერლანდურ, პოტუგალიურ, ფინურ და შვედურ ენებზე; **2004 წლის 01 მაისიდან:** ჩეხურ, ესტონურ, ლატვიურ, ლიეტუვურ, უნგრულ, პოლონურ, სლოვაკურ და სლოვენიურ ენებზე; **2007 წლის 01 იანვრიდან:** ბულგარულ და რუმინულ ენებზე; **2007 წლის 30 აპრილიდან:** მალტურ ენაზე; **2011 წლის 31 დეკემბრიდან:** ირლანდიურ ენაზე; დროებითი გადახვევები განისაზღვრა (EC) No.920/2005 რეგულაციითა და (EU) No.1257/2010 რეგულაციით. ძალაში შესული მეორადი კანონმდებლობა ითარგმნება ხორვატიულად და თანდათანობით გამოქვეყნდება ევროპის კავშირის ოფიციალური ჟურნალის განსაკუთრებულ გამოცემაში.

გამოყენება შესაძლებელია ნებისმიერ დოკუმენტში არსებული ყველა იმ ინფორმაციის მოსაძიებლად, რაც უკავშირდება უკვე გადაწყვეტილ ან მიმდინარე საქმეს მართლმსაჯულების სასამართლოში, ზოგად სასამართლოსა და სამოქალაქო მომსახურების ტრიბუნალში.

დახმარების სექცია ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf#>. თითოეულ საძიებო ყუთს ასევე გააჩნია დახმარების გვერდი, რომელიც ხელმისაწვდომია შესაბამის სიმბოლოზე დაწკაპუნებით და შეიცავს სასარგებლო ინფორმაციას, რომელიც მომხმარებლებს ხელს შეუწყობს ამ ინსტრუმენტის საუკეთესოდ გამოყენებაში.

კონკრეტული საქმის მოძიების უმარტივესი გზა არის ამ საქმის მაიდენტიფიცირებული სრულყოფილი ნომრის შეყვანა კონკრეტულად საქმის ნომრის საძიებო ველში და შემდგომ „ძიების“ მწვანე ნიშნულისთვის დაწკაპუნება. საქმის მოძიება ასევე შესაძლებელია საქმის მაიდენტიფიცირებული ნომრის მხოლოდ ნაწილის შეყვანით. მაგალითად, 122-ის შეყვანა „საქმის მაიდენტიფიცირებული ნომრის“ ველში მოძიების საქმე No. 122-ს ყოველი წლის ნებისმიერი სასამართლოს საქმეებში, რომლებიც ამ ციფრს შეიცავენ: მართლმსაჯულების სასამართლო, ზოგად სასამართლოსა და სამოქალაქო მომსახურების ტრიბუნალი.

ალტერნატიული გზა: მომხმარებელს ასევე შეუძლია გამოიყენოს **მხარეთა სახელების** ველი, იმისათვის, რომ მოძიების საქმის საერთო დასახელებით. ჩვეულებრივ, ეს არის საქმეში მონაწილე მოდავე მხარეების სახელების გამარტივებული ფორმა.

მთლიანობაში, 16 მულტიფუნქციური ძიების ველია ხელმისაწვდომი ძიების შედეგების დავიწროებისთვის. განსხვავებული ძიების შედეგები მომხმარებელზე ორიენტირებულია და მათი გამოყენება ბევრი კომბინაციითაა შესაძლებელი. ამ ველებს აქვთ საძიებო ჩამონათვალი, მასზე წვდომა კი შესაძლებელია შესაბამის მანიშნებლზე დაწკაპუნებითა და ხელმისაწვდომი საძიებო ველის ამორჩევით.

უფრო ზოგადი საძიებო ნებსებისთვის, **ტექსტის** ველის გამოყენება პოულობს შედეგებს, დაფუძნებულს საკვანძო სიტყვებით ძიების რეჟიმზე ყველა იმ დოკუმენტში, რომელიც ევროპული სასამართლოს ანგარიშებშია გამოქვეყნებული 1954 წლიდან, ასევე 1994 წლიდან გამოქვეყნებულ ყველა დოკუმენტში, რომელიც მოიცავს ევროპული სასამართლოს ანგარიშებში - პერსონალის საქმეები (ECR-SC).

დამატებითი თემატურად კონკრეტული საძიებო მოქმედებების განსახორციელებლად, შესაძლებელია **საგნობრივი ძიების** რეჟიმის გამოყენება. ეს საჭიროებს შესაბამისი საძიებო ველის მარჯვნივ განთავსებულ სიმბოლოზე დაწკაპუნებას და რელევანტური თემატიკის ამორჩევას ჩამონათვლიდან. შემდგომ, საძიებო შედეგები შემოგვთავაზებს ამორჩეული დოკუმენტების ანბანურ ჩამონათვალს იმ სამართლებრივ საკითხებზე, რომლებიც მოცემულია მართლმსაჯულების სასამართლოს, ზოგადი სასამართლოს, სამოქალაქო მომსახურების ტრიბუნალისა და დამცველთა ზოგადი მოსაზრებების გადაწყვეტილებებში.

CURIA-ს ვებ-გვერდს აგრეთვე გააჩნია სასამართლო გადაწყვეტილებების მოძიების დამატებითი ინსტრუმენტები:

რიცხვითი წვდომა: ეს სექცია არის ინფორმაციის ჩამონათვალი ნებისმიერი საქმის თაობაზე, რომელიც შეტანილია აღნიშნული სამი სასამართლოდან ერთ-ერთში. ეს საქმეები დალაგებულია მათი მაიდენტიფიცირებული ნომრების მიხედვით და იმ რიგის შესაბამისად, რა თანმიმდევრობითაც იქნა თითოეული მათგანი შეტანილი შესაბამის სამდივნოში. საქმეების ნახვა შესაძლებელია ამ საქმეების მაიდენტიფიცირებელ ნომრებზე დაწკაპუნებით. „რიცხვითი წვდომის“ სექცია ხელმისაწვდომია:

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/

გადაწყვეტილების რეზიუმე: ეს სექცია გთავაზობთ გადაწყვეტილებათა რეზიუმეების სისტემურ კლასიფიკაციას გადაწყვეტილებაში დაფიქსირებულ სამართლის განსახილველ საკითხებზე. ეს რეზიუმეები, შესაძლებლობის ფარგლებში, დაწერილია იმ ენობრივი კონსტრუქციისა და ცალკეული

სიტყვების გამოყენებით, რაც თავად რეალურ გადანყვეტილებაშია გამოყენებული. „რეზიუმეს სექცია“ ხელმისაწვდომია:

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

გადანყვეტილების ანოტაცია: ეს სექცია შეიცავს მითითებებს ანოტაციებზე, დაწერილს სამართლის ექსპერტების მიერ, ამ სამი სასამართლოს მიერ მათი დაფუძნების დღიდან გამოტანილ სასამართლო გადანყვეტილებებზე. გადანყვეტილებები ჩამოთვლილია ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად სასამართლოსა და ტრიბუნალის მიერ ქრონოლოგიური თანმიმდევრობის მიხედვით, საქმის მაიდენტიფიცირებელი ნომრების შესაბამისად, მაშინ, როდესაც სამართლის ექსპერტთა მიერ დაწერილი ანოტაციები მათი ქრონოლოგიური თანმიმდევრობის მიხედვით არის ჩამოთვლილი, გამოსახულების შესაბამისად. მითითებები მათ თავდაპირველ ენაზეა შესრულებული. „გადანყვეტილებების ანოტაციის“ სექცია ხელმისაწვდომია:

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

ეროვნული გადანყვეტილებების ბაზა: ამ გარე ბაზაზე წვდომის განხორციელება შესაძლებელია CURIA-ს ვებ-გვერდის გამოყენებით. იგი გვთავაზობს რელევანტურ ეროვნულ გადანყვეტილებებზე წვდომას, რომელიც ეხება ევროპის კავშირის სამართალს. ბაზა ეფუძნება ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების სასამართლოების ან/და ტრიბუნალების გადანყვეტილებებს. ინფორმაცია შეგროვდა სამართლებრივი ჟურნალების შერჩევითი ძიების მეთოდითა და უამრავ ეროვნულ სასამართლოსთან და ტრიბუნალთან პირდაპირი კავშირის დამყარებით. „ეროვნული გადანყვეტილებების ბაზა“ ხელმისაწვდომია ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე შემდეგ მისამართზე:

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

როგორ მოვიძიოთ ევროპული სასამართლოების გადაწყვეტილებები?

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამართლებრივი ინსტრუმენტები

გაერთიანებული ერების მნიშვნელოვანი კონვენციების, მათ შორის, ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციისა და მისი მონიტორინგის ორგანოების სანახავად, იხილეთ:

www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx.

ბავშვთა ოჯახებისა და საკუთრების ურთიერთობების საერთაშორისო დაცვასთან დაკავშირებული საერთაშორისო კერძო სამართლის კონვენციების შესახებ ჰააგის კონფერენციაზე, იხილეთ: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>.

ევროპის საბჭოს სამართლებრივი ინსტრუმენტები

ევროპის საბჭოს ყველა სამართლებრივი ინსტრუმენტი ხელმისაწვდომია ინტერნეტ სივრცეში, ენზე: <http://conventions.coe.int/Treaty/>.

ევროპის საბჭოს სამართლებრივი ინსტრუმენტების ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების მიერ მიღების სტატუსის ინფორმაციის შესახებ იხ. „საერთაშორისო ვალდებულებები“ FRA-ს ვებ-გვერდზე:

<http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/int-obligations>.

	სათაური
ბავშვის უფლებები/სამოქალაქო უფლებები	
European Convention on Human Rights	Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols No. 11 and No. 14, CETS No.: 005, Rome, 4.11.1950, pp. 1–15.
Protocol to the European Convention on Human Rights	Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocol No. 11, CETS No.: 009, Paris, 20.3.1952, pp. 1–3.
Protocol No. 12 to the European Convention on Human Rights	Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, CETS No.: 177, Rome, 4.11.2000, pp. 1–3.
European Convention on the Exercise of Children's Rights	European Convention on the Exercise of Children's Rights, CETS No.: 160, Strasbourg, 25.1.1996, pp. 1–10.
European Convention on the Legal Status of Children born out of Wedlock	European Convention on the Legal Status of Children born out of Wedlock, CETS No.: 085, Strasbourg, 15.10.1975, pp. 1–5.
Convention on Human Rights and Biomedicine (Oviedo Convention)	Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, CETS No.: 164, Oviedo, 4.4.1997, pp. 1–12.
ვინაობასთან დაკავშირებული საკითხები	
Framework Convention for the Protection of National Minorities	Framework Convention for the Protection of National Minorities, CETS No.: 157, Strasbourg, 1.2.1995, pp. 1–10.

European Convention on Nationality	European Convention on Nationality, CETS No.: 166, Strasbourg, 6.11.1997, pp. 1–13.
Convention on the Avoidance of Statelessness in relation to State Succession	Council of Europe Convention on the Avoidance of Statelessness in relation to State Succession, CETS No.: 200, Strasbourg, 19.5.2006, pp. 1–7.
ოჯახური ცხოვრება და ზრუნვა	
Convention on Contact concerning Children	Convention on Contact concerning Children, CETS No.: 192, Strasbourg, 15.5.2003, pp. 1–13.
European Convention on the Adoption of Children (revised)	European Convention on the Adoption of Children (Revised) CETS No.: 202, Strasbourg, 27.11.2008, pp. 1–11.
European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children	European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children, CETS No.: 105, Luxembourg, 20.5.1980, pp. 1–12.
ბავშვის დაცვა ძალადობისა და ექსპლოატაციისგან	
Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (Lanzarote Convention)	Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, CETS No.: 201, Lanzarote, 25.10.2007, pp. 1–21.
European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment	European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CETS No.: 126, Strasbourg, 26.11.1987, pp. 1–9.
Convention on Cybercrime	Convention on Cybercrime, CETS No.: 185, Budapest, 23.11.2001, pp. 1–27.
Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings	Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No.: 197, Warsaw, 16.5.2005, pp. 1–21.
Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)	Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS No.: 210, Istanbul, 11.5.2011, pp. 1–31.
ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები	
European Social Charter	European Social Charter, CETS No. 035, Turin, 18.10.1961, pp. 1–18.
European Social Charter (revised)	European Social Charter (revised), CETS No. 163, Strasbourg, 3.5.1996, pp. 1–29.
მიგრაციასთან და თავშესაფართან დაკავშირებული საკითხები	
European Convention on the Repatriation of Minors	European Convention on the Repatriation of Minors, CETS No.: 071, The Hague, 28.5.1970, pp. 1–9.
European Convention on the Legal Status of Migrant Workers	European Convention on the Legal Status of Migrant Workers, CETS No.: 093, Strasbourg, 24.11.1977, pp. 1–14.
European Convention on Social Security	European Convention on Social Security, CETS No.: 078, Paris, 14.12.1972, pp. 1–42.
European Code of Social Security	European Code of Social Security, CETS No.: 048, Strasbourg, 16.4.1964, pp. 1–33.
მომხმარებელთა და მონაცემთა დაცვა	

Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data	Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, CETS No.: 108, Strasbourg, 28.1.1981, pp. 1–10.
European Convention on Transfrontier Television	European Convention on Transfrontier Television, CETS No.: 132, Strasbourg, 5.5.1989, pp. 1–20.

ევროპის კავშირის სამართლებრივი ინსტრუმენტები

ევროპის კავშირის ყველა სამართლებრივი ინსტრუმენტი ხელმისაწვდომია ინტერნეტ სივრცეში შემდეგ მისამართზე: <http://eur-lex.europa.eu>.

შემოკლებული სახელები	სათაური
დისკრიმინაციის აკრძალვა	
Racial Equality Directive (2000/43/EC)	Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, OJ L 180, 19.7.2000, pp. 22–26.
Employment Equality Directive (2000/78/EC)	Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, OJ L 303, 2.12.2000, pp. 16–22.
Gender Goods and Services Directive (2004/113/EC)	Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services, OJ L 373, 21.12.2004, pp. 37–43.
ოჯახური ცხოვრება და ზრუნვა	
Brussels II bis Regulation (EC) No. 2201/2003	Council Regulation (EC) No. 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No. 1347/2000, OJ L 338, 23.12.2003, pp. 1–29.
Maintenance Regulation (EC) No. 4/2009	Council Regulation (EC) No. 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations, OJ L 7, 10.1.2009, pp. 1–79.
Mediation Directive (2008/52/EC)	Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, OJ L 136, 24.5.2008, pp. 3–8.
Access to Justice Directive (2002/8/EC)	Council Directive 2002/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes, OJ L 26, 31.1.2003, pp. 41–47.
ბავშვის დაცვა ძალადობისა და ექსპლუატაციისგან	
Young Workers Directive (94/33/EC)	Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the protection of young people at work, OJ L 216, 20.8.1994, pp. 12–20.
Anti-Trafficking Directive (2011/36/EU)	Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA, OJ L 101, 15.4.2011, pp. 1–11.
Directive on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child	Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA, OJ L 335, 17.12.2011, pp. 1–14.

pornography (2011/93/EU)	
Victims' Directive (2012/29/EU)	Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, OJ L 315, 14.11.2012, pp. 57–73.
Residence Permits for Victims of Anti-Trafficking Directive (2004/81/EC)	Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities, OJ L 261, 6.8.2004, pp. 19–23.
Commission Decision 2007/698/EC	Commission Decision of 29 October 2007 amending Decision 2007/116/EC as regards the introduction of additional reserved numbers beginning with 116 (notified under document number C(2007) 5139) (Text with EEA relevance), OJ L 284, 30.10.2007, pp. 31–32.
მიგრაცია და თავშესაფარი, მათ შორის, მიგრანტი ბავშვის სოციალური უფლებები	
Asylum Procedures Directive (2013/32/EU)	Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection, OJ L 180, 29.6.2013, pp. 60–95.
Dublin Regulation (EU) No. 604/2013	Regulation (EU) No. 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person, OJ L 180, 29.6.2013, pp. 31–59.
Qualification Directive (2011/95/EU)	Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted, OJ L 337, 20.12.2011, pp. 9–26.
Regulation (EU) No. 492/2011	Regulation (EU) No. 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union Text with EEA relevance, OJ L 141, 27.5.2011, pp. 1–12.
Free Movement Directive (2004/38/EC)	Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No. 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC (Text with EEA relevance), OJ L 158, 30.4.2004, pp. 77–123.
Council Directive 77/486/EEC on the education of the children of migrant workers	Council Directive 77/486/EEC of 25 July 1977 on the education of the children of migrant workers, OJ L 199, 6.8.1977, pp. 32–33.

Family Reunification Directive (2003/86/EC)	Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification, OJ L 251, 3.10.2003, pp. 12–18.
Temporary Protection Directive (2001/55/EC)	Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof, OJ L 212, 7.8.2001, pp. 12–23.
Reception Conditions Directive (2013/33/EU)	Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection, OJ L 180, 29.6.2013, pp. 96–116.
Return Directive (2008/115/EC)	Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals, OJ L 348, 24.12.2008, pp. 98–107.
Long-Term Residents Directive (2003/109/EC)	Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents, OJ L 16, 23.1.2004, pp. 44–53.
Schengen Borders Code Regulation (EC) No. 562/2006	Regulation (EC) No. 562/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code), OJ L 105, 13.4.2006, pp. 1–32.
მომხმარებელთა და პერსონალურ მონაცემთა დაცვა	
Consumer Rights Directive (2011/83/EU)	Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council Text with EEA relevance, OJ L 304, 22.11.2011, pp. 64–88.
Directive 87/357/EEC concerning products which, appearing to be other than they are, endanger the health or safety of consumers	Council Directive 87/357/EEC of 25 June 1987 on the approximation of the laws of the Member States concerning products which, appearing to be other than they are, endanger the health or safety of consumers, OJ L 192, 11.7.87, pp. 49–50.
Distance Selling Directive (97/7/EC)	Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts – Statement by the Council and the Parliament re Article 6 (1) – Statement by the Commission re Article 3 (1), first indent, OJ L 144, 4.6.1997, pp. 19–27.
General Product Safety Directive (2001/95/EC)	Directive 2001/95/EC of the European Parliament and of the Council of 3 December 2001 on general product safety (Text with EEA relevance), OJ L 11, 15.1.2002, pp. 4–17.
Directive 2009/39/EC on food- stuffs intended for particular nutritional uses	Directive 2009/39/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 on foodstuffs intended for particular nutritional uses (recast) (Text with EEA relevance), OJ L 124, 20.5.2009, pp. 21–29.
Toy Safety Directive (2009/48/EC)	Directive 2009/48/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 on the safety of toys (Text with EEA relevance), OJ L 170, 30.6.2009, pp. 1–37.

Television Without Frontiers Directive (89/552/EEC)	Council Directive 89/552/EEC of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities, OJ L 298, 17.10.1989, pp. 23–30.
Audiovisual Media Services Directive (2010/13/EU)	Directive 2010/13/EU of the European Parliament and of the Council of 10 March 2010 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Text with EEA relevance), OJ L 95, 15.4.2010, pp. 1–24.
Data Protection Directive (95/46/EC)	Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, OJ L 281, 23.11.95, pp. 31–50.
Directive 2002/58/EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector	Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (on privacy and electronic communications), OJ L 201, 31.7.2002, pp. 37–47.
Unfair Business-to-Consumer Commercial Practices Directive (2005/29/EC)	Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No. 2006/2004 of the European Parliament and of the Council ('Unfair Commercial Practices Directive') (Text with EEA relevance), OJ L 149, 11.6.2005, pp. 22–39.
Clinical Trials Directive (2001/20/EC)	Directive 2001/20/EC of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to the implementation of good clinical practice in the conduct of clinical trials on medicinal products for human use, OJ L 121, 1.5.2001, pp. 34–44.
Regulation 536/2014 on clinical trials on medicinal products for human use	Regulation (EU) No. 536/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on clinical trials on medicinal products for human use, and repealing Directive 2001/20/EC (Text with EEA relevance), OJ L 158, 27.5.2014, pp. 1–76.
სისხლის სამართლის მართლმსაჯულება და ალტერნატიული პროცესები	
Right to Interpretation and Translation Directive (2010/64/EU)	Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, OJ L 280, 26.10.2010, pp. 1–7.
Right to Information Directive (2012/13/EU)	Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings, OJ L 142, 1.6.2012, pp. 1–10.
Access to a Lawyer Directive (2013/48/EU)	Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty, OJ L 294, 6.11.2013, pp. 1–12.

Charter of Fundamental Rights	Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ C 326, 26.10.2012, pp. 391–407.
შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვები	
Council Decision 2010/48/EC	Council Decision 2010/48/EC concerning the conclusion, by the European Community, of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, OJ L 23, 27.1.2010, pp. 35–61.